

שבוע פרשת עקב

(17 – 23 August 08)

ט"ז – כ"ב מנחם-אב ה'תשס"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לֵאמֹר אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם, וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ, יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגָה וְתִירֶשֶׁת וְיִצְהָרָה. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתָי, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם, וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם, וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם, וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר, וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדֹתֶם מִחֵרֶה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה, אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם, וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבַר בֶּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם, וּבְלִכְתְּכֶם בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּכֶם, וּבְקוּמְכֶם. וְכִתְבֹתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְכֶם, וּבְשַׁעְרֵיכֶם. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיְמֵי בְנֵיכֶם, עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק, לְיַעֲקֹב, לֵאמֹר: לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה, לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית. וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם, אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ, וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לֵהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעְדָּה בְּמוֹךְ מִצְוֹה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ, אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ, יֵשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹרָה בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה רַבָּה יִמְוָנֶיךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דברת בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ, וּכְכָל נַפְשְׁךָ, וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָד, וּדְבַרְתָּ בֶם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבֹתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֵיךָ.

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה, כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גֵאוּלֵי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתֶּנָּם: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּצְלָם: ז וַיְדַרְיֶכֶם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשָׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֶקָה וְנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרוֹל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּן נָאֲצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לֶבָם כְּשָׁלוֹ וְאִין עֹזֵר: יג וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד וַיִּצְיֵאם מִחֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת וּמִסְרוֹתֵיהֶם יִתֶּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁפַר דִּלְתוֹת נַחֲשֶׁת וּבְרִיתִי בְרוֹל גִּדָּע: יז אֲוִילִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁע וּמַעֲוֹתֵיהֶם יִתְּנוּ: יח כָּל־אֶכָּל תִּתַּעֵב נֶפֶשָׁם וַיִּנְעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשָּׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְרֵי הַיָּם בְּאִנְיֹת עֲשִׂי מְלָאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד תִּמְהָ רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֶם גִּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יַחֲזֹגוּ וַיִּנְעוּ כַּשָּׂפֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְפַּלֵּעַ: כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּצְיֵאם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גִלְיוֹתָם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתָּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מִחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְוּהוּ בַּקֵּהל עָם וּבְמוֹשָׁב זִקְנִים יִחַלְלוּהוּ: לג יֵשֶׁם נִתְרוֹת לַמִּדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרֻעַת יֹשְׁבֵי בָּהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאִגַּם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוְנוּ עֵיר מוֹשָׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּמְעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֶם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבִהְמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֹטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רָעָה וַיִּגְזֹן: מ שָׁפַךְ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹחוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוֵנִי וַיִּשָּׁם כְּצֶאֱנ מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קַפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְּבוֹנְנוּ חֲסִדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹזְרָה הַגָּבֹל וּכְזֹר אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֲדֹרֶךְ בַּעֲמִים: ה יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלֵאמִים: ו כִּי־גִדַּל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ וְעַד־שָׁחֲקִים אִמְתָּךְ: ז רִוְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ח לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ט אֱלֹהִים: י דַּבֵּר בַּקֶּדָשׁוֹ אֲעֹלָה אֲחַלְקָה שְׂכָם וְעַמְּךָ סִבּוֹת אִמְדָּד: טא לִי גִלְעָד: טב לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מַעֲזֵז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: טג מוֹאָב: טד סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָה אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עָלַי פְּלִשְׁתִּי אֲתָרוּעַע: טה מִי יִבְלִנִי עֵיר מִכְצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָוָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים וְנַחֲתָנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ: יג הִבְהִלְנוּ עֹזְרֵת מִצָּר וְשׂוֹא תְשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

מפתח כללי

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ז ק"ח	ג
ג	מאמר ד"ה ועתה ישראל ש"פ עקב, כ"ג מנחם אב ה'תשכ"ח	ה
ד	שיחת יום ה' פ' עקב, כ"ף מנחם אב ה'תשי"ד	י
ה	לקוטי שיחות פרשת עקב (בלה"ק)	טז
ו	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת עקב	כא
ז	לוח "היום יום" לשבוע פרשת עקב	לב
ח	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	לד

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

ט	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת עקב	לו
י	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת עקב	ס
יא	– ספר המצוות לשבוע פרשת עקב	סו
יב	נביאים וכתובים יהושע פרק יט, דברי הימים-א פרק טז	סח
יג	מסכת גיטין עם ביאורים מדף לו עד דף מג	עב

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

יד	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קב
טו	שולחן ערוך הלכות ברכות השחר - אדמו"ר הזקן	קג
טז	לקוטי תורה - ד"ה כי ביום הזה יכפר - אדמו"ר הזקן	קד
יז	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קה
יח	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קו
יט	המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש	קח
כ	קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב	קט
כא	ספר המאמרים תרצ"ו - אדמו"ר מוהרי"צ	קי
כב	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קיא
כג	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קיב
כד	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קיד
כה	ביאורים לפרקי אבות פרק ה משנה כב	קטז
כו	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת עקב	קיו
כז	לוח זמנים לשבוע פרשת עקב	קלה

בס"ד ש"פ עקב, מבה"ח אלול, כ"ג מנחם-אב ה'תשכ"ח

ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו'¹, ואיתא בגמרא² חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, אל תקרי מה אלא מאה³. וצריך להבין, הרי מה ומאה הם שני ענינים שונים, ויתירה מזו, שהם הפכים, דלשון מה מורה שהענין (המדובר) הוא דבר קטן⁴, ומאה הוא⁵ מספר גדול ועד לשלימות המספר⁶ [ובפרט לפי המבואר בחסידות⁷, דזה שניתוסף במאה על מה, הוא אות אל"ף אותיות פלא, אור הסובב שלמעלה מהשתלשלות]. גם צריך להבין מ"ש הטור⁸ בשם רב נטורנאי גאון, דזה שצריך לברך מאה ברכות בכל יום הוא תקנת דוד המלך, כמ"ש⁹ נאום הגבר הוקם על, על בגימטריא ק', והדרשה אל תקרי מה אלא מאה היא אסמכתא¹⁰. והטעם שתיקן דוד לברך מאה ברכות הוא (כמ"ש הטור שם) כי בכל יום היו מתים מאה נפשות מישראל ולא היו יודעים על מה היו מתים עד שחקר והבין ברוח הקודש ותיקן מאה ברכות בכל יום. וצריך להבין, דמזה שהחויב לברך מאה ברכות בכל יום למדו (כאופן דאסמכתא) מהכתוב מה ה' אלקיך שואל מעמך שנאמר בו (בהמשך הפסוק) ליראה את ה' אלקיך גו' ולאהבה אותו, מובן, שבכדי לבוא ליראה את ה' ולאהבה אותו הוא ע"י מאה ברכות¹¹, ואעפ"כ במשך כו"כ דורות (כל זמן שלא מתו בכל יום מאה נפשות) לא תיקנו לברך מאה ברכות בכל יום.

(ב) ויובן זה ע"פ המבואר בהדרושים המבארים ענין הברכות¹² בפירוש הכתוב¹³ ברוך גו' מן העולם ועד העולם, דענין הברכה הוא המשכה מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגליא, דבענין הספירות הוא ההמשכה מבינה (עלמא דאתכסיא) למלכות (עלמא דאתגליא). ובענין השמות הוא המשכת הוי' דלעילא בהוי' דלתתא. והשייכות דבינה ומלכות לב' השמות הוי' הוא, כי הוי' דלעילא הוא טובב, ובבינה הוא גילוי הכתר (סובב), והוי' דלתתא הוא ממלא, ז"א שמאיר במלכות. וענין הברכה הוא המשכת גילוי הוי'

ברכה. וראה גם חדא"ג מהרש"א שבהערה הקודמת.

(7) אוה"ת פרשתנו ע' תקפח. שם (כרך ה) ע' ב"ג. ובכ"מ. ולהעיר, שלפי ביאור אחד – האל"ף ד"מאה" רומז על עתיק, כדלקמן ס"ה.

(8) או"ח סמ"ו – הובא גם בשו"ע אדה"ז שם סעיף א. וראה גם במדבר"ר פי"ח, כא. תנחומא קרח יב.

(9) שמואל-ב כג, א.

(10) וכמ"ש בטור שם "וסמכוה על דרש הפסוקים". ובשו"ע אדה"ז שם "וסמך לדבר מן התורה".

(11) ראה שו"ע אדה"ז שם "מאה ברכות שהן ליראה את ה' ולאהבה אותו". וראה חדא"ג מהרש"א שם, דזה שה' אלקיך שואל מעמך מאה ברכות "אין כוונתו כי אם ליראה וגו'".

(12) ראה בארוכה אוה"ת בראשית כרך ג ד"ה להבין ענין הברכות (תקנא, א ואילך). המשך חייב אדם לברך תרל"ח ס"ד.

(13) תהלים מא, יד.

(* יצא לאור בקונטרס כ"ף מנחם-אב – תנש"א, "לקראת יום כ"ף מנחם-אב, יום הסתלקות-הילולא של כ"ק הרה"ג והרה"ח וכו' המקובל מוהר"ר לוי יצחק ז"ל נ"ע שניאורסאהן, אביו של – יבלח"ט – כ"ק אדמו"ר שליט"א. . יום ג' פ' עקב, י"ט מנ"א, שנת ה'תנש"א".

(1) פרשתנו (עקב) יו"ד, יב.

(2) מנחות מג, ב.

(3) תוספות שם (מפרש"י. וראה חדא"ג מהרש"א שם). וכ"ה בזח"ג קעט, א. תניא רבתי בתחלתו. ערוך ערך מאה. שו"ע אדה"ז או"ח הל' תפלה רסמ"ו. ובכ"מ.

(4) ובלשון הגמרא (ברכות לג, ב. מגילה כה, א) "מילתא זוטרת".

(5) ראה גם חדא"ג מהרש"א למנחות שם, שמה מורה על דבר קטן וע"י שמוסיפים בו אל"ף "נעשה מאה בסוד אי"ק".

(6) דבאותיות, מספר הכי גדול הוא מאות – ראה לקו"ת ר"פ

דלעילא בהוי' דלתתא. ומבואר בהדרושים, שהמשכת הוי' דלעילא בהוי' דלתתא שנעשית ע"י הברכה היא באופן שב' השמות מתחברים יחד. והגם דהוי' הוי' פסיק טעמא בגווייהו¹⁴, הפסיק טעמא אינו הפסק גמור (כשאר הפרסאות), ויתירה מזו איתא בפרדס¹⁵ שהפסיק טעמא שבין ב' השמות הוי' הוא מייחדם ומחברם, ע"י הברכה, החיבור דב' השמות הוא חיבור ויחוד גמור.

(ג) וע"פ הידוע¹⁶ שעבודת האדם (אתערותא דלתתא) שעל ידה נעשית ההמשכה (אתערותא דלעילא) צריכה להיות מעין ההמשכה, יש לומר, שהעבודה שעל ידה נעשית הברכה וההמשכה מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגליא, היא האהבה דבכל נפשך. והענין הוא, דפירוש בכל נפשך הוא בכל כחות הנפש, שכל ומדות¹⁷. ויש לומר הכוונה בזה, שמעלת האהבה דבכל נפשך על האהבה דבכל לבבך היא, שבהאהבה דבכל לבבך העיקר היא המדה [שלכן] נאמר בה בכל לבבך דלב הוא מקום משכן המדות], כי ההשגה שמולידה אהבה זו היא בחיצוניות השכל השייך למדות, וההשגה דבחינה זו היא¹⁸ במוח ואינה מאירה בלב, ולכן הולדת האהבה מהשכל אינה בדרך ממילא אלא שהשכל צריך לפעול את האהבה. ובהאהבה דבכל נפשך, ההשגה שממנה באה האהבה היא בפנימיות השכל, שההשגה דבחינה זו מאירה¹⁸ בלב, והמשכת האהבה מהשכל היא באופן דבדרך ממילא. ולכן נאמר בה בכל נפשך, כל כחות הנפש, כי באהבה זו נרגש גם השכל. [ויש לקשר זה עם המבואר במק"א¹⁹, שהאהבה דבכל לבבך היא רק בלב והאהבה דבכל נפשך היא (לא רק בלב, אלא) מתפשטת גם בכל הכחות והאברים, דיש לומר הכוונה בזה, שבהאהבה דבכל לבבך, זה שמקיים את המצוות מפני אהבתו את הוי' הוא באופן שהאהבה פועלת על המעשה שלו, ובהאהבה דבכל נפשך, עשיית המצוות שלו היא כמו בדרך ממילא. ויש לומר, דהמשכת המדות בהכחות שלמטה מהם היא בדוגמת המשכת המדות עצמם, שהמדות נמשכים מהשכל באופן דפעולה, שהשכל צריך לפעול את המדה, והמשכתם בהכחות שלמטה מהם היא באופן דפעולה. והמדות שנמשכים מהשכל באופן דממילא, כי השכל מאיר גם בלב – המשכתם בהכחות שלמטה מהם היא באופן שהמדות עצמם מתפשטים בכל הכחות והאברים, ופעולתם בהכחות והאברים היא באופן דבדרך ממילא]. וכיון שמוחין הם נסתרות ומדות הם נגלות²⁰, לכן, ע"י האהבה דבכל נפשך, שהמוחין מאירים גם בלב, נעשית הברכה וההמשכה מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגליא.

(ד) ועוד ביאור בהחילוק שבין האהבה דבכל לבבך והאהבה דבכל נפשך²¹, שהאהבה דבכל לבבך היא בבחינת ממלא כל עלמין, דכיון שהחיות דבחינת ממכ"ע הוא מלוכש בהנבראים בפנימיותם, לכן ע"י ההתבוננות נרגש חיות זה גם בנפש הבהמית, והאהבה

(19) המשך תרס"ו ע' תצו. סה"מ תרפ"ט ע' 263. סה"מ

(14) זח"ג (באדר) קלח, רע"א.

קונטרסים ח"ב שנא, א. ועוד.

(15) שער הטעמים פ"ג – הובא באוה"ת שם תקנ"ד, ב

(20) לקו"ת ר"פ פקודי. ובכ"מ.

ובהמשך הנ"ל ס"ט.

(21) ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' ו. וש"נ. וראה גם ד"ה וידבר

(16) ראה בארוכה סה"מ מלוקט ח"ג ע' מז"ח. וש"נ.

גו' זאת חוקת התורה תשכ"ט ס"ט (סה"מ מלוקט ח"ה ע' שכב).

(17) ראה לקו"ת שה"ש מט, ב. ובכ"מ.

ובכ"מ.

(18) ראה בארוכה סה"מ תרס"ה ע' מג. ובכ"מ.

היא בכל לבבך בשני יצריך²². והאהבה דבכל נפשך היא בבחינת סוכ"ע, דכיון שאור הסובב הוא למעלה מהתלבשות בעולמות, לכן ע"י שנרגש בו ההפלאה דאוא"ס (סובב), אהבתו את הוי' היא באופן דמסירת נפש, אפילו נוטל את נפשך²². ועפ"ז, השייכות דהאהבה דבכל נפשך לההמשכה מעלמא דאתכסיא (ענין הברכה) היא לא רק לענין עלמא דאתכסיא כמו שהוא בספירות, בינה, אלא גם לענין עלמא דאתכסיא (סובב) כמו שהוא בכללות הגילויים (ממלא). ויש לומר, דזה שע"י האהבה שמצד הרגש ההפלאה דאוא"ס נעשית ההמשכה מעלמא דאתכסיא (סובב) לעלמא דאתגליא (ממלא), הוא בעיקר כשאהבה זו, שהיא מצד בחינת חי' (מקיף), נרגשת גם בהנר"נ (פנימי) שלו. ועי"ז נעשה החיבור דסובב וממלא. (ה) והנה ידוע²³, שבכדי שיהי' החיבור דסובב וממלא הוא ע"י המשכת אוא"ס שלמעלה מסובב וממלא. וזהו²⁴ אל תקרי מה אלא מאה, מה הוא מלכות, ממלא, מאה הוא אריך, סובב, ואל תקרי מה אלא מאה הוא שגם במה (ממלא) תהי' המשכת מאה (סובב). והחילוק בין מאה למה הוא שמיתוסף בו אות אל"ף, דאל"ף הוא בחינת עתיק (בחינת חד ולא בחושבן²⁵) שלמעלה מסובב. ויש לומר, דהטעם על זה שע"י שמוסיפים אל"ף בתיבת מה נעשה מאה, הוא, כי אל"ף הוא בחינת עתיק, שע"י נעשה חיבור דסובב (מאה) וממלא (מה), ולכן, ע"י (הוספת) אל"ף נעשה מה למאה.

ועד"ז הוא בעבודת האדם, שבכדי שיהי' חיבור דבחינת חי' (מקיף) עם בחינת נר"נ (פנימי), שהאהבה דבכל נפשך תהי' נרגשת גם בכחות הפנימיים [ועד"ז חיבור דמוחין ומדות²⁶], הוא ע"י העבודה דמס"נ, שמצד בחינת יחידה²⁷. ויש לומר מהביאורים בזה, דע"י שמוסר את עצמו לאלקות, ענינם של כל הכחות שלו הוא למלאות רצון הקב"ה. וכיון שהמקיף והפנימי [וכן המוחין והמדות] ענינם הוא לא המציאות שלהם אלא למלאות רצון הקב"ה, לכן אינם סותרים זל"ז ואדרבא מתחברים יחד.

(ו) וזהו שהתקנה לברך מאה ברכות בכל יום היתה דוקא כשמתו בכל יום מאה נפשות, כי גילוי כח המס"נ הוא ע"י ההעלמות וההסתרים. [וע"פ הידוע²⁸ שבזמן הגלות, ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא, כח המס"נ הוא בגילוי יותר מבזמן הבית]. ולכן, התקנה לברך מאה ברכות היתה דוקא לאחר שמתו ק' נפשות בכל יום, כי זה שבכל יום מתו מאה נפשות (דמאה נפשות הוא שלמות המספר) הוא מפני שהיו אז במצב דהיפך החירות ממלאך המות²⁹, הוא היצה"ר³⁰, ועי"ז נתעורר אז כח המס"נ שלהם. ולכן תיקנו אז לברך מאה ברכות, שעל ידם נעשה החיבור דסובב וממלא, כי ע"י גילוי (כח המס"נ שמצד

(27) ראה בהנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' קסו הערה 97.

(28) ראה סה"מ תרמ"ח ע' קפו ואילך. תרפ"ד ע' רצ ואילך.

תרפ"ה ע' רנח ואילך. תש"ט ע' 119 ואילך. ד"ה אין הקב"ה בא בטרונא בסה"מ אידיש בתחלתו. ועוד.

(29) ראה שמו"ר פמ"א, ז.

(30) ב"ב טז, א.

(22) ברכות נד, א – במשנה. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ.

(23) סה"מ מלוקט ח"ד ע' ח. וראה שם הערה 53.

(24) בהבא לקמן, ראה אוה"ת חיי שרה קיא, ב. ביאורו

להצ"צ שם ע' פ.

(25) תקו"ז בהקדמה – פתח אליהו. ובאוה"ת וביאורו שם,

שקאי על עתיק.

(26) ראה לעיל סעיף ג.

היחידה נעשה המשכת עתיק, האל"ף דמאה, בחינת חד ולא בחושבן, ועי"ז נעשה החיבור דמה (ממלא) ומאה (סובב), אל תקרי מה אלא מאה.

ועפ"ז יש לבאר גם מאמר המדרש³¹ אין ועתה אלא לשון תשובה שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך. וע"פ הידוע³² שכל הפירושים שבאותו הפסוק שייכים זל"ז, מובן, דזה שה' אלקיך שואל מעמך מה, מאה ברכות, שייך לענין התשובה, ועתה. דכיון שהבעלי תשובה כובשים את יצרם יותר מהצדיקים³³, ובכדי שהאדם יוכל לעמוד נגד יצרו הוא ע"י זכירת ענין המס"נ³⁴, לכן, עיקר גילוי כח המס"נ הוא בבעלי תשובה. וזהו ועתה גו' מה ה' אלקיך שואל מעמך, דע"י גילוי המס"נ שע"י תשובה, ועתה, אפשר להיות הענין דמאה ברכות, מה ה' אלקיך שואל מעמך.

ז) וצריך להבין, דבלימוד הנ"ל, בכדי שמה (מלכות, ממלא) יהי' מאה (אריך, סובב) הוא ע"י האל"ף (עתיק) שמוסיפים בו, אבל מה מצד עצמו אין בו הענין דמאה, גם לא בהעלם, ומלשון רז"ל אל תקרי מה אלא מאה, שמאה הוא הקרי של הכתיב דמה (דכתיב וקרי הוא העלם וגילוי³⁵), משמע, שבמה עצמו יש הענין דמאה אלא שהוא בהעלם. גם צריך להבין מה שבפרשה ראשונה נאמר³⁶ בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ובפרשה שני' נאמר³⁷ רק בכל לבבכם ובכל נפשכם, דלכאורה, כיון שבפרשה שני' מדבר באלה שצריך להזהיר אותם השמרו³⁸ לכם פן יפתה לבבכם גו', הרי בפרשה שני' נוגע יותר ענין המס"נ, ואעפ"כ, הענין דבכל מאדך (שלכאורה הו"ע המס"נ) נאמר בפרשה ראשונה דוקא. וי"ל הביאור בזה, שהענין דבכל מאדך כמו שהוא בציור דאהבה (ואהבת גו' בכל מאדך), כיון שענין האהבה הוא (ככל המדות) ההרגש שהוא אוהב, אלא שהאהבה היא בלי גבול, הוא הגילוי דעצם הנשמה כמו ששייכת לגילוי (הרגש). דהאהבה שמצד כחות הגלויים (כולל גם האהבה שמצד המקיף דחי') היא בהגבלה, והאהבה דבכל מאדך שהיא בלי גבול היא מצד עצם הנשמה (כמו ששייכת לגילוי). והגילוי דעצם הנשמה שלמעלה משייכות לגילוי, הוא בענין המס"נ. דזה שכל אחד מישראל, גם קל שבקלים, מוסר נפשו על קידוש השם, הוא לא מצד הרגש האהבה, שהרי זה שהוא מוסר נפשו הוא לא מצד הרצון שלו³⁹ אלא מפני שאינו יכול להפרד ח"ו מאחדותו ית'⁴⁰. ועד"ז הוא בנוגע לקיום כל התרי"ג מצוות שע"י זכירת ענין המס"נ, דלאחרי שמתבונן (ונרגש אצלו) שע"י כל עבירה נעשה נפרד מאחדותו ית' כמו בע"ז, זה שאינו עובר העבירה הוא מפני שאינו יכול להפרד ח"ו מאחדותו ית'. ולכן לא נאמר בפרשה שני' דק"ש בכל מאדך, כי השמירה פן יפתה לבבכם

(31) ב"ר פכ"א, ו.

(32) כידוע הרא"י לזה מ"שעטנז" (נדה סא, ב) – ראה לקו"ש

ח"ג ע' 782. ובכ"מ.

(33) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(34) תניא ספכ"ה.

(35) ראה אגה"ק סי"ט (קכח, א). וראה גם המשך חייב אדם

לברך תרל"ח בסופו (ע' עח) בענין הכתיב וקרי דמה ומאה (אלא ששם הביאור הוא באו"א).

(36) ואתחנן ו, ה.

(37) פרשתנו (עקב) יא, יג.

(38) שם, טז.

(39) דאהבה הוא מלשון אבה, רצון (לקו"ת בהעלותך כט, ד.

ובכ"מ).

(40) ראה תניא ספי"ח "שאי אפשר כלל". וראה בארוכה

המשך תרס"ו ע' רסז (נעתק בסה"מ מלוקט ח"ב ע' שכו הערה (30).

גו' הוא (לא ע"י האהבה דבכל מאדך, אלא) ע"י זכירת ענין המס"נ שמצד זה אינו יכול לעבור על ציווי השם.

ח) וזהו ⁴¹ ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שואל מעמך, מה הוא ביטול כמו ונחנו מה ⁴², והוא הביטול עצמי שמצד עצם הנשמה. ופירוש מה הוי' אלקיך שואל מעמך הוא שה' אלקיך שואל מעמך הביטול דמ"ה. והגם שביטול זה (שמצד עצם הנשמה) הוא תמיד בשלימות, הרי הביטול דמ"ה שישנו בכאו"א מישראל הוא בהעלם. וההעלם הוא לא רק מפני נפש הבהמית שמעלמת ומסתרת על זה, אלא שגם מצד עצמו הוא נעלם, להיותו למעלה מגילוי ⁴³, וה' אלקיך שואל מעמך לגלות את המ"ה. ובבקשה זו (שה' אלקיך שואל לגלות את המ"ה), שני ענינים. לגלות את המ"ה כמו שהוא ע"י זכירת ענין המס"נ. וגם לגלות אותו ע"י מאה ברכות ⁴⁴ (כדרשת חז"ל א"ת מה אלא מאה), החיבור דבחינת חי' עם בחינת נר"נ, שע"ז מתגלה המ"ה דבחינת יחידה (כי בכדי שיהי' החיבור דמקיף ופנימי הוא דוקא ע"י העצם).

ועפ"ז יובן מה שמאה הוא הקרי דמה, כי הביטול דמ"ה שמצד עצם הנשמה הוא בחינת העלם שלמעלה מגילוי (כתיב), ומאה, החיבור דחי' עם נר"נ שנעשה ע"י גילוי עצם הנשמה, הוא הגילוי (קרי) דמה. נויש להוסיף, שגם האל"ף דמה, בחינת היחידה שעל ידה נעשה החיבור דחי' עם נר"נ, הוא למטה מבחינת מה. כי בחינת היחידה שעל ידה נעשה החיבור דחי' עם נר"נ (אל"ף דמאה) הוא העצם ששייך לכחות הגלויים, והביטול דמ"ה הוא מצד עצם הנשמה שלמעלה משייכות לגילוי].

וע"י שישראל ממלאים בקשת הקב"ה לגלות המ"ה דנשמה בשני אופנים הנ"ל – גילוי המ"ה עצמו כמו שהוא למעלה מציור, והגילוי שלו כמו שנמשך לפועל במדריגות הפרטיות בהנשמה (נרנ"ח) – ע"ז ימלא הקב"ה בקשתם של ישראל, הן הבקשה הכללית והעצמית אחת שאלת ⁴⁵ כמו שהיא מצד עצמה – שבתי בבית ה' כל ימי חיי, וגם כמו שנמשכת בכוכ"כ פרטים (לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו וכו'), והקב"ה נותן לכאו"א מישראל כתיבה וחתומה טובה ⁴⁶ לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות למטה מעשרה טפחים.

אמר אחת שאלתי ואח"כ ביקש כמה דברים הוא ע"ד שבתחלה נאמר מה ה"א שואל מעמך כי אם ליראה ואח"כ אומר כו"כ פרטים. וראה לקו"ת מסעי צו, ב ואילך. ד"ה הנ"ל ס"ג (סה"מ שם ע' שכו ואילך).

⁴⁶ להעיר מהמדובר כמ"פ (לקו"ש ח"ד ע' 1103 בהערות. ובכ"מ) שבעשרים באב, מ' יום קודם ר"ה, מתחלת (בנוגע כמה ענינים) ההכנה לר"ה.

⁴¹ (בהבא לקמן ראה ד"ה ועתה ישראל דכ"ף מנ"א ה'תשל"ז ס"ד (סה"מ מלוקט שם) ובהנסמן שם.

⁴² בשלח טז, ז.

⁴³ ראה לקו"ת שה"ש ה, ד בפירוש הכתוב (שה"ש א, ו) אל תראוני שאני שחרחורת – שחרות כפולה. עיי"ש.

⁴⁴ וראה ד"ה הנ"ל (סה"מ שם ע' שלא ואילך), דע"י שמגלים את המ"ה ע"י מאה ברכות, מיתוסף בו עילוי.

⁴⁵ תהלים כז, ד. וראה מדרש תהלים עה"פ, דזה שבתחלה

בס"ד. שיחת יום ה' פ' עקב, כ"ף מנחם-אב ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

ו. נתבאר לעיל²² בשייכות הענין ד"אוי לרשע אוי לשכנו" לחודש אלול, שהענין ד"אוי לרשע" (שבירת הרע על ידי עבודת התשובה) שבחודש אלול פועל גם על "שכינו" - חודש מנחם-אב שלפניו. והנה, כשם שבהעבודה ד"סור מרע" ישנו הענין ד"אוי לרשע אוי לשכנו", דהיינו שהעבודה ד"סור מרע" מתחילה עוד קודם הזמן המיוחד לה (בחודש מנחם-אב, שלפני חודש אלול) - כן הוא גם בהעבודה ד"ועשה טוב", שכאשר ישנו ענין טוב, יש להתחיל בהעבודה הקשורה בזה עוד קודם הזמן ("טוב לצדיק טוב לשכנו"). ואדרבה: בעניני טוב וקדושה מצינו להדיא שזמן דקדושה משפיע על הזמן שלפניו - ענין ההוספה מחול על הקודש (כנ"ל²³), שביום-הכיפורים הוא מדאורייתא²⁴, ובשבת ויום טוב - לדעה א' הוא מדאורייתא, ולדעה ב' - מדרבנן²⁵.

- כ"ק מורי וחמי אדמו"ר כתב פעם בשם אדמו"ר מהר"ש²⁶, בנוגע לענין כבוד חמיו שהוא מדרבנן: "אך דרבנן וואלגערט זיך אויך נישט... (גם ב"דרבנן" אסור לזלזל).

ז. ומזה מובן גם בנוגע לעניני העבודה בשייכות להזמן דנישואין. ובהקדמה: בענין הזמן ישנם כמה סוגים: זמן (מוגבל), נצחיות (כלי-גבול בזמן גופא), ועד להענין דאין-סוף שלמעלה גם מענין הנצחיות, כיון שהוא למעלה מהגבלות הזמן לגמרי.

וענין זה - אין-סוף שלמעלה מהשתלשלות - נמשך בנישואין שלכן נמשך על ידי זה "בנין עדי עד"²⁷ ב"דור ישרים יבורך"²⁸, ענין הנצחיות²⁹.

וזוהו אחד מהטעמים למאמר רבותינו ז"ל³⁰ שחתן ביום חופתו מוחלין לו כל עוונותיו, כיון שענין הנישואין מגיע עד אין-סוף שלמעלה מהשתלשלות, ששם אין מקום לכל הענין של עוונות ופגמים כו'.

וממילא מובן, שאם כל זמן משפיע על הזמן הסמוך לו, הרי בוודאי שבבוא זמן שבו נמשך אין-סוף שלמעלה מהשתלשלות, אזי "אשרי לצדיק אשרי לשכנו" ("אשרי" דייקא, שמוֹרָה על ענין התענוג והנצחיות, למעלה מהשתלשלות), דהיינו שעוד משך זמן קודם הנישואין נמשך כבר מעין המשכה זו, בפנימיות או במקיף על כל פנים.

ח. והנה, כשם שבנוגע ליום הנישואין ("אשרי לצדיק"), אף שנמשכת המשכה שלמעלה מהשתלשלות, מכל מקום יש צורך בקצת הכנה לזה, באופן של אתערותא דלתתא דווקא, ד"באתערותא דלתתא תליא מילתא"³¹ [שזהו הטעם ש"נהגו שהחתן והכלה מתענין ביום חופתן"³², "דהוי סליחה דידהו שנמחלין עוונותיהן ויום כפור דידהו"³³] - כן הוא גם בנוגע לזמן שלפני הנישואין שבו נמשך מעין המשכה הנ"ל ("אשרי לשכנו"), שכבר אז צריך להתחיל בעניני ההכנה.

ומצד הקל וחומר ד"מדה טובה מרובה" (כבפירוש רש"י שהובא לעיל³⁴ בענין "טוב לצדיק טוב לשכנו") - הרי מהזמן שבו מתחילים הבלבולים ("טומלען זיך") בהענינים החיצוניים של החתונה, צריכה להתחיל גם ההכנה לחתונה ברוחניות, על ידי עבודת התשובה והעבודה בהקדש ד"ועשה טוב".

כלומר: בזמן שבו מתחילים הבלבולים בעניני ממון הקשורים עם החתונה; בסידור מקומות הישיבה בסעודת החתונה באופן שלא תהיה "קנאה"³⁵ במעשה בראשית... שלא למַעֵט ב"ישותו" של אף אחד,

- ולהעיר, שכל ענין הישות אין לו מקום לפי האמת, שהרי "אמת אמר אל יברא"³⁶ -

(30) ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג. מדרש שמואל רפ"ז. הובא בפרש"י עה"ת וישלח לו, ג.
(31) לקו"ת דרושי ר"ה נח, ב. ובכ"מ.
(32) רמ"א אה"ע ס"א ס"א.
(33) שו"ת מהר"ם מינץ סק"ט. וראה לקו"ש ח"ל ע' 164. וש"נ.
(34) לקו"ש ח"ט שם ע' 60.
(35) לשון חז"ל - ברכות לג, ב. ועוד.
(36) ב"ר פ"ח, ה.

(22) לקו"ש שם ע' 65.
(23) לקו"ש שם ס"ע 57 ואילך.
(24) ראה הנסמן שם בהערה 19.
(25) ראה הנסמן שם בהערה 20.
(26) ראה "רשימות" חוברת קפד ס"ע 7.
(27) נוסח ברכה שלישית דשבע ברכות.
(28) לשון הכתוב - תהלים קיב, ב.
(29) ראה לקו"ת שה"ש לט, ד ואילך. ובכ"מ.

ועל דרך זה בנוגע לפרחים, ובנוגע לתמונות ("פיקטשערס"), ובפרט לאחרונה, שלא מסתפקים בתמונות ב"שחור-לבן", אלא צריכים תמונות צבעוניות ("קאָלירטע פיקטשערס"), "רחמנא לצלך"...

הנה מהזמן שבו מתחילים "טומלען זיך" - הרי מוטב "טומלען זיך" ב"עשה טוב"; לערוך חשבון על כל העוונות שעבר במשך כל ימיו ולעשות תשובה עליהם, ללמוד תורה, לקיים מצוות בהידור ולעסוק בעבודת התפלה.

- כאשר³⁷ הציעו לפני אדמו"ר האמצעי מספר שידוכים, העדיף את השידוך שיוכל לבוא לידי פועל מוקדם ככל האפשר, כיון שלא היתה לו סבלנות להמתין להמאמרים שישמע לרגל החתונה!...

מהחתנים שבימינו, אי-אפשר לתבוע שכל ענין החתונה יהיה נוגע להם רק כדי להרבות אור החסידות בעולם... אבל לכל-הפחות תובעים מהם שלא ישכחו אודות דין מפורש - שמובא לא רק בתורת החסידות, אלא גם בנגלה דתורה, ונפסק להלכה³⁸ - שחתן ביום חופתו מוחלין לו על כל עוונותיו שעבר במשך כל ימיו, כולל גם על החטא החמור דח"נ, שהוא גורם את הגלות ומעכב את הגאולה³⁹. ובזמן שכזה - מה לו לחשוב ו"טומלען זיך" בכל הענינים החיצוניים הנ"ל, או אפילו בענינים של בית דירה, שזהו ענין שנוגע להאדם עוד יותר מאשר מזון ולבושים⁴⁰; בזמן זה מוטב להרבות בתשובה, כדי שימחלו לו על כל עוונותיו!

ומה שחושב שעליו להיות טרוד בענינים אלו, כדי שחתונתו תהיה כמו אצל שאר בני-אדם... - הרי רואים אנו כבר בחתונה הראשונה, חתונתו של אדם הראשון, שלא זו בלבד שלא היו תמונות צבעוניות, אלא אפילו תמונות ב"שחור-לבן" לא היו... אלא היה כולו טהור, ואף על פי כן היתה החתונה בהצלחה!...

ט. כל המדובר לעיל - אינו בבחינת "בדיחה" ("דזשאק") ואינו "דרשה", אלא הכוונה היא כפשוטו, בנוגע לפועל ממש:

כיון שנוכחים כאן כמה וכמה חתנים, וכן כמה שיהיו חתנים בתוך מספר שבועות - עליהם לדעת שאין להם לבלבל את עצמם בכל הענינים הנ"ל; כל המלאכה בענינים הנ"ל צריכה להיות נעשית על ידי אחרים, ואילו החתן והכלה עצמם צריכים לעסוק לא בהטפל, אלא בהעיקר.

והרי העיקר הוא - שהחתונה תהיה בשעה טובה ומוצלחת, ושיהיה "בנין עדי עד", והבטחת דבר זה אינה יכולה להיות על ידי "תמונות" וכדומה... אלא על ידי לימוד תורה, קיום מצוות בהידור, התעסקות בעבודת התפלה ותשובה, ותשובה באמת,

- ישנו פתגם שסיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בשם הרשב"ץ⁴⁰: "הוא כבר מחל לעצמו" ("ער האַט זיך שוין מוחל געווען")... הוא עושה "חשבון" שברגע אחד יכול הוא להפוך מרשע גמור לצדיק גמור⁴¹, ובמילא הרי הוא כבר "מוחל לעצמו"!... אלא התשובה צריכה להיות באופן שהקב"ה ימחל לו, תשובה אמיתית - ודווקא על ידי זה אפשר להבטיח שהחתונה תהיה בשעה טובה ומוצלחת, ו"בנין עדי עד".

כאשר מברכים את הברכה ד"בנין עדי עד", אזי נעשה "בנין עדי עד" בפועל - על דרך המבואר⁴² בנוגע לברכת השיבנו וסלח לנו, שכיון שמברכים על זה, בודאי שנעשית הסליחה והמחילה מיד; וכל מה שתובעים ממנו הוא - שיניח את כל הבלי העולם, ואזי תהיה החתונה בשעה טובה ומוצלחת, ו"בנין עדי עד", כרצונו של הקב"ה.

י. אצל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר היה המנהג, שגם הורי החתן והכלה היו מתענים ביום החופה⁴³. וכיון שגם אצל הורי החתן והכלה ישנו ענין התענית - הרי גם אצלם צריך להיות ענין ההכנה. אמנם אי אפשר לדרוש מ"אביו של חתן ואמה של כלה"⁴⁴ שיישבו במשך כל הזמן וילמדו "דרך חיים" או "צאינה וראינה", שהרי סוף-סוף עליהם להכין את צרכי החתונה;

(40) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"א ע' 135.

(41) ראה קידושין מט, ב. אור"ז סק"ב. תניא פ"א.

(42) תניא אגה"ת פ"א (ק, א"ב).

(43) ראה תורת מנחם - התועדויות ח"ב ע' 252. וש"נ.

(44) ע"פ כתובות ג, סע"ב ובפרש"י.

(37) ראה סה"ש תרח"ץ ע' 256. וראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"א ע' 203.

(38) ראה ל"ת להאריז"ל עה"פ ישעי' נט, כ. וראה גם תורת מנחם שם ע' 66. וש"נ.

(39) ראה לקו"ת ברכה צט, סע"א ואילך. לקו"ש ח"ט ע' 139 הערה

אבל זאת תובעים מהם: א) שההכנות יהיו לא רק בהענינים שישנם גם אצל אינם-יהודים, להבדיל, אלא גם ובעיקר בהענינים ד"ונפלינו אני ועמך"⁴⁵, ב) גם בנוגע לשאר הענינים דצרכי החתונה - אפשר לעשותם ללא "הידורים", וכאשר יעסקו בענינים אלו בקרירות ("קאלטערהייט"), יהיה זה טוב יותר ("געזינטער") עבורם ועבור המסובים.

אמנם, כל זה הוא בנוגע לההורים; אבל מהחתן והכלה עצמם - תובעים שלא יהיו שקועים כלל ("זיי זאלן אינגאנצן ניט ליגן") בהענינים הטפלים, כיון שענינים אלו יכולים להיעשות על-ידי אחרים.

- כאשר יש צורך למדוד בגדים - בהכרח, אמנם, למדדם על החתן... אבל גם אז אין לו להיות שקוע בכך (ובפרט שבלאו הכי אין הוא יכול לראות בעצמו כיצד הבגד נראה עליו...), אף שהמדידה בפועל צריכה להיות על גופו; אבל בענינים אחרים, ובפרט להיות שקוע בהם - ודאי שאין לזה מקום, אלא צריך שיהיה לו בטחון בהקב"ה שכל הענינים יהיו כדבעי.

והוא עצמו יחשוב, כאמור, רק על העיקר, והרי הדין הוא ש"כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך - ברכה מלשון המשכה (כמבואר בחסידות)⁴⁶ - על העיקר ופותר את הטפלה"⁴⁷, היינו, שעל ידי זה שיפעל וימשיך את העיקר, יומשך בדרך ממילא גם הטפל.

יא. כאמור לעיל, שהדיבורים אינם לשם דרשה, אלא הכוונה היא לפועל. וזוהי ההוראה בנוגע לפועל:

נוסף על הדינים שצריכים ללמוד - שאין צורך להזהיר ("באווארענען") על זה, שהרי מדובר בבני-ישראל כשרים ובבנות-ישראל כשרות, ובוודאי ילמדו את הדינים במידה הדרושה ובזמן הנכון ("וויפל מען דארף און ווען מען דארף"), ולא ידחו זאת לאחר זמן - הנה נוסף לזה, יש לעסוק בכלל בלימוד התורה, קיום המצוות בהידור, עבודת התפלה, ותשובה באמת, ועל ידי זה נעשה שמוחלין לו כל עוונותיו, והחתונה תהיה בשעה טובה ומוצלחת, ו"בנין עדי עד".

ומכיון שבראש חודש אלול מתחילה ההכנה ליום-הכפורים⁴⁸, שהוא "יום חתונתו"⁴⁹ - הרי על ידי שיביאו לידי פועל את ענין ההכנה ל"חתונתו" הפרטית, יהיה זה הכנה, סיוע וחלק גם בהענין ד"יום חתונתו" (הכללי), עד לקירוב הגאולה, שאז יהיה ענין הנישואין דהקב"ה וכנסת ישראל⁵⁰.

* * *

יב. בנגלה דתורה ישנם ענינים שהסדר מעכב בהם, וענינים שהסדר אינו מעכב בהם. וכיון ש"זאת התורה אדם"⁵¹ - ישנם ב' אופנים אלו גם בחיי האדם, היינו, שישנם ענינים שצריכים להיות בסדר דווקא, וישנם ענינים שבהם הסדר אינו נוגע כל כך, והעיקר הוא לעשותם מתוך אמת ("מיט אן אמת"), וכאשר עושים מתוך אמת - אזי "רצון יראיו יעשה"⁵².

והנה, בנוגע לב' אופנים אלו בתורה, הרי בכלל - בעניני חולין הסדר אינו מעכב, ובעניני קדשים מעכב⁵³; ובקדשים גופא - ב"דברים הנעשים בפנים" נוגע הסדר יותר מאשר ב"דברים הנעשים בחוץ"⁵⁴. ומזה מובן שכן הוא גם בב' האופנים בחיי האדם - שכלל שהענין הוא פנימי יותר, נוגע בו יותר הסדר.

אמנם, יוצא מכלל זה הוא ענין התשובה, שעם היותו ענין פנימי (ולכאורה היה צריך להיות נוגע בו יותר ענין הסדר), הרי הוא למעלה מסדר והדרגה, להיותו למעלה מבחינת השתלשלות שבנפש [וזהו שעבודת התשובה היא למעלה מעבודת הצדיקים שהיא באופן של "תמידין כסדרם"], ולכן גם למעלה מגעת התשובה בדרגה שלמעלה מהשתלשלות⁵⁵.

(45) תשא לג, טז. וראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"ו ריש ע'

172.

(46) תו"א מקץ לו, ג. ובכ"מ.

(47) ברכות מד, רע"א (במשנה).

(48) ראה טור או"ח ר"ס תקפא. השלמה לשו"ע אדה"ז שם.

(49) שה"ש ג, יא. וראה תענית כו, ב (במשנה) ובפרש"י.

(50) ראה שמו"ר ספט"ו.

(51) חוקת יט, יד. וראה זח"ב קיז, רע"ב. ח"ג כט, ב. ובכ"מ.

(52) תהלים קמה, יט.

(53) ראה תוד"ה ואם (מנחות לח, סע"א).

(54) ראה יומא ס, א.

(55) ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' קסז ואילך. ח"ד ע' יג ואילך. ועוד.

יג. וכן הוא בהנוגע להמדובר לעיל בענין עבודת התשובה קודם הנישואין: בכלל, הסדר הוא, כאמור, שהתשובה צריכה להיות קודם הנישואין, דהיינו, במשך הזמן שבין ה"תנאים" להחתונה. אמנם, מכיון שבענין התשובה אין הסדר נוגע כל כך (כנ"ל), הרי אלו שלא עשו זאת קודם הנישואין, יכולים לעשות זאת גם לאחר הנישואין.

אלו שעומדים עדיין לפני ה"תנאים", והם "צריכים לאותו דבר" - עליהם לעשות תשובה באמת, ועל ידי זה יומשך להם הענין הדרוש להם למטה מעשרה טפחים, כיון שההעלמות וההסתרים שהיו להם עד עתה בענין זה, הם בגלל שלא היתה התשובה כדבעי, וממילא על ידי ענין התשובה באמת יסירו את ההעלמות וההסתרים. ועל דרך זה לאידך גיסא: ישנם כמה - הלוואי ולא היו כפי שישנם בפועל ("הלוואי וואלט ניש זיין ווי עס איז פאראן")... - שעומדים כבר לאחר הנישואין, ועדיין לא עשו תשובה כדבעי, ולכן יכולים וצריכים הם להשלים זאת עתה, כהפתגם והלימוד הידוע⁵⁶ מהענין ד"פסח שני": "עס איז נישטא קיין פאראלן" (אין דבר "אבוד"), וכל שלא היה הדבר במזיד ו"להכעיס" - אף פעם לא מאוחר להשלים ולתקן.

- בענין חיוכי הבעל לאשתו ישנה חקירה⁵⁷ האם החיוב נעשה רק פעם אחת, בשעת הנישואין, אלא שתוקפו הוא למשך כל זמן הנישואין, או שבכל רגע ורגע נעשה חיוב חדש. ונפקא-מינה במי שיש לו שתי נשים, האם יש דין קדימה לאשתו הראשונה: להאופן הא' - יש לה דין קדימה, כיון שחיובו אליה קדם; ולהאופן הב' אין לה דין קדימה, דמכיון שהחיוב נעשה בכל רגע מחדש, שתייהן שוות בו.

ובנוגע לענייננו: אלו שבעת הנישואין לא עשו תשובה כדבעי, צריכים להשלים זאת עתה, ועל ידי זה יפעלו גם על העבר, כיון שבכוח התשובה לתקן את כל החסרונות, על דרך ש"חכם עוקר את הנדר מעיקרו"⁵⁸.

ועל ידי זה תהיה תועלת גם בנוגע להחסרונות בגשמיות, כמו בענין העדר שלום בית וכדומה, שהם מצד העדר התשובה כדבעי - שכל החסרונות יתמלאו, ועד שישתכחו לגמרי כלא היו, ועל דרך מה שנאמר⁵⁹ "אודך הוי' כי אנפת בך", שאף על פי ש"אנפת בך", מכל מקום "אודך", כיון שהענין ד"אנפת" כלל אינו נרגש עתה, וניכרת הטובה בלבד.

* * *

יד. הענין דלקמן - לא מצאתיו להדיא, אבל יש לו יסוד. בכלל, ההכנה לכל ענין היא במשך ארבעים יום, וכמו הענין ד"ארבעים יום קודם יצירת הוולד כו"⁶⁰, ועל דרך זה ארבעים ימי המבול, שעניינם היה בבחינת הכנה, "לטוה את הארץ", ומזה נמשך גם כן ענין הטהרה על ידי ארבעים סאה⁶¹.

ויום זה - כ"ף מנחם-אב - הוא ארבעים יום קודם ראש-השנה.

ותוכן הענין⁶²:

תכליתה של הכתיבה וחתומה דראש השנה היא - שתהיה כתיבה וחתומה טובה דווקא. וכפתגם ר' לוי יצחק מבארדיטשוב⁶³, שמכיון שהכתיבה אסורה בראש השנה וביום הכיפורים, הרי אם הכתיבה היא לטובה - הרי זהו פיקוח נפש והכתיבה מותרת, אבל אם לאו - הרי הכתיבה אסורה, וממילא בהכרח שתהיה כתיבה וחתומה טובה.

וההכנה לכתיבה וחתומה טובה זו - מתחילה ביום זה.

ועל ידי ההכנה, באתערותא דלתתא, במשך ארבעים יום אלו - ממשיכים אתערותא דלעילא, שתהיה כתיבה וחתומה טובה בספרם של צדיקים לאלתר לחיים טובים⁶⁴.

(61) ראה תו"א ר"פ נח. ובכ"מ.

(62) ראה גם שיחת כ"ף מנחם-אב תשי"ב סכ"ו (תורת מנחם - התועדויות ח"ו ע' 132). וש"נ.

(63) ראה תולדות רלוי"צ מברדיטשוב שבסו"ס קדושת לוי סס"ב.

(64) ראה ר"ה טז, ב.

(56) סה"ש תש"א ע' 115 (נעתק ב"היום יום" יד אייר).

(57) ראה מפענח צפונות פ"ה סכ"ח. וש"נ. וראה גם תורת מנחם -

התועדויות ח"ו ע' 219.

(58) כתובת עד, רע"ב.

(59) ישע"י יב, א.

(60) סוטה ב, א. וש"נ.

טו. איתא בספרים ש"חמשה עשר באב" הוא בגימטריה "לשנה טובה תכתב ותיחתם".
- לא חישובי זאת בעצמי, אלא כך ראיתי בספר, ובמילא, אינני אחראי על חשבון הגימטריה הנ"ל⁶⁵, וייתכן שצריך להוסיף את ה"כולל", שנים או שלושה...

(כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק: מעשה באחד ששתה משקה, וקינח בחתיכת "לעקאח", באמרו, ש"לעקאח" בגימטריה "משקה". אלא מאי, חסר בחשבון? - נטל עוד חתיכת "לעקאח". ועדיין חסר - נטל שוב חתיכה נוספת. וכיון שעתה חסר כבר בחשבון המשקה - לקח לו עוד מעט משקה. וכך שתה משקה וקינח ב"לעקאח" במשך כל הלילה...) -

וממילא, יכולים אתם לצרף מימין ומשמאל ("זייט מצרף פון רעכטס, פון לינקס"), ובלבד שתצרפו באופן שיהיה "לשנה טובה תכתבו ותחתמו".

* * *

טז. איתא באחרונים⁶⁶ שמי שלא הלך על קברי אבותיו עשר שנים⁶⁷ - ובמקום אחר איתא: שבע שנים - שוב אל ילך.

ודחו דבריהם⁶⁸ מגמרא מפורשת במסכת סוטה⁶⁹, שכלב "הלך ונשתטח על קברי אבות" [ולהעיר, שזוהי הפעם הראשונה שמצינו ענין ההשתטחות על קברי אבות], אף שעברו כבר הרבה יותר מעשר שנים.

ויש שחילקו⁶⁸ בין אונס לרצון - שאם אי-הליכתו על קברי אבות היתה ברצון, שוב אל ילך, אבל אם היה זה באונס - יכול לילך. ומטעם זה יכול היה כלב לילך ולהשתטח על קברי אבות, כיון שזה שבני ישראל לא הלכו להשתטח על קברי אבות כל אותו הזמן היה באונס: בתחילה - "וירד (יעקב) מצרימה"⁷⁰ אונס על-פי הדיבור⁷¹; וגם לאחר צאתם ממצרים, כשהיו במדבר - הרי היו אנוסים מלהיכנס לארץ ישראל, והראייה, שאלו שניסו להיכנס לארץ ישראל על דעת עצמם, לא הצליחו בכך⁷².

דרך אגב: על פי זה יובן הטעם שרבותינו נשיאינו לא תמכו בהענין ד"עלו⁷³ בחומה⁷⁴ - כי, הגאולה העתידה תהיה באופן ד"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁷⁵, וכשם שביציאת מצרים היתה הגאולה קשורה עם משה רבנו, מתן-תורה וזמן הקץ דווקא, כך תהיה הגאולה העתידה קשורה עם אדם כמו משה רבנו ("מיט א משה רבנו"), עם מתן תורה דפנימיות התורה ועם זמן הקץ, וכמפורט סדר הדברים ברמב"ם הלכות מלכים⁷⁶, וכפי שהראו רבותינו נשיאינו בספרים (למי שהיה רק מוכן לראות...) ⁷⁷. והטעם לזה - כיון שהסדר ד"בעל כורחך" (דהיינו להכריח את בוא הגאולה קודם זמנה) אינו פועל אצל הקב"ה.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: ייתן השם יתברך שיקויים הענין ד"יהיה יושעך"⁷⁸, ויתרה מזה - שיקויים הענין ד"הקיצו ורגנו שוכני עפר"⁷⁹, ואזי יהיה ה"אונס" שימנע מאתנו ללכת על קברי אבות - שהאבות עצמם יבואו אלינו!

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ציווה לנגן "ניע זשוריצי כלאפצי"].

* * *

(71) נוסח הגדה של פסח.
(72) ראה שלח יד, מ ואילך. סנהדרין צב, ב. "רשימות" חוברת ז ע' 16.
(73) ראה כתובות קיא, רע"א.
(74) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' קלט. וראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"ה ריש ע' 154.
(75) מיכה ז, טו.
(76) פי"א-יב.
(77) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' שט ואילך. לקו"ש ח"ה ע' 149 בהערה. ועוד.
(78) סוטה שם. הובא בפרש"י עה"ת שלח יג, טז.
(79) ישע"י כו, יט.

(65) ראה שער יששכר מאמר יום תבר מגל ס"ב. הובא בדרכי חיים ושלום סתרפ"ד (וראה גם שיחת כ"ף מנחם-אב תשי"א סט"ו (תורת מנחם - התועדויות ח"ג ע' 256)) ש"חמשה עשר באב" בגימטריה "כתיבה וחתימה טובה" (המו"ל).
(66) ראה נטעי גבריאל (להר"ג צינער) הל' אבילות ח"ב פפ"ח ס"ה-יא (ע' תרלו"ט). וש"נ. וראה גם שיחת כ"ף מנחם-אב הנ"ל סכ"ט (תורת מנחם שם ע' 267).
(67) להעיר, שבכ"ף מנחם-אב השתא מלאו עשר שנים מיום ההסתלקות (כ"ף מנחם-אב תש"ד - כ"ף מנחם-אב תשי"ד), שבהם נבצר מכ"ק אדמו"ר שליט"א להשתטח על קבר אביו ז"ל (המו"ל).
(68) ראה נטעי גבריאל שם. וש"נ.
(69) לד, ב. הובא בפרש"י עה"ת שלח יג, כב.
(70) תבוא כו, ה.

יז. עומדים אנו עתה בלילה שלאחר יום חמישי בשבוע, השייך כבר למחרתו - יום השישי, ערב שבת, ובזה גופא - לאחר חצות הלילה. והרי זה בדוגמת מה שאמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁸⁰ שעומדים אנו כבר בערב שבת לאחר חצות, שכוונתו בזה, שעומדים אנו בזמן ההכנה להגאולה, כמאמר רבותינו ז"ל⁸¹ "מי שטרם בערב שבת יאכל בשבת".

והנה, מצינו בספרים⁸² שענין השבת קשור עם ענין השלום, ולכן נוהגים הספרדים להתברך בברכת "שבת שלום"⁸³.

ויהי רצון שאכן יהי' "שבת שלום", ונצא מפרשת "עקב" - "עקבתא דמשיחא"⁸⁴, לפרשת "ראה", שבה נאמר⁸⁵ "והרכב כאשר נשבע לאבותיך", ויתרה מזו - "והרכב מאבותיך"⁸⁶.

- כ"ק מורי וחמי אדמו"ר התברך⁸⁷ שיקויים בנו "יהי הוי' אלוקינו עמנו כאשר היה עם אבותנו"⁸⁸; אמנם, בגאולה העתידה הסדר הוא "והרכב מאבותיך" (למעלה מאבותיך), וכפי שמצינו בנוגע למשיח, שנאמר בו⁸⁹ "ירום ונשא וגבה מאד" - אפילו מאדם הראשון וממשה רבינו⁹⁰, ועל דרך זה יהיו אז גם כל בני ישראל.

אלא שאף על פי כן, גם מעלה זו גופא (שלעתיד לבוא יהיו בני ישראל למעלה מהאבות) - היא עצמה באה מהאבות. וכידוע⁹¹ ב' הפירושים בהענין ד"יפה כוח הבן מכוח האב"⁹², שהפירוש הפשוט הוא - שכוח הבן יפה יותר מכוח האב, אלא שענין זה גופא בא מכוח האב כפירוש הב'.

והיינו, שעל ידי העבודה בהזמן ד"עקב", "עקבתא דמשיחא", ובאופן ד"עקב", קבלת-עול ומסירות-נפש על כל צעד ועל כל שעל - נבוא להענין ד"והרכב מאבותיך", במהרה בימינו.

(80) ראה סה"ש תש"ט ע' 331. וש"נ.

(81) ע"ז ג, סע"א.

(82) ראה זח"ג קעו, ריש ע"ב. תורת לו"צ ע' פא.

(83) ראה של"ה קלה, ריש ע"ב (הובא בבאה"ט או"ח סש"ז סק"ב).

אוה"ח קדושים יט, ג.

(84) ראה אוה"ת ר"פ עקב. שם ס"ע תצא. ריש ע' תקד (בשם

אוה"מ).

(85) יג, יח.

(86) נצבים ל, ה.

(87) שיחת ג' תמוז תרפ"ז (סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ).

(88) מלכים-א ח, נז.

(89) ישעי' נב, יג.

(90) ראה תנחומא ס"פ תולדות (יד, ובהוצאת באבער - כ). זח"א

קפא, ריש ע"ב. וראה הנסמן בתורת מנחם - התוועדויות ח"ב ע' 202

ובהערה יט שם. וראה גם מכתב כ"ו תמוז שנה זו (אגרות-קודש ח"ט

ע' ריד). וש"נ.

(91) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 222. וש"נ.

(92) שבועות מח, סע"א. וש"נ.

לקוטי שיחות פרשת עקב כרך ט

מתורגם ללשון הקודש

כדוגמת שני אוהבים נאמנים הכותרים ביניהם ברית, שמשמעותה שאף אם במשך הזמן תהיינה הפרעות שעוללות לגרום בדרך כלל להיפך האהבה – בכל זאת לא תחלש אהבתם⁷,

וכך גם השבועה, שהיא החלטה חזקה ביותר לקיים את הדבר שעליו נשבעו: שאף אם יהיו מניעות ועיכובים רבים וסיבות הגיוניות שלא לקיים דבר זה, בכל זאת יקיים הנשבע את שבועתו בלי להתחשב בכל זה ולמרות כל העיכובים⁸.

אם כן, לא מובן: שמירת "הברית ואת החסד אשר נשבע" צריכה להיות, לכאורה, בכל מצב. מדוע תולים זאת ב"עקב תשמעון..." ומצד שני: במצב של "עקב תשמעון..." כאשר בני ישראל מקיימים אפילו את המצוות הקלות שאדם דש בעקביו, אז מגיע להם שכר בזכות – מדוע זקוקים לברית, לחסד ולשבועה⁹?

ג.

לא "נהמא דכסופא"

ההסבר לכך הוא:

כאשר מעניקים מתנת חנם, שהמקבל לא עמל בעבודה, הרי זהו "נהמא דכסופא" – לחם של בושח, שניתן חנם, ללא זכות¹⁰. אך הקדוש-ברוך-הוא חפץ לתת לישראל טוב מושלם, ולכן הוא קבע שכל ההשפעות – אף אלו המגיעות מעל להשתלשלות, ממקום שעבודת הנבראים כשלעצמה אינה מגיעה אליו – תגיע דוקא על ידי עבודה, ושהעבודה תהיה מעין¹¹ ההשפעה¹².

לכן נדרשת יגיעה גם לצורך השפעה הניתנת מפני "הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך", ודוקא עבודה של "עקב תשמעון", כי עבודה זו היא מעין הברית והחסד

א.

"והיה עקב תשמעון"

על הפסוק "והיה עקב תשמעון" יש מספר פירושים, ומהם:

(א) "עקב" הוא סוג מסויים של מצוות: "מצוות קלות שאדם דש בעקביו"¹. והמשמעות של "והיה עקב תשמעון" היא, שתקיימו גם מצוות אלו.

(ב) "עקב" הוא הזמן של "עקבתא דמשיחא". והמשמעות של "והיה עקב תשמעון" היא, שאז, בעקבתא דמשיחא, בודאי יהיה "תשמעון" – כפי שהובטח בפרשת נצבים², שלפני ביאת המשיח יקויים "ושבת עד הוי' אלקיך"³.

כיון ששני פירושים אלו הם על אותו פסוק, ויותר מכך – על אותה מילה, מובן⁴, שיש ביניהם קשר.

ב.

בזכות או בחסד

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר את זה שלאחר "והיה עקב תשמעון..." ובהמשך לכך, נאמר "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך".

וצריך להבין בזה:

בהשפעה מלמעלה יש שני אופנים: השפעה הניתנת משום שהאדם זכה לה על התנהגותו הראויה, והשפעה הניתנת למי שאינו ראוי, מפני חסדו של הקדוש-ברוך-הוא, בדומה לכ"ו הדורות שלפני מתן תורה, שהיו ניזונים בחסדו של הקדוש-ברוך-הוא⁵, או הניתנת לבני ישראל מפני הברית והחסד אשר נשבע – מפני הברית שכרת הקדוש-ברוך-הוא עם האבות והשבועה שנשבע להם, אשר בגינה יש לתת לבני ישראל כל טוב, אף כאשר אינם ראויים לכך ח"ו⁶,

(1) פרש"י ריש פרשתנו. ובתנחומא כאן: מצות קלות.. שמשליכין אותן תחת עקביהן.

(2) ל, ב. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(3) אורח"ת ריש פרשתנו. שם ס"ע תצא. ריש ע' תקד (בשם אורח"מ).

(4) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 35, שכל הפירושים שבפסוק אחד שייכים זה לזה. עיי"ש.

(5) פסחים קי"ח, א. וגם לאחר מ"ת שייך זה – באור"ה. ואולי י"ל דגם בבני – לזמן קצר (ראה בכ"ז – אגה"ת פ"ו. תו"א ר"פ בשלח. קונט' ומעין מאמר ח' ואילך).

(6) וצ"ע לתורן זה עם המבואר באגה"ת וכו' המסומן לעיל.

(7) לקו"ת נצבים מד, ב. ובכ"מ.

(8) שלכן נשבעין לקיים את המצות בכדי לזרז את עצמו (נדרים ח, רע"א. ויש"נ). וראה קונט' הנ"ל מאמר יד פ"א. מאמר ד' תשרי תשל"ו. ועוד.

(9) עד"ז הקשה גם הכלי יקר כאן (ד"ה ושמר ה' לך).

(10) ראה תדבאר פ"כ. לקו"ת צו ז, ד.

(11) שעי"ז דוקא מתבטא שהעבודה היא היא המשיכה את ההשפעה שלמעלה. אבל באם היתה ההמשכה באה גם ע"י עבודה אחרת, היתה אז הוכחה שצורך העבודה הוא רק ענין צדדי בדרך סגולה, ולא שהעבודה מעוררת את ההמשכה – ובמילא (אף שההמשכה באה ע"י עבודה) ה"ז עכ"פ בגדר "נהמא דכסופא", מכיון שההמשכה באה לא באופן דסיבה ומסוכב (ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 272) – ובמילא אין כאן שלימות הטוב.

(12) בדוגמת מה שגם בחי' "מאד" שלמעלה (בל"ג האמיתי) באה ע"י עבודה, ודוקא – ע"י העבודה ד"וככל מאדך", שהיא מעין ובדוגמא לבחי' מאד האמיתי (דרמ"צ קבג, ב. קס, ב. ובכ"מ). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 112 ואילך ובהערות שם, שגם בבחי' אור הבל"ג, העבודה (אינה ענין צדדי, כ"א) היא היא המשיכה את האור. עיי"ש.

"בבחינת חיצוניות", שיש לו "רצון אחר ומחשבה אחרת בפני עצמו" והוא רק "מכניע את הגוף שלא ימרוד"²⁰,

אך זאת רק לגבי כמות הביטול. שהביטול שבזמן הבית מקיף את האדם כולו, עד ש"אין לו רצון וחפץ אחר כלל", ואילו בזמן הגלות אין הוא חדור בביטול, אלא נשאר "דבר בפני עצמו", והוא רק מכניע את עצמו כלפי הקדוש-ברוך-הוא,

אך לגבי מהות הביטול – הרי אדרבה²¹: ההכנעה בזמן הגלות, כיון שאינה קשורה למציאות האדם, היא התבטלות אמיתית. החסרון הוא, שההתבטלות לא חדרה לאדם כולו, והוא נשאר מציאות ממשית, אך ההתבטלות שאכן קיימת (בחינוניות) היא אמיתית²². לעומת זאת, ההתבטלות שבזמן הבית, הנובעת מגילוי אור, אינה התבטלות מוחלטת, כי הביטול עצמו קשור במציאותו של האדם, כדלעיל²³.

ה.

מתוך קבלת עול כל המצוות שוות

כל דבר בא לידי ביטוי בסופו של דבר בפועל ממש. והמעלה שצויינה לעיל, שקיימת "עקב", בעקבתא דמשיחא, מתבטאת בקיום ה"מצוות קלות שאדם דש בעקביו".

כאשר העבודה קשורה למציאותו שלו, יש אצלו הבדל בין מצוה אחת לאחרת: המצוות הקשורות ל"ראש", שאצלן מאיר אור נעלה, חשובות יותר בעיניו, והוא מהדר

אשר נשבע לאבותיו, כדלהלן בסעיף ו'. לפיכך, כאשר "עקב תשמעון", אין מקבלים מלמעלה רק לפי השכר המתאים לעבודה, כלומר, השפעה המדודה לפי היגיעה, אלא מקבלים השפעה בלתי מוגבלת – לפי "הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיו".

ד.

התבטלות בזמן הבית ובעקבתא דמשיחא

כדי להבין זאת, יש להקדים ולציין את מעלת עבודתם של ישראל בזמן הגלות על פני עבודתם בזמן הבית, ובזמן הגלות עצמו – מעלת העבודה בתקופה של עקבתא דמשיחא¹³, כאשר חושך הגלות עצום ביותר¹⁴:

כאשר יהודי מקיים מצוות בזמן שאלקות מאירה אצלו בגלוי, מתוך תענוג בעבודתו, מעורבת בכך מציאותו שלו, ואין מתבטאת כל כך התבטלותו כלפי הקדוש-ברוך-הוא. אך בקיום מצוות בזמן החושך, אין מעורבת מציאות האדם, והתבטלותו של היהודי באה אז לידי ביטוי¹⁵.

אמנם, בזמן הגלות¹⁶ "אין אנו יכולים (לעלות וליראות ו)להשתחוות לפניך"¹⁷: דוקא בזמן הבית, כאשר היתה אלקות בגלוי – "ליראות", היתה ראיית אלקות, וכדרך שבא לראות כך בא ליראות¹⁸ – גרמה ראייה זו להשתחוואה "בבחינת פנימיות", ל"בטל" רצונך מפני רצונו – רצונו העצמי של היהודי התבטל לחלוטין. ואילו בזמן הגלות, כיון שאין "ליראות", ממילא אין גם "להשתחוות", וההשתחוואה הקיימת בכל זאת היא רק

(21) ובדוגמת מעלת העבד "פשוט" על העבד "נאמן". דאף שעבודת העבד פשוט היא "בדרך עול ומשא, כי אינו חפץ בזה באמת כי בשעת מעשה הוא רוצה להיות חפשי" – ולא כעבד הנאמן שעבודתו היא בשמחה ותענוג, מ"מ עיקר הביטול והנחת עצמותו הוא בעבד הפשוט דוקא. כי עבד הנאמן, מכיון שהתקשרותו לאדונו היא מחמת שמכיר מעלת אדונו הרי בהתקשרותו זו מעורבת גם מציאות העבד (אף שההתקשרות שלו היא באופן דעבד, ולא כהתקשרות דאובח ואהוב וכדומה). משא"כ עבד הפשוט שעבודתו היא מחמת אימה ופחד מאדונו (שהם מכריזים אותו לעבוד את אדונו וד"ר טבעו ורצונו), ה"ז ביטול לגמרי (ד"ה ומקנה רב תרס"ו והמאמרים שלאחריו. עיי"ש בארוכה). (22) וגם בנוגע להאדם, הרי עבודת עבד הפשוט דוקא (עם היותה נגד רצונו) נעשה אצלו כמו טבע בנפשו ממש, ומילוי רצון אדונו "זהו כל חיותו ומציאותו שליו נברא ונוצר ואין לו דבר עצמי זולת זאת" (ד"ה ומקנה רב שם). שלכן "עבודתו היא תמידית בלי שום שינוי וחילוף", משא"כ בעבד הנאמן (ד"ה אלה הדברים תרס"ו).

(23) ומעין ודוגמת דבר, שדוקא בעו"ז הוא הביטול ד"אין עוד" (ד"ה ולקחתם תרס"א. וראה ד"ה אם בחוקותי תרס"ז (המשך תרס"ו ס"ע תלח) "דענין העבודה בפועל דבחי"ן אין עוד הו"ע קבעומ"ש בחי' עבודת עבד").

(13) ועד"ז בכללות יותר – העילוי שנעשה בנשמה ע"י ירידתה למטה (שאו היא – בחי' יעקב יר"ד עקב (תרי"א עז, ב. ובכ"ט). וראה תניא פל"ז (מח, א), שירידת הנשמה לעו"ז היא "בחי' גלות ממש".

(14) כמבואר במס' סוטה – בסופה – באריכות. (15) בכ"מ מבואר (אזה"ת תצא ע' תתק. ד"ה כי עמך ש"ת בתחלתו – בשם הבעש"ט. ובכ"מ), שהעילוי שבזו"ג הוא בענין הצמאון והאהבה. והוא מה שהצמאון לאלקות בזה"ג הוא יותר מבזמן הבית. והחידוש שבפנים הוא, שגם בהביטול – יש יתרון בזה"ג. כי בהביטול שמצד הגילויים, מעורב גם מציאותו של הבטל, משא"כ בביטול שבזו"ג, כפנים (ועד"ה המבואר להלן הערה 21).

(16) וכ"ה גם בנוגע לכללות ענין ירידת הנשמה למטה (ראה לעיל הערה 13), ש"גם שיה" צדיק גמור.. לא יגיע למעלת דביקותו* בה' בדחילו ורחימו בטרם יירדתו לעו"ז ה"הומרי" (תניא שם).

(17) נוסח התפלה – מוסף דיו"ט.

(18) חגיגה בתחילתה. אזה"ת ס"פ וירא ע' קג, ב ואילך.

(19) לשון המשנה – אבות פ"ב מ"ד.

(20) ראה בכ"ז לקו"ת ברכה צח, ב.

(* דיוק הלשון "דביקותו": ההפך בין דביקות להתקשרות (ראה ד"ה ויה' עקב תרע"ג – בהמשך תער"ב) הוא, שדביקות מורה שאינו מציאות לעצמו (שלכן, לשון המורגל בנוגע לאור הוא, שהוא דבוק בהמאור – כי כל מציאות האור הוא רק גילוי המאור). והתקשרות מורה, שהוא מציאות לעצמו אלא שהוא מקושר בו. ולכן, בנוגע להנשמה כמו שהיא טרם יירדתה, כותב "דביקותו", משא"כ בהנשמה שלמטה אמרו (ראה וז"ג עג, א. וראה לקו"ת במדבר (סו, ב), ד"ה אז ישיר תש"ד ועד, שזה קאי על הנשמות כמו שהן למטה) "נתת קשרין כי ישראל מתקשראין באוריותא כו".

אלא שם"מ"ה, הלשון "מתקשראין" מורה גם על העילוי שנעשה ע"י ירידת הנשמה למטה.

ז.

מ"תשמעון" ל"ראה"

כבר הוסבר פעם בהרחבה³², שהתכלית היא, שגם הענינים שמעל להשתלשלות יבואו בגלוי³³ ובפנימיות. לכן נדרש, שגם העבודה מתוך קבלת עול, הנובעת מעצם הנשמה, הקשורה לעצמות, תאיר בפנימיות.

כלומר, יש צורך בשתי המעלות: שקיום התורה והמצוות לא ייעשה מתוך התחושה של האדם, אלא מתוך התמסרותו והתבטלותו כלפי הקדוש ברוך הוא, שמעל להבנתו. ועם זאת, שביטול זה יחדור לכל מציאות, עד שיהיה לתענוג שלו.

הדבר נרמז גם בכך שמיד לאחר פרשת עקב מגיעים לפרשת ראה: בתחילת העבודה, כשנמצאים בדרגה של "עקב", אין קיימת הדרגה של "ליראות", כדלעיל בסעיף ד', והעבודה נעשית רק באופן של "תשמעון". אך דוקא על ידי כך מגיעים מיד ל"ראה", ולא רק לראיה בדרגת הגילויים, אלא ל"ראה אנכי" – גילוי העצמות.

ח.

ההתחלה: מתנת חנם

לפי האמור לעיל ניתן לבאר את הסדר של שלוש הפרשות וההפטרות הראשונות של שבעה דנחמתא³⁴:

ההתחלה ונתינת הכח לכל ענין היא – אתערותא דלעילא³⁵. לכן קוראים בשבת הראשונה שלאחר תשעה באב – בתחילת העבודה לאחר החורבן דסליק לעילא

באופן, שבח' סופן – רגל, הוא כלי לבחי' תחלתן – כמו שהראש הוא כלי לשכל.

וכן מובן גם מהענין ד"דירה בתחנות", מה שדוקא התחנותים הם דירה לעצמות ית' (ובעולמות העליונים – רק גילוי, שזהו "ירידה מאור פניו ית' (תניא פל'י. נח' בד"ה באתי לגני תשי"א פ"ה. וש"י) – שזהו לא רק לפי שהגילויים שישנם בעליונים מסתירים על העצמות, ובעוה"ז – אין הסתר זה, אלא גם לפי שההרגש שמציאותו מעצמותו – בעוה"ז, הוא בדוגמתו והוא "כלי" ודירה להעצמות שמציאותו מעצמותו (אגה"ק סי' כ'. ביאורו"ז בשלח מג. ג. ביאורו"ז להצ"צ ע' ריד. וראה המשך ר"ה תרצ"ד בשה"מ תיש"א (פי"ד. ובד"ה בסוכות שם בתחלתו). מצה זו תש"ז פ"ב. ובכ"מ).

ומזה מובן גם בנוגע לענינו, שהעבודה דקב"ע היא כלי להעצמות (משיחת ש"מ אייר תשכ"ה).

(32) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 241 ובהערה 12.

(33) שבזה דוקא נשלמת הכוונה ד"דירה בתחנותים" (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 215 הערה 11. ח"ד ע' 35).

(34) בטור או"ח סתכ"ח: "מבראשית עד י"ז בתמוז מפטירין מעין הפרשיות דומה בדומה ומשם ואילך לפי הזמן ולפי המאורע". אבל, מכיון שכל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק [ובפרט, שגם הפרשיות ד"ומשם ואילך" יש להן שייכות ל"פורעניותא" ול"נחמתא" – ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. וראה גם שם שסו, א ואילך], הרי מזה עצמו שקבעו "דבר ירמיהו לפ' פנחס... נחמו לואתחנן ותאמר ציון לעקב עני' סוערה לראה אנכי וכו', מובן, שגם הפטרות אלו שייכות להפרשיות (אלא ש"דברי ירמיהו" – הן לפנחס והן למטות, "שמעו" – הן למטות והן למסעי וכו'). וראה לעיל ע' 62.

(35) ראה לקו"ש ויקרא ב, ב.

בהן יותר מאשר במצוות הקשורות ל"עקב". לעומת זאת, כאשר קיום המצוות הוא מתוך קבלת עול, מפני ציווי האדון, אז הוא מקיים את כל המצוות באותו אופן²⁴, כי מצד המצוה כמצוה, כרצון ה', אין הבדל בין "קלה שבקלות" לבין "חמורה שבחמורות"²⁵.

ו.

דוקא על ידי "עקב" מגיעים לעצמות

זהו הקשר בין "והיה עקב תשמעון" לבין "ושמר... את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך":

קיום המצוות מצד הרגשת האור מגיע לדרגה זו של אלקות, המאירה לנבראים. הוא מצמצם את עצמו, כביכול, לפי דרגת הנבראים, כך שיוכלו להשיגו²⁶, אך לא לדרגת האלקות הנעלית מצמצום, שהרי שם "לית מחשבה תפיסא ביה כלל"²⁷.

יותר מכך: כיון ש"הוא לבדו הוא ואפס בלעדו ממש", לכן, כאשר עבודת האדם היא מצד הרגשת האור, שמעורבת בה מציאותו העצמית, הרי זו סתירה לגילוי עצמותו, ית'²⁸.

דוקא על ידי עבודה מתוך קבלת עול – "עקב תשמעון", שבה אין מעורבים שכלו ומציאותו של האדם, דוקא על ידי כך מגיעים לגילוי עצמותו, כפי שהוא כשלעצמו²⁹.

לפיכך נאמר "והיה עקב תשמעון..." – "ושמר... את הברית ואת החסד אשר נשבע..."³⁰, כי על ידי עבודה בבחינת "עקב" נעשים³⁰ כלי³¹ לעצמות.

(24) ראה ד"ה אלה הדברים שם.

(25) ראה ילקו"ש ריש פרשתנו. ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 174.

(26) בד"ה אלה הדברים שם, ש(גם) ההתקשרות של עבד הנאמן, היא מצד הרגש ההפלאה דאדא"ס (איך שהוא מופלא ומרומם מעולמות, וגם ההפלאה דאדא"ס מצד עצמו). אבל, גם הביטול שמצד בחי' זו הוא רק ד"כולא קמי' כלא חשיב", ש"יש כאן מציאות המרגיש.. (אלא) שמתבטל במציאותו ע"י הרגש זה". והביטול ד"אין עוד" – הוא מצד עצמות דוקא (ד"ה ולקחתם שם. אם בחוקותי שם).

(27) הקדמת התקוני זהר – פתח אלי'. וראה ד"ה לך תרס"ו. תכלית חכמה (קונט' דרושי תתונה – בסה"מ קונטרסים ח"א) תרפ"ט.

(28) ראה עד"ז תניא פל"ה (מד, ב).

(29) ראה ד"ה קדוש אתה תרס"ב בהמשך תרס"ו (קרוב לסופן), שהעבודה דקב"ע מגיעה בבחי' העלם העצמי דא"ס ממש.

(30) בדוגמת העקב שבאדם, שפעולת הרצון [שאינו מציאות לעצמו, כ"א מרוצת והמשכת העצם – ד"ה אנכי תש"ג. ובכ"מ. וראה סה"ש תש"ד ס"ע 78 ואילך] היא בעקב יותר מבראש (ד"ה אין הקב"ה בא בטרונאי תרפ"ה. אני ישנה תש"ט ועוד).

(31) לכאורה ה"י אפשר לומר, שהעקב [שבאדם. ועד"ז בנמשל – העבודה דקב"ע] אינו מתייחס להרצון יותר מהראש, כ"א שהראש, להיותו כלי לשכל – השכל שבו מסתיר על הרצון, ובהעקב – לא ישנו הסתר זה.

אבל מהלשון בתו"א (א, ב) "ובבחינה זו נקרא הרגל ראש.. שסופן הוא תחלתן שבחי' הרגל נקרא ראש", משמע שמעלת הרגל "בבחי' זו" היא בדוגמת מעלת הראש בבחי' הגילויים. והיינו שנעיצת תחלתן בסופן הוא

האור מלמעלה – להיפך, זהו מצב של "עזבני" ו"שכחני" – אלא מצד ה"מטה" עצמו.

הדבר קשור למבואר במדרש⁴⁶, ש"ותאמר ציון..." היא תשובה ל"נחמו נחמו...": לאחר שהקדוש-ברוך-הוא אומר לנביאים שהם ינחמו את ישראל, אומרת על כך כנסת ישראל "עזבני ה' ואד' שכחני" – הם חפצים בנחמת הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, ולא על ידי נביאים. ולכאורה: בני ישראל שמעו את דברי הנביאים ממש רבינו ע"ה והלאה, ואדרבה – זהו יסוד ועיקר באמונה, כדברי הרמב"ם: "מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם"⁴⁷ – אך דוקא כאשר אין גילוי – "עזבני" ו"שכחני" – כאשר נמצאים בדרגה של "עקב", ובכל זאת קיימת עבודה של "תשמעון", אין מסתפקים בגילויים ומגיעים להמשכת העצמות⁴⁸.

אך כיון שהתכלית היא, כדלעיל בסעיף ז', שתהייה שתי המעלות – שגם הדרגה של אלקות הנעלית לחלוטין מהנבראים תהיה בבחינת ראייה – על כך באה לאחר מכן פרשת "ראה אנכי" – שגם ב"אנכי" יש "ראה".

לכן ההפטרה של פרשת ראה⁴⁹ היא "עניה סוערה לא נחמה", שאמירת "ציון עזבני..." מביאה לידי אמירת הנביאים שלוחי ה' "עניה סוערה לא נחמה", אך כיון שגילוי זה בא לאחר העבודה מלמטה – "ותאמר ציון..." – לכן, למרות שגם הוא בא על ידי הנביאים, בכל זאת משמעותו היא⁴³, שהנחמה שעל ידי הנביאים אינה מספקת, והקדוש-ברוך-הוא מסכים⁵⁰ שכנסת ישראל צודקת בטענתה "עזבני ה'..." – שאכן "עניה סוערה לא נחמה", ויש צורך, כפי שרואים בהפטרה הבאה, ב"אנכי אנכי הוא מנחמכם"⁵¹.

תלמוד גדול, ובפ' והא"ש נאמר "וקשרתם גר" לפני "ולמדתם גר" – מעשה גדול (אוה"ת ד"ה ושנתם). והרי תלמוד הוא דוגמת המשכה שמלמעלה, ומעשה – עבודה שמצד המטה (כמוכן מאוה"ת שם). וראה לקמן ע' 81 ואילך. (44) להעיר גם מזה, שהחידוש שבפ' והא"ש (דפ' עקב) הוא "אף לאחור שתגלו היו מצויינים במצות" (רש"י פרשתנו יא, יח. מספרי שם, יז). (45) ועפ"י יומתק מה שהמאמר ד"ה וכתבתם תרכ"ט נאמר בפ' עקב (והוא המאמר ד"ה זה שבאוה"ת – נסדר ע"י כ"ק אדמו"ר הצ"צ ג"כ בדרושי פ' עקב) – אף שהפסוק "וכתבתם גר" נאמר גם בפ' ואתחנן שלפני פ' עקב – כי תוכן מאמר זה הוא, מעלת ענין השמיעה וקב"ע – און ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים.

(46) הובא באבודרהם בסדר הפרשיות והפטרות. (47) הל' יסוה"ת רפ"ז. וראה ג"כ פירוש המשניות ר"פ חלק יסוד הששי (והשביעי).

(48) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 93 ובהערה 42. (49) ברוב השנים. משא"כ כשחל ב"ח. אבל גם אז הוא רק לפי שהפטרת עני' סוערה נדחית מהפטרת השמים כסאי (ראה ב"ח סת"ה). (50) שהרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו ש"עני' סוערה גר" – היא נבואה, שהאל מנבא את בני"א". (51) וי"ל, שהסדר של ג' הפטרות אלו – אתעדל"ע מצד עצמה, אתעדל"ת,

ולעילא³⁶ – את פרשת ואתחנן – מתנת חנם³⁷. גם ההפטרה בשבת זו היא "נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם" – נחמה הבאה מלמעלה.

זהו ההסבר לכך שהבקשה ב"ואתחנן..." היא "אעברה נא ואראה"³⁸, בבחינת ראייה, הנעלית משמיעה³⁹, כי מצד גילוי האור המאיר מלמעלה באופן של מתנת חנם, האלקות היא בבחינת פשיטות, ראייה.

אך כיון שהמשכת העצמות היא דוקא על ידי עבודה באופן של אתערותא דלתתא, ואילו באתערותא דלעילא כשלעצמה מגיעים רק לדרגת חיצוניות האור⁴⁰, שיש לה קשר מסויים לנבראים, לכן הראיה הבאה כמתנת חנם היא רק בדרגת הגילויים החיצוניים, ואינה מביאה לידי ההתבטלות האמיתית, כאמור לעיל בסעיף ד', לגבי הדרגה של "להשתחוות" הנובעת מ"ליראות" בבית המקדש⁴¹, שבהשתחוויה זו היתה מעורבת גם מציאות הנברא.

זהו גם ההסבר לכך שהנחמה של שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, היא על ידי הנביאים: כיון שבהמשכה מלמעלה למטה, ה"מטה" תופס מקום, לכן באה המשכה זו באופן שהמטה יוכל להשיגו⁴².

לאחר מכן צריכה העבודה להיות באופן של אתערותא דלתתא – מישראל לאלקות, מצד עבודתם העצמית⁴³, ולא מצד גילוי האור מלמעלה. וזהו המשמעות של "והיה עקב תשמעון", שגם בדרגה של "עקב", שאלקות אינה מאירה בה בגילוי, היהודי מתבטל⁴⁴ ומכניע את עצמו כלפי הקדוש-ברוך-הוא באופן של "תשמעון"⁴⁵.

משום כך, ההפטרה של פרשת עקב היא "ותאמר ציון עזבני ה' ואד' שכחני", שמרירות זו אינה נובעת מגילוי

(36) ראה זח"א רי, א. ח"ג כ, ב. עה, רע"א. – הלשון "לעילא ולעילא" נתבאר ברשימות (אוה"ת) לאיכה ע' 15. 20 ואילך. 41 (אוה"ת לנ"ך ח"ב ע' א"מ. אי' ואילך. א"צ"ג). בסה"מ תרכ"ו ע' קב ואלך. ובכ"מ.

(37) ספרי, דב"ר, תנחומא (ג) ורש"י ר"פ ואתחנן.

(38) ואתחנן ג, כה. וראה לקו"ש ואתחנן (ג, ג), שרצה להמשיך בחי' ראי' בכנסת בפנימיות (ושם ע"ד, דאף שלא פעל זאת – המשיך בחי' זו בהם בבחי' מקיף ע"פ).

(39) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 127 ובהנסמן שם.

(40) לקו"ש שה"ש כב, ג. כג, ד ואילך.

(41) ראה אוה"ת פ' ואתחנן (ע' סה, צג ובהנסמן שם), שבאם היו ממלאים בקשתו של משה "אעברה נא ואראה", לא הי' ענין הגלות כלל. ועפ"י תומתק השייכות ד"אעברה נא ואראה" דפ' ואתחנן לענין "ליראות ולהשתחוות" דביהמ"ק.

(42) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 128 שגם הניסים הבאים בדרך המשכה מלמעלה למטה, מכיון שישנה איוו תפיסת מקום להמטה לגבי המשכה זו (שהרי ענינה הוא – שתהי' המשכה למטה), יש להם אחיזה בטבע – גדר המטה.

(43) להעיר גם מההפך שבין פרשת שמע (שבפ' ואתחנן) לפרשת והי' אם שמעו (שבפ' עקב), שבפרשת שמע נאמר "ושנתם" קודם ל"וקשרתם גר" –

ט.

מחודש אב לחודש אלול

לפי האמור לעיל מובן מדוע קוראים תמיד את פרשת עקב בחודש אב, ואת פרשת ראה – בשבת מברכים אלול, או בראש חודש אלול עצמו:

אב הוא חודש של דינים⁵², והוא מארבעים הימים האמצעיים שהיו "בכעס"⁵³. ואילו אלול הוא חודש הרחמים⁵⁴, והוא מארבעים הימים האחרונים, שהיו "ברצון"⁴⁹.

בחודש אב – דינים, מורגשים בעיקר ההעלם והריחוק – "עקב" ו"עזבני... שכחני". אך דוקא על ידי כך מגיעים לחודש הרחמים⁵⁵ – ל"ראה אנכי" ולנחמה של "אנכי אנכי...".

ומכך שהעבודה של "והיה עקב תשמעון" והמרירות של "עזבני... שכחני" מביאות לידי "ראה אנכי" ו"אנכי אנכי הוא מנחמכם", מובנת המעלה המיוחדת שבעבודה זו, כידוע⁵⁶, שבגורם לענין מסויים יש מעלה על פני הדבר הנגרם בעצמו. (ממאמר ושיחת ש"פ עקב תשי"א שיחת כ' מנחם אב תשכ"ט)

(ולאחר מניצוצי אורות יתרו שם: "שליטתו בס' ימים").

(53) רש"י פרשתנו יו"ד, יו"ד.

(54) ראה או"ח ר"ס תקפא. לקו"ת ראה לב, א ואילך.

(55) ראה לקו"ת נצבים מז, רע"ג: "ע"י הבכ"י רחל מבכה כו' מעוררים רחמים להיות נמשך אח"כ באלול יג"מ הרחמים". וראה גם רשימות הצ"צ לאיכה ע' 20. 27 (אוה"ת לני"ך ח"ב ע' א"נ. אינו"ח).

(56) המשך וככה תרל"ז פט"ו. ובכ"מ.

ואתעדל"ע שלאחרי אתעדל"ת (שכוללת ב' המעלות – ראה לעיל סעיף ז') – הוא כסדר ג' מדות הראשונות חג"ת (כי "שבעה דנחמתא" הם כנגד ז' המדות, וג' הראשונות – חג"ת): חסד – המשכה, גבורה – העלאה, ותפארת – התכללות משתייהן.

(52) זהו שמות יב, רע"א. ושם משמע שקאי על כל החדש (וראה גם מג"א או"ח ר"ס תקנא). אבל בזהר יתרו עח, ב (הובא בניצוצי אורות לזהר שמות שם. וראה גם קרבן נתנאל להרא"ש תענית פ"ד ס"ה), שזהו רק עד ת"ב.

(* כן הוא בנצוא"א שם, ולכאורה ברור שצ"ל בס'. ויל"ע בדפוס הא' דנצוא"א.

אגרות קודש

ב"ה, י"ד מנ"א, תשי"ט

הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מו"ה ישראל שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ובהמשך למכתב הקודם שנענה בו על קצת השאלות.

בהנוגע להתיירים המבקרים בכפר חב"ד, מובן שנכון הענין דקבלת פ' במאד.

ומכמה טעמים שכתבתי כבר ועוד כהנה, אלא שמובן ג"כ שיש לתקן ככל האפשר את המגרעות שמזכיר אודותן, כמובן בדרכי נועם ובדרכי שלום, ותמ"י גם הספק האם להזמין לבקור, שהרי אדרבה צריך להשתדל בזה כו"כ [אולי במקרה יוצא לגמרי מן הכלל יש להשתדל שיהי' הביקור באופן שבו ביום יוכלו לנסוע חזרה ולא ללון בכפר חב"ד. וד"ל].

במ"ש ע"ד חוברת מבארת פרשת החינוך דחב"ד באה"ק ת"ו ובפרט דבתי ספר הרשת, - בודאי אשר ידיעה מקורית בכגון דא טובה וגם נחוצה, אלא שכבר באה העת שצריך ענין חב"ד להעשות בסדר, ולא שמי שהוא ידיפיס איזה חוברת בלי ידיעות מספיקות, או שתודפס בלא הגהה, והרי ישנם כמה מבני אנ"ש אשר כשרון הכתיבה בידם, וצריכים לזרזם בהאמור, ומה שלא להמשיך (פארציהען) הדבר, כיון שכבר נתעורר הענין הטוב.

בטח יענה בפרטיות בכל הנקודות שבמכ' הקודמים וגם אשר בזה, ות"ח מראש.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

יום ראשון ט"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 214, אך האותיות... עד עמ' קה, וי"ב ע"ש).

אות קלה, שאין בה ממש וממשות של אות מושלמת, והוא מקור החמר וגוף האותיות טרם התחלקותן לכ"ב – אותיות, הרי, שהאות ה' מייצגת את מקור הגוף של האותיות, ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה, שעולם הזה נברא בה' – של שם הוי', כלומר שהעולם הזה נברא מחיצוניות וגוף האותיות שלמעלה, שמקור באות ה' של שם הוי'.

והנה, הגם – למרות, שהיא ה' תתאה, ה' אחרונה ששם הוי', – הדיבור שלמעלה הוא הרי הבחינה של "מלכות", דבר מלך שלטון²⁴, והאות ה' שהיא מקור הדיבור, היא ה' האחרונה (תתאה) של שם הוי', שהיא בחינת ה"מלכות", ורבותינו זכרונם לברכה דרשו זה – שבי"ד נברא עולם הבא ובה' נברא עולם הזה, על פסוק: "כי ביה" – ה' צור עולמים, כיצד, איפוא, אנו מסבירים כאן, שהכוונה במאמר חכמינו ז"ל בה' נברא העולם הזה, היא ה' תתאה (האחרונה), מקור ההבל של אותיות הדיבור? הנה, לפי שמקורה וראשיתה לבא לבחינת גילוי מהעלם היו"ד הוא ש"העלם" היו"ד של "חכמה" הוא הרי המקור והשורש לכל סוג של גילוי, גם הגילוי של עולם הבא וגם הגילוי של עולם הזה, כמו באותיות גם הצירוף של האותיות וגם החומר של האותיות, אלא שבבואם בהתגלות, כפי שהם באים במאוחר יותר, הרי ציור האותיות והגילוי של עולם הבא, באים מהיו"ד עצמה, מ"חכמה" עצמה, ואילו הגילוי של החומר וחיצוניות האותיות, באים מהבל הלב, ה' תתאה (אחרונה) של שם הוי', הרי הראשית והמקור, כשמתחיל הגילוי של עולם הזה – הוא משפע ונמשך מבחינת ה' עלאה, – האות ה' הראשונה שבשם הוי', שיש לה – לצירוף ותמונת האות ה' התפשטות ארץ ורחב, – זאת כדי להורות – להראות, על בחינת ביה, – ה' עילאה של שם הוי', היא בחינת "בינה", שהיא התפשטות השכל העלם בבחינת גילוי והשגה בהרחבת הדעת, והשפעתה של ה' עילאה, בינה, מסתיימת בלב, וכמו שכתוב בתקונים²⁵, ה' ביה – לבא, ובה הלב מבין, – ש"בינה" היא בחינת הלב, ובה הלב מבין, הרי שהשפעת ה"בינה" היא בלב, ומשם יוצא ההבל – שהוא, מקור גילוי גוף האותיות הדבור,

עד כאן הוסבר מאמר חכמינו ז"ל, שהעולם הבא נברא מהאות יו"ד שבשם הוי', שכן, האות יו"ד, "חכמה", היא המקור ממנו נמשכת ההמשכה של גן עדן שבעולם הבא. ברם, בהתאם למה שאמר בענין "אבא יסד ברתא", שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", הרי שגם העולם הזה, שנברא על ידי אותיות הדיבור שלמעלה, נמשך מהיו"ד של

"חכמה", מדוע, איפוא, אומרים חכמינו ז"ל, שרק העולם הבא נברא בי"ד ואילו העולם הזה נברא בה' שבשם הוי'? יסביר רבנו הזקן להלן, ששני ענינים באותיות הדיבור: צורת (צויר) האותיות, בה נראה השוני בין אות לאות, באה אכן מ"חכמה", ואילו גוף (וחומר) האותיות, שהוא ה"הבל" – בא מן הלב. וגם למעשה הדבר כך, שישנה הפנימיות של האותיות הבאה מ"חכמה", וממנה התהוות הנבראים הרוחניים (שיש בהם ענין החכמה וההבנה באלקות), והגוף וחיצוניות אותיות הדיבור שלמעלה בא מ"הבל", והוא האות ה' של שם הוי', ומזה היתה ההתהוות של העולם הזה. ובלשון רבנו הזקן:

אך האותיות – שכאמור

באות מ"חכמה", הן בבחינת חמר וצורה, – שישנם ה"חומר" של האותיות וה"צורה" של האותיות, הנקרא פנימית וחיצונית, – ה"חומר" של האותיות הוא החיצוניות של האותיות (הגוף של האותיות), וה"צורה" של האותיות היא הפנימיות והרוחניות של האותיות, כי הגם שמקורן – של האותיות, הוא מקדמות השכל מבחינת ה"חכמה" שהיא למעלה וקדמת לשכל וצוין הנפש, – שכאמור, מרצון הנפש לבטא את זו או אחרת, בא צורה של האות, זו היא בחינת צורת שני המבטא שבכ"ב אותיות, – בשינוי שבין אות לאות בשעת ביטויין. אבל בחינת החמר וגוף התהוותן, והוא בחינת חיצוניותן, הוא ההבל היוצא מהלב, שממנו מתהווה קול פשוט היוצא מהגרון, ואחר כך נחלק לכ"ב חדרות, וכמו כ"ב אותיות – החלוקה והשוני נעשים בה' מוצאות הדיועות: אחה"ע²³ – האותיות א', ה', ע' באות מהגרון, גיכ"ק – האותיות ג', י, כ, ק באות מהחך כו'. – האותיות ב', ו, מ, פ' – בומ"ף – באות מהשפתיים וכו'. ומבטא – וצליל ההבל – ההבל לכשעצמו יש לו גם כן צורה של ביטוי וצליל, גם כשאין הוא מתבטא באות, הוא אות ה' – בצאת ההבל מהפה נשמע הצליל של אות ה', שהיא "אתא קלילא כו'", –

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "טעם שינוי סדרן אחה"ע ולא אחה"ע כסדר הא"ב מובן ע"פ מ"ש בזח"ב קכג, א (ועייג"כ ע"ח שער דרושי הצלם ד"ב)". 24. קהלת ח, ד: 25. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").

המתגלות בה' מוצאות מהעלם – שהיו עד אז בהעלם, תי"ד – ביו"ד, ותמונת ה' תתאה – האות ה' האחרונה שבשם הוי', בקתיבתה – כשכותבים אותה היא הרי גם כן בהתפשטות אורך ורחב, – כפי שהדבר ב"ה עילאה, אלא שב"ה עילאה זה מראה

על התפשטות ההשגה, ואילו ב"ה תתאה – מורה על התפשטות בחינת מלכותו ותפודה, "מלכות כל עולמים", – ספירת המלכות היא מקור כל העולמות, והיא מתפשטת לה' למעלה ולמטה וליד סטרי, – ולארבע הרוחות, המתפשטות – המעלה והמטה וד' רוחות העולם מתפשטות ונמשכות

מאותיות דבר ה', – מאותיות דיבורו של הקב"ה, כמו שכתוב בקהלת¹⁴: "באשר דבר מלך שלטון", – דיבורו של המלך שולט, כפי שהדבר במלכות למטה, שהנהגה שהמלך מנהיג את

המלכות היא על ידי דיבורו, שהוא מצווה לעשות, כך גם למעלה פועל הדיבור שלמעלה את התפשטות המלכות של הקב"ה בכל ששת קצוות העולם, במעלה, מטה וד' רוחות, המקיפים את כללות העולם, כמו שמבאר במקום אחר [ולחבין מעט מזעיר –

משהו ענין ומהות אותיות הדבור באלהות, שאין לו דמות הגוף ולא תנפש חס ושלום, – כיצד, איפוא, מתאים לומר למעלה הענין של אותיות הדיבור, חיצוניות וגוף, ופנימיות ונפש של אותיות הדיבור? – כבר נתבאר בדרך ארצה וקצרה (בלקוטי אמרים – ספר ה"תניא", חלק ב פרק יא

ויב, עין שם): – על כל פנים, הרי, לכן אומרים חכמינו ז"ל שהעולם הזה נברא מאותיות הדיבור שלמעלה, שמקורם הוא האות ה' של שם הוי'.

אגרת הקדש

האותיות הדבור המתגלות בה' מוצאות מהעלם היו"ד ותמונת ה' תתאה ככתבתה גם כן בהתפשטות אורך ורוחב מורה על התפשטות בחי' מלכותו יתברך מלכות כל עולמים למעלה ולמטה ולד' סטרין המתפשטות ונמשכות מאותיות דבר ה' כמ"ש בקהלת כאשר דבר מלך שלטון כמ"ש במ"א. [ולחבין מעט מזעיר ענין ומהות אותיות הדבור באלהות שאין לו דמות הגוף ולא הנפש ח"ו כבר נתבאר בדרך ארוכה וקצרה (בלק"א ח"ב פ"א וי"ב ע"ש)]:

יום שני י"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קח, אך ביאור הענין... עד עמ' קח, מבחי' ח"ע וכנ"ל.

כך גם למעלה הרי זה בא מההבל שלמעלה ומגוף האותיות, לכן אומרים חכמינו ז"ל על העולם הזה דוקא, שהוא נברא באות ה', המוסבת על ההבל שלמעלה, כפי שהוסבר לעיל. ובלשון רבנו הזקן: הנה ידוע לכל חכמי לב²⁶, כי רבוי העולמות וההיכלות אשר

אין להם מספר, כמו שכתוב²⁷: "היש מספר לגדודיו", – הכוונה לעולמות ולהיכלות שלמעלה, שאין להם מספר. ובכל היכל וגדוד – בהם יש כבר מספר כמו שכתוב²⁸: "אלף אלפין ישמשוני" ורבוא רבבן קדמוהי יקומו" – אך

המספר הוא גדול מאד, שיש בהם אלף אלפין ורבוא רבבן מלאכים²⁹, וכן – בנשמות, שיש בהן חמש מדרגות כלליות של נפש, רוח, נשמה, חי, יחידה, הן נפש-רוח-נשמה-חי-יחידה – נרנח"י, מדרגות לאין קץ, – שישנן מדרגות לאין קץ במדרגת ובחינת "נפש", ובמדרגת ובחינת "רוח", עד במדרגת של "נשמה", "חי", "יחידה", ובכל עולם והיכלות מרובי היכלות שפאצילות-בריאה-יצירה – שהן כולם עולמות רוחניים שלמעלה מעולם ה"עשיה", למעלה מהעולם הזה ולמעלה מעולם ה"עשיה" הרוחני – שכן, "עולם הזה" שהוא עולם ה"עשיה", מכון לא רק

אך באור הענין, למה אמרו רבותינו וזרונים לברכה ששולם הנה דוקא נברא בה' – כיוון שהרי הסברנו, שהכוונה היא ל"ה' תתאה", בחינת ה"מלכות" ודיבור שלמעלה, שמהם הרי נבראים כל הנבראים (גם הנבראים של העולמות העליונים שלמעלה מהעולם

הזה), כיצד, איפוא, אומרים, שדוקא העולם הזה נברא באות ה' יסביר רבנו הזקן להלן, שהן אמת הדבר שריבוי הנבראים של העולמות העליונים הרוחניים בא גם כן מצירופי אותיות של הדיבור שלמעלה, שמפני שבצירופי

הדיבור שלמעלה ישנם צירופים עד אין קץ ישנם גם כן נבראים עד אין קץ – אך, הנבראים הרוחניים שהם בעלי חכמה ודעת ויש להם ידיעה באלקות, באים מפנימיות אותיות הדיבור שלמעלה, שכפי שהוסבר לעיל זה בא מ"חכמה", שלכן הנבראים הרוחניים הם בעלי ענין של חכמה באלקות; ואילו העולם הזה והחיות שבו קטנים מדי מכדי שיוכלו לקבל ולסבול את האור והחיות של הצורה והפנימיות של האותיות, אלא האור והחיות של העולם הזה באים מהחומר והגוף של אותיות הדיבור (על דרך משל, כמו שהדבר באדם, שזה בא מהגוף, מההבל הנובע מהלב דרך הגרון, שהוא הבל וקול גשמי,

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמ"ש כ בתו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גו' ועשו כל חכמי לב". 27. איוב כה, ג. 28. דינאל ז, י. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ו סה, ב) – דלקאורה מה מוסיף (ראה שם רפמ"ח) – וי"ל שמה מוכיח דהמדובר ב"גדודים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו) מספר, ובכ"ז יש בהם גם בל"ג".

גְבוּהָ עַל גְבוּהָ – מדריגה אחת – למעלה מהמדריגה השניה, למרות שגם המדריגה הראשונה נעלית ביותר. ואם כל ריבוי הנבראים באים מאותיות הדיבור שלמעלה – ההבדל הוא רק בהצגת וסדר האותיות – לא היה, הרי, צריך להיות, ההבדל בין

מדריגה אחת לשניה, בבחינת גבוה על גבוה – הנה חבל – התחלקות המדריגות, גם גבוה על גבוה, נמשך לפי חלופי הצירופים – דכ"ב אותיות שבאים גם כן בחילוף הצירופים והתמורות דא"ת ב"ש – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א, והתמורות פא"ת פ"ש כו' – בסדר האחר של ה"אלף-ב"ת", הסדר של "א"ת ב"ש", שהוא אלף (האות הראשונה) מוחלפת באות תי"ו (האות

האחרונה), והאות ב"ת (האות השניה) מוחלפת באות שי"ן (האות השניה שלפני האחרונה) וכו'. (וכמו שנתבאר בפרק יב). – ב"שער היחוד והאמונה"³² החלק השני של ספר ה"תניא", הרי, למרות שישנו ריבוי מדריגות כזה וחילוקי מדריגות עד אין קץ, אך דרך כלל, הנה כלם בעלי חכמה ודעת, – ענינם הוא ענין החכמה ודעת באלקות, ויודעים את בוראם, מפני היות חיותם מפנימיות האותיות הנמשכות – פנימיות האותיות הנמשכות – מפנימיות חיותם, – לכן אומרים על כל הנבראים הנכללים בשם הכללי "עולם הבא", שהם נבראו בי"ד, שכן חיותם באה מפנימיות ומאור אותיות הדיבור שלמעלה, הבא מהי"ד של שם הרי".

לעולם הזה הגשמי, כי אם גם כולל את עולם העשיה הרוחני – הנה כל רבויים אלו, רבוי אחר רבוי עד אין קץ ממש, – שיש בהם כל כך הרבה נאצלים ונבראים בלי קץ ממש, חבל נמשך ונשפך מרבוי צירופי כ"ב אותיות דבר ה', המתחלקות – כ"ב

האותיות של הדיבור שלמעלה, מתחלקות גם כן לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית ממש, – אין קץ ואין סוף לצירופים הנוצרים מכ"ב אותיות הדיבור שלמעלה, כמו שכתוב בספר יצירה³⁰: "שבעה³¹ אבנים פזזות חמשת אלפים וארבעים פתים, – בספר יצירה נקראות האותיות "אבנים", והמלים – "בתים", המלה מצטרפת מאותיות, כמו בית שמצטרף מאבנים, ומשבע אותיות

אפשר לצרף חמשת אלפים וארבעים מלים שונות, מכאן ואילך צא וחסב מה שאין הפה יכול לדבר בו" – ואין האוזן יכולה לשמוע – כל כך הרבה הן האפשרויות לצירופים הרבים המצטרפים מכ"ב האותיות. עד שבע אותיות מונה בספר יצירה מספר הצירופים הנוצרים משתי אותיות, שלש אותיות, עד שבע אותיות. ואילו למעלה משבע אותיות אפשרויות הצירופים הן כל כך רבות שהם בלי גבול, כך גם באותיות הדיבור שלמעלה, הרי ריבוי הצירופים שיכולים לצרף מהן, הוא בלי קץ ותכלית, ומריבוי הצירופים באים ריבוי הנבראים, שהם ריבוי עד אין קץ. והגם שיש במעלות ומדרגות המלאכים ונשמות – לא רק הרבה מלאכים ונשמות, אלא גם כמה וכמה מיני מעלות ומדרגות חלוקות לאין קץ,

אגרת הקדש

כל ריבויים אלו ריבוי אחר ריבוי עד אין קץ ממש הכל נמשך ונשפך מריבוי צירופי כ"ב אותיות דבר ה' המתחלקות ג"כ לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית ממש כמ"ש בספר יצירה שבעה אבנים פזזות חמשת אלפים וארבעים בתים מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכול לדבר בו' והגם שיש במעלות ומדרגות המלאכים ונשמות כמה וכמה מיני מעלות ומדרגות חלוקות לאין קץ גבוה על גבוה הנה הכל נמשך לפי חילופי הצירופים והתמורות בא"ת ב"ש כו' (וכמ"ש בפ"ב) אך דרך כלל הנה כולם בעלי חכמה ודעת ויודעים את בוראם מפני היות חיותם מפנימיות האותיות הנמשכות מבחי' ח"ע וכנ"ל.

יום שלישי י"ח מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קח, אך העולם הזה... עד עמ' 216, מקננת בעשי'.

חומר וגוף האותיות המתהווה מההבל³³, רק ההארה וההשפעה באה ונשפעת לעולם הזה מבחינת חסר וגוף האותיות וחיצוניותם, שהוא –

חיצוניות האותיות, היא מבחינת החבל, – כמו על דרך משל חיצוניות וגוף אותיות הדיבור באדם המתהווים מההבל הבא מהלב, והוא הבל גשמי, המתחלק לו' הכלים שבתחלת³⁴ – בפסוק

אך העולם הזה השפל, עם החיות שבתוכו, קטן מהכיל ולסבול אור וחיית מבחינת צורת האותיות ופנימיותן, להאיר –

שהאור והחיות של פנימיות האותיות, יאיר בו, ולהשפיע בו בלי לבוש והסתר כמו ש- פנימיות האותיות, מאירות ומשפיעות לנשמות ומלאכים, – לנשמות ומלאכים זה מאיר ומשפיע²¹⁶ מבחינת חומר וגוף האותיות וחיצוניותם שהוא בחינת ההבל המתחלק לו' הכלים שבקהלת שעליהם העולם בלי הלבוש וההסתר של

אגרת הקדש

אך העולם הזה השפל עם החיות שבתוכו קטן מהכיל ולסבול אור וחיית מבחינת צורת האותיות ופנימיותן להאיר ולהשפיע בו בלי לבוש והסתר כמו שמאירות ומשפיעות לנשמות ומלאכים רק ההארה וההשפעה באה ונשפעת לעוה"ז מבחינת חומר וגוף האותיות וחיצוניותם שהוא בחינת ההבל המתחלק לו' הכלים שבקהלת שעליהם העולם

30. פ"ד מ"ב. 31. הרבי שליט"א מצייין ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בונות", לשון נקבה. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שע"ז יורד מגבוה ביותר לגבוה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' – משא"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות במעלה". 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלוכש בו ואינו מסתיר". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ באוה"ת עה"פ".

ב"קהלת"³⁵ מוזכרים שבעה ענינים של הבל: "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל", "הבל" פעם אחת, "הבלים" לשון רבים, פעמיים, ביחוד שלשה, עוד הפעם "הבל הבלים", שוב שלשה, "הכל הבל" עוד פעם אחת, וביחוד שבע פעמים "הבל". שְׁעָלֵיהֶם –

על שבעה ההבלים, הָעוֹלָם עוֹמֵד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזוֹרָה הַקְדוּשָׁה³⁶. – "עלמא לא אתקיים אלא על הבלים דאמר שלמה מלכא" – העולם אינו מתקיים אלא על ההבלים שאמר שלמה המלך, שהם שבעת ההבלים האמורים, וְהוּא "מוֹצָא פִי ה'" הַמְתַּלְכֵּשׁ בְּעוֹלָם תְּוָה וְכָל צָבָאֵי – כל הנבראים

שבעולם הזה, לְהַחְיוֹתָם, – שוה ההבל הבא מפי ה', מוצא פי ה', וּבְתוֹכוֹ – בהבל ובמוצא פי ה', מְלַכְשֵׁת בְּחִינַת צוּרַת אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר וְהַמְחֻשְׁבָּה, – שלמעלה, הבאה – מְמִדּוּתֵי הַקְדוּשׁוֹת וּרְצוֹנֵי וְחֻקֵּיהֶם וְכוּ', – כמו באדם למשל, שאותיות הדיבור ואותיות המחשבה באות הרי בגילוי ממדותיו – שמפני שיש לו אהבה ותשוקה לדבר מסויים, לכן הוא חושב ומדבר אודות אותו דבר, והמדות באות מרצונו וחכמתו וכו', כך גם למעלה באות אותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה בהתגלות, מהמדות הקדושות ומרצונו וחכמתו וכו', הַמְּיַחֲדוֹת – מדותיו – הקדושות, ורצונו וחכמתו (הספירות). מיוחדות בְּאֵי־סוֹף בְּרוּךְ-הוּא בְּתַכְלִית – הרי שהאור שמצורות האותיות, שהוא אור הבא ממדותיו הקדושות ומרצון וחכמה – נמצא רק בתוכו, בפנימיות של "מוצא פי ה'" המהווה ומחיה את העולם הזה, ואילו בגילוי אין הדבר כך. ומדיכן באה ההתהוות והחיות של העולם הזה? – הרי זה מחיצוניות וגוף האותיות, "הבל" הדיבור שלמעלה. (וְהוּא שֶׁכָּתַב

הָאֶרֶץ וְזָרְנוּ לְבָרְכָהּ³⁷, שֶׁבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת הַכְּלִים דְּמַלְכוּת דְּאֶצִּילוֹת, הַמְרַמְזוֹת בְּה' שֶׁל שֵׁם הַוְיָ"ה בְּרוּךְ-הוּא, – ה' תתאה" שהיא ספירת המלכות, הֵם יִרְדּוּ וְנַעֲשׂוּ נִשְׁמָה לְעוֹלָם הָעֵשִׂיָּה). וְכֵן כָּתוּב בְּתַקּוּנֵי³⁸ – ב'תיקוני זוהר', שְׁחִי"ד – של שם הוי', הוּא – מאיר, בְּאֶצִּילוֹת כו', – ו'ה' עילאה" – בעולם ה"בריאה", ו'ר' – בעולם ה"יצירה", וְה' תַּתְמָאָה מְקַנְנָה – ומאירה, בְּעֵשִׂיָּה: – ארבע האותיות של שם הוי' הן האלקות של העולמות³⁹: הגילוי שמאיר בעולם "האצילות" הוא ספירת ה"חכמה" (י"ד של

אגרת הקדש

עומד כמ"ש בזה"ק והוא מוצא פי ה' המתלכש בעולם הזה וכל צבאו להחיותם ובתוכו מלוכשת בחינת צורת אותיות הדבור והמחשבה ממדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו וכו' המיוחדות בא"ס ב"ה בתכלית (וז"ש האר"י ז"ל שבחינת חיצוניות הכלים דמל' דאצילות המרומזות בה' של שם הוי' ב"ה הם ירדו ונעשו נשמה לעולם העשיה) וכ"כ בתקונים שהי"ד הוא באצי' כו' וה' תתאה מקננת בעשיה:

שם הוי'), ו"חכמה" היא הרי הענין של ביטול באופנו הנעלה ביותר, של "הוא לבדו ואין זולתו" (כפי שרבנו הזקן אומר בהגה"ה שבפרק ל"ה (בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), הרי "חכמה" זו מאירה בכללות עולם ה"אצילות", שבכל עניני עולם ה"אצילות" שורר אופן הביטול האמור; בעולם ה"בריאה" מאירה "ה' עילאה", ספירת ה"בינה" וכל הנבראים של עולם זה (גם נשמות וגם מלאכים) הם בעלי השגה גדולה באלקות; בעולם ה"יצירה" מאירות שש המדות, ועבודת הנבראים שבעולם זה, היא בענין ה"מדות", התפעלות של אהבה ויראה באלקות; ובעולם ה"עשיה" מאירה "ה' תתאה", ספירת ה"מלכות", ועולם זה – הוא עולם המעשה, ומעשה מתוך קבלת עול מלכות שמים. ברם, זהו הנשמה של עולם זה, הבאה מפנימיות צירופי אותיות הדיבור המלוכשת בהעלם בחומר וגוף האותיות שהוא ה"הבל", ואילו התהוות וחיות העולם עצמו, הם רק מחיצוניות אותיות הדיבור – מה"הבל", ולכן עולם זה הוא עולם גשמי וחומרי.

יום רביעי י"ט מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, והנה באדם... עד עמ' 216, לאברהם כו'.

חסד זה – הרי זה על ידי חסד שאדם למטה עושה צדקה וחסד. הרי שבצדקה וחסד של יהודי למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהי"ד של שם הוי' – "חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שעל ידי צדקה הוא "עושה"

וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו הזקן: וְהֵנָּה, בְּאֶדָם הַתַּחְתּוֹן לְמִשְׁלַל, מִי שֶׁהוּא חָכֵם גָּדוֹל לְהַשְׁכִּיל נִפְלְאוֹת חֻקֵּיהֶם, וּמְצַמֵּם שִׁבְלֵי וּמְחַשְׁבֵּת בְּאוֹת אֶחָד – אחת, מְדַבְּרִי, הֵנָּה זֶה הוּא צִמְצוּם עֲצוּם וְיִירֵדָה גְדוֹלָה לְחַכְמָתוֹ הַנִּפְלְאָה – בְּכָה מִשֵּׁשׁ עַל הַדָּךְ

להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד עושים את ה"שם" על ידי צדקה, כמו שכתוב בזהר הקדוש: "מאן עבד שמא קדישא בכל יומא מאן דיהיב צדקה למסכנא" – שעל ידי נתינת צדקה לעני "עושים" את

שם הוי', שכן, ירידת אותיות הדיבור שלמעלה משרשן ב"חכמה", הרי זה צמצום גדול ביותר, כמו למשל חכם גדול המביך נפלאות חכמה, מצמצם חכמתו באות אחת, כך מתלבש הצמצום של

חכמה ב"ה" תתאה" של שם הוי', "הבל" הדיבור, וזה בא מהחסד שלמעלה, שמצד החסד הוא מצמצם עצמו בצמצום זה, וכדי לעורר

35. א, א. 36. ח"א קמו, ב. 37. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ. 38. ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמ"ב ספ"ד. 39. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשת"ל בח"א פל"ט".

והמקור לשאר המאמרות⁴³, היא פְּחִינַת חֻכְמָה הַנִּקְרָאת "רֵאשִׁית". – "ראשית חכמה", הרי, הירידה מ"חכמה", מקור ט' המאמרות, לדיבור, "מלכות" – היא צמצום גדול ביותר. אִךְ אִזּוּ – בתחילת הבריאה, הִיְתָה הַמְשָׁכָה וִירִידָה זו מ"חכמה" ל"מלכות"

– דיבור, בְּלִי אֲתֵּעֲרוּתָא דְלִתְתָּא בְּלָל, – בלי

התעוררות מלמטה כלל, "כִּי" ⁴⁴אִדָּם אֵין לְעֵבֵד כו" ⁴⁵ – לא היה הרי אז האדם שיעבוד ויעשה את ההתעוררות מלמטה, רַק "כִּי חֲפִץ חֶסֶד הוּא" ⁴⁶, – הבריאה היתה מצד זה שהקב"ה הוא חפץ חסד, וְעוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה" ⁴⁷. וְזֶהוּ "בְּהִבְרָאָם" – "בְּאִבְרָהֶם" ⁴⁸,

– זה מה שחכמינו ז"ל אומרים על הפסוק "בהבראם" שזה אותיות "באברהם", כִּי ⁴⁹"חֶסֶד לְאִבְרָהֶם" כו" ⁵⁰. – אברהם הוא בחינת חסד, וזהו "בהבראם – באברהם", שהבריאה היא ממדת החסד.

מִשָּׁל, וְיִתֵּר מִזֶּה לְאֵין קִין, הִיָּה צִמְצוּם גָּדוֹל עֲצוּם וְרַב, בְּאִשְׁר "בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ", בְּשִׁשֶּׁת יָמִי בְּרֵאשִׁית, "וּבְרִיחַ פִּיּוּ כָּל צִבְאָם", הִיא – "דבר ה'" הוא, אֹתָהּ ה' שָׁל שָׁם הָיוּ" הַ בְּרוּךְ-הוּא, – שהיא "אֲתָא קְלִילָא", – אות "קלה", – לא זו בלבד שהיא אות

אחת, היא גם נקראת "אתא קלילא", אות "קלה" שאין בה ממש. כְּמוֹ שֶׁנֶּחֱזַק: "בְּהִבְרָאָם" – "בְּהִבְרָאָם", – כמו שכתוב: ⁴⁰"בהבראם", ועל כך דרשו חכמינו ז"ל ⁴¹: "בה" בראם", באות ה' הוא ברא אותם, את תולדות השמים והארץ, שעליהם כתוב "בהבראם", הִיא – האות ה', היא מְקוֹר הַמֵּאֲמָרוֹת שֶׁנִּמְשָׁכוּ

מִמֵּאֲמָר רֵאשִׁון בְּרֵאשִׁית ד' נָמִי – שגם הוא מֵאֲמָר הוּא" ⁴², – על "בראשית" אומרים חכמינו ז"ל שגם הוא "מאמר" כמו שאר המאמרים שבהם כתוב הלשון "ויאמר", אלא שהוא המאמר הראשי

יום חמישי כ' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, אך אחר... עד עמ' 218, והמשכילים יבינו.

"עושה" וממשיך את שם הוי'. לְכֵן אִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכוּנֵם לְבְרָכָה ⁵²: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֱלֹא תוֹרָה בְּלִי גְמִילוּת חֲסִידִים, אֲפִלּוּ תוֹרָה אֵין לוֹ, אֱלֹא לְעֵסֶק בְּתוֹרָה וּבְגְמִילוּת חֲסִידִים. כִּי הֵנָּה,

הַגֵּם דְּאוֹרֵייתָא מִחֻכְמָה נִפְקֵת ⁵³, – למרות שתורה באה מ"חכמה", וּבְאוֹרֵייתָא מִתְקַיֵּם עֲלֶמָא ⁵⁴, – ועל ידי תורה מתקיים העולם, וּבְאֵינוֹן דְּלִעָאן בְּהָ ⁵⁵, – ועל ידי אלה שעוסקים ומדברים בה (בתורה), כִּי בְּרַבּוּרָם – דיבורי תורה, מְמַשְׁכִּים הָאֲרוֹת וְהַשְּׁפָעוֹת (נֶפֶשׁ אַחֵר: וְהַשְּׁרָאוֹת) חֻכְמָה עֲלֵמָא – חכמה

אִךְ אַחֵר בְּרִיאַת הָאָדָם – שענינו הוא "לְעֵבְדָה כו'", – ולהמשיך המשכות על ידי התעוררותו מלמטה, אֵין כָּל אֲתֵּעֲרוּתָא דְלִעָלָא –

כל התעוררות שמלמעלה לְעוֹרֵר מִדַּת חֶסֶד עֲלִיוֹן, הוּא בְּאֲתֵּעֲרוּתָא דְלִתְתָּא, – על ידי ההתעוררות והעבודה של האדם למטה, שהוא מעורר וממשיך את החסד העליון, בְּצִדְקָה וְחֶסֶד ⁵¹ שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין בְּעוֹלָם הָהָא. – הרי, על ידי צדקה וחסד שיהידי עושה למטה, הוא ממשיך מהי"ד של שם הוי' – מ"חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שהוא

אגרת הקדש

אך אחר בריאת האדם לעבדה כו' אזי כל אתדל"ע לעורר מדת חסד עליון הוא באתדל"ת בצדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה לכן אמרו רז"ל כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמ"ח אפילו תורה אין לו אלא לעסוק בתורה ובגמ"ח כי הנה הגם דאורייתא מחכמה נפקת ובאורייתא מתקיים עולמא ובאינון דלעאן בה כי ברבורם ממשיכים הארות והשפעות (נ"א והשראות) ח"ע מקור התורה לבחינת

40. בראשית ב, ד. 41. מנחות כט, ב. 42. ר"ה לב, א. 43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל בפ"י דבה"א בראם – לאחר שכתב ישנו המאמר דבראשית ברא גו! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!". 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל – שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההדגשה 'אתדל"ת כלל'". 45. בראשית ד, ה. 46. מיכה ז, יח. 47. תהלים פט, ג. 48. ב"ר פ"ב, ט. 49. מיכה ז, כ. 50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"פ חסד, כי צ"ל אתדל"ע מצ"ע שיתהוו (1) עולמות שלמע' מהשתל' – שישכיל 'נפלאות חכ' (במשל דאדם התחתון דלעיל – כי מהוע"צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה – ראה ח"א פנ"א) ע"י חפץ חסד (שבתענוג – חפץ), (2) עולם האצ"י – שכלו ומח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ו"י הבנין – ספי' דאצ"י), (3) ב"ע ועד עוה"ז – "מצמצם כו' באות כו'" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. וי"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו" בהבראם – כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): חפץ (עתיקא – בבינה) חסד הוא (בריאה – בורא חשך) – ראשונה, עולם חסד יבנה (יצירה – עולם "המדות") – וא", בהבראם באברהם כי חסד כו' (עשי' – ראה לקמן סט"ו) – ה' אחרונה". 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מכאן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכו'". 52. יבמות קט, ב. 53. זח"ב קכא, א. ובכ"מ. 54. זח"ב ר, א. ובכ"מ. 55. זח"א מז, א. ועוד.

צריכים לעסוק בגמילות חסדים, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה, ש"אפילו תורה אין לו". – אם הוא אומר שאין לו אלא תורה בלי גמילות חסדים, גם תורה אין לו. כיצד, איפוא, אומר האריז"ל שישנו סוג של נשמות העוסקות בתורה כל ימיהן? אלא –

יסביר רבנו הזקן להלן, שאין הכוונה שנשמות אלו מתעסקות בתורה בלבד ואינן עוסקות בגמילות חסדים ח"ו, אלא הכוונה היא שעיקר ענין הוא תורה, שחתלמיד שחתלמיד שחתלמיד עקר ורב ימיהם פה, ומעוט ימיהם – הם עוסקים בגמילות חסדים, הנה פעלת אתערותם דלתתא – ה"פעולה" מהתעוררותם שלמטה, לעורר חסד עליון, להמשיך אור-אין-סוף המלכש פחממה עלאה, – ב"חכמה עליונה", שהיא מקור תורת ה' שפיהם, – בדיבורם דברי תורה, היכן, איפוא, הם ממשיכים זאת? – הוא רק לעולם הנשמות שפריאה – שהם ממשיכים שם על ידי עסק התלמוד, – גמרא הכוללת הטעמים והשקלא וטריא של

ההלכות, שיש לכך שייכות לעולם ה"בריאה" – עולם ההשגה, ולמלאכים שפריצה – הם ממשיכים, על ידי למוד המשנה, – שכן, "משנה" המורכבת מפסקי ההלכות "בשר" או "פסול", "טמא" או "טהור" – יש לה שייכות לעולם ה"צירה" – עולם המדות, יען היות חיות הנשמות והמלאכים נשפעות מצדפי אותיות הדבור, היא תורה שפיעל פה, – "מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה"⁶¹, ומקור האותיות הוא מחכמה עלאה – מ"חכמה עליונה", כנזכר לעיל, – הרי שבלימוד התורה שלהם הם ממשיכים מ"חכמה עליונה" – לצירופי אותיות הדיבור של תורה שבעל פה, ועל ידי כך הם ממשיכים חיות נשמות ולמלאכים. אך להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הכל העליון ה' תתאה – של שם הוי', לעולם תוח השפל, שהוא צמצום גדול ביותר עז – הרי זה אופן צמצום אחר לגמרי כדי שהאור יומשך בעולם השפל, לא רי⁶² באתערותא דלתתא – "התעוררות מלמטה", של תלמיד חכמים

עליונה, מקור התורה לבחינת אותיות הדבור שפיעל נברא העולם, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה⁵⁶: "אל תקרי כנוד אלא בונך" – תלמידי חכמים שהם העוסקים בתורה, הם לא רק "בונך", הבנים שלך, אלא הם גם "בונך", הם בונים ומקיימים את העולם על

ידי לימודם תורה – הרי המשכה זו – מ"חכמה" לאותיות הדיבור, היא בחינת ירידה גדולה, ולזה צריך לעורר חסד עליון, הנמשך במים – טבע המים שהם נמשכים ממקום גבוה למקום נמוך, כך גם נמשך החסד העליון שנמשל למים, ממקום גבוה למקום נמוך, – ממקום ומדריגה גבוהים למקום ולמדריגה נמוכים, וחסד זה נמשך באתערותא דלתתא, – בהתעוררות מלמטה, כצדקה וחסד תתאה, – על ידי צדקה וחסד הנעשים למטה בגשמיות, שמשפיעים – ונותנים, חיים וחסד, להחיות רוח שפלים ונבראים. – על ידי החסד והחיים שנותנים וממשיכים לעני שפל ונדכא, ממשיכים את החסד שלמעלה, כדי להמשיך "חיים" מבחינת "חכמה" שירד למקום נמוך –

לאותיות הדיבור שהן מקור כל הנבראים. וזהו שכתוב⁵⁷: "אל יתחלל חכם פחממתו בו", כי אם בואת יתחלל בו, – השכל וידוע אותי⁵⁸, ומסיים שמשיכל באופן: כי אני ה' עשה חסד בו", – הרי שמדללים את ה"חכמה" כשהיא עושה ופועלת חסד, שאז ה' עושה חסד, כי החסד – שהאדם עושה וממשיך את החסד שלמעלה, ש"אני ה' עושה חסד" – שבעשיה, הוא הממשיך חסד החכמה למטה, שבאותיות הדיבור יומשך מקור הנבראים, כדי שזה יומשך למטה. ואם לא – אם חסרה עשיית החסד, ישנו רק הענין של חכמה – של לימוד התורה בלבד, הרי נקראת "חכמתו" לבדו, – ככתוב "אל יתחלל חכם בחכמתו" – בחכמה שלו, בלי המשכת חיים ממנה – ה"חכמה" שלמעלה, חס ושלום. וכזה יובן מה שכתב האריז"ל⁵⁹, שיש ב' מיני נשמות פריאה: נשמות תלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימיהם⁶⁰, ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה וגמילות חסדים. דלכאורה, הרי גם תלמידי חכמים

56. ברכות סד, א. 57. ירמי ט, יב. 58. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שג"ז חכמה ואדרבא עיקרה". 59. לע"ע לא מצאנו מקורו. 60. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל השאר נכללים במין הב' – ולכן לי' בהב' – כל ימיהם". 61. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 62. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל מוכרחת היא – כי ההמשכה צריכה לעבור דרך בריאה וצירה".

הַצִּדְקָה שְׁלוֹם", – הרי שהוא קורא לצדקה בשם "מעשה", על שם שפִּעֲלָתָהּ לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶחַ ה' לְעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ דְקָדוֹק לְשׁוֹן זֶהר הַקְדוּשָׁה: "מֵאֵן דְּעֵבִיד" שְׁמָא קְרִי'שָׁא – מי שעושה את השם הקדוש, "דְּעֵבִיד" דִּיקָא, – המלה "עבִיד" היא בדיוק, כִּי

בְּאַתְעָרוּתָא דְלִתְתָּא –
בהתעוררות מלמטה,

בְּצִדְקָה וְחֶסֶד תִּתְתָּא –
בעשיית צדקה וחסד כאן
למטה, מְעוֹרֵר חֶסֶד עֲלִיוֹן,
– החסד שלמעלה,

לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶחַ אֵין-סוּף
לְמַבְחִינַת חֲכָמָה עֲלִיָּא –

"חכמה עליונה" שהיא יו"ד
שֶׁל שָׁם, – הוי', לַה' שֶׁל

שָׁם, – הוי', בְּחִינַת הַדְּבֹר
וְדוּחַ פִּיּוּ וְתַכְרֵךְ, בְּדִי

לְהַשְׁפִּיעַ לְעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה. –
זהו דיוק הלשון "עבִיד"

בלשון הזהר במקום הלשון
"עושה", עשיה, שכן, על ידי

מעשה הצדקה הוא ממשיך
אור אין סוף בעולם

ה"עשיה", וְעַל דִּרְךָ מְשֻׁלָּם,
לְהַבְדִּיל הַבְּדִלּוֹת אֵין קֵץ, בְּמֵוֶה שְׂאָרְסֵם אֵינוּ מְדַבֵּר אֱלֵא

לְאַחֲרֵים (וְלֹא בְּשִׁהוּא בִּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ), וְאֵין מִצְמָצֵם שְׂכָלוֹ
וּמַחְשַׁבְתּוֹ דְּבִדְבוּרֵם אֱלִיהֶם. וְהַמְשַׁכְּלִים יְבִינוּ:

הַעוֹסְקִים מְעוֹט יְמֵיהֶם בְּצִדְקָה וְגִמְלִיּוֹת חֲסִדִּים, אֱלֵא עַל יְדֵי
אַתְעָרוּתָא – התעוררות, דְּבַעֲלֵי מִצּוֹת הַעוֹסְקִים רַב יְמֵיהֶם
בְּצִדְקָה וְגִמְלִיּוֹת חֲסִדִּים (וְכַמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים –
בספר ה"תניא", בְּחֶלֶק א פָּרָק לד). – שם הוא אומר, שעל ידי

נתינת צדקה, שהוא נותן
חומש בלבד – נעשית כל

יגיעתו לפרנסתו – מכון
לשבתו יתברך, ובחסד שלו

הוא מעורר את ה"דרועא
ימינא", את החסד

שלמעלה, וְלָבֵן נִקְרָאוּ –
בעלי המצוות, "תְּמַכִּי

אוֹרֵיתָא"⁶³, – הם תומכים
בתורה (עצמה), לא רק

בלומדי תורה, כי אם הם
תומכים את התורה עצמה,

שכן, הם ממשיכים שהאור
שמשורש ומקור התורה

יאיר למטה, וְהֵן בְּחִינַת
וּמִדְרָגוֹת נִצָּח וְהוֹד, – נצח

והוד הם "תרין שוקין"⁶⁴, כמו
ה"שוקין" שעליהם עומד

האדם על הארץ, כך הם

ממשיכים את התורה למטה בעולם זה, לְהִיוֹתֵן – מפני שהם
מְמַשְׁכִּים אֹרֶחַ הַתּוֹרָה לְמַטָּה לְעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה. וְכֵן יוֹבֵן לָמָּה

נִקְרָא הַצִּדְקָה בְּשֵׁם "מַעֲשֵׂה", בְּמֵוֶה שְׂבִתוֹב"⁶⁵: "וְהָיָה מַעֲשֵׂה

אגרת הקדש

בצדקה וגמ"ח אלא על ידי אתערותא דבעלי מצות
העוסקים רוב ימיהם בצדקה וגמ"ח (וכמ"ש בלק"א
בח"א פל"ד) ולכן נקראו תמכי אורייתא והן בחינות
ומדרגות גו"ה להיותן ממשיכין אור התורה למטה
לעולם העשיה. ובוה יובן למה נקרא הצדקה בשם
מעשה כמ"ש והיה מעשה הצדקה שלום ע"ש שפעולתה
להמשיך אור ה' לעולם העשיה. וזהו דקדוק לשון זוה"ק
מֵאֵן דְּעֵבִיד שְׁמָא קְרִי'שָׁא דְעֵבִיד דִּיקָא כִּי בְּאַתְעָרוּתָא
דְלִתְתָּא בְּצִדְקָה וְחֶסֶד תִּתְתָּא מְעוֹרֵר חֶסֶד עֲלִיוֹן לְהַמְשִׁיךְ
אֹרֶחַ אֵין-סוּף מִבְּחִינַת חֲכָמָה עֲלִיָּא הוּא יו"ד שֶׁל שָׁם לַה' שֶׁל
שָׁם בְּחִינַת הַדְּבֹר וְרוּחַ פִּיּוּ יתברך כדי להשפיע לעולם
העשי' ועד"מ להבדיל הבדלות אין קץ כמו שאדם
אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין
עצמו) ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם
והמשכילים יבינו:

לְהַבְדִּיל הַבְּדִלּוֹת אֵין קֵץ, בְּמֵוֶה שְׂאָרְסֵם אֵינוּ מְדַבֵּר אֱלֵא
לְאַחֲרֵים (וְלֹא בְּשִׁהוּא בִּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ), וְאֵין מִצְמָצֵם שְׂכָלוֹ
וּמַחְשַׁבְתּוֹ דְּבִדְבוּרֵם אֱלִיהֶם. וְהַמְשַׁכְּלִים יְבִינוּ:

ממשיכים את התורה למטה בעולם זה, לְהִיוֹתֵן – מפני שהם
מְמַשְׁכִּים אֹרֶחַ הַתּוֹרָה לְמַטָּה לְעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה. וְכֵן יוֹבֵן לָמָּה
נִקְרָא הַצִּדְקָה בְּשֵׁם "מַעֲשֵׂה", בְּמֵוֶה שְׂבִתוֹב"⁶⁵: "וְהָיָה מַעֲשֵׂה

יום שישי כ"א מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 218, ו. זורע צדקה... עד עמ' 220, ישענו כו'.

שנפרשים מלשון "תשלום", יכולים הרי גם בהם לפרש, לא שהשכר
שנותנים לו הוא מדת האמת, אלא שהשכר שהוא מקבל הוא אמיתי
ומתקיים לנצח; לכן אומר
רבנו הזקן "פירוש",

שהכוונה כאן היא, שהשכר
שהוא מקבל על זריעת
הצדקה – הוא מדת האמת
שנותנים לו מלמעלה,

וְכַתִּיב: "תִּתֵּן אֶמֶת לְעֶקֶב", – הרי, שקיים ענין שנותנים לו
מלמעלה מדת האמת, אלא, שלפי פירוש רש"י והתרגום שם

ו. "זֶרַע צִדְקָה שֶׁכֶּר אֶמֶת" (בְּמִשְׁלֵי יא)¹. פִּירוּשׁ, שְׁשִׁכְר וְזִרְעַת
הַצִּדְקָה הִיא מִדַּת אֶמֶת. – שנותנים לו מלמעלה מדת ה"אמת"

כשכר על שהוא זורע
צדקה. כוונת רבנו הזקן

באמרו "פירוש", שבדרך
כלל הכוונה היא הסתייגות

מפירוש אחר, היא: רש"י
מפרש כאן את המלה

"שכר" לא בתור תשלום, כי אם מלשון² "ויסכרו מעינות תהום",
סתימה ועצירה (כדי לרכו וללכד). גם בתרגום ובמפרשים אחרים

אגרת הקדש

ו זורע צדקה שכר אמת (במשלי י"א). פי'
ששכר זריעת הצדקה היא מדת אמת
וכתיב תתן אמת ליעקב ושכחא דקוב"ה מסדר נביא

63. ע"פ משלי ג, יח. וראה זח"ג נג, ב. שו"ע יו"ד סרנ"א ס"ט. ובכ"מ. 64. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 65. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו נוגע כ"כ כאן (כ"א סי"ב). ויומתק עמפ"ש כ"הרמ"ז (ניצוצי אורות בוח"ג שם)". 66. ישע"י לב, יז. 67. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה פשוט דצ"ל "עבִיד". וראה זח"ג שם (קיב. ב)". 68. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה: (1) מה חסר לולא סיום זה, (2) פי' "והמשכילים יבינו" – מה? (3) מה מוסיף בהמוסגר בחצ"ע, ועוד. ואולי י"ל (בנקודה עכ"פ): אינו מובן כלל – מהי השייכות דכל הביאור לענין שמו של הקב"ה? ה' ראשונה – היא גילוי וכו' דהיו"ד כנ"ל, וא"כ הוא ההכרח דא"ו וה' תתאה? ולמה אינו מוכרח בעוה"ב? אמרו"ל עד שלנב"ע (לא עוה"ב ולא עוה"ז) ה' הוא ושמו בלבד – וע"פ הנ"ל מהו ענין ג' אותיות אחרונות דהשם? ועוד. וע"ז מבאר דישנו בינו לבין עצמו (אלא שה"אחרים" יודעים עד"ז כש"מדבר" "אליהם") שצ"ל מצמצום "שכלו ומח" (רק) דיבורו אליהם", שישנו "בינו לבין עצמו" – ב' ענינים (שמו הוא – אבל גם שמו "בלבד"), שגם ח"ע – הוא שם, וכו'. והמשכילים יבינו (כ"ז, וא"ך) ששם – כמו ענין הדיבור – ג"כ א"צ בינו לבין עצמו כו' – ובכנה"ל דיבורו". 1. פסוק יח. 2. נח ה, ב. 3. מיכה ז, כ.

(במיכה), שזהו בקשה, שהבטחת ה"אמת" שהבטיח הקב"ה ליעקב, ימלא אותה לבניו וכו', הרי אין ראייה משם, שנותנים מלמעלה מדת האמת, לכן אומר רבנו הזקן: **וְשִׁבְחָהּ דְּקַדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא מְפַדְּ נַבְיָא בּוֹ**, – הנביא מסדר כאן שבחו של הקב"ה, כְּמוֹ שְׂבִיחַ

בְּהַר הַקָּדוֹשׁ, – שאין זה לשון בקשה, אלא שבח להקב"ה, שהוא נותן "אמת" ליעקב. **פְּרוּשׁ** – שכן, גם בשבחו של הקב"ה, הרי יכול להיות שהוא מקיים את ההבטחה של אמת (שהבטיח ליעקב), ולא שהוא נותן ליעקב את מדת האמת – לכן אומר רבנו הזקן שהכוונה היא: **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בְּרִיךְ־הוּא הַנּוֹתֵן מִדַּת אֱמֶת לְיַעֲקֹב. וְצִדִּיק לְהַבִּין, וְכִי אֵין אֱמֶת בְּיַעֲקֹב חֹם וְשָׁלוֹם עַד שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בְּרִיךְ־הוּא יִתֵּן לוֹ מִלְמַעְלָה:**

אך הנה מודעת זאת, – הרי ידוע, דמדת יַעֲקֹב היא מדת רַחֲמָנוּת, – אברהם הוא מדת החסד, יצחק – מדת הגבורה, ויעקב – מדת התפארת – רחמים – רחמנות, וצְבֻדַּת ה' בְּמִדַּת רַחֲמָנוּת – העבודה הפנימית בנפשו של יהודי

במדת הרחמנות, כשם שהעבודה הפנימית של מדת החסד היא ענין האהבה, והעבודה הפנימית של מדת הגבורה היא יראה, כך היא העבודה הפנימית של מדת הרחמנות, היא הַבָּאָה מִהֶעֱזָרוֹת רַחֲמִים רַבִּים בְּלֵב הָאָדָם עַל נִיצוּץ אֱלֻקוֹת שֶׁנִּפְשׁוּ, הַרְחֻקָה – הנפש שלו רחוקה, מֵאוּר פָּנֵי ה' כַּאֲשֶׁר הוֹלֵךְ בַּחֲשָׁךְ הַבְּלִי עוֹלָם – שאז נפשו רחוקה מאור פני ה', הרי זו עבודת ה' בהתעוררות רחמים שהוא מעורר על נשמתו הוא. וְהִתְעוּרָרוֹת רַחֲמָנוּת זוֹ היא בָּאָה מִהֶתְבֹּנֶה וְהִדְעָה בְּגִדְלַת ה', – מה שהוא מבין ומעמיק את דעתו בגדולת ה' – שאז הוא מרגיש וחש ברחמנות הגדולה שעליו, על שהוא רחוק מאור פני ה', וההתבוננות היא אֵיךְ שֶׁאֵפִילוֹ הַעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים לְמַעְלָה מֵעֵלָּה עַד אֵין קֵץ – גם הם, בְּלֹא מִמֶּשׁ חֲשִׁיבִי קִמְיָה, – הם נחשבים ככלום ממש לגבי הקב"ה. כִּי כָּל שִׁפְעָם וְחִיּוֹתָם – של העולמות האמורים, אֵינִי רַק מִזֵּו וְהָאָרֶז מֵאוֹת אֶחָד – אחת, מִשְׁמֹו יִתְבָּרַךְ, בְּמֵאֲמָרָה: – חכמינו ז"ל: **"כִּי" נִבְרָא עוֹלָם הָבָא כו'.** – הרי, שגם עולמות העליונים, הנכללים בשם הכללי "עולם הבא" כו' – נבראו כולם מאות אחת (אות יו"ד) של שם הוי"ו. וְהֵנָּה, בְּזֵיו וְהָאָרֶז זוֹ, שֶׁהוּא הַתְּפִשְׁמוֹת

אגרת הקדש

כו' כמ"ש בזה"ק פירוש שהקב"ה הוא הנותן מדת אמת ליעקב וצריך להבין וכי אין אמת ביעקב ח"ו עד שהקב"ה יתן לו מלמעלה:

אך הנה מודעת זאת דמדת יַעֲקֹב היא מדת רחמנות ועבודת ה' במדת רחמנות היא הבאה מהתעוררות רחמים רבים בלב האדם על ניצוץ אלקות שבנפשו הרחוקה מאור פני ה' כאשר הולך בחשך הבלי עולם והתעוררות רחמנות זו היא באה מהתבונה והדעת בגדולת ה' אך שאפילו העולמות העליונים למעלה מעלה עד אין קץ כלא ממש חשיבי קמיה כי כל שפעם וחיותם אינו רק מזיו והארה מאות אחד משמו יתברך כמאמר ביו"ד נברא עוה"ב כו'. והנה בזיו והארה זו שהוא התפשטות החיות משמו יתברך להחיות עליונים ותחתונים הוא שיש הבדל והפרש בין עליונים לתחתונים שעולם הזה נברא בה' וכו' וכן כל שינויי הפרטים שבכל עולם ועולם הוא לפי שינויי צירופי האותיות וכן שינויי הזמנים בעבר הוה ועתיד ושינויי כל הקורות בחילופי הזמנים הכל משינויי צירופי האותיות שהן הן המשכת החיות ממדותיו ית"ש (כמ"ש בלק"א ח"ב פ"א) אבל לגבי מהותו ועצמותו יתברך כתיב אני ה' לא שניתו בין בבחינת שינויי ההשתלשלות מרום המעלות עד למטה מטה שכמו שהוא יתברך מצוי בעליונים כך הוא ממש כשוה בתחתונים (וכמ"ש בלק"א ח"א פנ"א) ובין בבחינת

החיות משמו יתברך להחיות עליונים ותחתונים, – בזה דוקא, הוא שיש הבדל והפרש בין עליונים לתחתונים, שְׁעוֹלָם הָזֶה נִבְרָא בְּה' – באות ה' של שם הוי"ו, וכו', – כפי שהסביר באגרת הקודמת, שחיות העולם הזה, שהוא עולם שפל, באה רק מחומר

וגוף אותיות הדיבור שלמעלה, שזה בא מהאות ה' של שם הוי"ו, ואילו העולמות העליונים באים מציור האותיות שמבחינת "חכמה" – האות יו"ד של שם הוי"ו, הרי שההבדל בין עליונים לתחתונים מקורו בהתפשטות החיות משמו יתברך. אך, כל זה הוא זיו והארה בלבד מבחינת השם ("שם" כשלעצמו הוא ענין של הארה, כמו למשל באדם שהשם אינו העצם והוא נוגע רק לזולת שיוכל לקרוא אותו בשמו). וְכֵן כָּל שְׁנוּיֵי הַפְּרָטִים שֶׁבְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם – לעיל דובר על הכלל של העולמות, העולמות העליונים והעולמות התחתונים, ואילו כאן אומר רבנו הזקן, שהשוני בפרטים שבכל עולם, גם בעולמות העליונים וגם בעולמות התחתונים הוא לְפִי שְׁנוּיֵי

צְרופי האותיות, – שמהם נבראו, וְכֵן שְׁנוּיֵי הַזְּמַנִּים בְּעֵבֶר הָזֶה וְעֵתִיד, וְשְׁנוּיֵי כָּל הַקְּדוֹרוֹת בְּחִלּוּפֵי הַזְּמַנִּים – הַכֹּל – בא, מִשְׁנוּיֵי צְרופי האותיות, שֶׁהֵן – צירופי האותיות, הֵן הַמְּשַׁכֵּת הַחִיּוֹת מִמְּדוּתָיו יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ (כְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים – ספר ה"תניא", חֵלֶק ב' – "שער היחוד והאמונה", פָּרָק יא). – שבהמשכת החיות הנמשכת מהמדות ובאה למטה על ידי אותיות הדיבור – בזה שייכים כל השינויים של החיות ושינויי הזמן, עבר, הוה ועתיד, אֲבָל לְגַבִּי מְהוּתָּו וְעֶצְמוֹתָו יִתְבָּרַךְ בְּתִיבָה: **"אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי"**, – אין שום שינוי בו יתברך בין לפני הבריאה ללאחרי הבריאה, בֵּין בְּבַחֲנִית שְׁנוֹי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת מְרוֹם הַמַּעְלֹת – והמדריגות, עַד לְמַטָּה מְטָה, – מהעולמות העליונים ביותר עד לעולמות התחתונים ביותר; שְׁכֵמוֹ שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ מִצִּוֵּי ב' – עולמות עליונים – כָּךְ הוּא מִמֶּשׁ בְּשֻׁנָּה ב' – עולמות תחתונים (וכְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים – ספר ה"תניא", חֵלֶק א' פָּרָק נא), – שלגבי הקב"ה עצמו, אין שום הבדל בין עולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, שכן, גם העולמות העליונים אין מחשבתם יכולה ל"תפוס" בו יתברך, הרי, שגם לעליונים אין שום "תפיסה" והשגה בו

"מְרוֹמָם כּו'"; – שרק הוא קיים, ו"מְתַנַּשׂא מִיְמֹת עוֹלָם", פִּירוּשׁ שֶׁהוּא רֵם וְנִשְׂא לְמַעַל מַעַל מִכְּחִינַת זְמַן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "יְמֹת עוֹלָם", וְהֵינּוּ לִפִּי שְׁחִיּוֹת בֶּל "יְמֹת עוֹלָם" – עֵינֵי הַזֶּמֶן, הוּא רַק מִכְּחִינַת "הַמֶּלֶךְ כּו'", – מִבְּחִינַת וּסְפִירַת "מַלְכוּת", שֶׁהִיא

בְּחִינַת "הַמֶּלֶךְ", שֶׁעֵבֶר, הוּא וְעֵתִיד, הַמַּהוּוִים עֵינֵי הַזֶּמֶן, שִׂיכִים בִּסְפִירַת הַ"מַלְכוּת" בְּלִבָּהּ, שֶׁעֲלִיהָ אוֹמְרִים הַהִבְדֵּל שֶׁל מֶלֶךְ מֶלֶךְ וְיִמְלֹךְ, שֶׁהֵם הוּא, עֵבֶר וְעֵתִיד, וְאֵילֻוּ בִּסְפִירַת וּמִדּוֹת שֶׁלִּמְעַלָּה מִ"מַלְכוּת" לֹא שִׁיךְ עֵדִינֵי עֵינֵי הַזֶּמֶן, וְכִמּוֹ שֶׁמְכַוֵּן בְּמָקוֹם אַחֶר. וְאֵי לֹאֲתָה, – וְאֵם כִּי, שֶׁהִקְבָּה מְרוֹמָם וּמְנוּשָׂא כּוֹל מִעֵינֵי הַבְּרִיאָה שֶׁאֵינָהּ תּוֹפֶסֶת מְקוֹם וְאֵין לָהּ עֵרֶךְ כִּלְלִי לִגְבוֹי יִתְבַּרְךְ, הִרְחַמְנוּת גְּדוֹלָה מְאֹד מְאֹד עַל הַנִּיּוּצִין – שֶׁהוּא חֶלֶק מִהִקְבָּה, חֶלֶק אֱלֹקִים מִמַּעַל⁹, הַשּׁוֹכֵן בְּגוֹף הַחֲשׂוֹךְ וְהָאֶפֶל, – הַנִּקְרָא מְשַׁכָּא דְחֻיָּא¹⁰, – הַעוֹר

שֶׁל הַנַּחֲשׁ (הַקְדֻמוֹנִי), הַעֲלִיל לְקַבֵּל טְמָאָה – עַל יְדֵי עֵינֵינִים שֶׁל אִיסוּר שֶׁמִּשְׁלֵשׁ הַקְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת לְגַמְרִי, וְלִהְתַּנַּגֵּל בְּכָל הַתְּאֻוֹת רִחְמָנָא לְעָלֵי, – שֶׁאֵף אִם הֵן מִעֵינֵינִים שֶׁל הֵיטֵר שֶׁמְקַלֶּפֶת "בּוֹגֵה", אֵךְ, כִּשְׁהֵן בְּאוֹפֵן שֶׁל תְּאֻוֹת נַעֲשֶׂה הַגּוֹף מְלוּכֶלֶךְ מִזֶּה, לְכָל אֱלֹה עֲלֹל הַגּוֹף לְהִגִּיעַ, לִיְלִי שֶׁהִקְדֻשׁ הַפִּירוּשׁ הוּא מְגִן לֹא וְנֹתֵן לֹא עֹז וְתַעֲצוּמוֹת לְלֶחֶם עִם הַגּוֹף וְתְּאֻוֹתָיו וְלִנְצָחָן, – אֵךְ, מִבְּלִי עֲזֻרָתוֹ שֶׁל הַקְבָּה לְנַצַּח אֶת הַתְּאֻוֹת, עֲלֹל הַגּוֹף מִצַּד עֲצֻמוֹ לְכָל זֶה, זֶה עֲצֻמוֹ הוּא הֵרִי עֵינֵי שֶׁל נַחֲתוּת – גַּם כִּשּׁוֹה נִשְׁאֵר בְּכּוֹחַ בְּלִבָּהּ וְאֵינוֹ בֹּא לְיָדֵי פּוֹעֵל לְהַתְגַּלֵּל חֲלִילָה עַל יְדֵי הַתְּאֻוֹת. וּבְגוֹף זֶה שֶׁהוּא כָל כֵּךְ נַחוּת – שׁוֹכֵן הַנִּיּוּצִין שֶׁל הַנִּשְׁמָה. וְזֶה שְׁאוּמְרִים: – אַחֲרֵי שֶׁאִיסוּרִים עַד כְּמֹה מְרוֹמָם וּמְנוּשָׂא הַקְבָּה מִהַבְּרִיאָה, "הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ" (כְּנוֹזֵכֶר לְעִיל), מִבְּקִשִּׁים "אֱלֹקִי עוֹלָם בְּרַחֲמֵיךְ הִרְבִּים רַחֵם עֲלֵינוּ" וּמִסִּיּוּמִים "אֲדוֹן עֲזֻנוֹ כּו' מְגִן יִשְׁעֵנוֹ כּו'". – שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא עַל הַכּוֹחַ שְׁנוֹתֵן הַקְבָּה בְּאוֹר מְקוֹף שֶׁלִּמְעַלָּה מִהָאֵדָם וּכְחוּתֵי הָעֲצֻמִּים – שִׁיכֹל הָאֵדָם לְעִמּוֹד בְּעוֹז לְהַתְגַּבֵּן נֶגֶד הַגּוֹף וְתְּאֻוֹתָיו.

יִתְבַּרְךְ, וְהוּא יִתְבַּרְךְ נִמְצָא בְּתַחֲתוֹנִים כְּפִי שֶׁהוּא נִמְצָא בְּעִלְיוֹנִים, הַהִבְדֵּל בֵּין עֲלִיּוֹנִים וְתַחֲתוֹנִים מִתְבָּטֵא רַק בְּהַמְשַׁכַּת הַחַיּוֹת הַנִּמְשַׁכַּת מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ לְעוֹלָמוֹת, שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים הַחַיּוֹת יוֹתֵר בְּגִילּוֹי מֵאִשֶּׁר בְּעוֹלָמוֹת הַתַּחֲתוֹנִים. וּבֵין בְּכִחִינַת שְׁנֵי הַזֶּמֶן, –

גַּם בּוֹדֵה אֵין שׁוֹם שִׁנּוּי לִגְבוֹי הַקְבָּה, שֶׁכִּמּוֹ שֶׁהִיָּה הוּא לְבַדּוֹ הוּא, – וּבְאוֹפֵן מִצִּיאוֹת שֶׁל יָחִיד וְיָחִיד, לְפָנֵי שְׁשֶׁת יְמֵי בְּרִיאָתָהּ – כִּי הוּא עֵתָה אַחֶר הַבְּרִיאָה, וְהֵינּוּ – לְמִדּוֹת שְׁנִיתוֹסְפוֹ נְבִרָאִים, וּבְכָל זֹאת הוּא לְבַדּוֹ הוּא, וְהוּא יָחִיד וּמִיּוּחָד, מְשׁוּם שֶׁהִפֵּל בְּאֵין וְאֶפֶס מְשִׁשׁ לְגְבוֹי מְהוּוֹת וְעֲצֻמוֹתָהּ, – וְלִכְּן אֵין הַנְּבִרָאִים שֶׁנִּבְרְאוּ גִרְמִיּוֹת לְשִׁנּוּי בְּמִצִּיאוֹתָיו וּבְאֲחֻדוֹתָיו, שֶׁכֵּן הֵם כֹּאֵין וְאֶפֶס לִגְבוֹי יִתְבַּרְךְ, וְכִמּוֹ אוֹת אַחֶד – אַחַת, מְדַבְּרוֹ שֶׁל אָדָם אוֹ אֶפֶל מִמְּחֻשְׁבָּתוֹ לְגְבוֹי בְּלִלּוֹת מְהוּוֹת הַנִּפְשׁ הַשְּׁכִלִית וְעֲצֻמוֹתָהּ, עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל, לְשִׁכְךָ אֶת הָאֵין, – לְמִדּוֹת שֶׁהַמְחֻשְׁבָּה הִיא לְבֹשׁ עֵדִין וְקִרְבּוֹ יוֹתֵר לְנִפְשׁ, בְּכָל זֹאת אֵין אוֹת אַחַת תּוֹפֶסֶת מְקוֹם כִּלְלִי לִגְבוֹי כָּל הַנִּפְשׁ הַשְּׁכִלִית, וּמִעֵינֵי הַשְּׁכִל שֶׁנִּפְשׁ בְּאוֹת הֵרִי הַמִּדּוֹת, וּמִזֶּה בְּאוֹת הַמְחֻשְׁבָּה וְהַדִּיבּוּר, וְלִגְבוֹי עֵצֶם הַנִּפְשׁ (שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִעֵינֵי הַשְּׁכִל) הֵרִי אֵין, אוֹת אַחַת שֶׁל דִּיבּוּר אוֹ מְחֻשְׁבָּה, תּוֹפֶסֶת מְקוֹם כִּלְלִי הַדְּבָרִים הָאִיסוּרִים מִהוּוִים מִשֶּׁל שֶׁהָאֵין תּוֹכֵל לְהִבִּין וְלַהֲשִׁיג אֶפְסוֹת הַבְּרִיאָה לִגְבוֹי הַקְבָּה. וּבְכִחִינַת "אֵין עֲרוֹךְ אֱלֹהִים" בְּתִיבָה, – שֶׁלֹּא כְּפִי שֶׁאִמְרָנוּ קוֹדֵם שׁוֹה אוֹת אַחַת שֶׁל דִּיבּוּר אוֹ מְחֻשְׁבָּה לִגְבוֹי הַנִּפְשׁ כּוֹלָה, שֶׁהִרִי לְאוֹת הָאֶחָת יֵשׁ עַל כָּל פְּנִים עֵרֶךְ "כָּל שֶׁהוּא", וְאֵילֻוּ לִגְבוֹי הַקְבָּה אֵין לְנְבִרָאִים שׁוֹם עֵרֶךְ כִּלְלִי, וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְּנָהּ בְּמָקוֹם אַחֶר (בְּלִקְוִי אֱמָרִים – סֵפֶר הַתְּנִיָּא, חֶלֶק ב' – שֶׁעַר הַיְּחִיד וְהָאִמּוּנָה פֶּרֶק ט) עֵינֵי שֵׁם. וְזֶהוּ שְׁאוּמְרִים: – בְּתַפְלָה, כִּשְׁמִבְקִשִּׁים עַל עֵינֵי הַרְחִמִים, "בְּרַחֲמֵיךְ הִרְבִּים רַחֵם עֲלֵינוּ"; "הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מְאֹד, פִּירוּשׁ כִּמּוֹ שֶׁ"מְאֹד" קִדְּשׁ הַבְּרִיאָה – שֶׁל הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים, הִיָּה הוּא לְבַדּוֹ הוּא, – וְשׁוֹם דְּבַר בְּלַעֲדוֹ לֹא הִיָּה קִיּוֹם, כִּי עֵתָה – אַחֲרֵי הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים, הוּא

8. תהלים מ, ו. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משהיחוד"א פ"ז. אבל אאפ"ל שהכוונה ע"ז – כי אז ה' מפרש זה, וכדלעיל "בלק"א ח"ב. ואכמ"ל. 10. תניא רפ"ב. 11. ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ.

יום שבת קודש כ"ב מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 220, והנה מודעת... עד עמ' קיא, תכונה.

האדם ליראה ואהבה שהן "אמת" מבחינת ה"אמת" של הקב"ה, הנה הוא על ידי שיעור רחמים רבים לפני ה' על הניצוץ שבנפשו, שהיא – מדת הרחמים, היא מדתו של יעקב, מכריח מהקצה אל הקצה, דהיינו – כלומר, מרום המעלות – והמדריגות, עד למטה מטה, – עוברת ומשתורת מדת הרחמים של יעקב,

ומכיוון שכן – יש בכוחה להמשיך "אמת ה'" לעולם השפל הזה החשוף, וכמו שכתוב¹⁵: "כי אשב בחשך – של העולם הזה, ה' אור לי". וזהו – מה שכתוב¹⁶: "כי גבר עלינו חסדו כו'". – שחסד ה' מתגבר על חושך העולם הזה, ובנפש האדם הנמצאת בגוף – מאיר גילוי אור מה'. הרי, על כל פנים, שהדרך להמשכת "אמת ה'", היא על ידי התעוררות רחמים רבים. אך התעוררות רחמים רבים לפני ה' – צריך להיות גם בן באמת, וגם כשהוא באמת שלו – איך יוכל על ידי אמת שלו לעורר רחמים עליונים מ"אמת ה'" – כיון שכאמור, כל אמת של נברא היא "כלא" לגבי האמת של הקב"ה. אך העצה לזה היא מדת

הצדקה, שהיא מדת הרחמים על מאן דלית ליה מגרמיה – למי שאין לו מעצמו כלום, להחיות רוח שפלים כו', ובאתגרוותא דלתתא – "בהתעוררות שמלמטה" – אתגרוותא דלעילא, – באה "התעוררות מלמעלה", ה' מעורר ישנים ומקיץ נרדמים, הם בחינת רחמים רבים וחסדים עליונים הנעלמים, – שינה ותרדמה הם ענין של העלם ושל העלם עמוק יותר, כמו למשל באדם כשהוא ישן כוחותיו הם בהעלם, לכן נקראים הרחמים רבים והחסדים העליונים, שהם נעלמים בעצם – "ישנים" ו"נרדמים", ואותם הקב"ה מעורר ומקיץ לצאת מההעלם אל הגילוי והארה רבה, "לאור באור תחיים", "אמת ה' לעולם". וזהו לשון וריעה הנאמר בצדקה, – כמו "זרע צדקה" שבתחילת האגרת, או "זרעו לכם לצדקה"¹⁷, להצמיח – ולגלות, כמו צמיחה שהיא הגילוי של

והנה מודעת זאת¹², – ידוע הדבר, דיש ב' מיני תהילו ורחימו: – ישנם שני סוגי יראה ואהבה (גם ביראה וגם באהבה ישנם שני מינים): הראשונות – הסוגים הראשונים ביראה ואהבה, הן הנולדות מהתבונה והרעות בגדלת ה' – מההתבוננות והעמקת

הדעת בדברים המביאים לידי אהבת ה' ויראתו, – על מדת קירוב ואהבתו של הקב"ה לבני ישראל וכו', שבשעה שהאדם מעמיק דעתו בענינים אלה, נולדות בו אהבת ה' ויראת ה', והאחרונות – הסוגים האחרונים ביראה ואהבה הן הנבאות אחר כך מלמעלה בבחינת מתנה, – אחרי שהאדם השיג לעצמו יראת ה' ואהבת ה' על ידי התבוננות, באות היראה והאהבה בדרך של מתנה מלמעלה, וכמו שכתוב¹³: "מקום אחר על פסוק¹³: "עבודת מתנה אמת את כהונתכם", שהיא – כהונתכם, היא מדת אהבת ה' – ועל כך אומר הפסוק שישנו אופן זה של אהבה שהוא עבודת מתנה, בדרך מתנה מלמעלה, וכן הוא – וכך הדבר, גם בן ביראה. – שישנה מדריגה ביראה שהיא בדרך מתנה

מלמעלה. והנה, ודאי – ש – אין ערוך כלל בין הראשונות – בין הסוגים הראשונים ביראה ואהבה, שהן תולדות השכל הנברא, לגבי האחרונות – לבין הסוגים האחרונים ביראה ואהבה, שהן – בדרך של מתנה, מהנברא לתבונה שמו, – כשם שאין שום ערך בין נברא לבורא, כך אין שום ערך בין הסוג הראשון של אהבה ויראה שנוצר על ידי הנברא (באמצעות שכלו) לבין הסוג האחרון של אהבה ויראה שבא מהנברא. ולכן הן – היראה והאהבה האחרונות, הן הנקראות בשם "אמת", כי "חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת"¹⁴, שהיא אמת האמת, וכל האמת שבנבראים בלא חשיכי קמיה. – נחשבת ככלום לפניו יתברך, לכן, היראה והאהבה הבאות בדרך מתנה מהנברא, נקראות בשם "אמת". אך איזה תהליך שייך האדם ל"אמת ה'", – שיוכה

12. ראה לקו"א ח"א פי"ד. ח"ב – חינוך קטן. 13. קרח יח, ז. 14. שבת נה, א. 15. מיכה ז, ח. 16. תהלים קיז, ב. 17. הושע י, יב. וראה לקמן סי' ח.

וְנַעֲלָמִים (בְּנִסָּח אַחֵר: בָּהּ), כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב¹⁹: – "מִזֶּה רַב טוֹבָךְ" אֲשֶׁר צִפְנָת כו' – לְכוֹנְנָה וְלִתְקִימָה. – אֵת הָאָרֶץ שְׁלֵמָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵת הָאָרֶץ שְׁלֵמָה "מַלְכוּת דְּאִצִּילוֹת", הַיּוֹרֶדֶת לִהְיוֹת מִקּוֹר לְנִבְרָאִים וְלַעֲוִלָּמוֹת שְׁלֵמָה

מַעֲוֹלָם ה"אִצִּילוֹת", וַיֵּשׁ לְהַקִּימָה וְלַהֲעֲלוֹתָהּ, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב²⁰: "בְּצִדְקָה תִּבְּוֶנֶנִי" – הַמוֹסֵב עַל כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל שְׁלֵמָה וְשְׁלֵמָה – "מַלְכוּת דְּאִצִּילוֹת" הַנִּקְרָא "בִּנְסַת יִשְׂרָאֵל".

הַזֵּרִיעָה, אִמָּת הָעֲלִיּוֹן, "אִמָּת ה'". וּבִפְרָט, בְּצִדְקָה וְחֶסֶד שֶׁל אִמָּת שְׁעוֹשִׂים עִם אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֵן בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אֱמֶן, לְקַיֵּם מִזֶּה שֶׁכָּתוּב¹⁸: "אִמָּת מֵאֶרֶץ תִּצְמַח", – לַמְטָה זֶה "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" וְלַמְעַלָּה זֶה סְפִירַת

ה"מַלְכוּת" הַנִּקְרָאֵת בְּשֵׁם "אֶרֶץ", עַל יְדֵי זִרְיעַת הַצִּדְקָה בָּהּ, – בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְחֶסֶד וְרַחֲמִים רַבִּים הַנֶּאֱסָפִים וְנִלְקָטִים לְתוֹכָהּ, הֵם מְעוֹרְרִים גַּם בְּן חֲסִדִּים עֲלִיּוֹנִים הַצְּפוּנִים

אגרת הקדש

אִמָּת הָעֲלִיּוֹן אִמָּת ה' וּבִפְרָט בְּצִדְקָה וְחֶסֶד שֶׁל אִמָּת שְׁעוֹשִׂים עִם אִה"ק תוֹכַב"א לְקִיּוֹם מ"ש אִמָּת מֵאֶרֶץ תִּצְמַח עַל יְדֵי זִרְיעַת הַצִּדְקָה בִּה וְחֶסֶד וּר"ר הַנֶּאֱסָפִים וְנִלְקָטִים לְתוֹכָהּ הֵם מְעוֹרְרִים גַּם כ"כ חֲסִדִּים עֲלִיּוֹנִים הַצְּפוּנִים וְנַעֲלָמִים (בְּנִיא בֵּה) כְּמ"ש אֲשֶׁר צִפְנָת כו' לְכוֹנְנָה וְלַהֲקִימָה וּ"ש בְּצִדְקָה תִּכּוֹנְנִי:

18. תהלים פה, יב. 19. תהלים לא, כ. 20. ישע' נד, יד.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז מנ"א, תשי"ט
ברוקלין.

הו"ח א"י נ"נ מלאכתו מלאכת שמים
מו"ה אברהם מרדכי שמואל שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ממוצש"ק נחמו, ונהניתי ממ"ש שהיו שבועות של ופרצת, וכיון שמבואר בכ"מ ובתורת החסידות באר היטב, איך ששבוע כולל כל הזמנים, מריש שית אלפי שנין דהוה עלמא עד סופו, שלכן אומרים (תמיד בתחלת השבוע) היום יום ראשון וכו', הנה יתפשט הופרצת דשבועות האמור על כל השבועות שלאחרי זה, וגם הובטחנו, כשאדם מקדש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה עאכ"כ באם מקדשין עצמן יותר ממעט, וק"ל. והרי ענין קדושה ע"פ תורת החסידות, הוא לא להתבדד במדבריות ולהיות שקוע בענינים שלפני הצמצום מבלי להרגיש את הנעשה למטה מעשרה טפחים, אלא כסיפור הידוע ששמענוהו מכ"ק מו"ח אדמו"ר, שאדמו"ר הזקן הטיף מוסר לזה איך שהי' שקוע בלימוד תורה באופן שמתוך כך לא הרגיש בבכי ילד קטן שנפל מעריסתו, וסיפורי נשיאנו הרי כל פרטיהם הרי הם הוראה, ומהסיפור בכל הפרטים מובן שהלימוד והבן מזה גי' מדויק בכל הפרטים, ז.א. שאפילו אלו שהם בבחי' תינוק, עד שגם בשכיבתם ושיתנם ניכר בהם החילוק, מוטלים הם בעריסה ולא במטה סתם, והנפילה היא בהיותם בלא"ה בשינה, ומאידך גיסא, הרי הלומד למד בהתמדה ושקידה ובהעמקה עד שלא הגיע לחוש השמיעה שלו כל ענין הבכי של התינוק בכל זה הנה נשמה חדשה דאצילות, מורה הוראה גם לו, שלא זו הדרך שלא להרגיש בענין הכי נמוך בעולם הכי נמוך הוא עולם העשי', והלימוד מזה, ללמוד ולעשות, הרי מבואר הוא.

בברכה לבשו"ט בכל אותן הענינים אודותם כותב במכתבו ענינים הכללים ובענינים הפרטים.

ובעת רצון יזכירו כל הנ"ל על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לבשו"ט בכל הנ"ל ובאופן דמוסיף והולך.

בברכה.

יום ראשון

תהלים:

מפרק עט
עד פרק פב

יום שלישי

טז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שלישי עם פירש"י.
תהלים: עט"פב.
תניא: אך . . . "קח" וי"ב ע"ש.

נסיעות הבעש"ט בתחילת ההתגלות שלו היו ע"ד שלשה ענינים: פדיון שבויים, חיוזק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הי' מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא מים און צו וואסער גייט מען [ואל מים – הולכים]. פנימיות התורה נקרא אש און פאר פייער האָט מען מורא. דערפאר דארף דער משפיע גיין צום מקבל און זאָגען איהם: האָב קיין מורא ניט ווייל ה' אלקיך אש אוכלה הוא [ומאש – נרתעים. לכן צריך המשפיע ללכת אל המקבל ולומר לו: אל תירא כי "ה' אלקיך אש אוכלה הוא"].

יום שני

תהלים:

מפרק פג
עד פרק פז

יום רביעי

יז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: אך ביאור . . . "קח" ח"ע כנ"ל.

אדמו"ר הצ"צ ביאר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע הלכה וועט ער לערנען נאָך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל [כשהוא לומד הלכה ויודע שאת אותה הלכה הוא ילמד לאחר מאה ועשרים שנה בגן עדן – זה מחזיר התלהבות].

יום שלישי

תהלים:

מפרק פח
עד פרק פט

יום חמישי

יח מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: אך עולם . . . "216" בעש"י.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביז מיצוי הנפש [צריכה "לתפוס" עד מיצוי הנפש].

יום רביעי

תהלים:

מפרק צ
עד פרק צו

יום שישי

יט מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, ששי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: והנה באדם . . . לאברהם כו'.

המתפללים בארבעה זוגות תפלין כך נוהגים: א) מניחים תש"י ותש"ר הרש"י קודם אמירת פרק איזהו, ומתפללים בהם עד אחרי אך צדיקים גו'. ב) מסירים תש"ר דרש"י, ומניחים – בלא ברכה – תש"ר דשמושא רבא וקוראים שמע גו' עד אמת ואומרים מזמורי תהלים כפי שנחלק לימי החודש. והמהדרים היו לומדים אותם עם פירש"י ומצודות. ג) אח"כ מניחים תפלין דר"ת – בלא ברכה – וקוראים שמע גו' עד אמת, פ' קדש גו' והזכירות שנדפסו בסידור. ולומדים פרק משניות כל אחד לפי הבנתו. ד) מסירים תש"ר דר"ת ומניחים תש"ר דראב"ד – בלא ברכה – וקוראים שמע גו' עד אמת, ולומדים פ' חומש עם פירש"י – מפרשת השבוע: יום א' עד שני, ביום ב' פרשה ב' וכו'.

שבת	כ מנחם אב	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: עקב, שביעי עם פירש"י. תהלים: צז"ק. תניא: אך . . . והמשכילים יבינו. כשם שמצות תפלין, עד"מ, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כובד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד, כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמ"ש הרמב"ם (יסודי התורה פ"ב ה"א): "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אונאמר את ה' א תירא", הנה שיעור מצות אלו הוא אשר יורגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד אז אים זאל ווערען גוט פון דעם [שיהי' לו טוב מזה], שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מורגש מיראת העונש ביר"ש ולפעמים הוא ברגש של ירא בוש או גם יראת הרוממות.		

יום חמישי

תהלים:
מפרק צז
עד פרק קג

יום ראשון	כא מנחם אב	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ראה, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קד"ק. תניא: ו. זורע . . . "220" ישענו כו'. ההתעסקות בדרכי החסידות הוא, אשר גם בהלכו בשוק טרוד בעסקיו יחשוב מה הוא יכול לעשות בעד עניני החסידות וטובת החסידים, וכשהוא פוגש מי שהוא מאנשי השוק ממכיריו – בעניני מסחר – ידבר על לבו, כי יבוא אל שיעורי הלמודים בדא"ח או לאיזו התוועדות. וההתעסקות בדרכי החסידות הוא חובת גברא [חובה אישית] מבלי הבדל בין גדול וקטן בידיעת דא"ח.		

יום שני

תהלים:
מפרק קד
עד פרק קה

יום שני	כב מנחם אב	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ראה, שני עם פירש"י. תהלים: קו"ק. תניא: והנה מודעת . . . תכונני. אאמו"ר אמר: קודם רחיצת הפה שחרית, אין לברך – מלבד בימי התעניות – ברכות השחר.		

שבת קודש

תהלים:
מפרק קו
עד פרק קז

ארבע תקופות השנה

יום ראשון

(כמו בלוח היוליאני). בהתאם לכך, מכילה כל 'תקופה' 91 יום ו-7.5 שעות (עירובין נו, א), ואם כן תקופת ניסן מתאחרת בכל שנה ביום ו-6 שעות. בכל 28 שנים התקופה מתחילה בדיוק באותו יום בשבוע ובאותה שעה, וכך מסתיים מסלול מלא של הלוח העברי עם שנת החמה לפי תקופת שמואל. תקופת רב אדא – למעשה, הלוח אינו מסתמך על קביעה זו של שמואל, אלא בעיקר על חשבון אחר, על תקופת רב אדא (תלמידו של רב). לפי חשבון זה, שנת החמה היא 365 יום, 5 שעות, 779 חלקים (מתוך 1080 החלקים בשעה) ו-48 רגעים (כשבחלק יש 76 רגעים). אורכה של כל תקופה, לפי חשבון רב אדא, הוא 91 יום, 7 שעות, 519 חלקים ו-31 רגעים (להלן, פ"א). תקופת רב אדא קצרה אפוא מתקופת שמואל ב-20 חלקים, בקירוב, שהם כדקה ושישית הדקה מאחר וחשבון זה של רב אדא התקבל בשלב מאוחר יותר מזה של שמואל, נקבע שבשני הנושאים הבאים הקשורים רק לחמה, נוהגים להכריע כדעת שמואל: שאילת גשמים בחו"ל – שישים יום אחרי תקופת תשרי (תענית י, א).

ברכת החמה – נאמרת בתקופת ניסן של שנה א' במחזור חמה (ברכות נט, ב), אחת ל-28 שנים, ותתקיים אי"ה ביי"ד ניסן תשס"ט.

הלכות קידוש החודש, פרק ט - הקדמה כללית.

365 ימות החמה מתחלקים ל-4 חלקים. כל חלק הוא באורך של 91 יום ומשהו, והוא מכונה: "תקופה". ראשיתו של הרבעון נקרא "יום התקופה". ארבעת התקופות הן: א. "תקופת תשרי" (תשרי-חשוון-כסלו), סתיו; ב. "תקופת טבת" (טבת-שבט-אדר), חורף; ג. "תקופת ניסן" (ניסן-אייר-סיוון), אביב; ד. "תקופת תמוז" (תמוז-אב-אלול), קיץ. הלוח העברי נדרש לבצע התאמה בין השמש לירח. לכן, מחשבים את שנת החמה אל מול שנת הלבנה. לדוגמה: כאשר יום "תקופת ניסן" (תקופת האביב) חל אחרי ט"ו בניסן (ו-15 הימים הראשונים של ניסן הם בתוך "תקופת טבת"), מעברים את השנה בנוגע לכך אומרים חז"ל (פנהדרין יא, ב): "על שלושה סימנים מעברין את השנה: על האביב (אם לא בשלה התבואה), ועל פירות האילן (אם נתאחר בישולם יותר מזמן העצרת), ועל התקופה. על שניים (מתוך השלושה) מעברין ועל אחד אין מעברין; ואם עיברה, הרי זו מעוברת".

תקופת שמואל – המקור הראשון לאורכה של שנת חמה הוא האמורא שמואל (תלמידו של ר' יהודה הנשיא וחברו של רב). לדעת שמואל: אורך השנה הוא 365 יום ו-6 שעות שלמות

יום ולילה כאחד

יום שני

צאת הכוכבים. הרי שאף הזמן שאחר השקיעה נחשב כיום! הסברים שונים נאמרו בענין. מהמפורסמים שבהם הוא זה של הגאון הרגצ'ובי, בעל ה'צפנת פענח' (הלכות שבת שם): מקובל לחשוב, כי היום והלילה הינם שתי מציאויות נפרדות. ברם, לאמיתו של דבר, קיים זמן מסוים שבו משמשים היום והלילה בשווה, וזהו הזמן של 'בין השמשות', שמעורבים בו היום והלילה. מכאן נובעים הדינים השונים: לענין שבת, אין לעשות מלאכה מרגע השקיעה, מפאת חלק הלילה (כניסת השבת) המעורב בזמן זה; מאידך, לענין קידוש החודש, ניתן לקדש אף לאחר השקיעה, שהרי בזמן זה קיים אף המרכיב של יום המתאים לקידוש החודש.

הלכות קידוש החודש פרק יב, הלכה ב: וְהֵאֱמַצְעַ שְׁמֵי צֶמַח בְּשָׁבוֹן זֶה, פְּעָמִים יְהִי בְּתַחֲלֵת הַלֵּילָה בְּשָׁוָה, או קִדְּם שְׁקִיעַת הַחֶמֶה בְּשָׁעָה, או אַחֵר שְׁקִיעַת הַחֶמֶה בְּשָׁעָה. הרמב"ם מקשר את זמן תחילת הלילה עם תהליך שקיעת החמה. כאן המקום לעמוד על כללות שיטתו בנושא, שכן דבריו במקומות שונים נראים כסותרים:

בהלכות שבת (פ"ה ה"ד) כתב הרמב"ם, כי 'בין השמשות' הוא הזמן שבין שקיעת החמה עד שייראו שלשה כוכבים, ועל כן אין לעשות מלאכה בערב שבת מזמן זה. מכך נראה, כי יש להסתפק שמא מרגע שקיעת החמה כבר מתחיל הלילה. מאידך, לגבי קידוש החודש, שאינו נעשה אלא ביום, הוא פוסק (לעיל פ"ב ה"ט) כי ניתן לקדש אף לאחר שקיעת החמה עד

מיהו רב?

יום שלישי

על כך הסתמך ה'חתם סופר' כאשר עורר את יהודי קהילת צעלים למנות להם רב שלא יהיה "מקוראי ספרים החיצונים והלועזים בלעז". כי אסור לקבל תורה מפייהו. למה, אם כן, הרמב"ם כן הסתמך על ספרי היוונים ואף כתב שהדבר מותר? – בלית ברירה, כי "סוד העיבור שנמסר לסנהדרין נעלם ממנו", אך לאחר מכן טרח וכתב את כל החשבונות הנחוצים, כדי שמכאן ואילך אכן לא יודקו לאותם ספרים של חכמי יוון. קל וחומר שרב בישראל, כל עיסוקו יהיה בתורת ה' ולא בספרי יוון וכיוצא בהם.

הלכות קידוש החודש פרק יז, הלכה כד: חֲכָמַת הַתְּקוּפוֹת וְהַמְּמָרִיזוֹת, שֶׁחֲבָרוּ בָּהֶּ חֲכָמֵי יוֹן סְפָרִים תְּרַבָּה . . . אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמַחֲבֵר, בֵּין שֶׁחֲבָרוּ אוֹתָם נְבִיאִים בֵּין שֶׁחֲבָרוּ אוֹתָם גּוֹיִם. את ההיתר לסמוך על ספרים שחיברו חכמי יוון באסטרונומיה, מנמק הרמב"ם: "שכל דבר שנתגלה טעמו ונודעה אמיתתו בראיות שאין בהן דופי – אין סומכין על זה האיש שאמרו או שלמדו, אלא על הראיה שנתגלתה". ואולם, להלן (פ"ט ה"ט) בסיכום הלכות קדוש החודש, כתב: "בארנו חשבונות כל הדרכים . . . כדי שיהיה הכל ידוע למבינים, ולא יחסרו דרך מדרכי התורה ולא ישוטטו לבקש אחרים". בספרים אחרים.

יום רביעי

מדוע לוקחים 'שיריים' ממאכלי הצדיק?

מסעודת עיבור החודש שסעדו שם בלילה הקודם, ואמר: "הא חלקי עם אלו שסעדו בליל אמש", וזאת כדי לייקר את אלו שהשתתפו בסעודת המצוה (פני משה).
מכאן מוצא האדמו"ר ממונקאטש, בעל ה'מנחת אלעזר', מקור לענין "השיריים שנהגו החסידים ליקח ממאכל רבם". כשם שרבי יוחנן אכל משיירי הפירורים של סעודת עיבור החודש מרוב חביבותה – כך גם אכילת הצדיק "שאוכל בכוונות וייחודים – הרי זו סעודת מצוה", ויש לחבבה ולאכול משייריה (דברי תורה מהר"ק, סי' יג).

הלכות קידוש החודש פרק יח, הלכה ט: לְעֵבוֹר חֲרָשִׁים. עוֹשֵׂין סְעוּדַת עֵבוֹר הַחֹדֶשׁ.

סעודה זו נחשבת לסעודת מצוה (לעיל פ"ג ה"ח), ומטרתה – לפרסם ברבים שהחודש מעובר (מאירי סנהדרין ע).

בתלמוד ירושלמי מסופר (מועד קטן פ"ב ה"ג) "רבי יוחנן בצפרא הוי נחות לכנישתא, והוי מלקט פירורין ואכיל, ואמר, יהא חולקי עם אילין דאכלין הכא ברמשא". פירוש: רבי יוחנן נכנס בבוקר לבית הכנסת וליקט כדי לאכול את הפירורים שנותרו

יום חמישי

אכילה לאחר סעודה מפסקת

אפילו במחשבה. מדוע אפוא ישתנה הדין כאשר מקבל על עצמו הוספה על תענית קיימת?
נראה ליישב: בכל מצוה – קבלה בלב אינה מחייבת את המקבל, אלא אם כן קיבלה בפה. יוצאים מכלל זה הקרבנות – שדי במחשבה בלבד כדי לחייב הבאת קרבן. והנה, חז"ל השוו את דין התענית לקרבן, כי מיעוט חלבו ודמו של האדם המתענה נחשב לפני הקב"ה כהקרבנות קרבן. אך דין מיוחד זה נאמר רק בתענית של יום שלם, ולא בתענית של שעות בודדות. לכן, כאשר אדם מקבל על עצמו תענית שלמה – חלה הקבלה אפילו במחשבה. אך כאשר מקבל על עצמו רק תוספת תענית – אין זה גדר קרבן אלא מצוה כשאר המצוות, ולכן אינו חל במחשבה.

[מועדים ומזמנים ה' שלד]

הלכות תעניות פרק ג, הלכה ג: וְכָל תַּעֲנִית שְׂאוּכְלִין בָּהּ מִבְּעוֹד יוֹם - אִם אָכַל וּפָסַק, וְנִמְרָ שָׁלָא לְאָכַל - אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל, אֲפָּה עַל פִּי שֵׁשׁ שָׁהוּת בְּיוֹם.

האם מותר לאכול אחר הסעודה המפסקת בערב יום כיפור או תשעה באב?

בדעת הרמב"ם, שאין לאכול אחר שהחליט להפסיק את האכילה, יש אומרים שדי בהחלטה זו כדי לאסור, אף שאינה לשם קבלת תענית (אלא מפאת שובע וכדומה). אך יש הסוברים כי רק אם התכוון לקבל על עצמו את התענית חל האיסור. כמו כן נחלקו הפוסקים, האם מספיק לקבל תענית במחשבה או שמא צריכה להיות אמירה בפה דוקא (א"ח תקנ"א, ומשנ"ב שם). לדעת הסוברים שרק קבלה בפה אוסרת, יש להקשות: הרי בנוגע ליחיד המקבל על עצמו תענית, נפסק, שהתענית חלה

יום שישי

'ביטול תורה' מהו?

מבאר הרבי (ליקוטי שיחות לה', 204): אמנם גם קריאת המגילה היא לימוד תורה, אך מכיון שאינה נעשית בעיון והתעמקות, נחשבת היא כביטול תורה ביחס לדברי תורה הנלמדים בעיון. המהרש"ם מברון (דעת תורה תרפ"ו, ב) מיישב בדרך אחרת: אמנם "שומע כעונה", אך עם כל זאת – אמירה ("עונה") עדיפה משמיעה (תוס' ברכות כא, ב). את הרעיון הזה מלמדת ההלכה שלפנינו: לא יקרא אדם את המגילה בביתו, אף שקורא אותה בפיו, אלא ילך לבית הכנסת "לשמוע מקרא מגילה", למרות ששמיעתה ביחס לאמירתה היא בבחינת ביטול תורה – עם זאת עדיף לשמוע את המגילה בבית הכנסת, כי "ברב עם הדרת מלך".

הלכות מגילה פרק א, הלכה א: מְבַטְלִים תִּלְמוּד תּוֹרָה לְמִקְרָא מְגִלָּה.

מקשים האחרונים: קריאת המגילה נחשבת גם כלימוד תורה, ושומע הקריאה הרי הוא כ'עונה'. מדוע, אפוא, מוגדרת שמיעת המגילה כביטול תורה?

ואמנם, ה'בית אפרים' סובר (סי' סח) שבקריאת מגילה אין מצות תלמוד תורה, כי היא לא נכתבה כדי ללמוד בה אלא כדי לקרוא ולפרסם תוקפו של נס.

אך ה'אבני נזר' (א"ח תק"י) תמה על דברים אלו ואף אינו מאמין "שיצאו דברים אלו מפי אותו צדיק", כי ברור הדבר שמקיימים מצות תלמוד תורה בקריאת המגילה!

שבת קודש

כל התורה - שלום

זו בהלכות חנוכה ולא בהלכות שבת?
הביאור: על הדלקת נר שבת כותב הרמב"ם (הל' שבת רפ"ה) שהיא "בכלל עונג שבת", ו"לכבוד שבת" (שם, פ"ל ה"ה), אך אינו מזכיר שחיובו גם משום שלום בית. ומאחר שלדעת הרמב"ם שלום בית אינו מטעמי המצוה, ההלכה להקדים נר שבת לנר חנוכה משום שלום בית לא נאמרה בהלכות שבת, ללמדנו שאין

הלכות מגילה פרק ד, הלכה יד: . הֵיךְ לִפְנֵי נֵר בֵּיתוֹ וְנֵר חֲנֻכָּה. . נֵר בֵּיתוֹ קוֹדֵם, מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ; שְׁתֵּי הַנֵּרִים נִמְחָק לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאַשְׁתּוֹ. נֶדוּל הַשְּׁלוֹם, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם.

צריך להבין: כיון שההלכה היא שאם אין ידו משגת אלא נר אחד, נר שבת קודם לנר חנוכה, מדוע כתב הרמב"ם הלכה

נר חנוכה הקשורה לכללות התורה, שהרי היוונים בקשו למנוע מישראל לעסוק בתורה ומצוות וע"י נס חנוכה בטלו הגזירות. ולכן בחר הרמב"ם לסיים את הלכות חנוכה במעלת השלום של כללות התורה ומצוותיה.

[ע"פ לקוטי שיחות כרך טו, עמ' 372 ואילך]

זה משום עדיפות בנר שבת על פני נר חנוכה, אלא בגלל חשיבות השלום בכלל.

אם כן, העדפת נר שבת על פני נר חנוכה היא גם מצד מצות נר חנוכה עצמה, שגם בה יש את ענין השלום. יתרה מזו: על ידי הדלקת נר שבת מפני השלום מקיימים בעצם גם את מצות

אגרות קודש

ב"ה, כ"א מנ"א, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מ"ג מנ"א, בו כותב ראשי פרקים מהשתלשלות הענינים עד שבא לאה"ק ת"ו. וסברות בהנוגע לאופן הסתדרותו ולימודו להבא, ושואל דעתי בזה.

ודעתי ברורה מוחלטה, אשר עליו להמשיך בלימודי קדש עוד משך זמן חשוב, וכיון שכבר נמצא באה"ק ת"ו, אין כדאיות ההוצאות לחזור לצרפת ולחפש שם מקום ללימוד, ובודאי יהיו כמה קישוים וכו', בה בשעה שיוכל להסתדר בלימוד במקום בו כותב, שנראה לו שהצליח שם. ובמה שכותב סברא, שכיון שצריך להסתדר בחייו בעתיד, עליו למהר בהכנות לזה, ולא ללמוד בישיבה, הנה אדרבה, כיון שהקב"ה נותן התורה ומצוה המצוה הוא הזן ומפרנס לכל ומשגיח על כל אחד ואחד בהשגחה פרטית, והוא גם כן ציוה שהכנה הכרחית לחיי איש הישראלי הוא לימוד זמן חשוב בתורתנו תורת חיים, אין זה איבוד זמן ח"ו אלא אדרבה ואדרבה, וכידוע המשל בזה אשר כשרוצים לבנות בנין שיהי' טוב ומפואר בכל הפרטים, לכל לראש צריך לראות שהיסוד יהי' חזק ואמין, כי באם יהי' היסוד רעוע, אין כל תועלת ביופי הבנין וכו' וכן הוא בהנוגע ליסוד בחיים של בני ישראל, אשר הם הן השנים והזמנים שהוא מקדיש לתורה ועניני, ואם רוצה להיות מאושר בהעשירות שנים שלאחרי זה, צריך לחזק היסוד, ז.א. להוסיף בלימוד התורה וקיום עניני' כהנה וכנהנה.

כיון שנמצא בכפר הראה, מהנכון שיכנס שם להרב מ. צ. שליט"א נריה, ויבאר לפניו את הבעיא שלו, ויכול להראותו גם מכתבי זה, ובודאי אשר יפרט לו את הענין עוד יותר ויסבירו באם זקוק לעוד ביאור בזה.

בברכת הצלחה בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

נ.ב.

במזכירות שלי אין כותבים צרפתית, ולכן בא המענה בלשון הקדש, אבל הוא יכול לכתוב גם להבא צרפתית, כיון שקורא הנני שפה זו.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ט"ז-כ"ב מנחם-אב ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות קדוש החדש פרק ט

א. שנת החמה - יש מחכמי ישראל שהוא אומר, שהיא שלש מאות חמשה ושלשים יום ורביעי יום, שהוא שש שעות; ויש מהם שהוא אומר, שהיא פחות מרביעי היום. וכן חכמי יון ופרס, יש ביניהם מחלקת בדבר זה.

ב. מי שהוא אומר שהיא שלש מאות וחמשה ושלשים יום ורביעי יום, ישאר מכל מחזור של תשע עשרה שנה, שעה אחת וארבע מאות וחמשה ושלשים חלקים, כמו שאמרנו. ויהיה בין תקופה לתקופה, אחד ותשעים יום ושבע שעות וחצי שעה; ומשדע תקופה אחת באיזה יום ואיזו שעה היא, תתחיל למנות ממנה לתקופה השניה שאחריה, ומן השניה לשלישית, עד סוף העולם.

ג. תקופת ניסן, היא השעה והחלק שתפנס בו השמש לתחלת מזל טלה; ותקופת תמוז, היות השמש בתחלת מזל סרטן; ותקופת תשרי, היות השמש בראש מזל מאזניים; ותקופת טבת, היות השמש בראש מזל גדי. ותקופת ניסן היתה בשנה הראשונה של יצירה לפי חשבון זה, קדם מולד ניסן בשבעה ימים ותשע שעות ושש מאות ושלשים וארבעים חלקים - סימנה ז' ט' תרמ"ב.

ד. דרך חשבון התקופה, כך הוא: תדע תחלה כמה מחזורין שלמים משנת היצירה עד מחזור שתתקצה, וקח לכל מחזור מהם שעה אחת וארבע מאות וחמשה ושלשים חלקים; וקבץ כל החלקים שעות, וכל השעות ימים, ותגרע מן הכל שבעה ימים ותשע שעות ושש מאות ושלשים וארבעים חלקים; והשאר תוסיף אותו על מולד ניסן של שנה ראשונה מן המחזור, יצא לך באיזו שעה ובכמה בחדש תהיה תקופת ניסן של אותה השנה הראשונה באותו מחזור. וממנה תתחיל למנות אחד ותשעים יום ושבע שעות ומחצה, לכל תקופה ותקופה. ואם תרצה לידע תקופת ניסן של שנה זו שהיא שנת כך וכך במחזור שאתה עומד בו, קח לכל המחזורין השלמים שעה וארבע מאות וחמשה ושלשים חלקים לכל מחזור; ולכל השנים הגמורות ששלמו מן המחזור, עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים וארבעה חלקים לכל שנה; וקבץ הכל, ותגרע ממנו שבעה ימים ותשע שעות ושש מאות ושלשים וארבעים חלקים, והשאר תשליכם חדשי לבנה תשעה ועשרים יום ושתים עשרה שעות ושבע מאות שלש ותשעים חלקים. והנשאר פחות מחדש לבנה, תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה השנה, ותדע זמן תקופת ניסן של אותה השנה, בכמה יום בחדש היא ובכמה שעה. תקופת ניסן לפי חשבון זה, אינה לעולם אלא או בתחלת הלילה, או בחצי הלילה, או בתחלת היום, או בחצי היום; ותקופת תמוז, לעולם אינה אלא או בשבע שעות ומחצה, או

בשעה אחת ומחצה, בין ביום, בין בלילה; ותקופת תשרי, לעולם אינה אלא או בתשע שעות, או בשלש שעות, בין ביום, בין בלילה; ותקופת טבת, לעולם אינה אלא או בעשר שעות ומחצה, או בארבע שעות ומחצה, בין ביום, בין בלילה. אם תרצה לידע באיזה יום מימי השבוע ובאיזו שעה תהיה התקופה - קח שנים גמורות שעברו משנת היצירה עד שנה שתתקצה, והשלף הכל שמונה ועשרים שמונה ועשרים; והנשאר פחות משמונה ועשרים, קח לכל שנה ושנה יום אחד ושש שעות, וקבץ הכל, והוסף עליו שלשה, והשלף הכל שבעה שבעה; והנשאר מן הימים ומן השעות, תתחיל למנות מתחלת ליל אחד בשבת. ולאשר יגיע החשבון בו, תהיה תקופת ניסן. ולמה מוסיפין שלשה? לפי שתקופה ראשונה של שנת היצירה היתה בתחלת ליל רביעי.

ה. כיצד? הרי שרצינו לידע תקופת ניסן של שנת שלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה - כשתשליף הכל שמונה ועשרים שמונה ועשרים, תשאר שנה אחת; תקח לה יום אחד ושש שעות, ותוסיף עליו שלשה, נמצאת תקופת ניסן, בליל חמישי שש שעות בלילה. וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה, תהיה תקופת תמוז בשעה ומחצה מיום חמישי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה, תהיה תקופת תשרי בתשע שעות מיום חמישי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה, תהיה תקופת טבת בארבע שעות ומחצה מליל ששי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה, תהיה תקופת ניסן הבאה בתחלת יום ששי. ועל דרך זו, עד סוף העולם, תקופה אחר תקופה.

ו. אם תרצה לידע בכמה יום בחדש תהיה תקופת ניסן של שנה זו - תדע תחלה באיזה יום מימי השבוע תהיה, ובאיזה יום יקבע ניסן של שנה זו, וכמה שנים גמורות עברו מן המחזור; ותקח לכל שנה אחד עשר, ותוסיף על סכום הימים שבעה ימים בזמנים אלו, והשלף הכל שלשים שלשים; והנשאר פחות משלשים, תתחיל למנותו מראש חדש ניסן. אם יגיע ליום התקופה, מוטב; ואם לאו, הוסף יום או שני ימים או שלשה ימים על המנין, עד שיעצ ליום התקופה. ואם תהיה השנה מצברת, תתחיל למנות מראש חדש אדר שני; וליום שיעצ החשבון, באותו היום מן החדש תהיה התקופה.

ז. כיצד? הרי שרצינו לידע בכמה בחדש תהיה תקופת ניסן של שנת שלשים ותשע מאות, שהיא שנה תשיעית ממחזור מאתים ושלשים - מצאנו ראש חדש ניסן נקבע בה בחמישי, ותקופת ניסן בחמישי, ולפי שהיתה שנה זו תשיעית למחזור, יהיו השנים הגמורות שמונה; כשתקח לכל שנה מהן אחד עשר יום, יהיו כל הימים שמונה ושלשים; תוסיף שבעה, הרי הכל חמשה ותשעים; תשליף הכל שלשים שלשים, נשאר חמשה ימים;

לענין עבור השנה בעת שבית דין הגדול מצוי, שהן מעבירין מפני הזמן, או מפני הצורך - לפי שחשבון זה, הוא האמת יותר מן הראשון, והוא קרוב מדברים שנתבאר באצטגנינות יותר מן החשבון הראשון שהיתה בו שנת החמה שלש מאות וחמשה ושישים יום ורביעי יום. ז. וחשבון שתי התקופות האלו שבארנו דרכם, הכל בקרוב הוא, ובמהלך השמש האמצעי, לא במקומה האמתי; אבל במקום השמש האמתי - תהיה תקופת ניסן בזמנים אלו, בכמו שני ימים קדם שתי התקופות שיוצאין בחשבון זה, בין בחשבון מי שמחשב רביעי יום גמור, בין למי שמחשב לפחות מרביעי יום.

הלכות קדוש החדש פרק יא

א. לפי שאמרנו בהלכות אלו, שבית דין היו מחשבים בדקדוק ויודעים אם יראה הירח או לא יראה [בליד שלושים] - ידענו שכל מי שרוחו נכונה ולבו תאב לדברי החכמות ולעמד על הסודות [של העיבור], יתאנה לידע אותן הדרכים שמחשבים בהם - עד שיגיע אדם אם יראה הירח בליל זה, או לא יראה.

ב. ודרכי החשבון, יש בהם מחלוקות גדולות בין חכמי הגוים הקדמונים שחקרו על חשבון התקופות [זמן הקפת השמש] והגימטריות [הנדסה ומתמטיקה]. ואנשים חכמים גדולים נשתבשו בהם, ונתעלמו מהם דברים ונולדו להם ספקות; ויש מי שמדקדק הרבה, ולא פגע בדרך הנכונה בחשבון ראית הירח, אלא צלל במים אדירים, והעלה חרש בידו.

ג. ולפי ארך הימים רוב הבדיקות והחקירות, נודע למקצת החכמים דרכי חשבון זה; ועוד, שיש לנו בעקרים אלו קבלות מפי החכמים וראיות שלא נכתבו בספרים הידועים לכל. ומפני כל אלו הדברים, פשר בעיני לבאר דרכי חשבון זה, כדי שיהיה נכון לכל מי שמלאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אותה.

ד. ואל יהיו דרכים אלו קלים בעיניו, מפני שאין אנו צריכין להם בזמן הזה; שאילו הדרכים, דרכים רחוקים ועמקים הם, והוא סוד העבור שהיו החכמים הגדולים יודעים אותו, ואינן מוסרין אותו לכל אדם אלא לסמוכים נבונים. אבל זה החשבון בזמן שאין בית דין לקבוע על הראיה שאנו מחשבים בו היום, אפלו תינוקות של בית רבן מגיעין עד סופו, בשלשה ארבעה ימים.

ה. שמא יתבונן חכם מחכמי האמות, או מחכמי ישראל שלמדו חכמת נון, בדרכים אלו שאני מחשב בהן לראית הירח - ויראה קרוב מעט במקצת הדרכים, ויעלה על דעתו שנתעלם ממנו דבר זה ולא ידענו שיש באותה הדרך קרוב. אל יעלה זה על דעתו - אלא כל דבר שלא דקדקנו בו, מפני שידענו בעקרי הגימטריות [החשבונות] בראיות ברורות, שאין דבר זה מפסיד בידיעת הראיה, ואין חוששין לו; לפיכך לא דקדקנו בו.

ו. וכן כשיראה בדרך מן הדרכים חסרון מעט מחשבון

כשתתחיל למנות חמשה ימים מראש חדש ניסן שהיה בחמישי, יגיע החשבון ליום שני. וכבר ידענו שאין התקופה בשני בשבת, אלא בחמישי; לפיכך תוסיף יום אחר יום, עד שתגיע לחמישי שהוא יום התקופה - נמצאת תקופת ניסן בשנה זו, ביום שמיני מחדש ניסן. ועל הדרך הזאת תעשה בכל שנה ושנה.

ח. זה שאמרנו תוסיף יום אחר יום עד שתגיע ליום התקופה, לעולם לא תהיה צריך להוסיף אלא יום אחד או שנים או שלשה; ופלא גדול הוא, שתהיה צריך להוסיף ארבעה. ואם מצאת שאתה צריך להוסיף יתר על זה, תדע שטעית בחשבון, ותחזור ותחשב בדקדוק.

הלכות קדוש החדש פרק י

א. שנת החמה, למי שהוא אומר שהיא פחות מרביעי מחכמי ישראל, אומר שהיא שלש מאות חמשה ושישים יום וחמש שעות ותשע מאות שבעה ותשעים חלקים ושמונה וארבעים רגע; והרגע, אחד משה ושבועים בחלק. ולפי חשבון זה, תהיה תוספת שנת החמה על שנת הלכנה עשרה ימים ואחת ועשרים שעה ומאה ואחד ועשרים חלק ושמונה וארבעים רגע - סימן להן " כ"א קכ"א מ"ח. ולא תמצא תוספת במחזור של תשע עשרה פלל, אלא בכל מחזור מהם ישלמו שני החמה עם שני הלכנה הפשוטות והמעבורות.

ב. בין כל תקופה ותקופה לפי חשבון זה, אחד ותשעים יום ושבע שעות וחמש מאות ותשעה עשר חלקים ואחד ושלשים רגע - סימן להם צ"א ז' תקי"ט ל"א. וכשתדע תקופה מן התקופות אימתי היתה, תחשב מאותו רגע מנן זה, ותדע תקופה שאחריה, על הדרך שבארנו בתקופת השנה שהיא רביעי.

ג. תקופת ניסן לפי חשבון זה, היתה בשנה ראשונה של יצירה קדם מולד ניסן בתשע שעות ויש מאות ושנים וארבעים חלקים - סימן להם ט' תרמ"ב. וכן היא לעולם בכל שנה ראשונה של כל מחזור, קדם מולד ניסן בתשע שעות ויש מאות ושנים וארבעים חלקים.

ד. כשתדע תקופת ניסן של שנה ראשונה מן המחזור, תחשב ממנה אחד ותשעים יום ושבע שעות וחמש מאות ותשעה עשר חלקים ואחד ושלשים רגע לכל תקופה ותקופה, עד סוף המחזור.

ה. אם תרצה לידע מתי תהיה תקופת ניסן לפי חשבון זה, תדע תחלה שנים גמורות שעברו מן המחזור, ותקח לכל שנה מהן תוספתה, והיא " כ"א קכ"א מ"ח; וקבץ כל הרגעים חלקים, וכל החלקים שעות, וכל השעות ימים, בדרך שתחשב במולדות; ותגרע מן הכל תשע שעות ויש מאות ושנים וארבעים חלקים, והנשאר - תשליכו חדשי לכנה; והנשאר שאין בו חדש לכנה, תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה שנה. וברגע שגגיע בו המנן, תהיה תקופת ניסן של אותה השנה.

ו. מראין לי הדברים, שעל חשבון תקופה זו היו סומכין

תשעה ושבעה; תגרע מהן החמשים, ישאר תשעה ועשרים חלקים. ותחזור לגרע המאתים מעלות מן ארבע מאות ותשע וחמשים מעלות, שפכר הרימות מעלה אחת ועשיתה חלקים; ישאר מאתים ותשע וחמשים מעלות. ונמצא השאר, סימנו רנ"ט כ"ט נ'. ועל דרך זו, בכל גרעון וגרעון. השמש והירח,

יג. וכן שאר השבעה כוכבים - מהלך כל אחד ואחד מהן בגלגל שלו, מהלך שנה: אין בו לא קלות, ולא כבדות - אלא במהלכו היום, כמו מהלכו אמש, כמו מהלכו למחר, כמו מהלכו בכל יום ויום. וגלגלו של כל אחד מהם, אף על פי שהוא מקיף את העולם, אין הארץ באמצעו.

יד. לפיכך, אם תעריך [תשווה ביחס לגלגל המזלות] מהלך כל אחד מהם לגלגל המקיף את העולם שהארץ באמצעו, שהוא גלגל המזלות - ישתנה הלוכו, ונמצא מהלכו ביום זה בגלגל המזלות פחות או יותר על מהלכו אמש או על מהלכו למחר.

טו. מהלך השנה שמהלך הכוכב או השמש או הירח בגלגלו, הוא הנקרא 'אמצע המהלך'; והמהלך שיהיה בגלגל המזלות שהוא פעמים יותר ופעמים חסר - הוא המהלך האמתי, ובו יהיה מקום השמש או מקום הירח האמתי.

טז. כפר אמרנו, שאלו הדרכים שאנו מכארים בהלכות אלו, אינן אלא לחשבון ראית הירח בלבד; לפיכך, עשינו העקר [תאריך מתקופת הרמב"ם שממנו יתחיל החשבון] שמוננו מתחילין לעולם לחשבון זה, מתחלת ליל חמישי שיומו יום שלישי לחדש ניסן משנה זו - שהיא שנת שבע עשרה ממחזור מאתים וששים, שהיא שנת שמונה וששים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה, שהיא שנת תשע ושמונים וארבע מאות וארבע לשטרות, שהיא שנת תשע ומאה וארבע לחרפן בית שני. וזו היא השנה שאנו קוראים אותה 'שנת העקר' בחשבון זה.

יז. ולפי שהראיה לא תהיה אלא בארץ ישראל, כמו שבארנו, עשינו כל דרכי חשבון זה בנויים על עיר ירושלים, ולשאר המקומות הסובבין אותה בכמו ששה שבעה ימים - שבהם רואין את הירח תמיד, ובאים ומעידים בבית דין. ומקום זה הוא נוטה מתחת הקו השנה המסבב באמצע העולם כנגד רוח צפוני, בכמו שנים וששים מעלות - עד חמש וששים, ועד תשע ועשרים; וכן הוא נוטה מאמצע הישוב כנגד רוח מערב, בכמו ארבע ועשרים מעלות - עד שבע ועשרים, ועד אחת ועשרים.

יום שני

הלכות קדוש החדש פרק יב

א. מהלך השמש האמצעי ביום אחד, שהוא ארבע ועשרים שעות, תשעה וחמשים חלקים ושמונה שניות - סימנם נט"ח. נמצא מהלכה בעשרה ימים, תשע מעלות ואחד וחמשים חלקים ושלוש ועשרים שניות - סימנם ט' נ"א כ"ג. ונמצא מהלכה במאה יום, שמונה ותשעים

הראוי לאותה הדרך - בכונה עשינו זה; לפי שיש כנגדו יתרון בדרך אחת, עד שיצא הדבר לאמתו בדרכים קרובים בלא חשבון ארך - כדי שלא יבהל האדם שאינו רגיל בדרכים אלו, כרב החשבונות שאין מועילין בראית הירח. ז. העקרים שצריך אדם לידע אותם תחלה לכל חשבונות האסטרונומיה, בין לדרכי חשבון הראיה, בין לשאר דברים - אלו הם: הגלגל, מחלק בשלש מאות וששים מעלות; כל מזל ומזל שלשים מעלות, וההתחלה מתחלת מזל טלה. וכל מעלה ומעלה, ששים חלקים; וכל חלק וחלק, ששים שניות; וכל שניה ושניה, ששים שלישיות. וכן תדקדק החשבון, ותחלק כל זמן שתרכזה.

ח. לפיכך, אם יצא לך בחשבון שכוכב פלוני מקומו בגלגל בשבעים מעלות ושלישים חלקים וארבעים שניות, תדע שכוכב זה הוא במזל תאומים בחצי מעלת אחת עשרה ממזל זה - לפי שמוזל טלה שלשים מעלות, ומזל שור שלשים, נשאר עשר מעלות ומחצה ממזל תאומים, וארבעים שניות מחצי המעלה האחרון.

ט. וכן אם יצא מקומו בגלגל בשלש מאות ועשרים מעלות, תדע שכוכב זה במזל דלי בעשרים מעלה בו. ועל דרך זו, בכל המנגנונות. וסדר המזלות, כך הוא: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזניים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

י. בכל החשבונות כלם, כשתקבץ שארית לשארית או כשתוסיף מנין על מנין - תקבץ כל מין עם מינו: השניות עם השניות, והחלקים עם החלקים, והמעלות עם המעלות. וכל זמן שיתקבץ מן השניות ששים, תשים חלק ותוסיף על החלקים; וכל שיתקבץ מן החלקים ששים - תשים אותו מעלה, ותוסיף אותה על המעלות; וכשתקבץ המעלות, תשליך אותן שלש מאות וששים שלש מאות וששים, והנשאר משלש מאות וששים ולמטה, הוא שתופסין לחשבון.

יא. וכל החשבונות כלם, כשתרכזה לגרע מנין ממנין - אם יהיה זה שגורעין אותו יתר על זה שגורעין ממנו אפלו בחלק אחד - תוסיף על זה שגורעין ממנו שלש מאות וששים מעלות, כדי שיהא אפשר לגרע זה המנין ממנו.

יב. פיצד? הרי שהצריך החשבון לגרע מאתים מעלות וחמשים חלקים וארבעים שניות, סימן ר' נ' מ', ממאה מעלות ועשרים חלקים וששים שניות, סימן ק' כ' ל' - תוסיף על המאה שלש מאות וששים, יהיו המעלות ארבע מאות וששים; ותתחיל לגרע השניות מן השניות. תבוא לגרע ארבעים משלשים, אי אפשר; תרים חלק אחד מן עשרים החלקים, ותעשה אותו ששים שניות, ותוסיף על השלשים, ונמצאו השניות תשעים; תגרע מהם הארבעים, ישאר חמשים שניות. ותחזור לגרע החמשים חלקים מתשעה עשר חלקים, שפכר הרימות מהם חלק אחד ועשיתו שניות - ואי אפשר לגרע חמשים מתשעה עשר; לפיכך, תרים מעלה אחת מן המעלות, ותעשה אותה ששים חלקים, ותוסיף על התשעה עשר, ונמצאו החלקים

לידע מקום השמש במהלכה האמצעי בכל זמן שתראה, תקח מנזן הימים שמתחלת יום העקר עד היום שתראה, ותוציא מהלכה האמצעי באותן הימים מן הסימנין שהודענו; ותוסיף הכל על העקר, ותקבץ כל מין עם מינו. והיוצא, הוא מקום השמש במהלכה האמצעי לאותו היום. ביצד? הרי שרצינו לידע מקום השמש האמצעי בתחלת ליל השבת שיזמו ארבעה עשר יום לחדש תמוז משנה זו, שהיא שנת העקר - מצינו מנזן הימים מיום העקר עד תחלת יום זה שאנו רוצים לידע מקום השמש בו, מאה יום; לקחנו אמצע מהלכה למאה יום, שהוא צ"ח ל"ג נ"ג, והוספנו על העקר, שהוא ז' ג' ל"ב. יצא מן החשבון, מאה וחמש מעלות ושבעה ושלשים חלקים וחמש ועשרים שניות - סימנם ק"ה ל"ז כ"ה; ונמצא מקומה במהלך אמצעי בתחלת ליל זה, במזל סרטן בחמש עשרה מעלות בו ושבעה ושלשים חלקים ממעלת שש עשרה. והאמצע שיצא בחשבון זה, פצעים יהיה בתחלת הלילה בשנה, או קדם שקיעת החמה בשעה, או אחר שקיעת החמה בשעה; ודבר זה לא תחוש לו בשמש בחשבון הראיה, שהרי אנו משלימים קרוב זה [חשבון זה] כשנחשב לאמצע הירח. ועל הדרך הזאת תעשה תמיד לכל עת שתראה, ואפלו אחר אלף שנים - שתקבץ כל השארית ותוסיף על העקר, יצא לך המקום האמצעי; וכן תעשה באמצע הירח, ובאמצע כל פוכב וכוכב - מאחר שתדע מהלכו ביום אחד כמה הוא, ותדע העקר שממנו תתחיל, ותקבץ מהלכו לכל השנים והימים שתראה ותוסיף על העקר, ויצא לך מקומו במהלך אמצעי. וכן תעשה בגבה השמש - תוסיף מהלכו באותם הימים או השנים על העקר, יצא לך מקום גבה השמש לאותו היום שתראה. וכן אם תראה לעשות לך עקר אחר שתתחיל ממנו חוץ מעקר זה שהתחלנו ממנו בשנה זו, כדי שיהיה אותו עקר בתחלת שנת מחזור ידוע, או בתחלת מאה מן המאות - הרשות בידך. ואם תראה להיות העקר שתתחיל ממנו משנים שעברו קדם עקר זה, או לאחר כמה שנים מעקר זה - הדרך ידועה. ביצד היא הדרך? כבר ידעת מהלך השמש לשנה סדורה, ומהלכה לתשעה ועשרים יום, ומהלכה ליום אחד. ודבר ידוע, שהשנה שחדשיה שלמים, היא יתרה על הסדורה יום אחד; והשנה שחדשיה חסרין, היא חסרה מן הסדורה יום אחד. והשנה המעוברת, אם יהיו חדשיה כסדרן, תהיה יתרה על השנה הסדורה שלשים יום; ואם היו חדשיה שלמים, היא יתרה על הסדורה אחד ושלשים יום; ואם היו חדשיה חסרין, היא יתרה על הסדורה תשעה ועשרים יום. ומאחר שכל הדברים האלו ידועים, תוציא מהלך אמצע השמש לכל השנים והימים שתראה, ותוסיף על העקר שעשינו - יצא לך אמצע ליום שתראה משנים הבאות, ותעשה אותו היום עקר; או תגרע האמצע שהוצאת מן העקר שעשינו, ויצא לך העקר ליום שתראה משנים שעברו, ותעשה אותו אמצע עקר. וכזה תעשה באמצע הירח ושאר הכוכבים,

מעלות ושלשה ושלשים חלקים ושלש וחמשים שניות - סימנם צ"ח ל"ג נ"ג. ונמצא שארית מהלכה באלף יום, אחר שתשליך כל שלש מאות ושלשים מעלות כמו שבארנו, מאתים וחמש ושלשים מעלות ושמונה ושלשים חלקים וחמשים שניות - סימנם רס"ה ל"ח נ'. ונמצא שארית מהלכה בעשרת אלפים יום, מאה שש ושלשים מעלות ושמונה ועשרים חלקים ועשרים שניות - סימנם קל"ו כ"ח כ'. ועל הדרך הזה, תקפל ותוציא מהלכה לכל מנזן שתראה; וכן אם תראה לעשות סימנין ידועים אצלך למהלכה לשני ימים, ולשלשה, ולארבעה, עד עשרה - תעשה. וכן אם תראה להיות לך סימנין ידועים מוכנין למהלכה לעשרים יום, ולשלשים, ולארבעים, עד מאה - תעשה; ודבר גלוי הוא וידוע, מאחר שידעת מהלך יום אחד. וראוי הוא להיות מוכן וידוע אצלך, מהלך אמצע השמש לתשעה ועשרים יום, ולשלש מאות וארבעה וחמשים יום, שהם ימי שנת הלכנה בזמן שחדשיה כסדרם - והיא הנקראת 'שנה סדורה'; שבזמן שהיה לך אמצעיות אלו מוכנין, יהיה החשבון קל עליך לראית הירח, לפי שתשעה ועשרים יום גמורים מליל הראיה עד ליל הראיה של חדר הבא; וכן בכל חדר וחדש אין פחות מתשעה ועשרים יום ולא יתר, שאין הפצנו בכל אלו החשבונות אלא לדעת הראיה בלבד. וכן מליל הראיה של חדר זה עד ליל הראיה לאותו החדש לשנה הבאה, שנה סדורה או שנה ויום אחד; וכן בכל שנה ושנה. ומהלך השמש האמצעי לתשעה ועשרים יום, שמונה ועשרים מעלות וחמשה ושלשים חלקים ושניה אחת - סימנם כ"ח ל"ה א'; ומהלכה לשנה סדורה, שלש מאות ושמונה וארבעים מעלות וחמשה וחמשים חלקים וחמש עשרה שניות - סימנן שמ"ח נ"ה ט".

ב. נקדה אחת יש בגלגל השמש, וכן בשאר גלגלי השבעה כוכבים, בעת שיהיה הפוכב בה, יהיה גבוה מעל הארץ כל מאדו; ואותה הנקדה של גלגל השמש ושאר הכוכבים חוץ מן הירח, סוכבת בשנה, ומהלכה בכל שבעים שנה בקרוב, מעלה אחת. ונקדה זו, היא הנקראת 'גבה'. גבה השמש - מהלכה בכל עשרה ימים, שניה אחת וחצי שניה, שהיא שלשים שלישיות; נמצא מהלכו במאה יום, חמש עשרה שניות, ומהלכו באלף יום, שני חלקים ושלשים שניות; ומהלכו בעשרת אלפים יום, חמשה ועשרים חלקים. ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום, ארבע שניות; ומהלכו בשנה סדורה, שלש וחמשים שניות. כבר אמרנו, שהעקר שממנו ההתחלה בחשבון זה, הוא מתחלת ליל תמישי שיזמו שלישי לחדש ניסן משנת שמונה ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה. ומקום השמש במהלכה האמצעי היה בעקר הזה, בשבע מעלות ושלשה חלקים ושתים ושלשים שניות ממזל טלה - סימנן ז' ג' ל"ב; ומקום גבה השמש היה בעקר זה, בשש ועשרים מעלות וחמשה וארבעים חלקים ושמונה שניות ממזל תאומים - סימנם כ"ו מ"ה ח'. כשתראה

אם יהיו ידועים לך. וכבר נתפאר לך מכלל דברינו, ששם
שתדע אמצע השמש לכל יום שתדע מימים הבאים, כך
תדע אמצע לכל יום שתדע מימים שעברו.

א. אם תרצה לידע מקום השמש האמתי בכל יום שתראה, תחלה מקומה האמצעי לאותו היום על הדרך שבארנו, ותוציא מקום גבה השמש, ותגרע מקום גבה השמש ממקום השמש האמצעי. והנשאר, הוא הנקרא 'מסלול השמש'.

ב. וְתִרְאָה כַּמָּה מַעֲלוֹת הוּא מַסְלול הַשָּׁמֶשׁ: אִם יִהְיֶה הַמַּסְלול פְּחוֹת מִמָּאָה וּשְׂמוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּגְרַע מִנֵּת הַמַּסְלול מִמְּקוֹם הַשָּׁמֶשׁ הָאֲמֻצָּעִי; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלול יוֹתֵר עַל מָאָה וּשְׂמוֹנִים מַעֲלוֹת עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, תוֹסִיף מִנֵּת הַמַּסְלול עַל מְקוֹם הַשָּׁמֶשׁ הָאֲמֻצָּעִי. וְיֵמָּה שִׁיְהִיָּה אַחֵר שֶׁתוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ, הוּא הַמְּקוֹם הָאֲמִתִּי.

ג. וְדַע, שֶׁאִם יִהְיֶה הַמִּסְלִיל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוָה, או שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁשִׁים - אֵין לוֹ מִנָּה, אֲלָא יִהְיֶה הַמָּקוֹם הָאֲמֻצְעִי הוּא הַמָּקוֹם הָאֲמִתִּי.

ד. וכמה היא מנת המסלול? אם יהיה המסלול עשר מעלות, תהיה מנתו עשרים חלקים; ואם יהיה עשרים מעלות, תהיה מנתו ארבעים חלקים; ואם יהיה שלושים מעלות, תהיה מנתו שמונה וחמשים חלקים; ואם יהיה ארבעים מעלות, תהיה מנתו מצלה אחת וחמשה עשר חלקים; ואם יהיה חמשים מעלות, תהיה מנתו מצלה אחת ותשעה ועשרים חלקים; ואם יהיה ששים מעלות, תהיה מנתו מצלה אחת ואחד וארבעים חלקים; ואם יהיה שבעים מעלות, תהיה מנתו מצלה אחת ואחד וחמשים חלקים; ואם יהיה שמונים מעלות, תהיה מנתו מצלה אחת ושבעה וחמשים חלקים; ואם יהיה תשעים מעלות, תהיה מנתו מצלה אחת ותשעה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה, תהיה מנתו מצלה אחת ושמונה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה ועשר, תהיה מנתו מצלה אחת ושלשה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה ועשרים, תהיה מנתו מצלה אחת וחמשה וארבעים חלקים; ואם יהיה מאה ושלושים, תהיה מנתו מצלה אחת ושלשה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה וארבעים, תהיה מנתו מצלה אחת ותשעה עשר חלקים; ואם יהיה מאה וחמשים, תהיה מנתו מצלה אחת וחלק אחד; ואם יהיה מאה וששים, תהיה מנתו שנים וארבעים חלקים; ואם יהיה מאה ושבעים, תהיה מנתו אחד ועשרים חלקים; ואם יהיה מאה ושמונים בשה, אין לו מנה כמו שבארנו, אלא מקום השמש האמצעי, הוא מקומה האמתי.

ו. וְכֵן אִם הָיָה הַמַּסְלול שֶׁלשׁ מֵאוֹת מַעְלוֹת - תִּגָּרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים, יִשָּׂאֵר שְׁשִׁים; וּכְבֹּר יִדְעָה, שְׁמֵנֵת שְׁשִׁים מַעְלוֹת, מַעְלָה אַחַת וְאַחַד וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים - וְכֵן הִיא מֵנֵת הַשֶּׁלֶשׁ מֵאוֹת מַעְלוֹת. וְעַל הַדֶּרֶךְ זוֹ, בְּכָל מִנְיָן וּמִנְיָן.

ז. הָרִי שֶׁהָיָה הַמַּסְלול חֲמֵשׁ וְשָׁשִׁים מַעְלוֹת - וּכְבֹּר יִדְעָה שְׁמֵנֵת הַשְּׁשִׁים, הִיא מַעְלָה אַחַת וְאַחַד וְאַרְבָּעִים חֲלָק, וּמֵנֵת הַשְּׁבָעִים, הִיא מַעְלָה אַחַת וְאַחַד וְחֲמֵשִׁים חֲלָקִים; וְנִמְצָא בֵּין שְׁתֵּי הַמְּנוֹת עֶשְׂרֵה חֲלָקִים, וּלְפִי חֲשָׁבוֹן הַמַּעְלוֹת יִהְיֶה לְכָל מַעְלָה חֲלָק אֶחָד - וְיִהְיֶה מֵנֵת הַמַּסְלול שְׁהוּא חֲמֵשׁ וְשָׁשִׁים, מַעְלָה אַחַת וְשָׁשִׁים וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.

ח. וְכֵן אִלוֹ הָיָה הַמַּסְלול שְׁבַע וְשָׁשִׁים, הִיתָה מֵנֵתוֹ מַעְלָה אַחַת וְשִׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים חֲלָק. וְעַל הַדֶּרֶךְ זוֹ תַּעֲשֶׂה בְּכָל מַסְלול שֶׁיִּהְיֶה בְּמִנְיָנוֹ אַחֲדִים עִם הָעֲשָׂרוֹת, בֵּין בַּחֲשׁוֹן הַשָּׁמֶשׁ בֵּין בַּחֲשׁוֹן הַיָּרֵחַ.

ט. ביצוד? הרי שרצינו לידע מקום השמש האמיתי בתחלת ליל השבת ארבעה עשר יום לחדש תמוז משנה זו - תוציא אמצע השמש תחלה לעת הזאת, וסימנו ק"ה ל"ז כ"ה כמו שבארנו; ותוציא מקום גבה השמש לעת הזאת, יצא לך סימנו פ"ו מ"ה כ"ג. ותגרע מקום הגבה מן האמצעי, יצא לך המסלול שמונה עשרה מעלות ושנים וחמשים חלקים ושתי שניות - סימנם י"ח נ"ב ב'. ואל תקפיד בכל מסלול על החלקים, אלא אם יהיו פחות משלשים אל תפנה אליהם; ואם היו שלשים או יותר, תחשב אותם מעלה אחת, ותוסיף אותה על מנין מעלות המסלול. לפיכך, יהיה מסלול זה תשע עשרה מעלות ותהיה נחתו על הדרך שבארנו שמונה ושלשים חלקים.

י. ולפי שהמסלול הזה היה פחות ממאה ושמונים, תגרע המנה שהיא שמונה ושלשים חלקים מאמצע השמש, ישאר מאה וארבע מעלות ותשעה וחמשים חלקים ותמש ועשרים שניות - סימנם ק"ד נ"ט כ"ה. ונמצא מקום השמש האמיתי בתחלת ליל זה, במזל סרטן בתמש עשרה מעלות בו, פחות שניות. ואל תפנה אל השניות כלל, לא במקום השמש, ולא במקום הירח, ולא בשאר חשבונות הראיה - אלא חקר על החלקים בלבד; ואם יהיו השניות קרוב לשלשים, עשה אותם חלק והוסיפו על החלקים.

יא. ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתרכזה, תדע יום התקופה האמתי כל תקופה שתרכזה, בין תקופות הקאות אחר עקר זה שממנו התחלנו, בין תקופות שעברו משנים קדמוניות.

א. הִירָח, שְׁנֵי מַהֲלָכִים אֲמָצְעִיִּים יֵשׁ לוֹ - הִירָח עֲצָמוֹ
מִסֵּבָב בְּגִלְגַּל קָטָן שְׂאִינוֹ מְקִיף אֶת הָעוֹלָם, וּמַהֲלָכוֹ
הָאֲמָצְעִי בָּאוֹתוֹ הַגִּלְגָּל הַקָּטָן נִקְרָא 'אֲמָצְעַת הַמִּסְלִיל';
וְהַגִּלְגָּל הַקָּטָן עֲצָמוֹ מִסֵּבָב בְּגִלְגָּל גָּדוֹל הַמְקִיף אֶת

מזל טלה עד תחלת מזל תאומים, תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל תאומים עד תחלת מזל אריה, תוסיף על אמצע הירח שלשים חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל אריה עד חצי מזל בתולה, תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מחצי מזל בתולה עד חצי מזל מאזניים, הנח אמצע הירח כמות שהוא; ואם תהיה השמש מחצי מזל מאזניים עד תחלת מזל קשת, תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל קשת עד תחלת מזל דלי, תגרע מאמצע הירח שלשים חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל דלי עד חצי דגים, תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים.

ו. ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו, או תגרע ממנו, או תניח אותו כמות שהוא - הוא אמצע הירח לאחר שקיעת החמה בכמו שליש שעה באותו הזמן שתוציא האמצע לו, וזה הוא הנקרא 'אמצע הירח לשעת הראיה'.

יום שלישי

הלכות קדוש החדש פרק טו

א. אם תרצה לידע מקום הירח האמתי בכל יום שתראה, תוציא תחלה אמצע הירח לשעת הראיה לאותו הלילה שתראה, וכן תוציא אמצע המסלול ואמצע השמש לאותו העת. ותגרע אמצע השמש מאמצע הירח, והנשאר תכפל אותו - וזה הוא הנקרא 'מרחק הפול'.

ב. וכבר הודענו, שלא באנו בכל אלו החשבונות שפשינו בפרקים אלו, אלא לרעת ראית הירח; ולעולם אי אפשר שיהיה מרחק זה הפול כליל הראיה שראתה בזה הירח, אלא מחמש מעלות עד שתיים ושלשים מעלות - ואי אפשר שיוסיף על זה, ולא יגרע ממנו.

ג. הואיל והדבר כן, התבונן במרחק זה הפול - אם יהיה המרחק הפול חמש מעלות או קרוב לחמש, אין חוששין לתוספת ולא תוסיף כלום; ואם יהיה המרחק הפול ממש מעלות עד אחת עשרה מעלות, תוסיף על אמצע המסלול מעלה אחת; ואם יהיה מרחק הפול משתים עשרה מעלות עד שמונה עשרה מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שלש מעלות; ואם יהיה המרחק הפול מתשע עשרה מעלות עד ארבע ועשרים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שלש מעלות; ואם יהיה המרחק הפול מחמש ועשרים מעלות עד אחת ושלשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שתי מעלות; ואם יהיה המרחק הפול משתים עשרה מעלות עד שמונה עשרה מעלות, תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות; ואם יהיה המרחק הפול מתשע עשרה מעלות עד חמש וארבעים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שש מעלות; ואם יהיה המרחק הפול ממש וארבעים מעלות עד אחת ושלשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שבע מעלות; ואם יהיה המרחק הפול משתים ושלשים מעלות עד תשע ושלשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שמונה

העולם, ומהלך אמצעי זה של גלגל הקטן באותו הגלגל הגדול המקיף את העולם, הוא הנקרא 'אמצע הירח'. מהלך אמצע הירח כיום אחד, שלש עשרה מעלות ועשרה חלקים וחמש ושלשים שניות - סימנם י"ג ל"ה.

ב. נמצא מהלכו בעשרה ימים, מאה ואחת ושלשים מעלות וחמשה וארבעים חלקים וחמשים שניות - סימנם קל"א מ"ה נ'. ונמצא שארית מהלכו במאה יום, מאתיים ושבע ושלשים מעלות ושמונה ושלשים חלקים ושלש ועשרים שניות - סימנם רל"ז ל"ח כ"ג. ונמצא שארית מהלכו באלף יום, מאתיים ושלש עשרה מעלות ושלש ועשרים חלקים וחמשים שניות - סימנם רי"ו כ"ג נ'. ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום, שלש מעלות ושמונה וחמשים חלקים ועשרים שניות - סימנם ג' נ"ח כ'. ונמצא שארית מהלכו בתשעה ועשרים יום, שתיים ועשרים מעלות ושלשה חלקים ושלש וחמשים שניות - סימנם כ"ב ו' נ"ו. ונמצא שארית מהלכו בשנה סדורה, שלש מאות וארבע וארבעים מעלות ושלשה ועשרים חלקים ושלש וארבעים שניות - סימנם שמ"ד כ"ו מ"ג. ועל דרך זו, תכפל לכל מנין ימים או שנים שתראה.

ג. ומהלך אמצע המסלול כיום אחד, שלש עשרה מעלות ושלשה חלקים וארבע וחמשים שניות - סימנם י"ג ג' נ". ונמצא מהלכו בעשרה ימים, מאה ושלשים מעלות ותשעה ושלשים חלקים בלא שניות - סימנם ק"ל ל"ט. ונמצא שארית מהלכו במאה יום, מאתיים ושלש ועשרים מעלות ותשעה ושלשים חלקים ושלש וחמשים שניות - סימנם כ"ט נ"ג. ונמצא שארית מהלכו באלף יום, מאה וארבע מעלות ושמונה וחמשים חלקים וחמשים שניות - סימנם ק"ד נ"ח נ'. ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום, שלש מאות ותשע ועשרים מעלות ושמונה וארבעים חלקים ועשרים שניות - סימנם שכ"ט מ"ח כ'. ונמצא שארית מהלכו לתשעה ועשרים יום, שמונה עשרה מעלות ושלשה וחמשים חלקים וארבע שניות - סימנם י"ח נ"ג ד'.

ד. ונמצא שארית מהלכו בשנה סדורה, שלש מאות וחמש מעלות ושלש עשרה שניות בלא חלקים - סימנם ש"ה י"ג. מקום אמצע הירח היה בתחלת ליל חמישי שהוא העקר לחשבונות אלו, במזל שור מעלה אחת וארבעה עשר חלקים ארבעים ושלש שניות - סימנם א' י"ד מ"ג. ואמצע המסלול היה בעקר זה, ארבע ושמונים מעלות ושמונה ועשרים חלקים ושתיים וארבעים שניות - סימנם פ"ד כ"ח מ"ב. מאחר שתדע מהלך אמצע הירח, והאמצע שהוא העקר שעליו תוסיף, תדע מקום אמצע הירח בכל עת שתראה, על דרך שעשית באמצע השמש; ואחר שתוציא אמצע הירח לתחלת הלילה שתראה - התבונן בשמש, ודע באי זה מזל הוא.

ה. אם יהיה השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה, תניח אמצע הירח כמות שהוא; ואם תהיה השמש מחצי

ח. כיצד? הרי שרצינו לידע מקום הירח האמתי בתחלת ליל ערב שבת שיומו שני לחדש איר משנה זו שהיא שנת העקר - ומנין הימים הגמורים שמתחלת ליל העקר עד

ויתרחק מעט מעט, והמרחק הולך ונוסף עד שיגיע לחמש מעלות; ויחזור ויתקרב מעט מעט, עד שלא יהיה לו רחב כשיגיע לזנב; ויחזור ויתרחק מעט מעט, והמרחק נוסף עד שיגיע לחמש מעלות; ויחזור ויתקרב, עד שלא יהיה לו רחב. י. אם תרצה לידע רחב הירח כמה הוא בכל עת שתראה, ואם צפוני הוא או דרומי - תוציא מקום הראש ומקום הירח האמתי לאותה העת, ותגרע מקום הראש ממקום הירח האמתי; והנשא, הוא הנקרא 'מסלול הרחב'. אם יהיה מסלול הרחב ממעלה אחת עד מאה ושמונים, תדע שרחב הירח צפוני; ואם היה המסלול יתר על מאה ושמונים, תדע שרחב הירח דרומי; ואם היה מאה ושמונים בשנה או שלש מאות וששים בשנה, אין לירח רחב כלל. ותחזור ותראה מנת מסלול הרחב כמה היא, והוא שעור נטיתו לצפון או לדרום; והוא הנקרא 'רחב הירח הדרומי' או 'הצפוני', כמו שבארנו.

יא. וכמה היא מנת מסלול הרחב? אם יהיה מסלול הרחב עשר מעלות, תהיה מנתו שנים וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול הזה עשרים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים; ואם יהיה המסלול שלשים, תהיה מנתו שתי מעלות ושלשים חלקים; ואם יהיה המסלול ארבעים, תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה עשר חלקים; ואם יהיה המסלול חמשים, תהיה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול ששים, תהיה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים; ואם יהיה המסלול שבעים, תהיה מנתו ארבע מעלות ושנים וארבעים חלקים; ואם יהיה המסלול שמונים, תהיה מנתו ארבע מעלות וחמשה וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול תשעים, תהיה מנתו חמש מעלות.

יב. ואם יהיו אחדים עם העשרות - תקח הראוי להם לפי היתר שבין שתי המנות, כמו שעשית במסלול השמש ובמסלול הירח. כיצד? הרי שהיה מסלול הרחב שלש וחמשים מעלות - וכבר ידעת שאלו היה המסלול חמשים, היתה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים, ואלו היה המסלול ששים, היתה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים; נמצא היתר בין שתי המנות, שלשים חלקים, שלשה חלקים לכל מעלה; ונמצא לפי חשבון מסלול זה שהוא שלש וחמשים, מנתו שלש מעלות ותשעה וחמשים חלקים. ועל דרך זו, תעשה בכל מנין ומנין.

יג. מאחר שתדע מנתו של מסלול הרחב עד תשעים כמו שהודענו, תדע מנות של כל מנינות המסלול; שאם יהיה המסלול יתר על תשעים עד מאה ושמונים - תגרע המסלול ממאה ושמונים, והנשא תדע בו המנה.

יד. וכן אם היה המסלול יתר ממאה ושמונים עד מאתיים ושבעים - תגרע ממנו מאה ושמונים, והנשא תדע בו המנה.

טו. ואם היה המסלול יתר על מאתיים ושבעים עד שלש מאות וששים - תגרע אותו משלש מאות וששים, והנשא תדע בו המנה.

שניות - סימנם נ"ב נ"ז י'; ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום, מאה ותשע וששים מעלות ואחד ושלשים חלקים וארבעים שניות - סימנם קס"ט ל"א מ'. ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום, מעלה אחת ושנים ושלשים חלקים ותשע שניות - וסימנם א' ל"ב ט'; ונמצא מהלכו לשנה סדורה, שמונה עשרה מעלות וארבעה וארבעים חלקים ושנים וארבעים שניות - סימנם י"ח מ"ד מ"ב. ואמצע הראש בתחלת ליל חמישי שהוא העקר, היה מאה ושמונים מעלות ושבעה וחמשים חלקים ושמונה ועשרים שניות - סימנם ק"פ נ"ז כ"ח.

ג. אם תרצה לידע מקום הראש בכל עת שתראה - תוציא אמצעו לאותו העת בדרך שתוציא אמצע השמש ואמצע הירח, ותגרע האמצע משלש מאות וששים מעלות, והנשא - הוא מקום הראש באותה העת; וכנגדו, לעולם יהיה מקום הזנב.

ד. כיצד? הרי שרצינו לידע מקום הראש לתחלת ליל ערב שבת שיומו שני לחדש איר משנה זו שהיא שנת העקר - ומנין הימים הגמורים מתחלת ליל העקר עד תחלת ליל זו שאנו רוצים לידע מקום הראש בו, תשעה ועשרים יום.

ה. תוציא אמצע הראש לעת הזאת על הדרך שידעת, והוא שתוסיף מהלכו לתשעה ועשרים יום על העקר; יצא לך אמצע הראש מאה ושנים ושמונים מעלות ותשעה ועשרים חלקים ושבע ושלשים שניות - סימנם קפ"ב כ"ט ל"; תגרע אמצע זה משלש מאות וששים, ישאר לך מאה ושבע ושבעים מעלות ושלשים חלקים ושלש ועשרים שניות - סימנם קע"ז ל' כ"ג; וזה הוא מקום הראש, ואל תפנה אל השניות. נמצא מקום הראש, במזל בתולה בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים; ומקום הזנב כנגדו, במזל דגים בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים. ו. לעולם יהיה בין הראש ובין הזנב, חצי הגלגל בשנה; לפיכך, כל מזל שתמצא בו מקום הראש, יהיה הזנב במזל שביעי ממנו בכמו מנין המעלות והחלקים בשנה - אם יהיה הראש בעשר מעלות במזל פלוני, יהיה הזנב בעשר מעלות במזל שביעי ממנו.

ז. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הזנב ומקום הירח האמתי, התבונן בשלשם - אם מצאת הירח עם הראש או עם הזנב במעלה אחת וחלק אחד, תדע שאין הירח נוטה לא לצפון השמש ולא לדרומה; ואם ראית הירח לפני מקום הראש והוא הולך כנגד הזנב, תדע שהירח נוטה לצפון השמש; ואם היה הירח לפני מקום הזנב והוא הולך כנגד הראש, תדע שהירח נוטה לדרום השמש.

ח. הנטיה שנוטה הירח לצפון השמש או לדרומה, היא הנקראת 'רחב הירח'; אם היה נוטה לצפון, נקרא 'רחב צפוני', ואם היה נוטה לדרום, נקרא 'רחב דרומי'. ואם היה הירח באחת משתי הנקודות - לא יהיה לו רחב, כמו שבארנו. ט. לעולם לא יהיה רחב הירח יתר על חמש מעלות, בין בצפון בין בדרום; אלא כף הוא דרכו: יתחיל מן הראש,

נראה כלל באותו הלילה בכל ארץ ישראל; ואם היה הארץ הראשון יתר על ארבע ועשרים מעלות, ודאי יראה בכל גבול ישראל; ואם היה הארץ הראשון מעשר מעלות עד ארבע ועשרים - תצטרף לדרש ולחקר בחשבונות הראיה, עד שתדע אם יראה אם לא יראה.

ה. ואלו הם חשבונות הראיה: התבונן וראה הירח באיזה מזל הוא - אם יהיה במזל טלה, תגרע מן הארץ הראשון תשעה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל שור, תגרע מן הארץ הראשון מעלה אחת; ואם יהיה במזל תאומים, תגרע מן הארץ שמונה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל סרטן, תגרע מן הארץ שנים וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל אריה, תגרע מן הארץ שלשה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל בתולה, תגרע מן הארץ שבעה ושלשים חלקים; ואם יהיה במזל מאזניים, תגרע מן הארץ ארבעה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל עקרב, תגרע מן הארץ ארבעה ושלשים חלקים; ואם יהיה במזל קשת, תגרע מן הארץ ששה ושלשים חלקים; ואם יהיה במזל גדי, תגרע מן הארץ ארבעה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל דלי, תגרע מן הארץ שלשה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל דגים, תגרע מן הארץ שמונה וחמשים חלקים. והנשאר מן הארץ אחר שתגרע ממנו אלו החלקים, הוא הנקרא 'ארץ שני'.

ו. ולמה גורעין חלקים אלו? לפי שמקום הירח האמתי אינו המקום שיראה בו, אלא שנוי יש ביניהם בארץ וברחב, והוא הנקרא 'שנוי המראה'; ושנוי מראה הארץ בשעת הראיה, לעולם גורעין אותו מן הארץ, כמו שאמרנו. ז. אבל שנוי מראה הרחב - אם היה רחב הירח צפוני, גורעין חלקים של שנוי מראה הרחב מן הרחב הראשון; ואם היה רחב הירח דרומי, מוסיפין החלקים של שנוי מראה הרחב על הרחב הראשון. ומה שיהיה הרחב הראשון אחר שמוסיפין עליו או גורעין ממנו אותם החלקים, הוא הנקרא 'רחב שני'.

ח. וכמה הם החלקים שמוסיפין או גורעין אותן? אם יהיה הירח במזל טלה, תשעה חלקים; ואם יהיה במזל שור, עשרה חלקים; ואם יהיה במזל סרטן, שבעה ועשרים חלקים; ואם יהיה במזל אריה, שמונה ושלשים חלקים; ואם יהיה במזל בתולה, ארבעה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל מאזניים, ששה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל קשת, ארבעה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל גדי, ששה ושלשים חלקים; ואם יהיה במזל דלי, שבעה ועשרים חלקים; ואם יהיה במזל דגים, שנים עשר חלקים.

ט. ומאחר שתדע חלקים אלו, תגרע אותם מן הרחב הראשון, או תוסיף אותם עליו, כמו שהודענוך - ויצא לך הרחב השני. וכבר ידעת אם הוא צפוני או דרומי, ותדע כמה מעלות וכמה חלקים נעשה זה הרחב השני; ותכין אותו לפניך, ויהיה עתיד.

טז. כיצד? הרי שהיה המסלול מאה וחמשים - תגרע אותו ממאה ושמונים, נשאר שלשים. וכבר ידעת, שמנת שלשים, שתי מעלות ושלשים חלקים; וכך תהיה מנת מאה וחמשים, שתי מעלות ושלשים חלקים.

יז. הרי שהיה המסלול מאתים - תגרע ממנו מאה ושמונים, נשאר עשרים. וכבר ידעת, שמנת עשרים, היא מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים; וכן אם תהיה מנת מאתים, תהיה מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים.

יח. הרי שהיה המסלול שלש מאות - תגרע אותו משלש מאות ושלשים, נשאר ששים. וכבר ידעת, שמנת ששים, ארבע מעלות ועשרים חלקים; וכך היא מנת שלש מאות, ארבע מעלות ועשרים חלקים. ועל דרך זו, בכל המנינות.

יט. הרי שרצינו לידע רחב הירח כמה הוא, ובאיזו רוח הוא אם צפוני ואם דרומי, בתחלת ליל ערב שבת שני לחדש איזר משנה זו; וכבר ידעת, שמקום הירח האמתי, היה בליל זה בשמונה עשרה מעלות וארבעים חלקים במזל שור - סימנו י"ח מ'; ומקום הראש היה באותה העת, בשבעה ועשרים מעלות ושלשים חלקים במזל בתולה - סימנו כ"ז ל'. תגרע מקום הראש ממקום הירח, יצא לך מסלול הרחב מאתים אחת ושלשים מעלות וששה חלקים - סימנו ר"א ו' - לפי שאין משגיחין על החלקים בכל המסלול. ונמצא המנה של מסלול זה בדרכים שבארנו בפרק זה, שלש מעלות ושלשה וחמשים חלקים; וזה הוא רחב הירח בתחלת ליל זה, והוא דרומי - שהרי המסלול יתר על מאה ושמונים.

הלכות קדוש החדש פרק יז

א. כל הדברים שהקדמנו כדי שיהיו עתידים ומוכנים לידיעת הראיה, וכשתרצה לדעת זאת, תתחיל ותחשב ותוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ומקום הראש לשעת הראיה, ותגרע מקום השמש האמתי ממקום הירח האמתי; והנשאר, הוא הנקרא 'ארץ ראשון'.

ב. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הירח, תדע רחב הירח כמה הוא, ואם הוא רחב צפוני או דרומי; והוא הנקרא 'רחב ראשון'. והזהר בארץ הזה הראשון וברחב הראשון, ויהיו שניהם מוכנים לפניך.

ג. והתבונן בארץ זה הראשון: אם יצא לך תשע מעלות בשנה או פחות - תדע בודאי שאי אפשר לעולם שיראה הירח באותו הלילה בכל ארץ ישראל, ואין אתה צריך חשבון אחר; ואם יהיה הארץ הראשון יתר על חמש עשרה מעלות - תדע בודאי שהירח יראה בכל ארץ ישראל, ואין אתה צריך חשבון אחר; ואם יהיה הארץ הראשון מתשע מעלות ועד חמש עשרה - תצטרף לדרש ולחקר בחשבונות הראיה, עד שתדע אם יראה או לא יראה.

ד. כמה דברים אמורים? בשהיה מקום הירח האמתי מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים. אבל אם היה מקום הירח מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת, ויהיה הארץ הראשון עשר מעלות בשנה או פחות - תדע שאין הירח

תוסף המעגל על הארץ השני; ואם יהיה רחב הירח דרומי, תגרע המעגל מן הארץ השני. ומה שיהיה הארץ השני אחר שתוסף עליו או תגרע ממנו, הוא הנקרא 'ארץ השלישי'. ודע, שאם לא יהיה שם גליות מעגל, ולא נתן החשבון לקחת מן הרחב השני כלום - יהיה הארץ השני עצמו, הוא הארץ השלישי בלא פחות ולא יתר.

יב. ואחר כך תחזור ותראה הארץ השלישי הזה, והוא המעלות שבין הירח והשמש - באיזה מזל הוא: אם יהיה במזל דגים או במזל טלה, תוסף על הארץ השלישי שתותו; ואם יהיה הארץ במזל דלי או במזל שור, תוסף על הארץ השלישי חמישיתו; ואם יהיה הארץ במזל גדי או במזל תאומים, תוסף על הארץ השלישי שתותו; ואם יהיה הארץ במזל קשת או במזל סרטן, תניח הארץ השלישי כמות שהוא, ולא תוסף עליו, ולא תגרע ממנו; ואם היה הארץ במזל עקרב או במזל אריה, תגרע מן הארץ השלישי חמישיתו; ואם יהיה הארץ במזל מאזניים או במזל בתולה, תגרע מן הארץ השלישי שלישיתו. ומה שיהיה הארץ השלישי אחר שתוסף עליו, או תגרע ממנו, או תניח אותו כמות שהוא - הוא הנקרא 'ארץ רביעי'. ואחר כך תחזור אצל רחב הירח הראשון, ותקח ממנו שני שלישי לעולם - וזה הוא הנקרא 'מנת גבה המדינה'. ותתבונן ותראה - אם יהיה רחב הירח צפוני, תוסף מנת גבה המדינה על הארץ הרביעי; ואם יהיה רחב הירח דרומי, תגרע מנת גבה המדינה מן הארץ הרביעי. ומה שיהיה הארץ הרביעי אחר שגורעין ממנו, או שמוסיפין עליו - הוא הנקרא 'קשת הראיה'.

יג. פיצד? הרי שפאנו לחקר אם יראה הירח בליל ערב שבת שני לחדש איר משנה זו או לא יראה - תוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ורחב הירח לשעה זו כמו שהודענו. יצא לך מקום השמש האמתי, בשבע מעלות ותשעה חלקים ממזל שור - סימנו ז' ט'; ויצא לך מקום הירח האמתי, בשמונה עשרה מעלות וששה ושלשים חלקים ממזל שור - סימנו י"ח ל'; ויצא לך רחב הירח, ברוח דרום שלש מעלות ושלשה וחמשים חלקים - סימנו ג' נ"ג, וזה הוא הרחב הראשון; ותגרע מקום השמש ממקום הירח, ישאר אחת עשרה מעלות ושבעה ועשרים חלקים - סימנו י"א כ"ו, וזה הוא הארץ הראשון; ולפי שהיה הירח במזל שור, יהיה שנוי מראה הארץ מעלה אחת, וראוי לגרע אותה מן הארץ הראשון; יצא לך הארץ השני, עשר מעלות ושבעה ועשרים חלקים - סימנו י' כ"ז; וכן יהיה שנוי מראה הרחב עשרה חלקים, ולפי שרחב הירח היה דרומי, ראוי להוסיף עליו שנוי המראה שהוא עשרה חלקים; יצא לך הרחב השני, ארבע מעלות ושלשה חלקים - סימנו ד' ג'; ולפי שהיה הירח בשמונה עשרה מעלות ממזל שור, ראוי לקח מן הרחב השני רביעיתו, והוא הנקרא 'מעגל הירח'; יצא לך מעגל הירח לצת זו, מעלה אחת וחלק אחד, לפי שאין מידקדקין בשניות. **יד.** ולפי שרחב הירח דרומי, ומקום הירח האמתי בין

י. ואחר כך תחזור ותקח מן הרחב השני הזה מקצתו, מפני שהירח גלוי מעט במעגלו. וכמה היא המקצת שתקח ממנו? אם יהיה מקום הירח מתחלת מזל טלה עד עשרים מעלה ממנו, או מתחלת מזל מאזניים עד עשרים מעלה ממנו - תקח מן הרחב השני שני חמשי; ואם יהיה הירח מעשרים ממזל טלה עד עשר מעלות ממזל שור, או מעשרים ממזל מאזניים עד עשר מעלות ממזל עקרב - תקח מן הרחב השני שלישיתו; ואם יהיה הירח מעשר ממזל טלה עד עשר מעלות ממנו, או מעשר מעלות ממזל עקרב עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביעיתו; ואם יהיה הירח מעשרים מעלות ממזל שור עד סוף, או מעשרים ממזל עקרב עד סוף - תקח מן הרחב השני חמישיתו; ואם יהיה הירח מתחלת מזל תאומים עד עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל קשת עד עשר מעלות ממנו - תקח מן הרחב השני שתותו; ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל שור עד סוף, או מעשרים ממזל תאומים עד עשרים ממנו, או מעשר קשת עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני חצי שתותו; ואם יהיה מקום הירח מעשרים ממזל תאומים עד חמש ועשרים ממנו, או מעשרים ממזל קשת עד חמש ועשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביע שתותו; ואם יהיה מקום הירח מחמש ועשרים ממזל תאומים עד חמש מעלות ממזל סרטן, או מחמש ועשרים ממזל קשת עד חמש מעלות ממזל גדי - לא תקח כלום, לפי שאין כאן גליות מעגל; ואם יהיה הירח מחמש ממזל סרטן עד עשר ממנו, או מחמש ממזל גדי עד עשר ממנו - תקח מן הרחב השני רביע שתותו; ואם יהיה הירח מתחלת מזל אריה עד עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל דלי עד עשר מעלות ממנו - תקח מן הרחב השני חמישיתו; ואם יהיה הירח מעשר ממזל בתולה עד אריה עד עשרים ממנו, או מעשר ממזל דלי עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביעיתו; ואם יהיה הירח מעשרים ממזל אריה עד עשר ממזל בתולה, או מעשרים ממזל דלי עד עשר מעלות ממזל דגים - תקח מן הרחב השני שלישיתו; ואם יהיה הירח מעשר ממזל בתולה עד סוף, או מעשר ממזל דגים עד סוף - תקח מן הרחב השני שני חמשי. וזאת המקצת שתקח מן הרחב השני, היא הנקראת 'מעגל הירח'.

יא. ואחר כך תחזור ותתבונן ברחב הירח, ותראה אם הוא צפוני אם דרומי - אם היה צפוני, תגרע מעגל הירח הזה מן הארץ השני; ואם היה רחב הירח דרומי, תוסף המעגל הזה על הארץ השני. כמה דברים אמורים? בשהיה מקום הירח מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים. אבל אם היה הירח מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת, יהיה הדבר הפך - שאם יהיה רחב הירח צפוני,

ראש גדי וראש סרסן - ראוי להוסיף המעגל על הארץ השני; יצא לך הארץ השלישי, אחת עשרה מעלות ושמונה ועשרים חלקים - סימנו י"א כ"ח; ולפי שהארץ הזו במזל שור, ראוי להוסיף על הארץ השלישי חמישיתו, שהוא שתי מעלות ושמונה עשר חלקים; ויצא לך הארץ הרביעי, שלש עשרה מעלות וששה וארבעים חלקים - סימנו י"ג מ"ו; ותורנו אצל הרחב הראשון, ולקחנו שני שלישי - יצא מנת גבה המדינה, והוא שתי מעלות וחמשה ושלושים חלקים; ולפי שהיה הרחב דרומי, ראוי לגרע מנת גבה המדינה מן הארץ הרביעי; ישאר לך אחת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים - סימנו י"א י"א. וזו היא קשת הראיה בלילה הזו. ועל דרך זו תעשה ותדע קשת הראיה כמה מעלות וכמה חלקים יש בה, בכל ליל ראיה שתראה, לעולם.

טו. ואחר שתצא קשת זו, תבין בה. ודע, שאם תהיה קשת הראיה תשע מעלות או פחות, או אפשר שיראה בכל ארץ ישראל; ואם תהיה קשת הראיה יתר על ארבע עשרה מעלות, אי אפשר שלא יראה, ויהיה גלוי לכל ארץ ישראל. **טז.** ואם תהיה קשת הראיה מתחלת מעלה עשירית עד סוף מעלת ארבע עשרה - תערך קשת הראיה אל הארץ הראשון, ותדע אם יראה הירח או לא יראה, מן הקצין שיש לו; והן הנקראין 'קצי הראיה'.

יז. ואלו הם קצי הראיה: אם תהיה קשת הראיה מיתר על תשע מעלות עד סוף עשר מעלות, או יתר על עשר, ויהיה הארץ הראשון שלש עשרה מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה. **יח.** ואם תהיה קשת הראיה מיתר על עשר מעלות עד סוף אחת עשרה מעלות, או יתר על אחת עשרה, ויהיה הארץ הראשון שתיים עשרה מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה. **יט.** ואם תהיה קשת הראיה מיתר על אחת עשרה מעלות עד סוף שתיים עשרה מעלות, או יתר על שתיים עשרה, ויהיה הארץ הראשון אחת עשרה מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה. **כ.** ואם תהיה קשת הראיה מיתר על שתיים עשרה מעלות עד סוף שלש עשרה מעלות, או יתר על שלש עשרה, ויהיה הארץ הראשון עשר מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה. **כא.** ואם תהיה קשת הראיה מיתר על שלש עשרה מעלות עד סוף ארבע עשרה מעלות, או יתר על ארבע עשרה מעלות, ויהיה הארץ הראשון תשע מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה. **כב.** כיצד? באנו להתבונן בקשת הראיה של ליל ערב

שבת שני לחדש איר משנה זו - יצא לנו בחשבון קשת הראיה, אחת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים, כמו שידעת; ולפי שהיתה קשת הראיה בין עשר עד ארבע עשרה, ערכנו [השוונו] אותה אל הארץ הראשון; וכבר ידעת שהארץ הזו בליל זה, אחת עשרה מעלות ושבעה ועשרים חלקים. ולפי שהיתה קשת הראיה יתר על אחת עשרה מעלות, ויהיה הארץ הראשון יתר על אחת עשרה מעלות, ידע שודאי יראה בליל זה, לפי הקצין הקצובות. וכן תעשה בכל קשת וקשת, עם הארץ הראשון שלה.

כג. וכבר ראית מן המעשים האלו, כמה חשבונות יש בו, וכמה תוספות, וכמה גרעונים - אחר שנגענו הרבה, עד שהמצאנו דרכים קרובים שאין בחשבונם עמק גדול: שהירח, עקלקלות גדולות יש במעגלותיו; ולפיכך אמרו חכמים: "שמש ידע מבוואו", ירח לא ידע מבוואו. ואמרו חכמים: "פעמים בא בארבה, פעמים בא בקצרה" - כמו שתראה מחשבונות אלו, שפעמים תוסיף ופעמים תגרע, עד שתצא קשת הראיה; ופעמים תהיה קשת הראיה ארבה ופעמים קצרה, כמו שבארנו.

כד. וטעם כל אלו החשבונות, ומפני מה מוסיפים מניין זה, ומפני מה גורעין, והיאך נודע כל דבר ודבר מאלו הדברים, והראיה על כל דבר ודבר - היא חכמת התקופות והגימטריות, שחברו בה חכמי יון ספרים הרבה, והם המצויים עכשו ביד החכמים; אבל הספרים שחברו חכמי ישראל שהיו בימי הנביאים מפני יששכר, לא הגיעו אלינו. ומאחר שכל אלו הדברים, בראיות ברורות הם, שאין בהם דפי, ואי אפשר לאדם להרהר אחריהם - אין חוששין למחבר, בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם גוים; שכל דבר שנתגלה טעמו, ונודעה אמתתו בראיות שאין בהן דפי - אין סומכין על זה האיש שאמרו או שלמדו, אלא על הראיה שנתגלתה והטעם שנודע.

יום רביעי

הלכות קדוש החדש פרק יח

א. דבר ידוע וברור, שאם יוציא [יראה] לך החשבון שהירח יראה בלילה - אפשר שיראה, ואפשר שלא יראה מפני העבים שמכסין אותו, או מפני שהוא גיא, [עמק] או שהיה הר גבוה כנגד רוח מערב לאנשי אותו המקום, שנמצאו כאלו הם יושבין בגיא; שהירח לא יראה למי שהוא במקום נמוך, אפילו היה גדול, ויראה למי שהוא עומד בראש הר גבוה ותלול, אף על פי שהירח קטן ביותר; וכן יראה למי ששוכן על שפת הים, או למי שמהלך בספינה בים הגדול, אף על פי שהוא קטן ביותר. **ב.** וכן בימות הגשמים, אם יהיה יום צח, יראה הירח יותר ממה שיראה בימות החמה; לפי שבימות הגשמים, אם יהיה צח, יהיה האויר וף הרבה ויראה הרקיע בטהר יותר, מפני שאין שם אבק שיתערב באויר. אבל בימות החמה, יהיה האויר כאלו הוא מעשן מפני האבק, ויראה הירח קטן.

ט. ומתכונן לעולם בחשבונם, שאם יראה הירח בחדש הבא, יראה בזמנו או בליל עבדו, לא שיראה קדם זמנו, שהוא ליל שמונה ועשרים. ובחשבונות הראיה האלו שבארנו, יתבאר לך ותדע מתי אפשר שיראה ומתי אפשר שלא יראה; ועל זה סומכין ומעבירין חדש אחר חדש, או עושין חדש חסר אחר חדש חסר. ולעולם אין פותחין מארבעה חדשים המעבירין בשנה, ולא מוסיפין על שמונה חדשים המעבירין. וגם לעבור חדשים אלו שמעבירין לפי חשבון זה, עושין סעודת עבדו החדש שאמרנו בפרק שלישי.

י. וכל שתמצא בתלמוד מדברים שמראין שבית דין סומכין על החשבון, ומפי משה מסיני שהדבר מסור להם, והרשות בידם לחסר או לעבר, וכן זה שחסר רבי תשעה חדשים בשנה, וכל פיוצא בזה - הכל על עקר זה הוא בנזי, בזמן שלא נראה החדש בזמנו.

יא. וכן זה שאמרנו חכמים שמעבירין את החדש לצד, הוא בחדשים אלו שמעבירין אותם לפי חשבון, ועושין אחד מלא ואחד חסר; ויש להם לעבר חדש אחר חדש, או לחסר - בזה הוא שמעבירין לצד, מפני שלא נראה הירח בזמנו; אלא בעת שיראה הירח בזמנו, שהוא תחלת היותו נראה אחר שנתקבץ עם השמש - מקדשין לעולם, ואי אפשר לא לדחות ולא לעבר.

יב. וכל הדברים האלו, בזמן שיש שם בית דין, וסומכין על הראיה; אבל בזמנים אלו, אין סומכין אלא על הקביעה בזה החשבון האמצעי, הפשוט כפי כל ישראל, כמו שבארנו בהלכות אלו.

יג. יתבאר בספרי חשבון התקופות והגיטריות, שאם יראה הירח בארץ ישראל, יראה בכל מדינות העולם שהן למערב ארץ ישראל ומכונות כנגדה [באותו קווי רוחב]; ואם יתן החשבון שלא יראה בארץ ישראל, אפשר שיראה במדינות אחרות שהן למערב ארץ ישראל ומכונות כנגדה. לפיכך, אם יראה הירח במדינה שהיא למערב ארץ ישראל, אין בזה ראיה שנוראה הירח בארץ ישראל.

יד. אבל אם לא יראה הירח בראש ההרים במדינה המערבית המכונת כנגד ארץ ישראל, בידוע שלא נראה בארץ ישראל.

טו. וכן אם לא יראה הירח בארץ ישראל, בידוע שלא יראה בכל מדינות העולם שהן למזרח ארץ ישראל ומכונות כנגדה; ואם יראה בארץ ישראל, אפשר שיראה במדינות מזרחיות, ואפשר שלא יראה. לפיכך, אם יראה במדינה שהיא למזרח ארץ ישראל ומכונת כנגדה, בידוע שנוראה בארץ ישראל; ואם לא יראה במדינה המזרחית, אין בזה ראיה, אלא אפשר שיראה בארץ ישראל.

טז. וכל אלו הדברים - בשהיו המדינות שבמערב ושבמזרח מכונות, כגון שהיו נוסות לצפון העולם משלשים מעלות עד חמש ושלשים מעלות; אבל אם היו נוסות לצפון יותר מזה או פחות, משפטים אחרים יש להן - שהרי אינן מכונות כנגד ארץ ישראל. ודברים אלו

ג. וכל זמן שתמצא קשת הראיה והארץ הראשון שתערך לה עם שני הקצין שלהם בצמצום - יהיה הירח קטן ביותר, ולא יראה אלא במקום גבוה ביותר. ואם תמצא קשת הראיה והארץ הראשון ארפין הרבה, והוסיפו על סוף הקצים שלהם מעלות - יראה הירח גדול; ולפי ארך הקשת והארץ הראשון יהיה גדול וגליתו לכל.

ד. לפיכך, ראוי לבית דין לשום שני דברים אלו בלבבם - שהם: זמן הראיה, ומקומה; ושואלין את העדים: 'באיזה מקום ראיתם?' שאם היתה קשת הראיה קצרה, ויתן החשבון שיראה בצמצום, כגון שהיתה קשת הראיה תשע מעלות וחמשה חלקים, והיה הארך הראשון של עשרה מעלות בשנה, ובאו עדים שראוהו - אם היה בימות החמה, או שהיה במקום נמוך - חוששין להם, ובדקין אותם הרבה; ואם היה בימות הגשמים, או במקום גבוה ביותר - ודאי יראה, אם לא יהיו שם עדים [עננים] המבדילים.

ה. עדים שראו החדש בזמנו ובאו והעידו, וקבלום בית דין וקדשו את החדש הזה הראשון, ומנו תשעה ועשרים יום מן היום המקדש, וליל שלשים לא נראה הירח - מפני שאי אפשר לו להראות, או מפני שכסוהו עבים; ובהרי בית דין מצפין לו כל יום שלשים כמו שבארנו, ולא באו עדים, ועברו את החדש, ונמצא יום ראש החדש השני יום אחד ושלשים כמו שבארנו.

ו. והתחילו למנות תשעה ועשרים יום מן יום ראש החדש השני, וליל שלשים לא נראה הירח - אם תאמר שכן מעבירין ראש חדש זה ועושין אותו שלשים, וקובעין ראש החדש השלישי יום אחד ושלשים - כך אפשר שלא יראה הירח בליל שלשים גם מחדש זה, ונמצאו מעבירין והולכין ועושין חדשים שלשים אחר שלשים כל השנה כלה, ונמצא בחדש אחרון, אפשר שיראה הירח בליל חמשה ועשרים בו, או בליל ששה ועשרים - ואין לך דבר שחוק והפסד יותר מזה.

ז. ואל תאמר שהדבר הזה, דבר שאינו מצוי הוא שלא יראה הירח בכל השנה; אלא דבר קרוב הוא הרבה, ופעמים רבות יארע זה וכיוצא בו, במדינות שזמן הגשמים שם ארך והעבים רבים; שאין אנו אומרים שלא יראה הירח בכל השנה, אלא שלא יראה בתחלת החדשים, ויראה אחר כך. ופעמים לא יראה מפני שאי אפשר לו שיראה, וחדשים שאפשר שיראה בהם - לא יראה מפני העבים, או מפני שהיה קטן ביותר, ולא נתפנן אדם לראותו.

ח. אלא הקבלה שביד החכמים, איש מפי איש מפי משה רבנו, כך היא: שבזמן שלא יראה הירח בתחלת החדשים חדש אחר חדש, בית דין קובעין חדש מעבר משלשים יום, וחדש חסר מתשעה ועשרים יום. וכן מחשבין, וקובעין חדש מעבר וחדש חסר - בקביעה לא בקדוש, שאין מקדשין אלא על הראיה. ופעמים עושין מלא אחר מלא, או חסר אחר חסר, כמו שיראה להם מן החשבון.

הנטיית, כמו שבארנו בפ"מ ובכ"ח. כיצד? חמש מעלות, נטייתם שתי מעלות; ואם היה מנן המעלות שלש ועשרים, נטייתם תשע מעלות. ועל דרך זו, בכל האחרים ששם העשרות.

ט. ומאחר שתדע הנטייה של מעלות מאחת עד תשעים, תדע נטיית פלן בדרך שהודענום ברחב הירח: שאם היה המנן יותר על תשעים עד מאה ושמונים, תגרע אותו ממאה ושמונים; ואם היה יותר על מאה ושמונים מאתיים ושבעים, תגרע ממנו מאה ושמונים; ואם היה יותר על מאתיים ושבעים עד שלש מאות וששים, תגרע אותו משלש מאות וששים. והנשאר, תדע נטייתו, והוא נטיית אותו המנן שבידך, בלא גרעון ולא תוספת.

י. אם תרצה לידע כמה מעלות הוא הירח נוטה מעל הקו השווה כנגד צפון העולם, או כנגד דרום העולם - תדע תחלה כמה נטיית המעלה שהיא מקום הירח האמיתי, ולא יזו רוח היא נוטה לצפון או לדרום; ותחזר ותחשב ותוציא רחב הירח הראשון, ותראה אם הוא צפוני או דרומי. אם נמצאו רחב הירח ונטיית מעלתו ברוח אחת, כגון שהיו שניהם צפוניים או דרומיים - תקבץ שניהם; ואם נמצאו בשתי רוחות, כגון שהיה האחד דרומי והאחר צפוני - תגרע המעט משניהם מן הרב, והנשאר הוא מרחק הירח מעל הקו השווה באותה הרוח שהיה בה הרב משניהם.

יא. כיצד? באנו לידע כמה הירח נוטה מעל הקו השווה בליל הראיה שהוא שני לחדש ארץ משנה זו - וכבר ידעת, שמעלת הירח היתה תשע עשרה ממזל שור, נטייתה בצפון כמו שמונה מעלות, תגרע המעט מן הרב, ישאר ארבע עשרה מעלות. ונמצא הירח רחוק מעל הקו השווה ארבע עשרה מעלות לרוח צפון, שהרי המנן הרב שהוא שמונה עשרה מעלות היה צפוני; וכל חשבון זה בקרוב בלא דקדוק, לפי שאינו מועיל בראיה.

יב. אם תרצה לידע לאיזו רוח מרוחות העולם יראה הירח נוטה, תחשב ותדע מרחקו מעל הקו השווה; אם יהיה על הקו השווה או קרוב ממנו בשמים שלש מעלות, בצפון או בדרום - יראה מכון כנגד אמצע מערב, ותראה פגימתו מכונת כנגד מזרח העולם בשווה.

יג. ואם יהיה רחוק מעל הקו השווה לצפון העולם - יראה בין מערב העולם ובין צפון, ותהיה פגימתו נוטה מכנגד מזרח העולם כנגד דרום העולם;

יד. ואם יהיה רחוק מעל הקו השווה לדרום העולם - יראה בין מערב העולם ובין דרומו, ותראה פגימתו נוטה מכנגד מזרח העולם כנגד צפון העולם; ולפי רב המרחק, ולפי רב הנטייה.

טו. ומחקירת העדים, שאומרים להם: 'כמה היה גבוה?' ודבר זה ידע מקשת הראיה - שבזמן שתהיה קשת הראיה קצרה, יראה הירח כאלו הוא קרוב מן הארץ; ובזמן שתהיה ארוכה, יראה גבוה מעל הארץ, ולפי ארך קשת הראיה, לפי גבהו מעל הארץ בראית העינים.

שבארנו בערי מזרח ומערב, אינם אלא להגיד כל משפטי הראיה להגדיל תורה ולהאדירה - לא שיהיו בני מזרח או בני מערב סומכין על ראית הירח, או תועיל להם כלום; אלא לעולם אין סומכין אלא על קדוש בית דין שבארץ ישראל, כמו שבארנו כמה פעמים.

הלכות קדוש החדש פ"ק יט

א. לפי שאמרו חכמים, שבכלל דברים שהיו בודקין בהם את העדים, אומרים להן: 'להיכן היה הירח נוטה' - כשר בעיני להודיע דרך חשבון זה; ואין אני מדקדק בו, לפי שאינו מועיל בראיה כלל. ותחלת חשבון זה, לידע נטיית המזלות תחלה.

ב. העגולה שהיא עוברת במחצית המזלות שבה מהלך השמש, אינה עוברת באמצע העולם מחצי המזרח לחצי המערב, אלא נוטה היא מעל הקו השווה המסבב באמצע העולם, כנגד צפון ודרום - חצינה נוטה לצפון, וחצינה נוטה לדרום.

ג. ושתי נקודות יש בה שפוגעת בהן בעגולת הקו השווה המסבב באמצע העולם - הנקודה האחת ראש מזל טלה, הנקודה השנייה שפוגעת ראש מזל מאזניים. ונמצאו ששה מזלות נוטות לצפון, מתחלת טלה עד סוף בתולה; וששה נוטות לדרום, מתחלת מזל מאזניים עד סוף מזל דגים.

ד. ומראש מזל טלה יתחילו המזלות לנטות מעט מעט, ולהתרחק מעל הקו השווה כנגד הצפון עד ראש סרטן; ויהיה ראש סרטן רחוק מעל הקו השווה לרוח צפון, שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה בקרוב. ויתחזרו המזלות להתקרב לקו השווה מעט מעט, עד ראש מאזניים שהוא על קו השווה. ומראש מאזניים יתחילו לנטות ולהתרחק כנגד רוח דרום, עד ראש גדי; ויהיה ראש גדי רחוק מעל הקו השווה לרוח דרום, שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה. ויתחזרו המזלות להתקרב מעט מעט כנגד הקו השווה, עד ראש טלה.

ה. נמצא ראש טלה וראש מאזניים, מסבב על הקו השווה; ולפיכך, כשתהיה השמש בשני ראשים אלו, לא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום, ותזרח מחצי מזרח ותשקע בחצי מערב, ויהיה היום והלילה שוין בכל הישוב.

ו. הרי נתברר לך, שכל מעלה ומעלה ממעלות המזלות נוטה לצפון או לדרום, ויש לנטייתה שיעור; ורחב הנטייה, לא תהיה יותר על שלש ועשרים מעלות וחצי בקרוב.

ז. ואלו הם השעורים של נטיות, לפי מנן המעלות של מזלות; וההתחלה, מתחלת מזל טלה: עשר מעלות, נטייתם ארבע מעלות; עשרים מעלות, נטייתם שמונה מעלות; שלשים מעלות, נטייתם אחת עשרה מעלות ומחצה; וארבעים מעלות, נטייתם חמש עשרה מעלות; חמשים מעלות, נטייתם שמונה עשרה מעלות; ששים מעלות, נטייתם עשרים מעלות; שבעים מעלות, נטייתם ששים ועשרים מעלות; שמונים מעלות, נטייתם שלש ועשרים מעלות; תשעים מעלות, נטייתם שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה.

ח. ואם יהיו אחרים במנן, תקח להם מנתם מבין שתי

אכל אין תוקעין, אלא אם כן תקעו לקבץ את העם לצור אותם ולהצילם.

ז. וכן אין גוזרין תענית בתחלה בראשי חדשים, או בחגגה ופורים, או בחלו של מועד; ואם התחילו להתענות על הצרה אפלו יום אחד, ופגע בהן יום מאלו מתענין, ומשלימין היום בתענית.

ח. תעניות אלו שמתענין על הצרות - אין מתענין בהן לא עברות, ולא מניקות, ולא קטנים; ומתירין לאכל בלילה, אף על פי שמתענין למחר - חוץ מתענית המסר, כמו שיתבאר. וכל תענית שאוכלין בה בלילה, בין צבור בין יחיד - הרי זה אוכל ושותה, עד שיעלה עמוד השחר; והוא, שלא ישן; אכל אם ישן, אינו חוזר ואוכל.

ט. כשם שהצבור מתענים על צרתו, כך היחיד מתענה על צרתו. ביצד? הרי שהיה לו חולה, או תועה במדבר, או אסור בבית האסורין - יש לו להתענות עליו, ולבקש רחמים בתפלתו; ואומר 'עננו' בכל תפלה שמתפלל. ולא יתענה בשבתות, ולא במועדות, ולא בראשי חדשים, ולא בחגגה ופורים.

י. כל תענית שלא קבלה עליו היחיד מבעוד יום, אינה תענית. ביצד מקבלה? כשיתפלל תפלת מנחה, אומר בתפלה 'עננו', וגומר בלבו להתענות למחר. אף על פי שהוא אוכל בלילה, לא הפסיד כלום; וכן אם גמר וקבל עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים זה אחר זה - אף על פי שהוא אוכל בכל לילה ולילה, לא הפסיד תעניתו, ואינו צריך פננה לכל יום ויום מבעוד.

יא. קבל עליו מבעוד יום להתענות למחר בלבד, והתענה, וללילה נמלך להתענות [גם] ביום שני - אף על פי שלן בתעניתו, אינה תענית, מפני שלא קבלה עליו מבעוד יום; ואין צריך לומר, שהיה אוכל ושותה בלילה, והשכים בבקר ונמלך להתענות - שאין זו תענית כלל.

יב. הרוצה חלוס רע - צריך להתענות למחר, כדי שישוב ויעור למעשיו, ויחפש בהם, ויחזור בתשובה; ומתענה, ואפלו בשבת. ומתפלל 'עננו' בכל תפלה, אף על פי שלא קבלה מבעוד יום. והמתענה בשבת - מתענה יום אחר, מפני שבטל ענג שבת.

יג. מתענה אדם שעות [חלק מהיום], והוא שלא יאכל כלום שאר היום. ביצד? הרי שהיה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו ולא אכל עד חצות, או עד תשע שעות, ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום - הרי זה מתענה אותן שעות, ומתפלל בהן 'עננו', שהרי קבל עליו התענית קדם שעות התענית; וכן אם אכל ושתי, ואחר כך התחיל להתענות שאר היום - הרי זה תענית שעות.

יד. כל השורי בתענית - בין שהיה מתענה על צרתו, או על חלומו, בין שהיה מתענה עם הצבור על צרתם - הרי זה לא ינהג עדונית בעצמו, ולא יקל ראשו, ולא יהיה שמח וטוב לב, אלא דואג ואונן, כענין שנאמר: "מה יתאונן אדם חי, גבר על חטאיו". ומתיר לו לטעם את

טז. הרי בארנו חשבונות כל הדרכים שצריכין להם בידיעת הראיה, ובחקירת העדים, כדי שיהיה הכל ידוע למבינים, ולא יחסרו דרך מדרכי התורה, ולא ישוטטו לבקש אחריה בספרים אחרים - "דרךשו מעל ספר ה', וקראו - אחת מהנה לא נעדרה".

ברוך רחמנא דסייען

הלכות תעניות

מצות עשה אחת, והיא לזעק לפני ה' בכל עת צרה גדולה שתבוא על הצבור. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות תעניות פרק א

א. מצות עשה מן התורה, לזעק [להתפלל בקול] ולהריע בהצוצרות [מכסף כבכלי המקדש] על כל צרה שתבוא על הצבור, שנאמר: "על הצר הצר אתכם - והרעתם בהצוצרות"; כלומר, כל דבר שצער לכם, כגון בצרת ודבר וארבה וכיוצא בהן, וצקו עליהן והריעו.

ב. ודבר זה, מדרכי התשובה הוא: שבזמן שתבוא צרה ויזעקו לה ויריעו, ידעו הפל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן - בכתוב: "עונותיכם הטו אלה" לכם, וזה הוא שיגורם להם להסיר הצרה מעליהם.

ג. אכל אם לא יזעקו, ולא יריעו, אלא יאמרו: 'דבר זה ממנהג העולם ארע לנו, וצרה זו נקרה נקרי' - הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה וצרות אחרות. הוא שכתוב בתורה: "והלכתם עמי בקרי - והלכתי עמכם בחמת קרי"; כלומר, כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו - אם תאמרו שהיא קרי [מקרה], אוסיף לכם חמת אותו קרי.

ד. ומדברי סופרים [חכמים], להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור, עד שירחמו מן השמים. ובימי התעניות האלו, וזעקין בתפלות ומתחננים ומריעין בהצוצרות בלבד; ואם היו במקדש, מריעין בהצוצרות ובשופר; השופר מקצר [קול קצר], וההצוצרות מאריכות - שמצות היום בהצוצרות. ואין תוקעין בהצוצרות ושופר כאחד אלא במקדש, שנאמר: "בהצוצרות וקול שופר - הריעו לפני המלך ה'".

ה. תעניות אלו שגוזרין על הצבור מפני הצרות, אינן יום אחר יום; שאין רב הצבור יכולים לעמד בדבר זה. ואין גוזרין בתחלה תענית, אלא בשני בשבת ובחמישי שלאחריו ובשני שלאחריו; וכן על סדר זה, שני וחמישי ושני, עד שירחמו.

ו. אין גוזרין תענית על הצבור, לא בשבתות ולא בימים טובים. וכן אין תוקעין בהם, לא בשופר ולא בהצוצרות; ולא וזעקים ומתחננים בהם בתפלה, אלא אם כן היתה עיר שהקיפיה גוים, או נהר, או ספינה המטרפת בים. אפלו יחיד הנדרף מפני גוים, ומפני לסטים, ומפני רוח רעה - מתענין עליהם בשבת, וזעקין ומתחננים בתפלות.

ומתריעין עליה, שנאמר: "וחרב לא תעבר בארצכם", מכלל שראית המלחמה - צרה.

ה. איזה הוא דבר? עיר שיש בה חמש מאות רגלי, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה; ויצאו ביום אחד, או בארבעה ימים - אין זה דבר. היו בה אלה, ויצאו ממנה ששה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - הרי זה דבר; ויצאו ביום אחד, או בארבעה ימים - אין זה דבר. וכן לפי חשבון זה. ואין הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה, בכלל מנין אנשי המדינה לענין זה.

ו. היה דבר בארץ ישראל, מתענים שאר גליות ישראל עליהם. היה דבר במדינה, ושירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת - שתייהן מתענות, אף על פי שהן רחוקות זו מזו.

ז. אין מתענין על חיה רעה, אלא בזמן שהיא משלחת [מהשמים. תופעה לא טבעית]. כיצד? נראתה בעיר ביום, הרי זו משלחת. נראתה בשדה ביום - אם ראתה שני בני אדם, ולא ברחק מפניהם - הרי זו משלחת. ואם היתה השדה הסמוכה לאגם, ונראתה שני בני אדם ונדפה אחריהן - הרי זו משלחת; לא רדפה אחריהן, אינה משלחת. ואם היתה באגם - אפילו רדפה אחריהן - אינה משלחת, אלא אם כן טרפה שניהן ואכלה אחד מהן. אבל אם אכלה שניהן באגם - אינה משלחת, מפני שזה הוא מקומה; ומפני הרעבון טרפה, לא מפני שהיא משלחת.

ח. בתים הבנויים במדברות ובארצות הנשמות [שוממות] - הואיל והם מקום גדודי חיה, אם עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה - הרי זו משלחת; ואם לא הגיעה למדה זו, אינה משלחת, שאלו בני אדם, הם שספנו בעצמם ובאו למקום החיות.

ט. שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששלחו והזיקו - כגון שלוח נחשים ועקרבים, ואין צריך לומר צרעה ויתושין והדומין להן - אין מתענים עליהם, ולא מתריעים; אבל זועקים בלא תרועה.

י. על הארבה ועל החסיל - אפילו לא נראה מהם אלא כנף אחד בכל ארץ ישראל, מתענים ומתריעין עליהם; ועל הגובאי [מין ארבה], בכל שהוא. אבל החגב - אין מתענין עליו, ולא מתריעין, אלא זועקין בלבד.

יא. על השדפון ועל הירקון - משיתחיל בתבואה; ואפילו לא התחיל אלא במקום קטן כמלא פי תנור [שניתן לאפות ממנה לחם הממלא פי התנור], גוזרין עליו תענית ומתריעין.

יב. על המפלת כיצד? הרי שרבתה בעיר מפלת כותלים בריאים [- חזקים] שאינם עומדים בצד הנקר - הרי זו צרה, ומתענים ומתריעים עליה. וכן על הרעש [- רעידת אדמה] ועל הרוחות שהם מפילין את הבנין והורגין, מתענין ומתריעין עליהן.

יג. על החללים כיצד? הרי שפרד חלי אחד לאנשים הרבה באותה העיר, כגון אספיה [מחלת גרון] או חרחור [חום] וכיוצא בהן, והיו מתים באותו החלי - הרי זו צרת צבור, וגוזרין לה תענית ומתריעין. וכן חפוף לח, הרי הוא

התבשיל, ואפילו בכדי רביעית - והוא שלא יכלע, אלא טועם ופולט. שכח ואכל, משלים תעניתו.

טו. יחיד שהיה מתענה על החולה, ונתרפא, על צרה, ועברה - הרי זה משלים תעניתו. ההולך ממקום שמתענים למקום שאין מתענים, הרי זה מתענה ומשלים; הולך ממקום שאין מתענים למקום שמתענים, הרי זה מתענה עמהן. שכח ואכל ושתה, אל יתראה בפניהם; ואל ינהג עדוניהן בעצמו.

טז. צבור שהיו מתענים על הגשמים, וירדו להם גשמים - אם קדם חצות - לא ישלימו, אלא אוכלים ושותים, ומתכנסים, וקוראים הלל הגדול; שאין אומרים הלל הגדול, אלא בנפש שבעה וכרש מלאה. ואם אחר חצות - הואיל ועבר רב היום בקדשה, ישלימו תעניתם. וכן אם היו מתענים על צרה ועברה, או על שמד ובטל - אם קדם חצות, לא ישלימו; ואם אחר חצות, ישלימו.

יז. בכל יום תענית שגוזרים על הצבור מפני הצרות, בית דין והזקנים יושבים בבית הכנסת, ובדקים על מעשה אנשי העיר, מאחר תפלת שחרית עד חצות היום; ומסירים המכשולות של עברות, ומזהירים ודורשים וחוקרים על בעלי חמס ועברות ומפרישים אותם, ועל בעלי רוע ומשפילים אותם, וכיוצא בדברים אלו. ומחצי היום ולערב - רביע היום קוראים בברכות וקללות שבתורה, שנאמר: "מוסר ה', בני, אל תמאס; ואל תקץ בתוכחתו", ומפטרירים בנביא בתוכחות מענין הצרה; ורביע היום האחרון - מתפללים מנחה, ומתחננים וזועקים ומתודים כפי כחן.

יום חמישי

הלכות תעניות פרק ב

א. אלו הן הצרות של צבור שמתענין ומתריעין עליהן: על הצרת שונאי ישראל לישראל, ועל החרב, ועל הדבר, ועל חיה רעה, ועל הארבה, ועל החסיל, ועל השדפון, ועל הירקון, ועל המפלת, ועל החללים, ועל המזונות [שהוזלו הסחורות], ועל המטר.

ב. כל עיר שיש בה צרה מפל אלו - אותה העיר מתענה ומתריעת, עד שתעבר הצרה; וכל סביבותיה - מתענות ולא מתריעות, אבל מבקשים עליהם רחמים. ובכל מקום, אין צועקים ולא מתריעים בשבת, כמו שאמרנו - חוץ מצרת המזונות, שצועקים עליה אפילו בשבת; אבל אין מתריעים עליה בחצוצרות בשבת.

ג. על הצרת שונאי ישראל לישראל כיצד? גזים שבאו לערוף מלחמה עם ישראל, או לטל מהן מס, או לקח מידם ארץ, או לגזר עליהם שמד אפילו במצנה קלה - הרי אלו מתענים ומתריעים, עד שירחמו. וכל הערים שסביבותיהם, מתענים; אבל אין מתריעים, אלא אם כן תקעו להתקבץ לעזרתן.

ד. על החרב כיצד? אפילו חרב של שלום, כגון שערכו מלחמה גזים עם גזים ועברו במקום ישראל, אף על פי שאין ביניהם וביין ישראל מלחמה - הרי זו צרה, ומתענים

ביום, ומתירין בלילה. ואסורין ברחיצת כל הגוף בחמין, אבל פניו ידיו ורגליו מתירין; לפיכך נוצלים את המרחצאות. ואסורין בסיכה; ואם להעביר את ההקמה, מתיר. ואסורין בתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל בעיר; אבל בדרך, מתיר לנעול. ומתפללין בבתי כנסיות, וזוועקים ומתחננים בשאר התעניות.

ה. עברו אלו ולא נענו - בית דין גוזרין שבע תעניות אחרות על הצבור, שני וחמישי ושני וחמישי ושני וחמישי ושני. ויבא אלו השבע בלבד, עברות ומניקות מתענות, אבל בשאר התעניות, אין עברות ומניקות מתענות; ואף על פי שאין מתענות, אין מעניין עצמן בפנוקין, אלא אוכלות ושותות כדי קיום הנלד.

ו. ובשבע תעניות אלו, אנשי משמר מתעניין ומשלימין; ואנשי בית אב מתעניין מקצת היום, ולא משלימין. וכל דבר שהוא אסור בשלש אמצעיות, אסור באלו השבע האחרונות. ז. ויתרות אלו, שבהן בלבד מתריעין ומתפללין ברחוב העיר, ומורדין וקן להוכיח לעם כדי שישובו מדרךם, ומסיפין שש ברכות בתפלת שחרית ובתפלת מנחה - ונמצאו מתפללין ארבע ועשרים ברכות. ונוצלין את התעניות, ובשני מטין [- פותחין מעט] לעת ערב ופותחין את התעניות; אבל בחמישי, פותחין כל היום, מפני כבוד השבת. ואם יש לתנות שני פתחים, פותח אחת ונוצל אחת; ואם יש לתנות אצטבה [ספסל להנחת הסחורה] לפניה - פותח בדרךכו בחמישי, ואינו חושש.

ח. עברו אלו ולא נענו - ממעטין במשא ומתן, ובבגן של שמחה כגון כיור וציור [- קישוט הקירות], ובנטיעה של שמחה כגון מיני הדס ואהלים [בשמחים]. וממעטין בארוסין ונשואין, אלא אם כן לא קנים מצות פריה ורביה; וכל מי שקנים מצות פריה ורביה, אסור לו לשמש משתו בשני רעבון. וממעטין בשאילת שלום בין אדם לחבירו; ותלמידי חכמים לא ישאלו שלום, כנזופין וכמגדין למקום, ועם הארץ שנותן להם שלום, מחזירין לו בשפה רפה וכבד ראש.

ט. תלמידי חכמים חוזרין לבדם, ומתעניין חמישי ושני וחמישי ושני, עד שיצא ניסן של תקופה; אבל לא הצבור - שאין גוזרין על הצבור בשביל גשמים שלא ירדו יתר משלש עשרה תעניות אלו. ובשמתעניין היחידים עד שיצא ניסן, מתירין לאכל בלילה; ומתירין בעשית מלאכה, וברחיצה, וסיכה, ותשמיש, ונעילת הסנדל, בשאר כל התעניות. ומפסיקין לראשי חדשים ולפורים. יצא ניסן של תקופה, והוא בשתגיע השמש לתחלת מזל שור - אין מתעניין; שאין הגשמים בזמן הזה, אלא סימן קללה, הואיל ולא ירדו כל עקר מתחלת השנה.

י. במה דברים אמורים? בארץ ישראל, וכל הדומה לה. אבל מקומות שעונות הגשמים שלהן קדם שבועה עשר במרחשון, או לאחר זמן זה - כשיגיע זמנם ולא ירדו גשמים, יחידים מתעניין שני וחמישי ושני; ומפסיקין בראשי חדשים, וחנוכה ופורים. ושוהין אחרי כן כמו

בשחין פורח, ואם פשט ברב הצבור, מתעניין ומתריעין עליו; אבל חפוף רבש, זוועקים עליו בלבד.

יד. על המזונות כיצד? הרי שהוזלו דברים של סחורה שרכב חיי אנשי אותה העיר מהם, כגון כלי פשתן בבבלי וזין ושמן בארץ ישראל, ונתמעט המשא והמתן, עד שיצטרף התגר למכר שנה עשרה בששה ואחר כך ימצא לוקח - הרי זו צרת צבור, ומתריעין עליה, וזוועקין עליה בשבת.

טו. על המטר כיצד? הרי שרבו עליהם גשמים עד שיצרו להם - הרי אלו מתפללים עליהם; שאין לה צרה גדולה מזו, שהבתים נופלין ונמצאו בתייהם קבריהם. ובארץ ישראל אין מתפללין על רב הגשמים, מפני שהיא ארץ הרים, ובתייהם בנויות באבנים; ורב הגשמים טובה להם, ואין מתעניין להעביר את הטובה.

טז. תבואה שצמחה ונמנע המטר, והתחילו צמחין ליבש - הרי אלו מתעניין וזוועקים עד שירדו גשמים, או עד שייבשו הצמחים. וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו בארץ ישראל, שהוא זמן פריחת האילנות שם, ולא ירדו גשמים - הרי אלו מתעניין וזוועקים עד שירדו גשמים הראויין לאילנות, או עד שיעבר זמנם.

יז. וכן אם הגיע זמן חג הסוכות, ולא ירדו גשמים הרבה כדי למלאת מהם הבורות והשיחין והמערות - הרי אלו מתעניין עד שירד גשם הראוי לבורות; ואם אין להם מים לשותות - מתעניין על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם מים לשותות, ואפלו בימות החמה.

יח. פסקו הגשמים בין גשם לגשם ארבעים יום בימות הגשמים - הרי זו מכת בצרת, ומתעניין וזוועקים עד שירדו הגשמים, או עד שיעבר זמנם.

הלכות תעניות פרק ג

א. הרי שלא ירדו להם גשמים כל עקר מתחלת ימות הגשמים - אם הגיע שבועה עשר במרחשון, ולא ירדו גשמים, מתחילים תלמידי חכמים בלבד להתענות, שני וחמישי ושני; וכל התלמידים [- ת"ח] ראויים לכך.

ב. הגיע ראש חדש כסלו, ולא ירדו גשמים - בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור, שני וחמישי ושני; ומתירין בהן לאכל ולשתות בלילה. ואנשי משמר [כנהנים העובדים במקדש אותו שבוע] אין מתעניין עמהם, מפני שהם עוסקים בעבודה. וכל העם נכנסים לבתי כנסיות, ומתפללין וזוועקים ומתחננים, בדרך שעושין בכל התעניות.

ג. עברו אלו ולא נענו - בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור, חמישי ושני וחמישי; ובשלש אלו אוכלין ושותין מבעוד יום, כמו שעושין בצום כפור. ואנשי משמר מתעניין מקצת היום, ולא משלימין; ואנשי בית אב, והם העוסקין בעבודה באותו היום, לא יהיו מתעניין כל עקר. וכל תענית שאוכלין בה מבעוד יום - אם אכל ופסק, וגמר שלא לאכל - אינו חוזר ואוכל, אף על פי שיש שהות ביום.

ד. בשלש תעניות אלו, כל העם אסורין בעשית מלאכה

קבלה ומכתבי הקדש כפי שהוא רגיל, וחותם בכל אחת מהן בתחיתמות אלו:

ח. בראשונה הוא חותם - 'מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', זוכר הנשפחות'.

ט. בשנייה הוא חותם - 'מי שענה את יהושע בגלגל, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', שומע תרועה'.

י. בשלישית הוא חותם - 'מי שענה את שמואל במצפה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', שומע צעקה'.

יא. ברביעית הוא חותם - 'מי שענה את אליהו בהר הפרמל, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', שומע תפלה'.

יב. בחמישית הוא חותם - 'מי שענה את יונה ממצעי הדגה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', העונה בעת צרה'.

יג. בששית הוא חותם - 'מי שענה את דוד ושלמה בנו בירושלים, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', המרחם על הארץ'. וכל העם עונים 'אמן' אחר כל ברכה וברכה, בדרך שונים אחר כל הברכות.

יד. ואומר 'רפאנו ה' ונרפא' וכו', וגומר התפלה על הסדר; ותוקעין בחצוצרות. ובסדר הזה עושין בכל מקום.

טו. כשהיו מתפללין על הסדר הזה בירושלים, היו מתכנסין בהר הבית כנגד שער המזרח, ומתפללין בסדר הזה, וכשמגיע שליח צבור לומר 'מי שענה את אברהם, אומר: 'ברוך אתה ה' אלהים אלהינו, אלהי ישראל מן העולם ועד העולם; ברוך אתה ה', גואל ישראל'. והן עונים אחריו: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'; וחסון הכנסת [שמש בית הכנסת] אומר לתוקעים: 'תקעו הכהנים, תקעו! וחזור המתפלל ואומר: 'מי שענה את אברהם בהר המזרח, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ואחר כך תוקעין הכהנים, ומריעין ותוקעין.

טז. וכן בברכה השניה לזו, שהיא ראשונה מן השש שמוסיף אותן, חותם בה: 'ברוך אתה ה' אלהים, אלהי ישראל מן העולם ועד העולם; ברוך אתה ה', זוכר הנשפחות'. והן עונים: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'; וחסון הכנסת אומר להם: 'הריעו בני אהרן, הריעו'. וחזור שליח צבור ואומר: 'מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ואחר כך מריעין, ותוקעין ומריעין.

יז. וכן על כל ברכה וברכה, באחת אומר 'תקעו', ובאחת אומר 'הריעו' - עד שיגמר כל שבע הברכות; ונמצאו הכהנים פעם תוקעין ומריעין ותוקעין, ופעם מריעין ותוקעין ומריעין - שבע פעמים. ואין עושין סדר זה, אלא בהר הבית בלבד. ובשנה תוקעין ומריעין שם, תוקעין בחצוצרות ובשופר, כמו שאמרנו.

שבועה ימים; אם לא ירדו גשמים - בית דין גוזרין על הצבור שלש עשרה תעניות, על הסדר שאמרנו.

יא. כל תענית שגוזרין הצבור בחוצה לארץ - אוכלין בה בלילה, ודינה כדן שאר התעניות; שאין גוזרין על הצבור תענית כגון צום פפור, אלא בארץ ישראל בלבד, ובגלגל המטר, ובאותן עשר תעניות, שהן שלש אמצעיות ושבע אחרונות.

הלכות תעניות פרק ד

א. בכל יום יום משבע תעניות האחרונות של מטר, מתפללים על סדר זה: מוציאים את התבה לרחובת של עיר, וכל העם מתקבצים ומתכסים בשקים; ונותנין אפר מקלה [שריפה] על גבי התבה ועל גבי ספר תורה, כדי להרגיל את הבכיה, ולהכניע לבם. ואחד מן העם נוטל מן האפר, ונותן בראש הנשיא ובראש אב בית דין במקום הנחת תפלין, כדי שיכלמו וישובו; וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו.

ב. ואחר כך מעמידין ביניהן, והן יושבין, וזמן חכם. לא היה שם זמן חכם, מעמידין חכם; לא היה שם לא זמן ולא חכם, מעמידים אדם של צורה [חשוב]. והוא אומר לפניהם דברי כבושין: 'אחינו, לא שק ולא תענית גורמין, אלא תשובה ומעשים טובים - שכן מצינו באנשי נינוה, שלא נאמר בהם "וירא האלהים את שקם ואת תעניתם", אלא "וירא האלהים את מעשיהם". ובקבלה [שקיבלנו מהנביאים] הוא אומר: "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם". ומוסיף בענינות אלו כפי כחו, עד שיכניע לבם, וישובו תשובה גמורה.

ג. ואחר שגומר זה דברי כבושין, עומדין בתפלה; ומעמידין שליח צבור הראוי להתפלל בענינות אלו. ואם היה אותו שאמר דברי הכבושין ראוי להתפלל, מתפלל; ואם לאו, מורידין אחר.

ד. ואיזה הוא הראוי להתפלל בענינות אלו? איש שהוא רגיל בתפלה, ורגיל לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ומטפל [בלידיים] ואין לו [די פרנסות], ויש לו יגיעה בשדה. ולא יהיה בכניו ובכני ביתו וכל קרוביו והנלוים עליו בעל עברה - אלא יהיה ביתו ריקן מן העברות. ולא יצא עליו שם רע בילדותו, שפל ברך, ומרצה לעם; ויש לו נעימה, וקולו ערב. ואם היה זמן עם כל המדות האלו, הרי זה מפאך; ואם אינו זמן, הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל.

ה. ושליח צבור מתחיל, ומתפלל עד ברכת 'גואל ישראל'; ואומר זכרונות ושופרות מעין הצרה, ואומר: "אל ה' בצרתה לי קראתי ויעניני", "אשא עיני אל ההרים", "ממעמקים קראתיך, ה'", "תפלה לעני כי יעטף וגו'".

ו. ואומר דברי תחנונים כפי כחו; ואומר: 'ראה בענינו, וריבה ריבנו, ומהר לגאלנו', ומתחנן; ואומר בסוף תחנוניו: 'מי שענה את אברהם בהר המזרח, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', גואל ישראל'.

ז. ומתחיל להוסיף שש ברכות שהוא מוסיף, זו אחר זו; מתחנן בכל אחת מהן בדברי תחנונים, ופסוקים מדברי

תפלת נעילה; אבל קורין בתורה שחרית ומנחה ב"יחל משה". ובכללן אוכלים ושותין בלילה, חוץ מתשעה באב. ו. משיכנס אב, ממעטין בשמחה. ושבת [שבוע] שחל תשעה באב להיות בתוכה, אסור לספור ולכבס וללבוש כלי מזהב, אפילו כלי פשתן, עד שייעבר התענית; ואפילו לכבס ולהניח לאחר התענית, אסור. ובכר נהגו ישראל, שלא לאכל בשר בשבת זו, ולא יכנסו למרחץ, עד שייעבר התענית; ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש החדש עד התענית.

ז. תשעה באב - לילו כיומו לכל דבר, ואין אוכלין אלא מבגד יום; ובין השמשות שלו, אסור כיום הכפורים. ולא יאכל בשר ולא ישנה בין [ישן] בסעודה המפסיק בה; אבל שותה הוא בין מגתו שיש לו שלשה ימים או פחות, ואוכל בשר מליח שיש לו שלשה ימים או יותר. ולא יאכל שני תבשילין.

ח. כמה דברים אמורים? שאכל ערב תשעה באב אחר חצות; אבל אם סעד קדם חצות - אף על פי שהוא מפסיק בה, אוכל כל מה שירצה. וערב תשעה באב שחל להיות בשבת - אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שלחנו אפילו בסעודת שלמה; וכן תשעה באב עצמו שחל להיות בשבת, אינו מחסר כלום.

ט. זו היא מדת כל העם, שאינן יכולין לסבל יותר מדי. אבל חסידים הראשונים, כף היתה מדתן - ערב תשעה באב היו מביאים לו לאדם לבדו פת חרבה במלח, ושוהה במים, ויושב בין תנור לכירים ואוכלה; ושוהה עליה קיתון של מים בדאגה ובשממון ובכיה, כמי שמתו מטל לפניו. וכזה ראוי לחכמים לעשות, או קרוב מזה; ומימינו לא אכלנו ערב תשעה באב תבשיל, אפילו של עדשים, אלא אם כן היתה בשבת.

י. עברות ומניקות, מתענות ומשלימות [- עד סיום הצום] בתשעה באב. ואסור ברחיצה בין בחמין בין בצונן, ואפילו להושיט אצבעו במים; ואסור בסיכה של תענוג, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה - כיום הכפורים. ומקום שנהגו לעשות בו מלאכה, עושין; ומקום שנהגו שלא לעשות, אינן עושין. ובכל מקום, תלמידי חכמים בטלין בו. ואמרו חכמים, שכל העושה בו מלאכה, אינו רואה סימן ברכה. יא. תלמידי חכמים אין נוהגין זה לזה שלום בתשעה באב, אלא יושבין דוים [מצטערים] נאנחים, כאבלים; ואם נתן להם עם הארץ שלום, מחזירים לו בשפה רפה וכבד ראש. ואסור לקרות בתשעה באב בתורה או בנביאים או בפסוקים, ובמשנה ובהלכות ובתלמוד ובהגדות; ואינו קורא אלא באיוב, ובקניות, ובדברים הרעים שבידמיה. ותינוקות של בית רבן בטלין בו. ומקצת חכמים נוהגין שלא להניח בו תפלין בראש.

יב. משחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו הדור, שאין בוגין לעולם בגן מסיד ומכיר [מצויר ציורים] כבגין המלכים, אלא טח ביתו בטיט, וסד בסיד, ומשיר מקום אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד. והלוקח חצר

יח. שבע תעניות האלו - כל מקום שגזרין אותם שם - אחר שמתפללין, יוצאים כל העם לבית הקברות, ובוכין ומתחננים שם; כלומר: 'הרי אתם מתים באלו, אם לא תשובו מדרכיכם'. ובכל תענית מתעניתי הצרות שגזרין על הצבור, מתפללין תפלת נעילה בכל מקום.

יט. ירדו להם גשמים - עד מתי יהיו יורדים, ויפסקו הצבור התענית? משירדו בעמק הארץ התרכה [שאינה מעובדת] טפח, ובכינונית טפחים, ובצבונה [- מעובדת] - עד שירדו בעמקה שלשה טפחים.

יום שישי

הלכות תעניות פרק ה

א. יש שם [במציאות] ימים, שכל ישראל מתענים בהן מפני הצרות שארעו בהם - כדי לעורר הלבבות ולפתח דרכי התשובה. ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים, ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה - עד שגם להם ולנו אותן הצרות; שבזכרון דברים אלו, נשוב להיטיב, שנאמר: "והתודו את עונם ואת עון אבותם".

ב. ואלו הן: יום שלשה בתשרי - שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ונכתה גחלת ישראל הנשארת, וסבב להתם גלותם [- גלו כשנהרג]; ועשירי בטבת - שבו סמך מלך בבל ובוכדנאצר הרשע על ירושלים, והביאה במצור ובמצוק; ושבעה עשר בתמוז, חמשה דברים ארעו בו - נשתברו הלוחות, ובטל התמיד מבית ראשון, והבקעה ירושלים בחרבן שני, ושרף אפוסטמוס הרשע ספר תורה, והעמיד צלם בהיכל.

ג. ותשעה באב, חמשה דברים ארעו בו - נגזר על ישראל במדבר שלא יכנסו לארץ; וחרב הבית בראשונה, ובשניה; ונלקדה עיר גדולה ובית תור [- ביתר] היה שמה, והיו בה אלפים ורבבות מישראל, והיה להם מלך גדול [בן כוזיבא], ורמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח, ונפל ביד גוים ונהרגו כלם, והיתה צרה גדולה כמו חרבן המקדש; ובו כיום המוכן לפרענות, חרש טורגוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו, לקים "ציון - שדה תחרש".

ד. וארבעת ימי הצומות האלו - הרי הן מפרשין בקבלה: "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי". צום הרביעי - זה שבעה עשר בתמוז, שהוא בחדש הרביעי; וצום החמישי - זה תשעה באב, שהוא בחדש החמישי; וצום השביעי - זה שלשה בתשרי, שהוא בחדש השביעי; וצום העשירי - זה עשרה בטבת, שהוא בחדש העשירי.

ה. ונהגו כל ישראל בזמנים אלו, להתענות בשלשה עשר באדר, וכן לתענית שנתענו בימי המן, שנאמר: "דברי הצומות וזעקתם". ואם חל שלשה עשר באדר להיות בשבת, מקדימין ומתעניין בחמישי, שהוא אחד עשר. אבל אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת, דוחין אותו לאחר השבת; חל להיות בערב שבת, מתעניין בערב שבת. ובכל הצומות האלו, אין מתריעין ולא מתפללין

הלכות מגלה פרק א

א. קריאת המגלה בזמנה, מצות עשה מדברי סופרים; והדברים ידועים, שהיא תקנת נביאים. והכל חייבים בקריאתה - אנשים, ונשים, וגרים, ועבדים משחררין; ומחנכין את הקטנים לקרותה. ואפלו כהנים בעבודתם, מבטלין עבודתם ובאין לשמע מקרא מגלה; וכן מבטלים תלמוד תורה למקרא מגלה - קל וחמר לשאר מצוות של תורה, שכלן נדחין מפני מקרא מגלה. ואין לה דבר שנדחה מקרא מגלה מפניו, חוץ ממת שאין לו קוברין; שהפוגע בו - קוברו תחלה, ואחר כך קורא.

ב. אחד הקורא, ואחד השומע מן הקורא - יצא ידי חובתו; והוא, שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה. לפיכך, אם היה הקורא קטן או שוטה - השומע ממנו לא יצא.

ג. מצוה לקרות את כללה. ומצוה לקרותה בלילה, וביום; וכל הלילה פשוט לקריאת הלילה, וכל היום פשוט לקריאת היום. ומכרף קדם קריאתה בלילה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מקרא מגלה'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'. וביום, אינו חוזר ומכרף 'שהחיינו'. ומקום שנהגו לכרף אחריה, מכרף: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, האל הרב את ריבנו והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו; ברוך אתה ה', האל הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם, האל המושיע'.

ד. איזה הוא זמן קריאתה? זמנים הרבה תקנו לה, שנאמר: 'בזמניהם'; ואלו הם זמני קריאתה: כל מדינה שהיתה מקפת חומה מימי יהושע בן נון, בין בארץ בין בחוצה לארץ - אף על פי שאין לה עכשו חומה, קורין בהמשה עשר לאדר; ומדינה זו, היא הנקראת 'כרף'. וכל מדינה שלא היתה מקפת חומה בימות יהושע, אף על פי שהיא מקפת חומה עתה - קוראין בארבעה עשר; ומדינה זו, היא הנקראת 'עיר'.

ה. שושן הבירה - אף על פי שלא היתה מקפת חומה בימי יהושע בן נון, קוראין בהמשה עשר; שבה היה הנס, שנאמר: 'ונחם בהמשה עשר בו'. ולמה תלו הדבר בימי יהושע? כדי לחלק כבוד לארץ ישראל שהיתה תרבה באותו הזמן, כדי שיהיו קוראין בכני שושן, ויחשבו כאלו הם כרפין מקפין, אף על פי שהם עתה תרבי, הואיל והיו מקפין בימי יהושע; ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה.

ו. בני הכפרים שאינם מתקבצים בבתי כנסיות אלא בשני ובחמישי, תקנו להם שיהיו מקדימין וקוראים ביום הפניסה [י יום שנכנסים בו לעיר]. פיצד? אם חל ארבעה עשר להיות בשני או בחמישי, קוראין בו ביום; ואם חל להיות ביום אחר חוץ משני ובחמישי, מקדימין וקוראין בשני או בחמישי הסמוך לארבעה עשר.

ז. פיצד? חל ארבעה עשר להיות באחד בשבת -

מסירת ומכירת, הרי היא פחזקתה [שעשאה גוי], ואין מחיבים אותו לקלף הפתלים.

יג. וכן התקינו, שהעורף שלחן לעשות סעודה לאורחים, מחסר ממנו מעט, ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם. וכשהאשה עושה תכשיטה הפסך והזהב, משירת מין ממני התכשיט שנוהגת בהן, כדי שלא יהיה תכשיט שלם. וכשהחתן נושא, לוקח אפר מקלה ונותן בראשו מקום הנחת התפלין. וכל אלו הדברים, כדי לזכר ירושלים, שנאמר: "אם אשפחה, ירושלים, תשפח ימיני. תדבק לשוני לחכי, אם לא אפרכי, אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי".

יד. וכן גזרו שלא לגנו בכלי שיר, בלם; וכל מיני זמר, וכל משמיצי קול של שיר - אסור לשמח בהן, ואסור לשמען, מפני החרבן. ואפלו שירה בפה על היין - אסורה, שנאמר: "בשיר, לא ישתו יין"; וכבר נהגו כל ישראל, לומר דברי תשבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין.

טו. ואחר כך גזרו על עטרות [מין כתר] חתנים כלל - חוק ותקנה: שלא יניח החתן בראשו שם כליל, שנאמר: "הסיר המצנפת, והרים העטרה". וכן גזרו על עטרות פלות, אם היו כסף או זהב; אבל של גידיל [נחושת], מתרת לכלה.

טז. מי שראה ערי יהודה בחרבן - אומר: "ערי קדשך היו מדבר", וקורע. ראה ירושלים בחרבנה - אומר: "בית קדשנו ותפארתנו וגו'", וקורע. ומהיכן חייב לקרע? מן הצופים; וכשיגיע למקדש, קורע קרע אחר. ואם פגע במקדש תחלה, פשיבוא מדרך המדבר - קורע על המקדש, ומוסיף על ירושלים.

יז. כל הקרעים האלו בלן, קורע בידו מעמד; וקורע כל כסות שעליו, עד שיגלה את לבו. ואינו מאחה [תופר] קרעים אלו לעולם, אבל רשאי הוא לשללן למללן ללקטן [תפירות חלשות] ולתפרן כמין סלמות [תפירה שאינה ישרה].

יח. היה הולך ובא לירושלים, הולך ובא - אם תוך שלשים יום, אינו קורע קרע אחר; ואם לאחר שלשים יום, חוזר וקורע.

יט. כל הצומות האלו, עתידים לבטל לימות המשיח; ולא עוד, אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה, שנאמר: "כה אמר ה' צבאות, צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה, ולמצודים טובים; והאמת והשלום אהבו".

ברוך רחמנא דסייען

הלכות מגלה וחנוכה

יש בכללן שתי מצוות עשה מדברי סופרים, ואינן מן המניין. ובאור שתי מצוות אלו - בפרקים אלו.

- לא יצא, מפני שקרא פסוק אחד למפרע; אלא כיצד עושה? מתחיל מפסוק שני ששכח, וקורא על הסדר.

ב. מצא צבור שקראו חציה - לא יאמר: 'אקרא חציה האחרון עם הצבור, ואחור ואקרא חציה ראשון'; שזה קורא למפרע. אלא קורא מתחלה ועד סוף על הסדר. קרא ושהה מעט, וחזר וקרא - אף על פי ששהה כדי לגמור את כלל - הואיל וקרא על הסדר, יצא.

ג. הקורא את המגלה על פה, לא יצא ידי חובתו. הלועז [- מדבר בשפה זרה] ששמע את המגלה הפתוכה בלשון הקדש, ובכתב הקדש - אף על פי שאינו יודע מה הן אותיות, יצא ידי חובתו. וכן אם היתה פתוכה ונזנית ושומעה - יצא, אף על פי שאינו מכיר, ואפילו היה השומע עברי.

ד. היתה פתוכה פתוחה [ארמית], או בלשון אחרת מלשונות הגוים - לא יצא ידי חובתו בקריאתה, אלא המכיר אותה לשון בלבד; והוא, שתהיה פתוכה בכתב אותה לשון. אבל אם היתה פתוכה בכתב עברי, וקראה ארמית לארמי - לא יצא; שגממא זה קורא על פה, וכוון שלא יצא הקורא ידי חובה, לא יצא השומע ממנו.

ה. הקורא את המגלה בלא פניה, לא יצא. כיצד? היה כותבה, או דורשה [קורא ודורש], או מגיהה [בודקה] - אם פנו לבו לצאת בקריאה זו, יצא; ואם לא פנו לבו, לא יצא. קרא, והוא מתנגמם - הואיל ולא נרדם בשנה, יצא.

ו. במה דברים אמורים, שהמכונן לבו בכתבתה יצא? בשמתכונן לצאת בקריאתה שקרא בספר שמעתיק ממנו, בשעה שהוא כותב; אבל אם נתכונן לצאת בקריאת זו [שקורא מתוך הספר] שכותב - לא יצא, שאינו יוצא ידי חובתו אלא בקריאתה מספר שכלה פתוכה בו בשעת קריאה.

ז. הקורא את המגלה וטעה בקריאתה, וקרא קריאה משבשת [אך העניין לא שובש] - יצא, לפי שאין מנדקדקין בקריאתה. קראה עומד, או יושב - יצא, ואפילו בצבור; אבל לא יקרא בצבור וישב לכתחלה, מפני כבוד צבור. קראה שנים, אפילו עשרה, כאחד - יצאו הקוראים, והשומעים מן הקוראים; וקורא אותה גדול עם הקטן, ואפילו בצבור.

ח. אין קוראין בצבור, במגלה הפתוכה [ברצף] בין [שאר ספרי] הפתוכים; ואם קרא, לא יצא - אלא אם פנו היתה יתרה על שאר היריעות או חסרה, כדי שיהיה לה הבר. אבל יחיד קורא בה, ואפילו אינה חסרה ולא יתרה, ויוצא בה ידי חובתו.

ט. אין כותבין את המגלה אלא בדיו, על הגויל [עור מעובד] או על הקלף כספר תורה. ואם כתבה במי עפצא וקלקלתו [מיני דיו], כשרה; כתבה בשאר מיני צבעונין, פסולה. וצריכה שרטוט, פתורה עצמה; ואין העור שלה צריך עבדה לשמה. היתה פתוכה על הנייר, או על עור שאינו מעבד, או שכתבה גוי, או מין - פסולה.

י. היו בה אותיות מטשטשות או מקרעות - אם רשומן נפר - אפילו היו רבה, כשרה. ואם אין רשומן נפר - אם

מקדימין וקוראין בתמישי, שהוא יום אחד עשר; חל להיות בשלישי - קוראין בשני, שהוא יום שלשה עשר; חל להיות ברביעי - קוראין בשני, שהוא יום שנים עשר. וכל אלו שמקדימין וקוראין קדם ארבעה עשר, אין קוראין אותה בפחות מעשרה.

ח. כפר שאין נכנסין [מתכנסים] בו בשני ובתמישי, אין קוראין אותה אלא בארבעה עשר. וכל עיר שאין בה עשרה בטלנין קבועין בבית הפנסת לצרכי צבור - הרי היא ככפר, ומקדימין וקוראין ביום הפניסה; ואם אין בעיר עשרה בני אדם, תפננתו לקללתו [- כמות האנשים המצומצמת היא הגורמת לקרוא ב"ד], והרי הם כאנשי עיר גדולה, ואין קוראין אלא בארבעה עשר.

ט. במה דברים אמורים, שמקדימין וקוראין ביום הפניסה? בזמן שיש להם לישראל מלכות. אבל בזמן הזה - אין קוראין אותה אלא בזמנה, שהוא יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר; בני כפרים ובני עירות, קוראין בארבעה עשר; ובני כרפין, קוראין בתמישה עשר.

י. בן עיר שהלך לברך [עיר המוקפת], וכן בן שהלך לעיר - אם היתה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה ונתעכב ולא חזר, קורא במקומו; ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה, קורא עם אנשי המקום שהוא שם. ובכרף, וכל הסמוך לו, וכל הנראה עמו - אם אין ביניהם יתר על אלפים אמה - הרי זה ככרף, וקוראין בתמישה עשר.

יא. עיר שהיא ספק, ואין ידוע אם היתה מקפת חומה בימות יהושע בן נון, או אחר בן הקפה - קוראין בשני הימים, שהם ארבעה עשר וחמשה עשר, וכליליהן; ומברכין על קריאתה בארבעה עשר בלבד, הואיל והוא זמן קריאתה לרב העולם.

יב. קראו את המגלה באדר, ואחר כך עברו בית דין את השנה - חוזרין וקוראין אותה באדר השני, בזמנה.

יג. אין קוראין את המגלה בשבת - גזירה, שמא ישלנה בידו, וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה, ויעבינה ארבע אמות ברשות הרבים; שהכל חייבים בקריאתה, ואין הכל בקיאים בקריאתה. לפיכך, אם חל זמן קריאתה בשבת, מקדימין וקוראין אותה קדם השבת; ושואלין ודורשין בהלכות פורים באותה שבת, כדי להזכיר שהוא פורים.

יד. כיצד? יום ארבעה עשר שחל להיות בשבת - בני עירות מקדימין וקוראין בערב שבת, ובני כרפים קוראים בזמנם באחד בשבת. חל יום חמשה עשר להיות בשבת - בני כרפים מקדימין וקוראין בערב שבת, שהוא יום ארבעה עשר; ובני עירות קוראין בו ביום, שהוא זמנם, ונמצאו הכל קוראין בארבעה עשר.

הלכות מגלה פרק ב

א. הקורא את המגלה למפרע [הקדים פסוקים אחרונים לראשונים], לא יצא. קרא ושכח פסוק אחד, וקרא פסוק שני לו, וחזר וקרא פסוק ששכח, וחזר וקרא פסוק שלישי

שֶׁהַמְשַׁמֵּחַ לֵב הָאֲמֻלִּים הָאֵלֹהִים מְדַמָּה בְּשִׁכְנָהּ, שְׁנֵאֲמַר:
 "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים, וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים."

יח. כָּל סִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְכָל הַכְּתוּבִים, עֲתִידִין לִבְטֹל
 לַיְמֹת הַמָּשִׁיחַ, חוּץ מִמַּגִּלַּת אֶסְתֵּר - וְהָרִי הִיא קִימָת
 בְּחַמְשָׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה, וְכִהְלָכוֹת שֶׁל תוֹרָה שֶׁבַעֲלָה פָּה,
 שְׁאִינֶן בְּטָלִין לְעוֹלָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל זִכְרוֹן הַצִּדּוֹת יִבְטֹל,
 שְׁנֵאֲמַר: "כִּי נִשְׁכַּחוּ הַצִּדּוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת וְכוּ'" - יְמֵי
 הַפּוֹרִים לֹא יִבְטְלוּ, שְׁנֵאֲמַר: "וְיָמֵי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא
 יִעָבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים, וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף מִזֶּרְעִם."

שבת קודש

הלכות חנכה פֶּרֶק ג

א. בְּבֵית שְׁנֵי, כְּשֶׁמָּלְכוּ יוֹן - גָּזְרוּ גְזָרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, וּבְטָלוּ
 דָּתָם, וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָם לַעֲלֹק בְּתוֹרָה וּבִמְצוּוֹת, וּפָשְׁטוּ יָדָם
 בְּמִמוֹנָם וּבִכְבוֹדֵיהֶם; וְנִכְנסוּ לְהִיכָל, וּפָרְצוּ בוֹ פְּרָצוֹת,
 וְטָמְאוּ הַטְּהָרוֹת. וְצָר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מְאֹד מִפְּנֵיהֶם, וּלְחֻצוֹם
 לַחֵץ גָּדוֹל, עַד שֶׁרָחַם עֲלֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְהוֹשִׁיעָם
 מִיָּדָם. וְגִבְרוּ בְּנֵי חֲשָׁמוֹנַי הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים וְהַרְגִּים,
 וְהוֹשִׁיעוּ יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם, וְהַעֲמִידוּ מָלָךְ מִן הַכֹּהֲנִים, וְחִזְרָה
 מַלְכוּת לְיִשְׂרָאֵל יָתֵר עַל מַאֲתָיִם שָׁנִים - עַד הַחֲרָבָה הַשְּׁנִי.
 ב. וּכְשֶׁגִּבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹיְבֵיהֶם וְאֶבְדוּם, בְּחַמְשָׁה
 וְעֶשְׂרִים בְּחֻדָּשׁ כִּסְלוֹ הָיָה. וְנִכְנסוּ לְהִיכָל, וְלֹא מָצְאוּ שָׁמָּן
 טְהוֹר אֲלָא פָּךְ אֶחָד; וְלֹא הָיָה בוֹ לְהַדְלִיק אֲלָא יוֹם אֶחָד
 בַּלְבָּד, וְהַדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ גִירוֹת הַמַּעֲרָכָה שְׁמוֹנֶה יָמִים - עַד
 שֶׁכִּתְּשׁוּ זֵיתִים, וְהוֹצִיאוּ שָׁמָן טְהוֹר.

ג. וּמִפְּנֵי זֶה הִתְקִינוּ הַחֲכָמִים שֶׁבָּאוֹתוֹ הַדּוֹר, שִׁיְהִיו
 שְׁמוֹנֶת הַיָּמִים הָאֵלֶּה שֶׁתְּחַלְתֵּם מִלֵּיל חַמְשָׁה וְעֶשְׂרִים
 בְּכִסְלוֹ, יְמֵי שְׁמִיחָה וְהִלָּל; וּמִדְּלִיקִין בָּהֶם הַגְּזָרוֹת בְּעֶרֶב עַל
 פְּתָחֵי הַבָּתִּים, בְּכָל לַיְלָה וְלַיְלָה מִשְׁמוֹנֶת הַלֵּילוֹת. וְזָמִים
 אֵלֶּה, הֵן הַנִּקְרָאִין 'חֲנֻכָּה'. וְהֵן אֲסוּרִין בְּסֶפֶד וְתַעֲנִית בְּיָמֵי
 הַפּוֹרִים, וְהַדְּלָקַת הַגְּזָרוֹת בָּהֶם מִצְוָה מְדֻבְּרֵי סוֹפְרִים
 בְּקִרְיַאת הַמְּגִלָּה.

ד. כָּל שֶׁחֵיב בְּקִרְיַאת הַמְּגִלָּה, חֵיב בְּהַדְּלָקַת נֵר חֲנֻכָּה.
 וְהַמְּדַלֵּיק אוֹתָהּ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, מְכַרֵּף שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת:
 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
 וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה'; 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
 הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לְאַבְרָהָם בְּיָמָיו הֵם בְּזִמְנָהּ הַזֶּה';
 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהִחְיֵנוּ וְקִיַּמְנוּ
 וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנָהּ הַזֶּה'. וְכָל הַרְוָאָה אוֹתָהּ, מְכַרֵּף שְׁתֵּים -
 'שֶׁעָשָׂה נִסִּים לְאַבְרָהָם', וְשֶׁהִחְיֵנוּ'. וּבִשְׁאֵר הַלֵּילוֹת,
 הַמְּדַלֵּיק מְכַרֵּף שְׁתֵּים, וְהַרְוָאָה מְכַרֵּף אַחַת - שְׁאִין מְכַרְכִּין
 'שֶׁהִחְיֵנוּ', אֲלָא בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן.

ה. בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִשְׁמוֹנֶת הַיָּמִים הָאֵלֶּה, גּוֹמְרִין אֶת
 הַהִלָּל; וּמְכַרֵּף לְפָנָיו: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְגַמֵּר אֶת הַהִלָּל' - בֵּין זָחִיד,
 בֵּין צָבוּר. אֵף עַל פִּי שֶׁקִּרְיַאת הַהִלָּל מִצְוָה מְדֻבְּרֵי סוֹפְרִים,
 מְכַרֵּף עֲלֶיהָ 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ', בְּדֶרֶךְ שֶׁמְכַרֵּף
 עַל הַמְּגִלָּה וְעַל הָעֶרֶב - שֶׁכָּל יוֹדֵאֵי שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, מְכַרְכִּין

הָיָה רַבָּה שְׁלֵם, כְּשֶׁרָה; וְאִם לֹא, פְּסוּלָה. הַשְּׁמִיט בַּה
 הַסּוֹפֵר אוֹתִיּוֹת אוֹ פְּסוּקִים, וּקְרָאָן הַקּוֹרֵא עַל פֶּה - יֵצֵא.
 יא. הַמְּגִלָּה צְרִיכָה תְּפִירָה, עַד שִׁיְהִיו כָּל עוֹרוֹתֶיהָ מְגֻלָּה
 אַחַת. וְאִינָה נִתְּפָרֶת אֲלָא בְּגִידִין, כְּסֶפֶר תּוֹרָה; וְאִם תְּפָרָה
 שְׁלֹא בְּגִידִין, פְּסוּלָה. וְאִינוּ צָרִיף לְתַפֵּר אֶת כָּל הִירִיעָה,
 כְּסֶפֶר; אֲלָא אֶפְלוּ תַּפֵּר בְּגִידִין שְׁלֹשׁ תְּפִירוֹת בְּקֻצָּה
 הִירִיעָה, וְשְׁלֹשׁ בְּאֻמָּצָה, וְשְׁלֹשׁ בְּקֻצָּה הַשְּׁנִית - כְּשֶׁרָה,
 מִפְּנֵי שְׁנִקְרָאת 'אֲגֵרֶת'.

יב. וְצָרִיף הַקּוֹרֵא לְקִרְוֹת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן וְעֲשֶׂרֶת
 בְּנִשְׁמֵיהָ אַחַת, כְּדִי לְהוֹדִיעַ לָעָם שֶׁכֵּלֶם נִתְּלוּ וְנִהְרָגוּ
 בְּאֶחָד. וּמִנְהַג כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה, קוֹרֵא
 וּפּוֹשֵׁט כְּאֲגֵרֶת; וְכִשְׁנִיגְמָר, חוֹזֵר וְכוֹרֵכָה כָּלָה, וּמְכַרֵּף.

יג. שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה, שֶׁהֵן אַרְבָּעָה עֶשֶׂר וְחַמְשָׁה עֶשֶׂר,
 אֲסוּרִין בְּסֶפֶד וְתַעֲנִית, לְכָל אָדָם בְּכָל מְקוֹם - בֵּין לְבָנֵי
 כְּרִכִּים, שֶׁהֵן עוֹשִׂין חַמְשָׁה עֶשֶׂר בַּלְבָּד, בֵּין לְבָנֵי עִירוֹת,
 שֶׁהֵם עוֹשִׂים אַרְבָּעָה עֶשֶׂר בַּלְבָּד. וְשְׁנֵי הַיָּמִים אֲסוּרִים
 בְּסֶפֶד וְתַעֲנִית בְּאֶדָר הָרִאשׁוֹן, בְּאֶדָר הַשְּׁנִי. אֲנָשִׁי כְּפָרִים
 שֶׁהִקְדִּימוּ וְקִרְאוּ בְּשָׁנֵי אוֹ בְּחִמְשֵׁי הַסְּמוּךְ לְפּוֹרִים, מִתְּרִים
 בְּסֶפֶד וְתַעֲנִית בְּיוֹם קִרְיַאתָהּ, וְאֲסוּרִין בְּשְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה,
 אֵף עַל פִּי שְׁאִין קוֹרְאִין בָּהֶם.

יד. מִצְוַת יוֹם אַרְבָּעָה עֶשֶׂר לְבָנֵי כְּפָרִים וְעִירוֹת, וְיוֹם
 חַמְשָׁה עֶשֶׂר לְבָנֵי כְּרִכִּים - לְהִיּוֹתָם יְמֵי מִשְׁתָּה וְשִׁמְחָה,
 וּמְשֻׁלוֹת מְנוֹת לְרַעִים וּמִתְּנוֹת לְאַבְיוֹנִים. וּמִתַּר בְּעֲשִׂיַּת
 מְלָאכָה; וְאַף עַל פִּי כֵן, אִין רְאוּי לַעֲשׂוֹת בוֹ מְלָאכָה.
 אֲמָרוּ חֲכָמִים: 'כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם פּוֹרִים, אִינוּ רוֹאֶה
 סִימָן בְּרָכָה'. בְּנֵי כְּפָרִים שֶׁקִּדְּמוּ וְקִרְאוּ בְּשָׁנֵי אוֹ בְּחִמְשֵׁי
 - אִם חָלְקוּ מְעוֹת לְאַבְיוֹנִים בְּיוֹם קִרְיַאתָם, יֵצְאוּ; אֲבָל
 הַמְּשַׁמְחָה וְהַשְּׁמִיחָה, אִין עוֹשִׂין אוֹתָהּ אֲלָא בְּיוֹם אַרְבָּעָה
 עֶשֶׂר, וְאִם הִקְדִּימוּ - לֹא יֵצְאוּ. וְסְעוּדַת פּוֹרִים שֶׁעָשָׂהָ
 בַּלַּיְלָה, לֹא יֵצֵא יָדִי חוּכָתוֹ.

טו. בִּיצֵד חוּכָת סְעוּדָה זוֹ? שִׁיאֲכָל בִּשָּׂר וַיִּתֵּן סְעוּדָה
 נָאֵה, כְּפִי אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדוֹ; וְשׁוֹתָה יֵין, עַד שִׁישְׁתַּפֵּר וַיִּרְדָּם
 בְּשִׁכְרוֹת. וְכֵן חֵיב אָדָם לְשַׁלַּח שְׁתֵּי מְנוֹת שֶׁל בִּשָּׂר, אוֹ שֶׁל
 מִיֵּנִי תִבְשִׁיל, אוֹ שְׁנֵי מִיֵּנִי אֲכָלִין - לְחֻבְרוֹ, שְׁנֵאֲמַר:
 "וּמְשֻׁלוֹת מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ" - שְׁתֵּי מְנוֹת, לְאִישׁ אֶחָד.
 וְכָל הַמְּרַבֵּה לְשַׁלַּח לְרַעִים, מְשַׁבַּח. וְאִם אִין לוֹ [מִנּוּת],
 מִחֲלִיף עִם חֻבְרוֹ - זֶה שׁוֹלַח לְזֶה סְעוּדָתוֹ, וְזֶה שׁוֹלַח לְזֶה
 סְעוּדָתוֹ, כְּדִי לִקְנֹם: "וּמְשֻׁלוֹת מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ".

טז. וְחֵיב לְחַלֵּק לְעֲנִיִּים בְּיוֹם הַפּוֹרִים; אִין פּוֹחֲתִין מִשְׁנֵי
 עֲנִיִּים; נוֹתֵן לְכָל אֶחָד מִתְּנֶה אַחַת, אוֹ מְעוֹת אוֹ מִיֵּנִי
 תִבְשִׁיל אוֹ מִיֵּנִי אֲכָלִין, שְׁנֵאֲמַר: "וּמִתְּנוֹת לְאַבְיוֹנִים" -
 שְׁתֵּי מִתְּנוֹת, לְשְׁנֵי עֲנִיִּים. וְאִין מְדַקְדָּקִין בְּמְעוֹת פּוֹרִים,
 אֲלָא כָּל הַפּוֹשֵׁט יָדוֹ לְטַל, נוֹתֵנִין לוֹ; וְאִין מְשַׁנִּין מְעוֹת
 פּוֹרִים לַעֲדָקָה אַחֶרֶת.

יז. מוּטָב לְאָדָם לְהַרְבוֹת בְּמִתְּנוֹת אֲבִיוָנִים, מִלְּהַרְבוֹת
 בְּסְעוּדָתוֹ וּבְשֻׁלוֹת לְרַעֲיוֹ - שְׁאִין שֵׁם שְׁמִיחָה גְּדוּלָּה
 וּמִפְּאָרָה, אֲלָא לְשַׁמֵּחַ לֵב עֲנִיִּים וַיְתוּמִים וְאַלְמָנוֹת וְגִרִּים,

עד שנמצאו עונין בכל ההלל "הללויה" מאה ושלש ועשרים פעמים; סימן להם - שנותיו של אהרן.

יג. וכן כשהקורא מגיע לראש כל פרק ופרק, הם חוזרין ואומרין מה שאמר. כיצד? כשהוא אומר: "בצאת ישראל ממצרים", כל העם חוזרין ואומרין: "בצאת ישראל ממצרים"; והקורא אומר: "בית יעקב מעם לוֹעֵז", וכל העם עונין: "הללויה"; עד שיאמר: "אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני", וכל העם חוזרין ואומרין: "אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני". וכן כשיאמר הקורא: "הללו את ה' כל גוים", כל העם חוזרין ואומרין: "הללו את ה' כל גוים".

יד. הקורא אומר: "אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא", והם עונים אחריו: "אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא" - אף על פי שאינו ראש פרק. הוא אומר: "אָנָּה ה' הצליחה נא", והם עונים: "אָנָּה ה' הצליחה נא"; הוא אומר: "ברוך הבא", וכל העם אומרין: "בָּשֵׁם ה'". ואם היה המקרא את ההלל קטן, או עבר, או אשה - עונה אחריהם מה שהם אומרין, מלה מלה בכל ההלל.

טו. זה הוא המנהג הראשון, ובו ראוי לילך; אבל בזמנים אלו, ראיתי בכל המקומות, מנהגות משנות בקריאתו ובעניית העם, ואין אחד מהם דומה לאחר.

הלכות חנכה פרק ד

א. כמה גרות הוא מדליק בחנכה? מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק גר אחד, בין שהיו אנשי הבית מרבין, בין שלא היה בו אלא אדם אחד. והמהדר את המצוה, מדליק גרות כמנן אנשי הבית, גר לכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים. והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המבחר, מדליק גר לכל אחד ואחד בלילה הראשון, ומוסיף והולך בכל לילה ולילה גר אחד.

ב. כיצד? הרי שהיו אנשי הבית עשרה - בלילה הראשון, מדליק עשרה גרות; ובכליל שני, עשרים; ובכליל שלישי, שלשים; עד שנמצא מדליק כליל שמיני, שמונים.

ג. מנהג פשוט בכל ערינו בספרד, שהיו כל אנשי הבית מדליקין [יחד] גר אחד בלילה הראשון, ומוסיפין והולכין גר בכל לילה ולילה, עד שנמצא מדליק כליל שמיני שמונה גרות - בין שהיו אנשי הבית מרבין, בין שהיה אדם אחד.

ד. גר שיש לו שני פיות, עולה לשני בני אדם. מלא קצרה שמן והקיפה פתילות - אם כפה עליה כלי נכדי למנוע חיבור בין הפתילות, כל פתילה ופתילה נחשבת כגר אחד; לא כפה עליה כלי - נעשית כמדרה, ואפילו כגר אחד אינה נחשבת.

ה. אין מדליקין גרות חנכה קדם שתשקע החמה, אלא עם שקיעתה - לא מאחרין, ולא מקדימין. שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק. וכמה הוא זמן זה? כמו חצי שעה או יתר. עבר זמן זה, אינו מדליק. וצריך לתן שמן בנר, כדי

עליו. אבל דבר שהוא מדבריהם ועקר עשייתם לו מפני הספק, כגון מעשר דמאי [פירות עם הארץ שספק אם עשרם] - אין מברכים עליו; ולמה מברכים על יום טוב שני, והם לא תגנוהו אלא מפני הספק? כדי שלא יזלזלו בו.

ו. ולא הלל של חנכה בלבד הוא שמדברי סופרים, אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים, בכל הימים שגומרין בהם את ההלל. ושמונה עשר יום בשנה, מצוה לגמר בהם את ההלל; ואלו הם: שמונת ימי החג [הסוכות], ושמונת ימי חנכה, וראשון של פסח, ויום עצרת [שבועות]. אבל ראש השנה ויום הכפורים, אין בהם הלל, לפי שהם ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתרה; ולא תקנו הלל בפורים, שקריאת המגלה היא ההלל.

ז. מקומות שעושים ימים טובים שני ימים - גומרים את ההלל באחד ועשרים יום: בתשעת ימי החג, ושמונת ימי חנכה, ושני ימים של פסח, ושני ימים של עצרת. אבל בראשי חודשים - קריאת ההלל מנהג, ואינו מצוה; ומנהג זה, בצבור. לפיכך קוראים בדלוג, ואין מברכים עליו, שאין מברכים על המנהג. ויחיד לא יקרא כלל; ואם התחיל, ישלים [יסיים] בדלוג בדרך שקוראים הצבור. וכן בשאר ימי הפסח, קוראים בדלוג בראשי חודשים.

ח. כיצד מדליגין? מתחילין מתחלת ההלל, עד "חלמיש למעינו מים"; ומדלג ואומר: "ה' זכרנו וכו'", עד "הללויה"; ומדלג ואומר: "מה אשיב לה'", עד "הללויה"; ומדלג ואומר: "מן המצר קראתי יי", עד סוף ההלל. וזה הוא המנהג הפשוט; ויש מדליגים דלוג אחר. ט. כל היום פשוט לקריאת ההלל. והקורא את ההלל למפרע [שלא כסדר הכתובים], לא יצא. קרא ושהה, וחתור וקרא - אף על פי ששהה כדי לגמר את כלו, יצא. ימים שגומרים בהם את ההלל, יש [מותר] לו להפסיק בין פרק לפרק; אבל באמצע הפרק, לא יפסיק. וימים שקורא בהם בדלוג, אפילו באמצע הפרק, פוסק.

י. כל יום שגומרים בו את ההלל, מברך לפניו; ומקום שנהגו לברך אחריו, מברך. כיצד מברך? "הללוה' ה' כל מעשיך, וחסדיך וצדיקים עושי רצונך, וכל עמך בית ישראל, ברנה יודו לשמך - כי אתה ה', לך טוב להודות ולשמך נעים לזמר, ומעולם ועד עולם אתה הוא האל. ברוך אתה ה', המלך המושב המפא, חי וקיים, תמיד ימלך לעולם ועד".

יא. יש מקומות שנהגו לכפל מ"אודך כי עניתני" עד סוף ההלל, כופלין כל דבר ודבר שתי פעמים. ומקום שנהגו לכפל, יכפל; ומקום שנהגו שלא לכפל, אין כופלין.

יב. מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים, כך היה: אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל, מתחיל ואומר: "הללויה", וכל העם עונין: "הללויה"; ואומר: "הללו עבדי ה'", וכל העם עונין: "הללויה"; וחוזר ואומר: "הללו את שם ה'", וכל העם עונין: "הללויה"; וחוזר ואומר: "יהי שם ה' מברך מעתה ועד עולם", וכל העם עונין: "הללויה". וכן על כל דבר ודבר,

התורה נתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר: "דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום".

ברוך רחמנא דסייען. נגמר ספר שלישי, בעזרת שדי. ומנן פרקים של ספר זה, שבועה ותשעים: הלכות שבת, שלשים פרקים; הלכות צירובין, שמונה פרקים; הלכות שביתת עשור, שלשה פרקים; הלכות חמץ ומצה, שמונה פרקים; הלכות שופר וסכה ולולב, שמונה פרקים; הלכות שקלים, ארבעה פרקים; הלכות קדוש החדש, תשעה עשר פרקים; הלכות תעניות, חמשה פרקים; הלכות מגילה וחנוכה, ארבעה פרקים.

בשם ה' אל עולם.

תורת חכם מקור חיים, לסור ממקשי מות.

ספר רביעי והוא ספר נשים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות אישות, הלכות גרושין, הלכות יבום ויחליצה, הלכות נערה בתולה, הלכות שוטה.

הלכות אישות

הלכות אישות יש בכללן ארבע מצוות - שתי מצוות עשה ושתי מצוות לא תעשה, וזה הוא פירושן: (א) לשא אשה בכחבה וקדושין; (ב) שלא תבעל אשה בלא כתובה וקדושין; (ג) שלא ימנע שאר פסות ועונה; (ד) לפרות ולרבות ממנה.

הלכות אישות פרק א

א. קדם מתן תורה היה אדם פוגע [פוגע] אשה בשוק, אם רצה הוא והיא לשא אותה - מכניסה לביתו ובועלה בינו לבין עצמו, ותהיה לו לאשה. בין שנתנה תורה, נצטוו ישראל שאם רצה האיש לשא אשה - יקנה אותה תחלה בפני עדים, ואחר כך תהיה לו לאשה, שנאמר: "כי יקח איש אשה, ויבא אליה".

ב. ולקוחין אלו מצוות עשה של תורה הם. ובאחד משלשה דברים האשה נקנית - בכסף, או בשטר, או בביאה; וישלשון מן התורה ובכסף מדברי סופרים. ולקוחין אלו הן הנקראין קדושין או ארוסין בכל מקום. ואשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו, היא הנקראת מקדשת או מארסת.

ג. וכיון שנקנית האשה ונעשית מקדשת, אף על פי שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה, הרי היא אשת איש; והפא עליה חוץ מבעלה, חייב מיתת בית דין; ואם רצה לגרש, צריכה גט.

ד. קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם רצה הוא והיא - נותן לה שכרה, ובעל אותה על אם הדרך

שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק. הדליקה וכבתה, אינו זקוק להדליק פעם אחת. נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק - אם רצה לכבותה או לסלקה, עושה.

ו. כל השמנים וכל הפתילות, פשרות לגר חנפה, ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה, ואין האור נחלית יפה באותן הפתילות. ואפלו בלילי שבת שבתוף ימי חנפה, מתר להדליק השמנים והפתילות שאסור להדליק בהן גר שבת; לפי שאסור להשתמש לאור חנפה, בין בשבת בין בחול, ואפלו לבדק מעות או למנותן לאורה - אסור.

ז. גר חנפה, מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ, בטפח הסמוך לפתח, על שמאל הנכנס לבית - כדי שתהיה מזוזה ממין, וגר חנפה משמאל; ואם היה דר בעליה, מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים. וגר חנפה שהניחו למעלה מעשרים אמה - לא עשה כלום, מפני שאינו נכר.

ח. בימי הספנה [מחגויים], מניח גר חנפה בתוך ביתו מבפנים; ואפלו הניחו על שלחנו, דיו. וצריך להיות בתוך הבית גר אחר להשתמש לאורו. ואם היתה שם מדורה, אינו צריך גר אחר. ואם אדם חשוב הוא שאין דרכו להשתמש למדורה, צריך גר אחר.

ט. גר חנפה שהדליקו חרש, שוטה, וקטן, או גוי - לא עשה כלום; עד שידליקנו מי שהוא חייב בהדלקה. הדליקו מבפנים, והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו - לא עשה כלום; עד שידליקנו במקומו. אחז הגר ועמד, לא עשה כלום; שהרואה אומר: 'לצרכו הוא עומד'. עשית [פנס מנר] שהיתה דולקת כל היום בלו - למוצאי שבת מכבה, ומברך, ומדליקה; שהדלקה היא המצוה, ולא ההנחה. ומתיר להדליק גר חנפה מגר חנפה אחר.

י. חצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות [צדדים], צריכה שני גרות, שלא יאמרו העובדים ברוח זו: 'לא הניחו גר חנפה'; אבל אם היו ברוח אחת, מדליק באחד מהם.

יא. אורח שמדליקים עליו בתוך ביתו, אינו צריך להדליק עליו במקום שנתארם בו; אין לו בית להדליק עליו בו - צריך להדליק במקום שנתארם בו, ומשתתף עמהם בשמן. ואם היה לו בית בפני עצמו - אף על פי שמדליקים עליו בתוך ביתו - צריך להדליק בבית שהוא בו, מפני העובדים.

יב. מצות גר חנפה, מצוה חביבה היא עד מאד; וצריך אדם להזהר בה - כדי להודיע הנס, ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה. אפלו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה - שואל, או מוכר פסותו; ולוקח שמן וגרות, ומדליק.

יג. הרי שאין לו אלא פרוטה אחת, ולפניו קדוש היום והדלקת גר חנפה - מקדים שמן להדליק גר חנפה, על היין לקדוש היום; הואיל ושניהם מדברי סופרים, מוטב להקדים גר חנפה שיש בו זכרון הנס.

יד. היה לפניו גר ביתו וגר חנפה, או גר ביתו וקדוש היום - גר ביתו קודם, משום שלום ביתו; שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום, שכל

אב אם אשתו בלכד; (יט) ואם אם אשתו בלכד; (כ) ואם אב אבי אשתו בלכד. נמצאו השניות שאין להן הפסק ארבע - אם האם עד למעלה, ואם האב עד למעלה, ואשת אבי האב עד למעלה, ואשת בן בנו עד למטה.

ז. כל שאסר ביאתו בתורה ולא חיב עליו כרת, הן הנקראים אסורי לאוין; ועוד נקראין אסורי קדשה. ונתשעה הן, ואלו הן: אלמנה לכהן גדול; גרושה, או זונה, או חללה [שנולדה מנישואי כהונה אסורים] - בין לכהן גדול, בין לכהן הדיוט; וממזרת לכהן ישראל, וכת ישראל לממזר; וכת ישראל לעמזוני ומזאבי; וכת ישראל לפצוע דכא [נפצעו ביציו] וזכרות שפכה [נכרת גידו]; וגרושתו אחר שנשאת לאחר; ויבמה שנשאת לזר ועדין רשות היבם עליה [שלא חלץ לה]. החלוצה הרי היא כגרושה, והיא אסורה לכהן מדברי סופרים. והנתינים [הגבעונים] הרי הם כממזרים, אחד זכרים ואחד נקבות; ואסורין מדברי סופרים. ובהלכות אסורי ביאה יתבאר לה מה הם הנתינים. ח. ויש שאסור ביאתן בעשה, ואינן מחייבי לאוין. ושלשה הם: מצרי ואדומי [שנתגיירו] דור ראשון ודור שני, אחד זכרים ואחד נקבות; ובעולה לכהן גדול; לפי שלא נאמר באלו "לא יבוא" או "לא יקח", אלא מקלל שנאמר: "דור שלישי יבוא להם", אפה למד שדור ראשון ושני לא יבוא; ומקלל שנאמר: "והוא אשה בכתוליה יקח", אפה למד שאינה בתולה לא יקח. ולאו הבא מקלל עשה, הרי הוא כעשה.

והולף לו; וזו היא הנקראת קדשה [מזומנת לכל]. משנתנה התורה נאסרה הקדשה, שנאמר: "לא תהיה קדשה מבנות ישראל"; לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קדושין - לוקה מן התורה, מפני שבעל קדשה.

ה. כל שאסר ביאתו בתורה וחיב על ביאתו כרת, והן האמורות בפרשת אחרי מות, הן הנקראין עריות; וכל אחת מהן נקראת ערוה, כגון אם ואחות וכת וכיוצא בהן. ו. ויש נשים אחרות שאסורות מפי הקבלה [במסורות], ואסורין מדברי סופרים; והן נקראות שניות, מפני שהן שניות לעריות, וכל אחת מהן נקראת שניה. ועשרים אשה הן, ואלו הן: (א) אם אמו, וזו אין לה הפסק, אלא אפלו אם אם אם אמו עד מעלה מעלה, אסורה; (ב) ואם אבי אמו בלכד; (ג) ואם אביו, וזו אין לה הפסק, אלא אפלו אם אם אם אביו עד למעלה, אסורה; (ד) ואם אבי אביו בלכד; (ה) ואשת אבי אביו, וזו אין לה הפסק, אפלו אשת יעקב אבינו אסורה על אחד ממנו; (ו) ואשת אבי אמו בלכד; (ז) ואשת אחי האב, מן האם; (ח) ואשת אחי האם, בין מן האם בין מן האב; (ט) וכלת בנו, וזו אין לה הפסק, אלא אפלו כלת בן בן בנו עד סוף העולם אסורה, עד שתהיה אשת אחד ממנו שניה על יעקב אבינו; (י) וכלת בתו בלכד; (יא) וכת בת בנו בלכד; (יב) וכת בן בנו בלכד; (יג) וכת בת בתו בלכד; (יד) וכת בן בתו בלכד; (טו) וכת בן בן אשתו בלכד; (טז) וכת בת בת אשתו בלכד; (יז) ואם אם אבי אשתו בלכד; (יח) ואם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום — ט"ז-כ"ב מנחם-אב ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות גנבה פ"ק ג

א. כבר בארנו בהלכות נערה, שכל העושה עברה שיש בה עון מיתת בית דין ותשלומין - אינו משלם, אף על פי שהיה שוגג. והעושה עברה שנתחייב בה מלקות ותשלומין - לוקה ואינו משלם, לפי שאין אדם לוקה ומשלם; לפיכך, אם היה שוגג, או לא התרו בו - משלם ואינו לוקה. במה דברים אמורים? בשנתחייב בתשלומין עם עון מיתת בית דין כאחת [ביחד], או שנתחייב בתשלומין ומלקות בבת אחת. אבל אם נתחייב בתשלומין, ואחר כך נתחייב במיתת בית דין או במלקות, או שנתחייב מלקות או מיתת בית דין, ואחר כך נתחייב בתשלומין - הרי זה לוקה ומשלם ומת.

ב. כיצד? ורק חץ בשבת מתחלת ארבע לסוף ארבע וקריע [החץ] בגד חבירו בהליכתו, או שהדליק גדיש חבירו בשבת, או שגנב כיס בשבת והיה מגירו עד שהוציאו מרשות הבעלים שהיא רשות היחיד לרשות הרבים ואבדו

שם - הרי זה פטור מן התשלומין; שאסור שבת ואסור גנבה והזק באין כאחת. אבל אם גנב כיס בשבת, והגביהו שם ברשות היחיד, ואחר כך הוציאו לרשות הרבים, והשליכו לנהר - חיב לשלם תשלומי כפל; שהרי נתחייב באסור גנבה קדם שיתחייב באסור סקילה. וכן כל פיוצא בזה. וכן אם קצץ אילן חבירו ביום טוב, והתרו בו, או שהדליק את הגדיש ביום הכפורים, והתרו בו, (או גנב וטבח ביום הכפורים, והתרו בו) - פטור מן התשלומין; אבל אם לא התרו בו - חיב בתשלומין, ומשלם תשלומי ארבעה וחמשה.

ג. גנב שטבח בשבת או לעבודה זרה, אפלו בשגגה - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה, כמו שביארנו.

ד. היתה פרה שאולה אצלו, וטבחה בשבת דרך [בכוונת] גנבה - פטור אף מן הכפל; שהרי אסור שבת ואסור גנבה באין כאחת; ואם אין [דין] גנבה, אין טביחה ואין מכירה. ה. גנב שטבח בשבת, או שטבח לעבודה זרה - חיב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה; שאין במכירה מיתה.

טו. גִּנְבַּת נִמְכָּר, וְחִזּוֹר וְגִנְבָּה - אִם לְשָׁנִי גִנְבָּה, הָרִי זֶה נִמְכָּר פַּעַם שְׁנִיָּה; וְאִפְלוּ גִנְבָּה מֵאָה אִישׁ, נִמְכָּר מֵאָה פַּעַמִּים. וְאִם אֶת רֵאשׁוֹן גִּנְבָּה פַּעַם שְׁנִיָּה - אֵינוֹ נִמְכָּר שְׁנִיָּה, אֲלָא יִשְׁאָר עָלָיו הַכָּל חָזָב.

טז. גִּנְבָּה לָזָה, וְחִזּוֹר וְגִנְבָּה לָזָה, וְחִזּוֹר וְגִנְבָּה לָזָה - כָּלן שֶׁתִּפְּסִין בוֹ; אִם הָיָה דָּמִיו בְּגִיד הַקָּרָן שֶׁל שְׁלֹשָׁתָן, אוֹ פָחוֹת מִן הַקָּרָן - נִמְכָּר וּמִחְלָקִין בֵּינֵיהֶן, וְשֹׁאֵר הַכִּפְלוֹת חָזָב עָלָיו; וְאִם הָיָה דָּמִיו יָתֵר עַל זֶה - אֵינוֹ נִמְכָּר, וְהַכָּל חָזָב עָלָיו עַד שִׁיעָשִׁיר.

יז. שֶׁתִּפְּסִין שְׁגָבָו בְּאֶחָד - מִשְׁלָשִׁין [מחלקים] בֵּינֵיהֶן, וְכָל אֶחָד מֵהֶן נִמְכָּר בְּחִלְקוֹ מִן הַקָּרָן; וְכָל מִי שֶׁדָּמִיו יָתֵר עַל חִלְק הַקָּרָן שְׁנֵיתֵיבָּה בוֹ, אֵינוֹ נִמְכָּר.

יום שני

הלכות גנבה פרק ד

א. הַטּוֹעֵן שְׁגָבָב מִבֵּיתוֹ הַפְּקָדוֹן - אִם נִשְׁבַּע וְאַחֵר כֶּף בָּאוּ עֲדִים שֶׁשֶּׁקֶר טָעַן, וְשֶׁהַפְּקָדוֹן הָיָה אֲצָלוֹ - הָרִי זֶה מִשְׁלָם תְּשֻׁלוּמִי כָּפֹל, שֶׁהָרִי הוּא עֲצָמוֹ בְּגִנְבָּה; וְאִם טָבַח וּמְכָר אַחֵר שְׁנִשְׁבַּע, מִשְׁלָם תְּשֻׁלוּמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה. וְאֵינוֹ מְבִיא אֶשֶׁם עַל פִּי עֲדִים עַל שְׁבוּעָתוֹ; וְאֵינוֹ מְבִיא חֲמִשָּׁה, שְׁאִין הַחֲמִשָּׁה מִשְׁתַּלֵּם עִם הַכָּפֹל. וְאִם בָּאוּ עֲדִים קִדְּם שִׁישְׁבַּע, אֵינוֹ מִשְׁלָם אֲלָא הַקָּרָן בִּלְבָד.

ב. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים? שְׁנִשְׁבַּע קִדְּם שִׁישְׁלַח יָד [השטתמש] בַּפְּקָדוֹן. אֲכָל אִם שִׁלַּח בּוֹ יָד, וְטָעַן טַעֲנַת גִּנְבָּה וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֲדִים - פְּטוֹר מִן הַכָּפֹל; שֶׁכֵּינִן שִׁשְׁלַח בּוֹ יָד, נִתְחַיֵּב בּוֹ וְקָנָהוּ.

ג. וְכֵן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אֲבִדָּה בַּפְּקָדוֹן וְנִשְׁבַּע, וְחִזּוֹר וְטָעַן טַעֲנַת גִּנְבָּה וְנִשְׁבַּע, וְאַחֵר כֶּף בָּאוּ עֲדִים - פְּטוֹר מִן הַכָּפֹל, שֶׁכָּכֵר יֵצֵא הַפְּקָדוֹן מִיָּדֵי הַבָּעֲלִים מִשְׁבוּעָה רֵאשׁוֹנָה.

ד. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גִּנְבָּה בְּאֲבִדָּה וְנִשְׁבַּע, וְאַחֵר כֶּף בָּאוּ עֲדִים שֶׁהָאֲבִדָּה בְּרִשְׁתּוֹ וְשֶׁקֶר טָעַן - מִשְׁלָם תְּשֻׁלוּמִי כָּפֹל, שְׁנָאָמֵר: "עַל כָּל אֲבִדָּה"; וְהוּא, שִׁישְׁטָעַן שְׁגָבָב בְּלִיסְטִיס מִזֵּין, שֶׁהוּא אָנוּס, וּפְטוֹר; אֲכָל אִם טָעַן שְׁגָבָב בְּלֵא אָנוּס, פְּטוֹר מִן הַכָּפֹל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַיֵּב לְשַׁלֵּם עַל פִּי טַעֲנָתוֹ, שְׁשׁוּמֵר אֲבִדָּה כְּשׁוּמֵר שֶׁכֵּר הוּא, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר.

ה. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גִּנְבָּה בַּפְּקָדוֹן וְנִשְׁבַּע, וְאַחֵר כֶּף בָּאוּ עֲדִים שֶׁהוּא בְּרִשְׁתּוֹ, וְחִזּוֹר וְטָעַן בּוֹ טַעֲנַת גִּנְבָּה וְנִשְׁבַּע, וְאַחֵר כֶּף בָּאוּ עֲדִים שֶׁעֲדֵין הוּא בְּרִשְׁתּוֹ - אֲפִלוּ מֵאָה פַּעַמִּים - חַיֵּב לְשַׁלֵּם כָּפֹל עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה; וְאִם נִשְׁבַּע חֲמִשָּׁה פַּעַמִּים, נִמְצָא מִשְׁלָם שִׁשָּׁה - הַקָּרָן שֶׁהִפְקִיד אֲצָלוֹ, וְחֲמִשָּׁה בַּקָּרָן וְפִי חֲמִשָּׁה מִהַקָּרָן מִשְׁלָם חֲמִשָּׁה כִּפְלוֹת שֶׁל חֲמִשָּׁה שְׁבוּעוֹת.

ו. טָעַן טַעֲנַת גִּנְבָּה וְנִשְׁבַּע, וְחִזּוֹר וְטָעַן טַעֲנַת אֲבִדָּה וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁלֹּא נִגְנַב, וְהוּדָה הוּא שֶׁלֹּא אֲבִד - הוּאִיל וּמִשְׁלָם תְּשֻׁלוּמִי כָּפֹל עַל פִּי עֲדִים, אֵינוֹ מִשְׁלָם חֲמִשָּׁה עַל שְׁבוּעָה אַחֲרֹנָה אִף עַל פִּי שֶׁהוּדָה; שֶׁהַמָּמוֹן הַמְּחִיבֵב בְּכָפֹל, פּוֹטְרוֹ מִן הַחֲמִשָּׁה.

ז. מִסֵּר שׁוֹרוֹ לְשָׁנִים, וְטָעַן טַעֲנַת גִּנְבָּה וְנִשְׁבַּע, וְהוּדָה אֶחָד מֵהֶן, וְהָשִׁיב בָּאוּ עָלָיו עֲדִים - שְׁנִיָּה מִשְׁלָמִין אֶת

וְאִם נִשְׁבַּע מִלֵּאכָה בְּשִׁבְתָּ בַּעֲת הַמְּכִירָה, פְּטוֹר מִתְּשֻׁלוּמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁלֹּא הִקְנָה לוֹ עַד שֶׁתְּנוּחַ בַּחֲצֵר הַלּוֹקָח, שְׁנִמְצָא כְּשֶׁהוֹצִיא מִרְשׁוֹת לְרִשְׁוֹת - אִסּוּר שִׁבְתָּ וּמְכִירָה בְּאֵין כְּאֲחֻתָּה.

י. עָשָׂה שְׁלִיחַ לְשַׁחֵט לוֹ, וְשַׁחֵט לוֹ הַשְּׁלִיחַ בְּשִׁבְתָּ - הָרִי הַגִּנְבָּה חַיֵּב בְּתְשֻׁלוּמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה, שֶׁהָרִי זֶה הַגִּנְבָּה לֹא עָשָׂה עֶזְרָן מִיתַת בֵּית דִּין; וְכָכֵר בְּאִרְנוֹ שֶׁהַשּׁוֹחֵט עַל יָדֵי שְׁלִיחַ, חַיֵּב בְּתְשֻׁלוּמִין.

יז. הָיוּ שְׁנַיִם מַעֲדִינִין שְׁגָבָב - בֵּין שֶׁהִעִידוּ הֵן עֲצָמָן שֶׁטָּבַח אוֹ מְכָר, בֵּין שֶׁהִעִידוּ אַחֲרֵים שֶׁטָּבַח אוֹ מְכָר - מִשְׁלָם תְּשֻׁלוּמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה. הָיוּ שְׁנַיִם מַעֲדִינִין שְׁגָבָב, וְעַד אֶחָד מַעֲדִיד שֶׁטָּבַח אוֹ מְכָר, אוֹ שֶׁהוּדָה מַעֲצָמוֹ שֶׁטָּבַח אוֹ מְכָר - מִשְׁלָם תְּשֻׁלוּמִי כָּפֹל, וְאֵינוֹ מִשְׁלָם תְּשֻׁלוּמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה; שֶׁהַמּוֹדָה בְּקִנְס פְּטוֹר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ח. מִי שֶׁהוּדָה בְּקִנְס, וְאַחֵר כֶּף בָּאוּ עֲדִים - אִם הוּדָה בְּתַחֲלָה בְּפִי בֵּית דִּין וּבְכֵית דִּין, פְּטוֹר. אֲכָל אִם הוּדָה חוּץ לְבֵית דִּין, אוֹ שֶׁהוּדָה בְּפִי שְׁנַיִם בִּלְבָד, וְאַחֵר כֶּף בָּאוּ עֲדִים - הָרִי זֶה מִשְׁלָם קִנְס עַל פִּיהֶם.

ט. כִּיצַד? הוּדָה בְּבֵית דִּין שְׁגָבָב, וְאַחֵר כֶּף בָּאוּ עֲדִים שְׁגָבָב - פְּטוֹר מִן הַכָּפֹל, שֶׁהָרִי חַיֵּב עֲצָמוֹ בַּקָּרָן קִדְּם שִׁישְׁבָּאוּ עֲדִים. אֲכָל אִם אָמַר 'לֹא גִנְבְתִי', שֶׁפְּטוֹר עֲצָמוֹ מִן הַכָּפֹל, וּבָאוּ עֲדִים שְׁגָבָב, וְחִזּוֹר וְאָמַר בְּבֵית דִּין 'טָבַחְתִּי' אוֹ 'מְכַרְתִּי' - אִם בָּאוּ עֲדִים אַחֵר כֶּף שֶׁטָּבַח אוֹ מְכָר, מִשְׁלָם תְּשֻׁלוּמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה, לְפִי שֶׁפְּטוֹר עֲצָמוֹ תַּחֲלָה מִכָּלּוּם, עַד שֶׁבָּאוּ הָעֲדִים.

י. הַגִּנְבָּה שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֶׁתִּפְּסִין, וְטָבְחוּ אוֹ מְכָרוּ, וְהוּדָה בְּבֵית דִּין לֹאֲחֵד מֵהֶן וְכָכֵר בְּאֶחָד, וְאַחֵר כֶּף בָּאוּ עֲדִים שְׁגָבָב וְטָבַח אוֹ מְכָר - מִשְׁלָם לָזָה שֶׁכָּפֵר בּוֹ חֲמִשָּׁה חֲצָיִי בָּקָר, וְאַרְבָּעָה חֲצָיִי שֶׁה.

יא. דִּין הַגִּנְבָּה לְשַׁלֵּם הַקָּרָן וְהַכָּפֹל אוֹ תְּשֻׁלוּמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה מִן הַמִּטְלָטְלִין שְׁלוֹ. אִם לֹא נִמְצָאוּ לוֹ מִטְלָטְלִין - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לְנוֹכְסִיו, וְגוֹבִינִן הַכָּל מִן הַיָּפֶה שְׁבִנְכֻסִּיו כְּשֶׁאֵר הַנּוֹקֵדִין, שְׁנָאָמֵר בָּהֶן: "מִיטָב שֶׁדָּהוּ וּמִיטָב בְּרָמוֹ יִשְׁלָם". וְאִם אֵין לוֹ מִטְלָטְלִין וְלֹא קָרָקֵעַ - בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ [לעבד], וְנוֹתְנִין דָּמִיו לְנֹזֵק, שְׁנָאָמֵר: "אִם אֵין לוֹ, וְנִמְכָּר בְּגִנְבָּתוֹ".

יב. הָאִישׁ נִמְכָּר בְּגִנְבָּתוֹ, אֲכָל לֹא הָאִשָּׁה; וְדָכֵר זֶה מִפִּי הַקְּבֵלָה [ממשה רבינו]. וְאֵין הַגִּנְבָּה נִמְכָּר אֲלָא בַּקָּרָן, אֲכָל הַכָּפֹל אוֹ תְּשֻׁלוּמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה - אֵינוֹ נִמְכָּר בּוֹ, אֲלָא הָרִי זֶה חָזָב עָלָיו עַד שִׁיעָשִׁיר.

יג. גִּנְבָּה אֶת הַגִּי אוֹ אֶת הַהֶקְדֵּשׁ - אֵינוֹ נִמְכָּר עַל הַקָּרָן, אֲלָא הָרִי זֶה עָלָיו חָזָב עַד שִׁיעָשִׁיר.

יד. הָיָה קָרָן הַגִּנְבָּה מֵאָה, וְאֵין הַגִּנְבָּה שְׁוֶה אֲלָא חֲמִשִּׁים - הָרִי זֶה נִמְכָּר, וְשֹׁאֵר הַקָּרָן עִם הַכָּפֹל עָלָיו חָזָב, עַד שִׁיעָשִׁיר בְּשִׁבְעִיעִית וְיַעֲשִׁיר וְיִשְׁלָם. הָיָה הַגִּנְבָּה שְׁוֶה מֵאָה וְאַחֵד, אֵינוֹ נִמְכָּר, שְׁנָאָמֵר: "וְנִמְכָּר בְּגִנְבָּתוֹ", עַד שִׁיעָשִׁיר דָּמִיו מְבַלְעִין כָּל בְּגִנְבָּתוֹ [שיהא שווה כגניבתו].

בפנינו - חוזר החפץ לבצעו, והבצעים נותנין ללוקח דמים ששקל לגנב מפני תקנת השוק [שלא יפסיד הקונה ממנו]; והבצעים חוזרין, ועושין דין עם הגנב. ואם גנב מפרסם הוא - לא עשו בו תקנת השוק, ואין הבצעים נותנין ללוקח כלום, אלא חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב, ומוציא ממנו דמים ששקל לו.

ג. נתיאשו הבצעים מן הגנבה - בין שנתאשו ואחר כך מכר הגנב, בין שנתאשו אחר שמכר - קנה הלוקח בנאוש ושנוי רשות, ואינו מחזיר הגנבה עצמה לבעליה; אלא נותן להם הדמים, אם לקח מגנב מפרסם, או אינו נותן כלל לא חפץ ולא דמים מפני תקנת השוק, אם לא היה זה המוכר גנב מפרסם.

ד. בזמן שהלוקח עושה דין עם בעל הבית - אם אין עדים בכמה לקח, הרי התגר [הקונה] נשבע בנקיטת חפץ [קדוש] בכמה לקח, ונוטל מן הבצעים. וכל הנשבע ונוטל מן הבצעים - שבועתו מדבריהם, ונשבע בנקיטת חפץ, כמו שיתבאר במקומו.

ה. בזמן שהלוקח עושה דין עם הגנב, והוא אומר: 'בכף וכף לקחתי ממך', והלה אומר: 'לא מכרתי לך אלא בפחות מזה' - התגר נשבע בנקיטת חפץ, ונוטל מן הגנב שאין הגנב יכול לשבע, מפני שהוא חשוד על השבועה.

ו. גנב ופרע בחובו, גנב ופרע בהקפו [שילם בגניבה הקפה שחייב] - אין בזה תקנת השוק; אלא הבצעים נוטלין הגנבה בלא דמים, וישאר חוב אלו על הגנב כשהיה. משפן הגנבה - בין שמשפן אותה ביתר על דמיה, או בפחות מדמיה - הבצעים נותנין לבעל המשכון, וחוזרין ועושין דין עם הגנב, אלא אם כן היה גנב מפרסם, כמו שבארנו.

ז. הלוקח מגנב שאינו מפרסם - בין שלקח ממנו שנה מאה במאמים, או שנה מאתים במאה - הרי זה נוטל הדמים מבעל הבית, ואחר כך מחזיר הגנבה, מפני תקנת השוק, כמו שבארנו.

ח. היה נושה בגנב מאה זוז, וגנב והביא לבעל חובו, ונתן לו מאה אחרת - הרי הגנבה חוזרת לבעליה, ואומרין לזה: 'לך ותבע הגנב במאמים, שלא נתת לו המאה האחרת מפני החפץ שהביא לך בלבד; כשם שהאמנתו בראשונה, האמנתו באחרונה'.

ט. לקח מגנב שאינו מפרסם במאה, ומכר לאחר במאה ועשרים, והכר הגנב - בעל הגנבה נותן לזה האחרון מאה ועשרים, ונוטל גנבתו; וחוזר הבעל ונוטל עשרים של שָׁכר מן המוכר, ונוטל המאה מן הגנב. ואם גנב מפרסם הוא - נוטל המאה ועשרים מן התגר שלקח מן הגנב, והולך התגר ותובע הגנב במאה של קרן. והוא הדין אם מכר השני לשלישי, והשלישי לרביעי, אפלו מאה - שהוא נוטל מכל אחד ואחד מה שנשכר, ונוטל הקרן מן הגנב. וכל הדברים האלו - לפני יאוש, כמו שבארנו.

י. בעל הבית שאינו עשוי למכר את כליו, ויצא לו שם גנבה בעיר, והפיר [זיהה] כליו וספריו ביד אחרים, או

הקרן; ואם תפש בעל הפקדון את הפל, אין מוציאין מידו. וזה שהודה - משלם חמש, כשאר כל הנשבעין שבועת שהודו מעצמן.

ח. בעל הפקדון שתבע את השומר, ונשבע שנגנב, ואחר כך הכר הגנב, ותבע השומר את הגנב, והודה לו הגנב שגנב, ותבע בעל הפקדון את הגנב וכפר, וכאו עדים שגנב - אם באמת נשבע השומר כשטען שנגנב, נפטר הגנב מן הפל בהודאתו לשומר. ואם בשקר נשבע, אין מוציאין הפל מן הגנב; ואם תפשו הבצעים את הפל, אין מוציאין מידו. תבעו הבצעים את השומר ושלם, ואחר כך הכר הגנב ותבעוהו הבצעים והודה להם שגנב, ואחר כך תבעו השומר וכפר בו, וכאו עדים שגנב - אין מוציאין הפל מן הגנב; ואם תפש השומר את הפל, אין מוציאין מידו. וכן הדין בתשלומי ארבעה וחמשה, אם טבח הגנב או מכר.

ט. הטוען טענת גנב בפקדון של קטן - אף על פי שנתן לו כשהוא קטן, ותבעו כשהוא גדול, ונשבע, ואחר כך באו עדים - הרי זה פטור מן הפל, שנגמר: "כי יתן איש אל רעהו" - ואין נתינת קטן כלום, וצריך שתהיה נתינתו ותביעה שוין בגדול.

י. שומר שגנב מרשותו, כגון שגנב טלה מעדר שהפקד אצלו, וסלע מכיס שהפקד אצלו - אם יש עליו עדים, חייב בכפל. ואף על פי שהחזיר הסלע למקומו והטלה לעדרו - הרי זה חייב באחריותו, עד שיודיע הבצעים, שהרי פלטה שמירתו; וכאלו לא החזיר כלום, עד שיודיע בעליו. אבל הגונב סלע מכיס חבירו או כלי מביתו, והחזיר דבר הגנוב למקומו - אם ידעו הבצעים בגנבתו, ולא ידעו בחזירתו - עדין הגנב חייב באחריותו, עד שיימנה את מעותיו. (יא.) מנה את כיסו, ומצאו שלם המנן - פטור. ואם לא ידעו הבצעים, לא בגנבתו ולא בחזירתו - אפלו מנן אינו צריך; אלא פיון שהחזירו למקומו, נפטר מאחריותו.

יב. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים. אבל הגונב טלה מעדר חבירו, וידעו בו הבצעים, והחזירו לעדר שלא מדעת הבצעים, ומת או נגנב - חייב באחריותו; ואם מנו את הצאן והיא שלמה - פטור. ואם לא ידעו הבצעים, לא בגנבתו ולא בחזירתו - אף על פי שמנו את הצאן והיא שלמה - חייב באחריותו עד שיודיע את הבצעים, כדי שישמרו את הטלה הגנוב; שהרי למדו [הרגילו] דרך אחרת, חוץ מדרך שאר הצאן שבפער זה.

יום שלישי

הלכות גנבה פרק ה

א. אסור לקנות מן הגנב החפץ שגנב, ועון גדול הוא; שהרי מחזיק ידי עוברי עברה, וגורם לו לגנב גנבות אחרות, שאם לא ימצא לוקח, אינו גונב; ועל זה נאמר: "חולק עם גנב, שונא נפשו".

ב. הגונב ומכר, ולא נתיאשו הבצעים, ואחר כך הכר הגנב, וכאו עדים שזה החפץ שמכרו פלוני זה הוא גנבו

ה. לוקחין מן הפדדן [בעלי בית בד] זיתים במדה, ושמן במדה; אבל לא זיתים מועטין, ולא שמן מועט - שחזקתן גנבה הן. וכן כל פיוצא בהן.

ו. מוכין [שאריות צמר] שהכובס מוציא, הרי אלו שלו; ושהסורק מוציא, הרי אלו של בעל הבית. הכובס נוטל שלשה חוטין, והן שלו; יתר מכאן, של בעל הבית. אם היה שחר על גבי לבן - נוטל את הכל, והן שלו.

ז. החיט ששיר מן החוט כדי משיכת מחט, ושיר מן הפגד מטלית [פיסת בד] שהיא שלש אצבעות על שלש אצבעות - חייב להחזירן לבעלים; פחות מכן, שלו.

ח. נסכת [פסולת עץ] שהתירש מוציא במעצד [כלי נסירה], שלו; ובכשיל [גרזן], של בעל הבית. ואם היה עושה אצל בעל הבית, אף הנסכת של בעל הבית. וכל הדברים האלו ופיוצא בהן, הולכין בהן אחר מנהג המדינה.

ט. כל אמן שמכר דבר מן הדברים שאינן שלו בהלכת מדינה, כגון מוכין שמכרן הסורק במקום שנהגו שיהיו של בעל הבית - אסור לקח ממנו, מפני שהן בחזקת גנבה. אבל לוקחין ממנו כר מלא מוכין. ואם מכר האמן דברים שהן שלו בהלכת מדינה, לוקחין ממנו; ואם אמר 'הטמן', אסור.

יום חמישי

הלכות גנבה פרק ז

א. השוקל להכירו במשקלות חסרות מן המשקל שהסכימו עליו בני אותה המדינה, או המודד במדה חסרה מן המדה שהסכימו עליה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תעשו עול במשפט, במדה במשקל ובמסורה".

ב. אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב - אינו משלם תשלומי כפל, אלא משלם לו המדה או המשקל. ואין לוקין על לאו זה, מפני שהוא חייב בתשלומין.

ג. כל מי שמשהה בביתו או בחנותו מדה חסרה, או משקל חסר - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יהיה לך בכסף וגו'". ואפילו לעשות המדה עכ"ט [כלי] של מימי רגלים, אסור; שאף על פי שאין זה לוקח ומוכר בה, שמא יבוא מי שאינו יודע שהיא חסרה, וימדד בה. ואין לוקין על לאו זה, שהרי אין בו מעשה.

ד. היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות בחותם ידוע, וזו המדה או המשקל החסרים בלא חותם - הרי זה מתר לשהותן לשאר תשמישי הבית. פיוצא בזה, סלע שנפגמה מן הצד - לא יעשה אותה משקל בין משקלותיו, ולא יורקנה בין גרוטותיו, ולא יקבנה [יחזור] ויתלנה בצואר בנו, שמא יבוא אחר ויעשנה משקל; אלא או ישחק, או יחתך, או יקץ, או ישליך לים המלח.

ה. חסרה ועמדה על מחצה, יקנס. עמדה על פחות ממחצה, יקץ; על יתר ממחצה, יקץ עד שיעמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות משתות - יקנס לשאת ולתת בה, אבל לא למשקל; שכל פחות משתות, רב בני אדם מוחלין בו במשא ובמתן.

ו. סלע שנפגמה באמצע - אסור למכר אותה להרג

שהיה עשוי למכר, והיו בלים אלו שהפיר מכלים העשויין להשאיל ולהשכיר - אם באו עדים שזה כליו של זה - ישבע זה שהן בידו בנקיטת חפץ בכמה לקח, ויטל מבעל הבית, ויחזיר לו כליו.

יא. היה בעל הבית עשוי למכר את כליו, ולא היו מדברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אף על פי שפיוצא לו שם גנבה בעיר, והכירו כליו, אינו מחזירן מיד הלקוחות, שמא הוא מכרן לאחרים. אבל אם באו בני אדם ולנו בתוך ביתו, ועמד וזעק בלילה: 'נגנבו בלי וספרי', ובאו בני אדם ומצאו מחתרת חתורה [חפורה], ובני אדם שלנו בתוך ביתו יוצאין וצוררות של בלים על כתפיהן, והכל אומרים: 'הללו כליו וספרי של פלוני' - הרי זה נאמן; וישבע זה שהכלים בידו בנקיטת חפץ כמה הוציא, ויטל מבעל הגנבה, ויחזיר לו כליו.

יב. גנב שהחזק ונתפרסם שנכנס לתוך בית חברו, ועדים מעידים שפיוצא וכלים טמונים לו תחת כנפיו [כנפי בגדו], אף על פי שהיה שם בעל הבית, וטען ואמר: 'לקוחין הן ביד', ובעל הבית אומר: 'גנובים הן' - אם היה בעל הבית שאין דרכו למכר את כליו, ואותן בלים אין דרך בני אדם להטמין ואין דרך אותו המחזק להצניע כליו תחת כנפיו - הרי בעל הבית נאמן, וישבע בנקיטת חפץ ונוטל כליו. ואם אין אדם זה מחזק בגנבה - אין בעל הבית נאמן, אלא נשבע זה שהכלים בידו שבועת הסת שהכלים האלו לקוחין הן בידו, והולך.

יום רביעי

הלכות גנבה פרק ו

א. כל דבר שחזקתו הוא גנוב, אסור לקח [לקנות] אותו; וכן אם רב אותו הדבר שהוא גנוב, אין לוקחין אותו. לפיכך, אין לוקחים מן הרועים צמר או חלב או גדיים; אבל לוקחין מהן חלב וגבינה במדבר, אבל לא בישוב. ומתיר לקח מן הרועים ארבע צאן, או ארבע גזות של צמר מעדר קטן, או חמש מעדר גדול - שאין חזקתו שהוא גנוב בדבר רב.

ב. כללו של דבר: כל שהרועה מוכרו - אם היה בעל הבית מרגיש בו, מתיר לקח אותו מן הרועה; ואם אין בעל הבית מרגיש בו, אסור לקח אותו.

ג. אין לוקחין משומרי פרות עצים או פרות, אלא בזמן שהן יושבין ומזכרין והפלים לפניהן [מאזניים] לפניהן; שהרי הדבר גלוי ויש לו קול, ואין זה גנבה. ולוקחין מפתח הגנה, אבל לא מאחורי הגנה. וכלן שאמרו 'הטמן' [החבא], אסור לקח מהן. ומתיר לקח מן הארים [עובד תמורת חלק ביבול], שהרי יש לו חלק בפרות ובעצים.

ד. אין לוקחין מן הנשים ומן העבדים ומן הקטנים, אלא דברים שחזקתן שהן שלהן מדעת הבעלים, כגון נשים שמכרו כלי פשתן בגליל, או עגלים בשרון; וכלן שאמרו 'הטמן' - אסור לקח מהן, מפני שהן בחזקת גנבה. ולוקחין ביצים ותרגולין בכל מקום אדם; ואם אמר 'הטמן', אסור.

ב. ארבע אמות הסמוכין לחריץ - מְזוּלָלִין (לא מדייקים) במשיחתן; והסמוכין לשפת הנָהָר - אין מושחין אותן כָּלֵל, מפני שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי רְשׁוֹת הַרְבִּים.

ג. והמודד את הקרקע - לא ימד לאחד (משני שותפים) בימות החמה ולאחד בימות הגשמים, מפני שהחבל (שבו מודדין) מתקצר בימות החמה (מהחום); לפיכך, אם מדד בקנה או בשלשלת של ברזל וכיוצא בזה, אין בכך כלום. ד. אין עושין משקלות, לא של בדיל, ולא של עופרת, ולא של שאר מיני מתכות כאלו, מפני שֶׁהֵן מַעֲלִין חֲלָדָה ומתחסרין; אֲבָל עושין של צחים סלע (אבו קשה), ושל זכוכית, ושל אבן שהם, וכיוצא בהן.

ה. אין עושין את המחק (בו מיישרים מדה גדושה) לא של דלעת, מפני שהוא מקל, ולא של מתכת, מפני שהוא מכביד; אֲבָל עושהו של זית, ושל אגוזים, ושל שקמה, ושל אשפרוע (מיו אילן), וכיוצא בהן.

ו. אין עושין את המחק, צדו אחד קצר וצדו אחד עבה. ולא ימחק מעט מעט, מפני שמפחיתו למוכר; ולא ימחק בכבד אחת, מפני שמפחיתו ללוקח.

ז. אין טומנין את המשקלות במלח כדי שיפחתו, ולא ברתים (יקציף ע"י מדיגה מגובה) במדת הלח בעת שמודד, ואפלו היתה המדה קטנה ביותר; שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא - שְׁנָאֹמֶר: "ובמשורה", והיא מדה קטנה אחד משלשה ושלשים בלג.

ח. מוכרי עששיות (חתיכות) של ברזל וכיוצא בהן - צריף להיות חוט המאזנים שאוחזו השוקל בידו תלוי באויר שלשה טפחים, וגבוהין מן הארץ שלשה טפחים, וארץ קנה המאזנים וארץ החוטים שנים עשר טפח.

ט. מאזנים של מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית - יהיה ארץ החוט שהן תלויין בו שני טפחים, וגבוהין מן הארץ שני טפחים, והקנה והחוטין ארץ תשעה טפחים.

י. מאזנים של חנוני ושל בעל הבית - יהיה ארץ החוט שהן תלויין בו טפח, וגבוהין מן הארץ טפח, וארץ הקנה וארץ החוטין ששה טפחים.

יא. החוט שתולין בו הפֶּלֶס (בו תלויין המאזניים), וכן חוט מאזנים של זהב ושל מוכרי ארגמן טוב - ארכו שלש אצבעות, וגבוהין מן הארץ שלש אצבעות, וארץ הפֶּלֶס וארץ השלשלאות שלו כפי מה שהוא רוצה.

יב. מנין שחב המוכר להכריע (להוסיף) ללוקח בעת ששוקל לו? שְׁנָאֹמֶר: "אֲבָן שֶׁלֹּמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ", אִמְרָה תורה: צדק משלך ותן לו.

יג. וכמה? בלח, אחד למאה; ויבבש, אחד לארבע מאות. כיצד? מכר לו עשר ליטרין לח, נותן לו גרומין (תוספות) אחד מעשרה בליטרה; ואם מכר לו עשרים ליטרין יבבש, נותן לו גרומין אחד מעשרים בליטרה. וכן לפי חשבון זה, בין רב בין מועט.

יד. כמה דברים אמורים? במקום שנהגו למכר עין בעין; אֲבָל במקום שנהגו להכריע, חב להכריע לו טפח.

[ורוצח] או לחרם [גזלן], מפני שמרמין בה את אחרים; אֲבָל נוקבה, ותולה אותה בצואר הקטן.

ז. עושה אדם מדותיו סאה, וחצי סאה, ורביע סאה, וקב, וחצי קב, ורביע הקב, וחצי הרביע, ושמן הרביע; אֲבָל לא יעשה קבים, שלא תתחלף ברבע הסאה שהוא קב ומחצה. וכן במדות הלח עושה הין, וחצי הין, ורביעית ההין, ולג, וחצי לג, ורביעית, ושמינית, ואחד משמונה בשמינית. ולא אסרו לעשות שלישית הין ורביעית הין, אף על פי שמתחלפין זה בזה, הואיל והיו במקדש מימות משה רבנו.

ח. אחד הנושא ונותן עם ישראל, או עם הגוי עובד עבודה זרה - אם מדד או שקל בחסר, עובר על לא תעשה, וחב להחזיר. וכן אסור להטעות את הגוי בחשבון, אלא ידקדק עמו, שְׁנָאֹמֶר: "וְחָשַׁב עִם קְנָהוּ" - אף על פי שהוא כבוש תחת ידך, קל וחמר לגוי שאינו כבוש תחת ידך; וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֲשֵׂה אֵלֶּה, כָּל עֲשֵׂה עוֹל", מכל מקום.

ט. וכן במדת הקרקע, אם הטעה את חברו במשיחת [מדידת] הקרקע - עובר בלא תעשה, שְׁנָאֹמֶר: "לא תעשו עול במשפט, במדה" - "במדה", זו מדת הקרקע. וכך הוא ענין פסוק זה: לא תעשו עול במשפט מדת הקרקע, ולא במשפט המשקל, ולא במשפט המדה, אפלו מדה קטנה כמשורה [מדה קטנה].

י. בני חבורה המקפדין זה על זה שהחליפו חלק בחלק, או לזה ממנו מאכל והחזיר לו - עוברין משום מדה, ומשום משקל, ומשום מנין, ומשום לוויין ופודעין ביום טוב.

יא. המסיג גבול רעהו, והכניס מתחום חברו בתוך תחום שלו, אפלו מלא אצבע - אם בחזקה עשה, הרי זה גזלן; ואם הסיג בסתר, הרי זה גנב. ואם בארץ ישראל הסיג הגבול, הרי זה עובר בשני לאוין: בלאו של גנבה או של גזלה, ובלאו של "לא תסיג גבול רעהו". ואין חבין בלאו זה אלא בארץ ישראל, שְׁנָאֹמֶר: "בַּנְּחֻלָּתָהּ אֲשֶׁר תִּנְחַל בְּאַרְצָךְ". יב. קשה ענין של מדות, יתר מענין של עריות; שֶׁהָיָה בֵּינוּ לְבֵין הַמָּקוֹם, וְזֶה בֵּינוּ לְבֵין חֲבֵרוֹ. וְכָל הַפּוֹפֵר בַּמִּצְוֹת מִדּוֹת - כְּפּוֹפֵר בַּיִצִּיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהִיא תַּחֲלַת הַצּוּוּי [תחילת עשרת הדברות]; וְכָל הַמִּקְבֵּל עָלָיו מִצְוֹת מִדּוֹת - הָרִי זֶה מוֹדֶה בַּיִצִּיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהִיא גִּרְמָה לְכָל הַצּוּוּיִין.

יום שישי

הלכות גנבה פרק ח

א. מצות עשה לצדק המאזנים והמשקלות והמדות יפה יפה, וילדקדק בחשבוןן בשעת עשייתן, שְׁנָאֹמֶר: "מאזני צדק, אבני צדק והיו צדק יִהְיֶה לָכֶם". וכן במדת הקרקע, צריף לדקדק בחשבון משיחת [מדידת] הקרקע על פי העקרים המתבארים בכתבי הגימטריא (ההנדסה), שאפלו מלא אצבע מן הקרקע, רואין אותה כאלו היא מלאה ברכם [פרח יקר].

ד. וכן אם גנב אשה, ומכרה לעבדיה בלכד, כגון שהתנה על הלוקח: 'שאו השפחה לי, ואין לך אלא הנלדות' - הרי זה פטור.

ה. הגונב את בנו או את אחיו הקטן, וכן האפיטרופין שגנבו את היתומים שהן סמוכין אצלו, ובעל הבית שגנב אחד מבני ביתו הסמוכין על שלחנו, ומלמד תינוקות שגנב אחד מן הקטנים הלומדים אצלו - אף על פי שנשתמש בו ומכרו, פטור, שנאמר: "ונמצא בידו", פרט לאלו שהן מצויין בידן.

ו. אחד הגונב את הגדול, או הגונב את הקטן בן יומו שכלו לו חדשיו [תמו ימי הריונו], בין זכר בין נקבה, בין שהיה הגנב איש או אשה - הרי אלו נהרגין, שנאמר: "גנב נפש", מכל מקום. ואחד הגונב את הישראלי, או שגנב גר או עבד משהר - שנאמר: "נפש מאחיו", ואלו בכלל אחינו בתורה ובמצוות הן. אבל הגונב את העבד, או מי שחציו עבד וחציו בן חורין - פטור.

ז. הבא במחתרת, בין ביום בין בלילה - אין לו דמים; אלא אם הרגו בעל הבית או שאר האדם, פטורין. ורשות יש לכל להרגו בין בחל בין בשבת, בכל מיתה שישכולין להמיתה - שנאמר: "אין לו דמים".

ח. ואחד הבא במחתרת, או גנב שנמצא בתוך גגו של אדם, או בתוך חצרו, או בתוך קרפפו [מגרשו] - בין ביום בין בלילה. ולמה נאמר "במחתרת"? לפי שדרך רב הגנבים לבוא במחתרת בלילה.

ט. ומפני מה התירה תורה דמו של גנב, אף על פי שבא על עסקי ממון? לפי שחזקתו, שאם עמד בעל הבית בפניו ומנעו - יתקנו; ונמצא זה הנכנס לבית חבירו לגנב, כרודף אחר חבירו להרגו, ולפיכך יתרג - בין שהיה גדול, בין שהיה קטן, בין זכר בין נקבה.

י. היה הדבר ברור לבעל הבית שזה הגנב הבא עליו אינו הורגו, ואינו בא אלא על עסקי ממון - אסור להרגו; ואם הרגו, הרי זה הורג נפש, שנאמר: "אם זרחה השמש עליו" - אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמך, אל תהרגהו. לפיכך, אם הבא במחתרת על בנו - אינו נהרג, שנאמר: "אב הבא במחתרת על בנו" - אינו יא. וכן הגנב שגנב ויצא, או שלא גנב ומצאו יוצא מן המחתרת - הואיל ופנה ערף ואינו רודף, יש לו דמים. וכן אם הקיפוהו עדים או בני אדם - אף על פי שעדין הוא ברשות זה שבא עליו, אינו נהרג. ואין צריך לומר אם בא לבית דין, שאינו נהרג.

יב. וכן הבא במחתרת לתוך גנתו, או לתוך שדהו, או לתוך הדיר והסתר [מקום מגורו] - יש לו דמים; שחזקתו שבא על הממון בלכד, לפי שאין רב הבעלים מצויין במקומות אלו.

יג. כל גנב שיש לו דמים [שאסור להורגו] - אם נפל עליו גל בשבת, מפקחין עליו. ואם שבר פלים בביאתו, חייב בתשלומין; אבל מי שאין לו דמים ששבר פלים בביאתו - פטור, כמו שבארנו.

בריה רחמנא דסייען

טו. היה שוקל לו עשר ליטרין - לא יאמר לו: 'שקל אחת אחת והכרע'; אלא שוקל לו עשרה בבת אחת, והכרע אחד לכלן.

טז. מקום שנהגו למד בדקה [מדה קטנה], לא ימד בגסה; בגסה, לא ימד בדקה; למחוק [ליישר המדה], לא יגדש ויוסיף בדמים; וכן אם נהגו לגדש, לא ימחק ויפחות מן הדמים, אלא מודד במנהג המדינה.

יז. בני מדינה שרצו להוסיף על המדות או על המשקלות, לא יוסיפו יתר על שותות; שאם היה הקב מכיל חמשה, ונעשאוהו מכיל ששה - הרשות בידם; יתר על ששה, לא יעשו.

יח. הסיטון [סיטונאי] מקנה [מנקה] את מדותיו אחת לשלשים יום. ובעל הבית - אחת לשנים עשר חדש. והתנוגי מקנה מדותיו פעמים בשבת [בשבוע], וממחה [ורוחץ] משקלותיו פעם אחת בשבת, ומקנה מאזנים על כל משקל ומשקל, כדי שלא יחלידו.

יט. המבקש לשקל שלשה רביעי ליטרה - נותן ליטרה בכף מאזנים, והבשר ורביע ליטרה בכף שניה; שאם אתה אומר 'נותן חצי ליטרה ורביע ליטרה בכף אחת' - שמה פל רביע הליטרה, ואין הלוקח רואהו.

כ. חייבין בית דין להעמיד שוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך, שיהיו מחזירין על התניות, ומצדקין את המאזנים ואת המדות, ופוסקין את השערים. וכל מי שנמצא עמו משקל חסר, או מדה חסרה, או מאזנים מקלקלין - יש להם רשות להכותו כפי כחו, ולקנסו כפי שיראה בית דין לחזק הדבר. וכל מי שמפקיע את השער ומזכר ביקר - מפין אותו, וכופין אותו בשער השוק.

שבת קודש

הלכות גנבה פרק ט

א. כל הגונב נפש מישראל, עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תגנב" - פסוק זה האמור בעשרת הדברים, הוא אזהרה לגונב נפשות. וכן המוכרו עובר בלא תעשה, שזה בכלל "לא ימכרו ממכרת עבד". ואין לוקין על שני לאוין אלו, מפני שהוא לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין, שנאמר: "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו וגו'"; ומיתתו בחנק.

ב. אין הגנב חייב מיתת חנק, עד שייגנב את הישראלי, ויכניסנו לרשותו, וישתמש בו, וימכרנו לאחרים - שנאמר: "והתעמר בו, ומכרו". ואפלו לא נשתמש בו אלא בפחות משהו פרוטה, כגון שנשען עליו או נסמך בו, אף על פי שהגנב ישן - הרי זה נשתמש בו.

ג. גנבו ונשתמש בו ומכרו, ועדין הגנב ברשות עצמו, ולא הכניסו הגנב לרשותו - פטור. גנבו והוציאו לרשותו, ונשתמש בו ולא מכרו, או מכרו קדם שישתמש בו, או נשתמש בו ומכרו לאחד מקרוביו של גנב, כגון שמכרו לאביו או לאחיו - הרי זה פטור, שנאמר: "גנב נפש מאחיו", עד שיבדילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. וכן אם גנבו והוא ישן, ונשתמש בו כשהוא לישן, ומכרו ועדין הוא ישן - הרי זה פטור.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — ט"ז כ"ב מנחם-אב ה'תשס"ח

יום ראשון, יום שני, יום שלישי

מצות עשה כנג.

המצוה הקנ"ג — הצווי שצונו יתעלה לקדש חֲדָשִׁים וּלְחַשֵּׁב חֲדָשִׁים וְשָׁנִים, וְזוֹ הִיא מִצְוַת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ (קביעת יום ראש-חדש נקרא "קידוש"), והוא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים" (שמות יב, ב), וּבִפְרוּשׁ נֶאֱמַר (ראש השנה כב.): "עֲדוּת זֶה תִּהְיֶה מְסוּרָה לָכֶם", כְּלוּמָר: מִצְוָה זוֹ אֵינָה מְסוּרָה לְכָל-אֶחָד וְאֶחָד כְּשֶׁבֶת בְּרֹאשִׁית (השבת. על-שם שבה שבת הקדוש ברוך הוא ממעשה בראשית) — שְׁכָל-אֶחָד מוֹנֶה שֶׁשָּׁה יָמִים וְשׁוֹבֶת בְּשַׁבְעֵי — כִּף שָׁגַם כָּל-אָדָם הָרֹאֶה אֶת-הַלְכָּנָה יַעֲשֶׂנוּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ יַחֲשֹׁב בַּחֲשׁבוֹן הַתּוֹרָנִי (חישובי הלוח כפי שקבעו חכמי התורה) וַיַּעֲשֶׂה רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ יִרְאֶה שֶׁהָאֵבִיב אַחֵר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וְזוּלָתוֹ (או סיבה אחרת) מִמָּה שָׂרְאוּי לְהִתְחַשֵּׁב בּוֹ וְיוֹסִיף חֹדֶשׁ — אֵלָּא מִצְוָה זוֹ לֹא יַעֲשֶׂנָה לְעוֹלָם אֵלָּא בֵּית דִּין הַגָּדוֹל דּוֹקָא וּבֶאֱרָץ יִשְׂרָאֵל דּוֹקָא. לְפִיכֹךְ בְּטִלָּה אֲצִלְנוּ הַיּוֹם הָרִאשִׁי מִחֻמַּת הָעֶדֶר בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבְּטִלָּה הַקֶּרֶבֶת הַקֶּרְבָּנוֹת מִחֻמַּת הָעֶדֶר הַמִּקְדָּשׁ. וּבָזֶה טַעַם הַמִּינִים הַנִּקְרָאִים כָּאֵן בַּמִּזְבֵּחַ 'קֶרָאִים', וְזֶהוּ הִסּוּד שָׁגַם לֹא כָל-הַרְבָּנִים עֲמָדוֹ עָלָיו, וְהִחֲלוּ מְגֻשָּׁשִׁים עִמָּהֶם בַּחֲשֻׁבַּת הָאֲפִלָּה. דַּע, שֶׁהַחֲשׁוֹב הַזֶּה שָׂאֵנוּ מִחֲשָׁבִים הַיּוֹם וְיוֹדְעִים בּוֹ רֹאשֵׁי הַחֲדָשִׁים וְהַמוֹעֲדִים, אֵין מִתֵּר לַעֲשׂוֹתוֹ אֵלָּא בֶּאֱרָץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד; אֲבָל בְּשַׁעַת הַדִּחָק וּבַהֲעֶדֶר חֲכָמִים מֶאֱרָץ יִשְׂרָאֵל, אֲזַי מִתֵּר לְבֵית דִּין הַסָּמוּךְ (הסמוך לכר) בֶּאֱרָץ יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר שָׁנִים וּלְקַבּוֹעַ חֲדָשִׁים בַּחוּצָה לָאֶרֶץ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה רַבִּי עֲקִיבָא, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בַּתְּלֻמוֹד (ברכות סג.) — וּבָזֶה יֵשׁ קִשְׁי גָּדוֹל, וְהִידוּעַ (ש)כְּמַעַט תְּמִיד בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אֲמָנָם הִיָּה בֶּאֱרָץ יִשְׂרָאֵל, וְהֵם שִׁיקְבְּעוּ חֲדָשִׁים וַיַּעֲבְרוּ שָׁנִים בַּדְּרָכִים הַמְקַבְּלוֹת אֲצִלָּם וּבַהֲתַקְבָּצָם יַחַד.

וְיֵשׁ כָּאֵן יִסּוּד גָּדוֹל מְאֹד מִיִּסּוּדוֹת הָאֲמוּנָה, שֶׁלֹּא יִדְעוּהָ וְלֹא יִרְגִּישׁוּ בּוֹ אֵלָּא הַמַּעֲמִיקִים חֻקָּה.

הֵינוּ: זֶה שָׂאֵנוּ מִחֲשָׁבִים הַיּוֹם בַּחוּצָה לָאֶרֶץ בְּסֹדֶר הָעֶבֶר שֶׁבִּידְנוּ וְאוֹמְרִים שִׁיּוֹם זֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְיוֹם זֶה חַג — לֹא בְּגִלָּל חֲשׁוֹנוֹנוּ אָנוּ עוֹשִׂים אוֹתוֹ חַג בְּשׁוּם אֶפֶן, אֵלָּא מִפְּנֵי שְׁבִית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבֶאֱרָץ יִשְׂרָאֵל כָּכָר קָבְעוּ יוֹם זֶה חַג אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם אָמְרוּ שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ הַיּוֹם חַג, הוּא נַעֲשֶׂה חַג אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, בֵּין שֶׁהִיָּתָה פְּעֻלָּתָם זֶה עַל פִּי חֲשָׁבוֹן אוֹ עַל פִּי רִאִיָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּמְסָר לָנוּ בַּקֶּבֶלָה (ראש השנה כה.): "אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם (ויקרא כג, ב) — אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֵלָּא אֵלֹהִי, כְּלוּמָר: אֲשֶׁר יֹאמְרוּ הֵם שֶׁהֵם מוֹעֲדוֹת, אֲפִלּוּ שׁוֹגְגִין אֲפִלּוּ אֲנוֹסִין אֲפִלּוּ מִטְעִין, כְּמוֹ שֶׁבָּא לָנוּ בַּקֶּבֶלָה. וְאֵין אָנוּ עוֹשִׂים הַיּוֹם חֲשָׁבוֹן אֵלָּא כְּדִי שֶׁנֶּדַע אֶת-הַיּוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בְּנֵי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁבְּסֹדֶר זֶה עֲצָמוּ מִחֲשָׁבִים וְקוֹבְעִים הַיּוֹם — לֹא בְּרִאִיָּה; וְעַל קְבִיעָתָם אָנוּ סוֹמְכִים — לֹא עַל חֲשׁוֹנוֹנוּ. וְאֵין חֲשׁוֹנוֹנוּ אֵלָּא לְגִלּוּי מִלְּתָא (לגלות דבר שכבר נקבע בזמנו), וְהֵבֵן זֶה הֵיטָב.

וְהֵנִי מוֹסִיף לָךְ בָּאוּר: אֵלֹה הַנִּחְנוּ, לְמַשָּׁל, שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יַעֲדְרוּ מֶאֱרָץ יִשְׂרָאֵל — חֲלִילָה לָאֵל מַלְעָשׁוֹת זֹאת, לְפִי שֶׁכָּכָר הַבְּטִיחַ שְׁלֹא יִמָּחֶה וְלֹא יִשְׁרַשׁ אֶת-שְׂאֵרֵי הָאָמָה לְגִמְרִי — וְלֹא יִהְיֶה שֵׁם בֵּית דִּין בְּנִמְצָא, וְלֹא יִהְיֶה בַּחוּצָה לָאֶרֶץ בֵּית דִּין שֶׁנֶּסְמָךְ בֶּאֱרָץ יִשְׂרָאֵל — הָרִי אֲזַי לֹא הִיָּה חֲשׁוֹנוֹנוּ זֶה מוֹעִיל לָנוּ כָּלִל בְּשׁוּם אֶפֶן, לְפִי שֶׁאֵין לָנוּ לְחַשֵּׁב בַּחוּצָה לָאֶרֶץ וּלְעַבֵּר שָׁנִים וּלְקַבּוֹעַ חֲדָשִׁים אֵלָּא בְּאוֹתָם הַתְּנָאִים הַנּוֹכְרִים, כְּמוֹ שֶׁבֶאֱרָנוּ "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר-ה' מִירוּשָׁלַם" (ישעיה ב, ג). וְאֵם יִתְבּוֹנֵן מִי שִׁישׁ לוֹ דַּעַה שְׁלֵמָה בְּדִבְרֵי הַתְּלֻמוֹד שֶׁבְּעִנְיָן זֶה, יִתְבָּאָר לוֹ כָּל-מַה-שֶּׁאֲמָרְנוּ בְּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם סִפְקָה. וְהֵנָּה יֵשׁ רְמָזִים בַּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה, הַמּוֹרֹת עַל יִסּוּדוֹת הַסֵּדֶר שָׂאֵנוּ סוֹמְכִים עָלָיו בִּידְעֵת רֹאשֵׁי חֲדָשִׁים וְעֶבֶר שָׁנִים, מֵאֵלָּה אָמְרוּ: "וְשִׁמְרָתָ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מִיָּמִים יְמִימָה" (שמות יג, י). אָמְרוּ (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מִלְּמַד שֶׁאֵין מַעֲבִרִין אֶת-הַשָּׁנָה אֵלָּא בַּפֶּרֶק הַסָּמוּךְ לְמוֹעֵד" (בַּחוּדֶשׁ אֲדָר — הַסָּמוּךְ לְמוֹעֵד

בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּזֶמֶן הַצֹּרוֹת וְהָרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶק אֵלָיו יִתְעַלֶּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְכִי־תֵבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

יום שישי

מצות עשה נט:

הלכות מגילה וחנוכה פרק א"ב. נדפס לעיל עמ' נה בשיעור לג' פרקים.

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצֹּוֹי שֶׁנֶּצֶטוּיָנו לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ בַּעֲת הַקִּרְבֵּת כָּל־קֶרְפֶּן מִקִּרְבָּנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא אָמַר וְיִתְעַלֶּה: "וּבְיוֹם שְׁמִחְתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת" (במדבר י, י). וּבִפְרוּשׁ אָמַר (ראש השנה כו), שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו) וְתַעֲנִיּוֹת (טו) וְכֵן אָנוּ מְצוּיִם לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּזֶמֶן הַצֹּרוֹת וְהָרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶק אֵלָיו יִתְעַלֶּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְכִי־תֵבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

שבת קודש

הלכות מגילה וחנוכה פרק ג"ד. נדפס לעיל עמ' נז בשיעור לג' פרקים.

מצות עשה ריג.

הַמִּצְוָה הַרִי"ג — הַצֹּוֹי שֶׁנֶּצֶטוּיָנו לְכַעוֹל בְּקִדּוּשֵׁין וּבְמִתֵּן דָּבָר בְּיַד הָאִשָּׁה, אוֹ בְּשֹׁטֵר, אוֹ בְּבִיָּאָה — וְזוֹהִי מִצְוַת קִדּוּשֵׁין. וְהֶרְמִזוּ עַל כֵּן אָמַר: "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְכַעֲלָה" (דברים כד, א), — מִשְׁמַע שְׁקוּנָה בְּבִיָּאָה. וְאָמַר "וְיִצְאָה וְהִי־תָה" (שם, ב) — כִּשֶּׁם שֶׁיִּצְאִיתָהּ בְּשֹׁטֵר (גט) כֵּן הִהְיָה (הנשואין) בְּשֹׁטֵר. וְכֵן לְמַדְנֵי שֶׁהִיא נִקְנִית בְּכֶסֶף מִמֶּה־שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵמָה עֲבָרְיָה: "אֵין כֶּסֶף" (שמות כא, יא), אָמַר: אֵין כֶּסֶף לְאֶדוֹן זֶה אֲכַל יֵשׁ כֶּסֶף לְאֶדוֹן אַחֵר, וּמִנֵּה? (מִיָּהוּ) אָב. (וזהו כאשר קידשו בתו בכסף) אֲכַל קִדּוּשֵׁין דְּאוֹרִיתָא הֵם בְּבִיָּאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּכֶמָה מְקוֹמוֹת בְּכַתְּבוֹת (ג) וְקִדּוּשֵׁין (פרק א משנה א) וְנִדָּה (פרק ה משנה ד). וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוֹת בְּמִסְכְּתָא הַמִּיחָדָת לְכָךְ, כְּלוּמַר: מִסְכְּתָא קִדּוּשֵׁין. וּבִפְרוּשׁ אָמַר עַל קִדּוּשֵׁין בְּבִיָּאָה שֶׁהֵם דְּאוֹרִיתָא הֵנָּה נִתְבָּאָר שֶׁמִּצְוַת קִדּוּשֵׁין דְּאוֹרִיתָא.

פסח) וְאָמַרו (שם): "מִנֵּיין שְׁאֵין מַעֲבְרִין אֶת־הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בְיוֹם וְאֵין מִקְדָּשֵׁין אֶת־הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בְיוֹם? תִּלְמוּד לֹוֹמַר: מִיָּמִים יְמִימָה". וְאָמַר יִתְעַלֶּה: "לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה" (שם יב, ב), אָמַרו (מגילה ה): "חֲדָשִׁים אֶתָּה מַחֲשֵׁב לְשָׁנָה, וְאִי אֶתָּה מַחֲשֵׁב יָמִים" — מִשְׁמַע שֶׁהַחֹסֶפֶה בָּהּ לֹא תִהְיֶה אֶלָּא חֹדֶשׁ שָׁלֵם. וְאָמַר: "חֹדֶשׁ יָמִים" (במדבר יא, כא) — אָמַרו: "יָמִים אֶתָּה מַחֲשֵׁב לְחֹדֶשׁ וְאֵין אֶתָּה מַחֲשֵׁב שָׁעוֹת". וְאָמַרו: "שְׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאֲכִיב" (דברים טז, א) — מִשְׁמַע שֶׁבְּשָׁנִים שָׁלְנוּ חוֹכָה שֶׁנֶּשְׁמוֹר בָּהֶן תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה, וְלִפְיָכֶךְ יִהְיוּ שָׁנוֹת חֲמָה (למרות שחשוב החדשים מבוסס על מהלך הירח). וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוֹת בְּפָרָק א' מִסְנֵה־דְרִין (יא) וּבְמִסְכְּתָא רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ב). וְגַם בְּכַרְכוֹת (סג).

יום רביעי

מצות עשה קנג. נט.

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ג נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצֹּוֹי שֶׁנֶּצֶטוּיָנו לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ בַּעֲת הַקִּרְבֵּת כָּל־קֶרְפֶּן מִקִּרְבָּנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא אָמַר וְיִתְעַלֶּה: "וּבְיוֹם שְׁמִחְתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת" (במדבר י, י). וּבִפְרוּשׁ אָמַר (ראש השנה כו), שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו) וְתַעֲנִיּוֹת (טו) וְכֵן אָנוּ מְצוּיִם לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּזֶמֶן הַצֹּרוֹת וְהָרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶק אֵלָיו יִתְעַלֶּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְכִי־תֵבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

יום חמישי

מצות עשה נט.

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצֹּוֹי שֶׁנֶּצֶטוּיָנו לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ בַּעֲת הַקִּרְבֵּת כָּל־קֶרְפֶּן מִקִּרְבָּנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא אָמַר וְיִתְעַלֶּה: "וּבְיוֹם שְׁמִחְתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת" (במדבר י, י). וּבִפְרוּשׁ אָמַר (ראש השנה כו), שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו) וְתַעֲנִיּוֹת (טו) וְכֵן אָנוּ מְצוּיִם לְתַקֵּעַ

יהושע יט א-לא

יט א וַיֵּצֵא הַגּוֹרֵל הַשְּׁנִי לְשִׁמְעוֹן לְמִטָּה בְּנֵי־שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם וַיְהִי נַחֲלָתָם
 בְּתוֹךְ נַחֲלַת בְּנֵי־יְהוּדָה: ב וַיְהִי לָהֶם בְּנַחֲלָתָם בְּאֶרֶץ־שֶׁבַע וְשֶׁבַע וּמוֹלָדָה:
 ג וַחֲצֵר שׁוּעַל וּבִלָּה וְעֶצֶם: ד וְאַלְתוֹלַד וּבְתוֹל וְחֶרְמָה: ה וְצִקְלָג
 וּבֵית־הַמֶּרְכָּבוֹת וַחֲצֵר סוּסָה: ו וּבֵית לְבָאוֹת וְשְׂרוּחַן עָרִים שְׁלֹש־עֶשְׂרֵה
 וַחֲצִרֵיהֶן: ז עֵין רַמּוֹן וְעֵתֶר וְעֵשָׂן עָרִים אַרְבַּע וַחֲצִרֵיהֶן: ח וְכָל־הַחֲצִירִים אֲשֶׁר
 סְבִיבוֹת הָעָרִים הָאֵלֶּה עַד־בְּעֵלָת בָּאֵר רָאמֶת נֶגֶב זֹאת נַחֲלַת מִטָּה
 בְּנֵי־שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם: ט מַחְבֵּל בְּנֵי יְהוּדָה נַחֲלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן כִּי־הָיָה חֶלֶק
 בְּנֵי־יְהוּדָה רַב מֵהֶם וַיִּנְחְלוּ בְּנֵי־שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ נַחֲלָתָם: י וַיַּעַל הַגּוֹרֵל הַשְּׁלִישִׁי
 לְבְנֵי זְבוּלֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם וַיְהִי גִבּוֹל נַחֲלָתָם עַד־שָׂרִיד: יא וְעֵלָה גִבּוֹלָם וְלִימָה
 וּמִרְעֵלָה וּפְנֵעַ בְּדַבְּשָׁת וּפְנֵעַ אֶל־הַנָּחַל אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יַקְנָעִים: יב וְשֶׁבַע מִשְׂרִיד
 קְדֵמָה מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ עַל־גִּבּוֹל כְּסֵלָת תָּבָר וַיֵּצֵא אֶל־הַדְּבָרָת וְעֵלָה יָפִיעַ:
 יג וּמִשָּׁם עָבַר קְדֵמָה מִזְרָחָה גֵּתָה חֶפֶר עֵתָה קֶצִין וַיֵּצֵא רַמּוֹן הַמֵּתָאֵר הַנֶּעֱמָה:

רש"י

(א) ויצא הגורל השני. שני לבנימין, שגורל בנימין היה ראשון לשבעה השבטים שאמר יהושע לשלוחיו והתחלקו אותה לשבעה חלקים, שכבר נטלו יהודה ויוסף, כמו שנאמר שם (לעיל יח ה): יהודה יעמוד על גבולו מנגב וגו', מכאן ואילך מונה והולך שבעה גורלות: (ט) רב מהם. מן הראוי להם: (יב) כסלות תבור. אומר אני שהוא לשון כסלים, פלנק"ש בלע"ז, לא בגובהו ולא בשיפולו אלא בשיפועו

וסמוך לאמצעו קרוב לצד אחורים ומלצד פניו, כדרך שהכסלים עומדות בבהמה, ובמקום שהוא אומר (להלן פסוק לד): אזנות תבור, סמוך לראשו הוא במקום האזנים: (יג) קדמה מזרחה גתה חפר. ממזרח לגת החפר, שם עירו של יונה בן אמיטי (מלכים ב יד כה): עתה קצין. שם העיר עתה קצין: המתואר הנעה. המוסב על נעה, כלומר משם תאר הגבול לנעה, וכן תרגם יונתן: ונפיק לרמון ומתמן מסתחר לנעה:

מצודת דוד

מצודת ציון

(א) בתוך וכו'. היה מובלע נחלת יהודה בתוך הגבול האמור למעלה: (ב) באר שבע ושבע. היא עיר אחת, ובשני השמות נקראה: (ז) עין רימון. הם ב' עיירות: האחת עין, והשנית רימון: (ח) ראמת נגב. מקום הרם והגבוה בפאת הדרום: (ט) מחבל. מהמחוז הניתן בתחלה לבני יהודה נתנו אחרי זה לבני שמעון לנחלה: כי היה. כי הנחלה הניתן בתחלה לבני יהודה היתה מרובה מהראוי להם, ולזה נחלו בני שמעון בתוכם: (י) עד שריד. העומדת בסוף גבול ארץ ישראל, במקצוע צפונית מערבית: (יא) ועלה גבולם. משריד בפאת המערבי מצפון כלפי הדרום: לימה. אל הים, ומשם למרעלה וכו': (יב) ושב משריד. ושב הגבול משריד ללכת ממערב כלפי המזרח בפאת הצפונה, והלך על גבול כסלות תבור וכו': (יג) ומשם. ומן יפיע עבר כלפי הדרום במזרחו של גת החפר, והיתה אם כן מנחלת זבלון: עתה קצין. רצה לומר, ממזרח גת החפר עבר לעתה קצין, והוא שם מקום: המתאר הנעה. אשר היה מסבב את הנעה:

יד ונסב אתו הגבול מצפון חנתן והיו תצאתיו גי יפתחאל: טו וקפת ונהלל
 ושמרון וידאלה ובית לחם ערים שתיים עשרה וחצריהן: טז זאת נחלת
 בני־זבולן למשפחותם הערים האלה וחצריהן: יז ליששכר ויצא הגורל
 הרביעי לבני יששכר למשפחותם: יח ויהי גבולם יזרעאלה והכסולות ושונם:
 יט וחפרים ושיאון ואנחרת: כ והרבות וקשיון ואבץ: כא ורמת ועין־גנים ועין
 חדה ובית פצץ: כב ופגע הגבול בתבור ושחצומה (ושחצומה קרי) ובית שמש
 והיו תצאות גבולם הירדן ערים שש־עשרה וחצריהן: כג זאת נחלת מטה
 בני־יששכר למשפחותם הערים וחצריהן: כד ויצא הגורל החמישי למטה
 בני־אשר למשפחותם: כה ויהי גבולם חלקת וחלי ובטן ואכשף: כו ואלפלך
 ועמעד ומשאל ופגע בכרמל הַיָּמָה ובשיחור לבנת: כז ושב מזרח השמש
 בית דגן ופגע בזבולן ובני יפתחאל צפונה בית העמק ונעיא ויצא אל־כבול
 משמאל: כח ועברן ורחב וחמון וקנה עד צידון רפה: כט ושב הגבול הרמה
 ועד־עיר מבצר־צר ושב הגבול חסה ויהיו (והיו קרי) תצאתיו הימה מחבל
 אכזיבה: ל ועמה ואפק ורחב ערים עשרים ושתיים וחצריהן: לא זאת נחלת
 מטה בני־אשר למשפחותם הערים האלה וחצריהן:

רש"י

(כט) מבצר צר. קרוין כריכן קרוי תוקפא: צר. לשון צור: מחבל אכזיבה. מעדב אכזיבה,
 מגורל כזיב:

מצודת דוד

מצודת ציון

(כט) מבצר צור. מבצר הבנוי בצור:

(יד) ונסב אתו. הגבול הזה סיבב את רמון בצפונה של
 חנתון אשר עמדה בצפון רימון, אם כן רימון וחנתון

והנעה היו משל זבולון: והיו תוצאותיו. סוף הגבול של הרוחב כלה אל גי יפתח אל, אשר עמדה בגבול צפוני של
 אשר: (טו) וקטת וכו'. רצה לומר, עם קטת וכו' היה שתיים עשרה, כי במקרא זה חשב חמש עיירות ושבע מאותן
 שזכר בהגבול, והנשארים היו לבני השבט שמצדו: (יח) ויהי גבולם. הגבול הלך ביזרעאל והיא היתה סמוכה לנחלת
 מנשה, כי עמק יזרעאל היתה של מנשה כמו שכתוב למעלה (פסוק טז): והכסולות. ומיזרעאל הלך לכסולות וכו':
 (כב) ובית שמש. לא זהו בית שמש הנזכר בנחלת נפתלי (פסוק לח) היושב בצפון יששכר, ולא זהו שהיה בגבול יהודה
 (לעיל טו י): גבולם. על שני הגבולים יאמר, על הצפוני ועל הדרומי, שניהם כלו אל הירדן: (כד) ויהי גבולם. הגבול
 הלך בפאת המערב, מדרום כלפי הצפון לחלקת וכו': (כו) ופגע. הגבול פגע בכרמל העומדת במערב: (כז) ושב.
 הגבול שב ממערב כלפי המזרח בפאת הצפוני, והלך אל בית דגון: בזבולן. בגבול זבולון שהיה בצפון: ובני יפתח
 אל צפונה. מצפון לגי יפתח אל, והיתה אם כן מנחלת אשר, ולמולה כלתה רוחב גבול זבולון כמו שכתוב למעלה:
 בית העמק. מגי יפתח אל בא הגבול לבית העמק וכו': משמאל. מצפון כבול, והיתה אם כן משל אשר: (כח) ועברון.
 משמאל כבול בא לעברון וכו': (כט) ושב הגבול. מצדון רבה חזר הגבול מצפון כלפי הדרום אל הרמה וכו': ושב
 הגבול חוסה. מעיר מבצר צור חזר הגבול ממזרח כלפי המערב, אל חוסה: מחבל אכזיבה. כי מחוסה בא הגבול
 לחבל אכזיבה, ומשם כלה הגבול אל הים הגדול: (ל) ועומה ואפק ורחוב. רצה לומר עם שלשת הערים האלה אשר
 לא עמדו על הגבול היה לו ערים עשרים ושתיים, והם שלש אלו ותשע עשרה מאלו שעמדו על הגבול, והנשארים
 היו לבני השבט אשר אצלו:

דברי הימים א טז כח-מג

כח הָבו לַיהוָה מִשְׁפָּחוֹת עָמִים הָבו לַיהוָה כְּבוֹד וְעוֹ: כט הָבו לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבָאוּ לִפְנֵי הַשְּׁתַּחֲוֹי לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: ל חִילוּ מִלִּפְנֵי כָל־הָאָרֶץ אֶף־תִּכּוֹן תִּבֵּל בַּל־תִּמּוֹט: לא יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ וַיֹּאמְרוּ בְּגוֹיִם יְהוָה מֶלֶךְ: לב יִרְעֻם הַיָּם וּמִלּוֹאוֹ יַעֲלֶץ הַשָּׁדָה וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ: לג אָז יִרְנְנוּ עַצִּי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְהוָה כִּי־בָא לְשָׁפוֹט אֶת־הָאָרֶץ: לד הוֹדוּ לַיהוָה כִּי

רש"י

(כח) הָבו לַה' מִשְׁפָּחוֹת עָמִים. ומה יתנו לו מפרש כבוד ועוז: (כט) הָבו לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ. שמו אדני והוא אדון לכל וזהו הָבו לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ כִּי כִשְׁמוֹ כֵּן תִּהְיוּ: הַשְּׁתַּחֲוֹי לַה' בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ. כִּי כֵּן אִמְרָנוּ הוֹד וְהַדָּר לִפְנֵי: חִילוּ מִלִּפְנֵי כָל הָאָרֶץ אֶף תִּכּוֹן תִּבֵּל בַּל תִּמּוֹט. מֶלֶךְ כְּשֶׁרֹאֵה שְׂדוּאָגִים וִירָאִים מִמֶּנּוּ אִזּוֹ הוּא מְטִיל עֲלֵיהֶם יוֹתֵר אִימָה וְהֵם דּוּאָגִים מִמֶּנּוּ יוֹתֵר שְׁלֹא יִחְרִיב כָּל בְּתִיָּהֶם וּמִדַּת הַקֶּבֶ"ה אִינוֹ עוֹשֶׂה כֵּן כְּשֶׁהָעוֹלָם יִרָאִים מִמֶּנּוּ אִזּוֹ תִּכּוֹן תִּבֵּל בַּל תִּמּוֹט שֶׁהוּא עוֹשֶׂה נִקְמָה וְהַיִּשְׁרִים מִתְקִיָּמִים וְהָאָרֶץ מִתְקִיָּמָה וְאִינָה מִתְמוֹטֶטֶת לִכֵּן חִילוּ מִלִּפְנֵי כָל הָאָרֶץ אֶךְ אֵל תִּדְאָגוּ כִּי לֹא יָבֹא הַקֶּבֶ"ה כִּי אִם לְתַקֵּן הָעוֹלָם לִישְׁבּוֹ אֲבָל כְּשֶׁאֵין הַבְּרִיּוֹת דּוּאָגִים מִמֶּנּוּ וְחֹטְאִים אִזּוֹ יִהְיֶה וְיִאֲבֹד: (לא) יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ וַיֹּאמְרוּ בְּגוֹיִם ה' מֶלֶךְ. כְּשֶׁאֲדָם מוֹלֵךְ הַכָּל עֲצָבִים שְׂאִינָן יוֹדְעִים אִם יֵשׁ שֹׁטֵף בְּדִינוֹ אֲבָל כְּשֶׁיִּמְלֹךְ הַקֶּבֶ"ה יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל הַיִּשְׁרִים יֹאמְרוּ עֵתָּה מֶלֶךְ ה' שֶׁהַחֲזִיר לָנוּ אֶת הָאָרֶץ: (לב) יִרְעֻם הַיָּם וּמִלּוֹאוֹ. כָּל בְּרִיּוֹת שְׂבִים דּוּגְמָא רָנוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה ה' עַל

מצודת דוד

(כח) הָבו לַה'. וחוזר ומפרש הכבוד והעוז הָבו לוֹ ר"ל אִמְרוּ שֶׁהַכְּבוֹד וְהָעוֹז הֵמָּה לוֹ וּבִידּוֹ וְכֵן נִתְּנוּ לְדוֹד רַבּוּבוֹת (ש"א י"ח): (כט) כְּבוֹד שְׁמוֹ. הַכְּבוֹד הָרָאוּי לְשְׁמוֹ: בְּהַדְרַת. בְּאוֹהֶל הָאָרֶץ הַמְהוֹדָר בְּקֹדֶשׁ: (ל) כָּל הָאָרֶץ. יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: אֶף תִּכּוֹן. ר"ל אֶף אֵתָּה תִּבֵּל עַמְדִּי עַל כֵּן

מצודת ציון

(כח) הָבו. תָּנוּ: (כט) שְׂאוּ. הִרְיָמוּ: (ל) חִילוּ. מִלִּי. חֲלַחְלָה וְרַעַד: תִּמּוֹט. מִלִּי נִטְיָה: (לא) וְתִגַּל. עֲנִין שְׂמֵחָה: (לב) יִרְעֻם. מִלִּי רַעַם וְרַעַשׁ: יַעֲלֹץ. עֲנִין שְׂמֵחָה כִּמוֹ יַעֲלֹז וְיַעֲלוֹס כִּי זִסְרָן מִתְחַלֵּף:

וּבִסִּסָּךְ וְאֵל תִּהְיֶה נוֹטָה לִּפְּנֵי כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר גִּזַּר הַמָּקוֹם לַעֲמֹד עַל עַמְדָּךְ: (לא) יִשְׁמְחוּ וְכוּ'. ר"ל עַתָּה יִבּוֹא תִּגְלָה מִלְּכֻתוֹ וְיִשְׁמְחוּ צְבָאוֹת הַשָּׁמַיִם וְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: ה' מֶלֶךְ. ר"ל גִּלְיָה מִלְּכֻתוֹ: (לב) וּמִלּוֹאוֹ. הַבְּרִיּוֹת הַמְּמַלְאִים אוֹתוֹ: (לג) עַצִּי הַיָּעַר. הוּא עֲנִין מְלִיצָה וְלֹא שְׂמֵחָה בַּעֲלֹם: מִלִּפְנֵי ה'. הַרְנָנָה תִּהְיֶה מִלִּפְנֵי ה' כְּאִשֶּׁר יִבּוֹא לְשָׁפוֹט אֶת הָאָרֶץ לְשֵׁלֶם לְכ"א גְּמוּלָה כִּמְעַלּוֹ: (לד) כִּי טוֹב. כִּי ה' הוּא טוֹב לְכָל וְכִי הוּא עוֹשֶׂה חֶסֶד לְעוֹלָם:

טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: לֹא וַאֲמָרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלַתְךָ: לוּ בָרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד הָעָלָם וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֲמֵן וְהָלַל לַיהוָה: יז וַיַּעֲזֹב־שָׁם לִפְנֵי אָרוֹן בְּרִית־יְהוָה לְאַסָּף וּלְאַחֵיו לְשָׂרָת לִפְנֵי הָאָרוֹן תָּמִיד לְדַבֵּר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: לח וַעֲבַד אָדָם וְאֶחֱיהֶם שְׂשִׁים וּשְׁמוֹנֶה וְעֶבֶד אָדָם בֶּן־יְדִיתוֹן וְחֶסֶה לְשָׁעָרִים: מט וְאֵת א צְדוֹק הַכֹּהֵן וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה בַּבֹּקֶה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן: מ לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לַיהוָה עַל־מִזְבֵּחַ הָעֹלָה תָּמִיד לִבְקָר וּלְעֶרֶב וּלְכָל־הַכֶּתוּב בְּתוֹרַת יְהוָה אֲשֶׁר צִוָּה עַל־יִשְׂרָאֵל: מא וְעַמָּהֶם הֵימָן וַיְדוּתוֹן וַיִּשְׂאֵר הַבְּרוּרִים אֲשֶׁר נָקְבוּ בְּשֻׁמוֹת לְהוֹדוֹת לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: מב וְעַמָּהֶם הֵימָן וַיְדוּתוֹן חֲצֻצּוֹת וּמְצֻלָּתִים לְמִשְׁמִיעִים וְכָלִי שִׁיר הָאֱלֹהִים וּבְנֵי יְדוּתוֹן לְשָׁעָר: מג וַיֵּלְכוּ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ וַיִּסַּב דָּוִד לְבָרֵךְ אֶת־בֵּיתוֹ:

רש"י

אלעזר בר משולם ז"ל: (לז) לשרת לפני הארון תמיד. בשיר: לדבר יום ביומו. ערב ובוקר: (לח) ועובד אדום ואחיהם. עזב עם אסף לשורר ועובד אדום בן ידיתון הניח לשוערים לארון: (לט) ואת צדוק הכהן. היה ראש ואחיו הכהנים עמו נתן דוד לפני משכן ה' אשר בגבעון ולא עזב שום כהן עם הארון כי לא הוצרכו לעבוד עבודת זבח לקרבן: (מא) ושאר הברורים. המובחרים: אשר נקבו בשמות. אנשים גדולים קרויים בשם לשורר לפני המזבח בשעת הקרבת הקרבנות: (מב) ובני ידותון לשער. כמו לשוערים וכשנת הארבעים למלכות בית דוד שמו אותם ראש למשוררים כדכתיב (לקמן כ"ה) לידותון בני ידותון וגו' ששה על ידי אביהם הנביא על הודות והלל לה':

מצודת ציון

(לז) לדבר יום. ענין כל יום: (מא) הברורים. הנבחרים: נקבו. נתפרשו כמו ונוקב שם (ויקרא כ"ד):

מצודת דוד

(לה) ואמרו. דוד אמר להם התפללו לה' בעבור בני הגולה שתהיה לאחרונה ואמר בעבורם הושיענו כי אתה מעולם אלהי ישענו: (להודות וכו'). על התשועה הבאה: להשתבח

בתהלתך. לשבח את עצמנו בתהלתך כי לשבח יחשב להדבק בה' המהולל מאד: (לו) מן העולם וכו'. מן העה"ז עד העה"ב: ויאמרו. צוה דוד שיאמרו כולם אמן רצה לומר אמת הדבר אף יאמרו הלל לה' כ"א לפי מהללו: (לז) לאסף. את אסף: לשרת. בדבר השיר: לדבר יום. שירה הראוי בכל יום ישירו ביומו: (לח) לשוערים. להיות שומרים שערי אוהל הארון: (לט) לפני משכן. היו משמשים לפני המשכן: בבמה. במזבח אשר עמד בגבעון: (מ) להעלות. שהם יעלו שמה את התמידין: ולכל הכתוב. המה המוספין: (מא) אשר וכו'. אשר פרשם בשמות מי ומי יעמדו לפני המשכן: כי לעולם חסדו. ומהראוי להודות לו על זה: (מב) ועממהם. ר"ל עם הימן וידותון היו חוצצרות וכו': למשמיעים. העשויים להיות משמיעים קול גדול: וכלי שיר. ושאר כלי שיר העשויים לשורר בהם לפני משכן האלהים: לשער. היו ממונים לשמור שער המשכן: (מג) ויסב דוד. מאת פני אוהל הארון: לברך את ביתו. כדרך שבירך את העם בשם ה':

למלוה בל נכסי אחריו ונכסיו לך – כל הנכסים שלי משועבדים וערבים לחוב ולא קבע איתו שדה מסוימת, גם בזה נחשב החוב כגבוי ואינו משמש. ומבריות אלו יש ראייה לרבי יוחנן ורש לקיש, ששטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמש.

מספרת הגמרא, קריבית דרבי אסי הנה ליה מהוא שטרך – היה לו שטר חוב על הלואה שהלוה, דתהו כתיב ביה – שהיה כתוב בו אחריות נכסים, אתא לקמיה דרבי אסי – בא המלוה לפני רבי אסי קרוב ואמר ליה – שאלו האם החוב משמש או אינו משמש. אמר ליה רבי אסי אינו משמש. שכתב – עוב את רבי אסי ואמא לקמיה דרבי יוחנן – ובא לפני רבי יוחנן, ושאל אותו שאלה זו. אמר ליה רבי יוחנן, משמש. אתא רבי אסי לקמיה דרבי יוחנן – בא רבי אסי לפני רבי יוחנן ואמר ליה – שאלו האם משמש, אמר ליה רבי יוחנן משמש. חזר ושאל, והאמר הוא דאמר אינו משמש – והרי אמרת שאינו משמש. אמר ליה רבי יוחנן, אמנם כן נראה לי, אבל וכו' מפני שאנו מרמזין – וכי מפני שנראה לנו כך מסבא ולא שמענו זאת מרביתנו, נעשה מעשה ונציא ממון מהלוה. אמר ליה רבי אסי, והתניא בנותיה דמר – והרי יש ראייה מבריתא לשיטתך, ששטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמש. אמר ליה רבי יוחנן, אין להביא ראייה מהבריתא, דלמא התיא בית שמיא היא – שמה התנא בבריתא סובר בבית שמיא, דאמר שטר העומד לגבות כגבוי דמי – ששטר שיש בו אחריות נכסים, ואפשר לגבות באמצעותו משועבדים, נחשב כגבוי.

הגמרא דנה בסוג הלואה שאינה משמט:

תנן היום – שנינו במסכת שביעית (פ"מ מ"ב) המלוה את חבירו מעות על המשכון – אדם הלוה לחבירו כסף ולקח מהלוה משכון על ההלוואה, וכן מלוה המוסר שטרותיו לבית דין כדי שיגבו אותם, אין משמטין. שואלת הגמרא, בשלמא מוסר שטרותיו לבית דין, מובן שביעית לא משמט, כיון דתפסי להו בי דיןא – שביט דין תופסים את השטרות, ובידם לגבות את החוב שהרי הפקדן הפקר, ונמצא שהמלוה לא גושג ואינו תובע את הלוה כי יש בית דין, אלא מלוה על המשכון מאי מעמא השביעית לא משמט. עונה הגמרא, אמר רבא, הטעם הוא משום דתפס ליה המלוה למשכון, והוא אינו גושג ואינו תובע את הלוה כי יש לו משכון ביד. אמר ליה אבי לרבא, אלא מעתה – לדברך שמלוה על המשכון אין השביעית משמט, נלמד מכך שאם הלוהו כסף, והמלוה דר שם בהוצא, דתפס ליה – והרי המלוה תופס את החצר, הכי נמי דלא משמט – ולדברך החוב לא ישמט, והרי פשוט שבמקרה כזה השביעית משמט. אמר ליה רבא, שאני משכון – שונה דין משכון של מטלטלין מתפיסה בקרקע, דקני ליה מדרבי יצחק – שלמלוה יש קנין במשכון של מטלטלין, על פי דינו של רבי יצחק ולכן החוב נחשב כגבוי. דאמר רבי יצחק מנין לבעל חוב שקונה משכון מהתורה, המשך בעמוד פח

לגבותו בכל זמן שארצה. רבי יוחנן לא כתב פרחובל אלא מסר מילי – אמר את נוסח הפרחובל לרבי תימא בר אבא, צריכנא מידי אחריתא – האם צריך אני לעשות דבר מה נוסף כדי שלא ישמט החוב. אמר ליה, לא צריכת – אינך צריך. תנו רבנן, אם אין לו קרקע ללוה ולערב – ואדם אחר שנהיה ערב להלוואה יש לו קרקע, די בכך ופוחתין עליו פרוסבול, ואם לו – ללוה וגם לערב אין להן קרקע, ולתניב לו – ולאדם שחייב כסף ללוה יש לו קרקע, פוחתין עליו פרוסבול, ולומדים זאת מדרבי נתן – מדינו של רבי נתן. דתניא רבי נתן אומר מנין לנושה בחבירו מנה – ראובן הלוה כסף לשמעון, וחקירו בחבירו – ושמעון הלוה כסף ללוי, מנין שמוציאין מנה מזה – מלוי ונותנין לזה – לראובן, תלמוד לומר, (במדבר ה' ז) ונתן לאשר אשם לו, הפסוק מדבר במי שגול את חבירו וכפר ונשבע ולבסוף הודה, שעל הגולן לשלם לנגזל קרן וחומש. ומלשון הכתוב 'לאשר אשם לו', דרשו חז"ל, שהכוונה לתת את הקרן והחומש למי שהלוה כסף לנגזל ונכסי הגולן משועבדים לו. שכיון שהגולן משועבד לנגזל והנגזל משועבד למלוה, עובר השעבוד של המלוה לגולן, וכן במקרה שלנו, זה שחייב כסף ללוה, משועבד לו ובתוצאה מכך הוא משועבד למלוה של הלוה, ואם יש לו קרקע, יכול המלוה לכתוב עליה פרוסבול.

תנן היום במסכת שביעית (פ"מ מ"א) השביעית משמטת את המלוה, בין אם היתה ההלוואה בשטר בין אם היתה שלא בשטר. רב ושמא דאמרי תרתייהו – שניהם ביארו את המשנה, שמלוה בשטר שנזכר במשנה, הכוונה לשטר שיש בו אחריות נכסים – שכתוב בשטר שנכסי הלוה משועבדים למלוה, ומלוה שלא בשטר, הכוונה לשטר שאין בו אחריות נכסים, ועל שתי ההלוואות אלו נאמר במשנה, שהשביעית משמט, וכל שכן שביעית משמטת מלוה על פה שלא נכתב שטר כלל. רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרתייהו – שניהם ביארו את המשנה כך, מלוה בשטר שנזכר במשנה, הכוונה להלוואה בשטר שאין בו אחריות נכסים, ומלוה שלא בשטר, הכוונה למלוה על פה בלא שטר, ואת שתי ההלוואות אלו שביעית משמט. אבל מלוה בשטר שיש בו אחריות נכסים – שכתוב בשטר שנכסי הלוה משועבדים למלוה, אינו משמט בשביעית. שמאחר והקרקעות משועבדות למלוה, נחשב החוב כגבוי, וכאילו הן בחזקת המלוה, ואין כאן חוב. תניא בבריתא בנותיה דרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש, שטר חוב שאין בו אחריות נכסים משמט בשביעית, ואם יש בו אחריות נכסים אינו משמט בשביעית. תניא אידך – נאמר בבריתא אחרת, אדם לוח כסף בשטר ופיים לו שדה אחת בהלואתו – ויחד הלוה שדה אחת שממנה יגבה המלוה את חובו, והראה למלוה את גבולותיה, אינו משמט בשביעית, משום שהחוב נחשב כגבוי. ולא עוד – ולא רק באופן זה, אלא אפילו כתב הלוה

בפול', אלו העשרים דתיב (ויקרא כו יט) בענין הקללות, וישבתי את נאמן ענבים, ותני רב יוסף בברייתא, אלו בולאות – העשרים שפיהודה, שהקב"ה יביא שבר על רכושם שמתגאים בו. ופמי', אלו העניים דתיב (דברים טו ח) בפרשת צדקה, העבט הענימנו, לעני. אמר ליה רבא ללעזא – לאדם אחד שהיה מדבר בשפה זרה, מאי – מה פירוש המילה פרוסבול, אמר ליה אותו אדם לרבא, שבלשון המילה 'פרוס' פירושה פרוסא דמילתא – תקנה.

הגמרא מבארת דין פרוסבול ביתומים:

אמר רב יהודה אמר שמואל, יתומין קטנים שאביהם הוריש להם חובות שאחרים חייבים לו, אין צריכין פרוסבול, כדי שהשביעית לא תשמט. וכן תני רמי בר חסא, יתומין אין צריכין פרוסבול. וטעם הדבר, דרין גמליאל ובית דינו וכן כל אחד מנשיאי ישראל שבכל דור ודור, אביהן של יתומין הם, וממנום להשיג עליהם ועל ממונם, ושטרי החוב שבידם נחשבים כמסורים לבית דין, ואין נשמטים בשביעית.

הגמרא מוסיפה לדון בדיני פרוסבול:

תנן היום במסכת שביעית (פ"מ מ"ו) אין פוחתין פרוסבול למלוה, אלא על הקרקע – רק אם יש ללוה קרקע, ואם אין לו ללוה קרקע, מוכחו המלוה ללוה בתוך שדהו קרקע כל שנה, ואחר כך כותב עליה פרוסבול. שואלת הגמרא, וכמה – ומהו השיעור של כל שנה. עונה הגמרא אמר רבי תימא בר אשי אמר רב אפילו אם שטח הקרקע מספיק לחיטת קלף אחד של כרוב, די בזה. אמר רב יהודה, אין צורך שהמלוה יזכה ללוה קרקע, אלא אפילו אם השאילו ללוה מקום בחצירו לתגור ולכיריים – כדי להניח שם תגור וכיריים, פוחתין עליו פרוסבול.

הגמרא מקשה על דברי רב יהודה, איני והתני הלל – והלא הלל האמרא שנה ברייתא, אין פוחתין פרוסבול אלא על עציץ נקוב בלבד, שנמצא בבעלות הלוה. שכיון שהוא נקוב הרי הוא כמחובר לקרקע. ומדייקת הגמרא, שמשמע שדווקא עציץ נקוב שמחובר לקרקע אין – כן כותבים, אבל עציץ שאינו נקוב לא כותבים ורק עליו פרוסבול, אמאי – ולמה לא כותבים ורק איבא מקומו – הלא העציץ מונח במקום כל שהוא, ואף אם אין המקום של הלוה, מן הסתם השאילוה לו להניח עליו את העציץ, ורב יהודה אמר שדי בכך בשביל לכתוב פרוסבול. מתרצת הגמרא, לא צריכא – לא דיברה בבריתא אלא במקרה דמנה אסיבי – שהעציץ מונח על יתדות, ולכן אין כותבים פרוסבול אלא אם העציץ נקוב.

מספרת הגמרא, רב אשי כשהיה כותב פרוסבול ללוה שאין לו קרקע, מקני ליה גידמא דדיקלא – היה מקנה ללוה גזע מחובר בקרקע מעץ דקל שנקצץ, וכתב עליה פרוסבול. רבנן דבי רב אשי – תלמידי רב אשי, כשהיו רוצים לעשות פרוסבול, לא היו כותבים אותו בשטר, אלא מקרי מילייהו להדי – היה אחד אומר לשלש חבריו, הרי אתם בית דין וחובי מסור לכם

[illegible]

בְּכֹל וְכֹמֵי, עֲשִׂירִים עָנִיִּים עֲשִׂירִים שְׁלֹא יִסְיְדוּ עָנִיִּים שְׁלֹא יִנְעֲלוּ דָלֶת בְּפִתְחוֹ:
בְּרִאשֹׁתָא, עֲשִׂירִים: **הַעֲבֵב**, וְמִן הָן הַלְוִיִּם עָנִיִּים: **לְעֹלָא**, שְׁאִינוּ מְדַבֵּר בְּלִשָּׁן
עֵבֶר, הוּא לְעֹלָא אֹתוֹתוּ שְׁשָׁאל רַבָּא הִימְנוּ זֹאת הִיא מְדַבֵּר בְּלִשָּׁן פְּרוּבָל וּפִי לוֹ
שִׁלְשֻׁנוּ פְּרוּחַ פְּרוּסָא תַּקְנָה: **אִין צְרִיכִין פְּרוּסָבֹל**, שֶׁאִין שְׁבַעֲיַת מִשְׁמַטָּה חֹב

כֹּל הַחוּץ לְדָמִין אֲרוֹחַה־לְבָרְקֻשׁוֹת וְתֵשֶׁה דָּחָק
 חֲמִירִי (פִּתְמוֹנֶה דֶּה דֶּה) דְּבִטְוִיל מִשָּׁח יָגֵל לִסֵּס עַד
 פִּלְגָּא: **מִדְרָבִי** יְהוָה הִלָּכֶם כִּרְיָן יְהוָה דְּרָבָא
 בְּדִקְרָן כֹּל שִׁמְעָה (פִּסְחִינֵה לֵה) לֹא מוֹחֲלָאן מִלְּתֵיהּ
 חֲלָהּ כִּרְבִי יְהוָה וְזֶה בְּפִי פִתְיָאֵל דְּלִמְעַרְעֵה הֵא
 הִלָּכֶם דְּלִצְנִי וְרָבָא וְרָבָא יִתְיַחֵם לָן כְּדָבָא בִּר
 מִיטִ"ל קִדְּשִׁי וְרִמֵּת בְּסִתְּהֵם רִ"ל דְּלָמִין הִלָּכֶה
 כִּרְבִי יְהוָה וְזֶה חֲזָר בֹּא וְחֵין לְהִסְתַּדֵּר בִּלְוִי:
שְׁמֹר שִׁמְרֵם וְזֶה חֲתֻבִית נִכְסִים חִינִי מִשְׁמַטָּה
 קִסָּא דְּלִמְרִינֵן לְמִיבִי שְׁמִיבִי דֶּה יְהוָה
 דְּלוֹחֵם וְיִפְתִּי וְיִצְחָק בְּמִלֵּה מִשְׁמַטִּין
 וּמִפְרָשׁ דְּהִינִי מִשְׁמַטָּה סִמְמָה דְּדִין אֲמִ"ר
 דְּמִשְׁמַטָּה דְּדִין גְּזִי מִשְׁמַטְעִי דְּמִינִיחַ בְּמִלֵּה
 דְּזִכְרִי וְכֹן כְּתוּבִה בְּסִפְּתוֹס וְחוֹקֵף מִשְׁמַטָּה
 אֲמִ"ר דְּבִי מִשְׁמַטְעִי מִ"מ חֵילִים טִפִּי
 מִפְּרָשׁ שִׁמְעִי עֲשִׂיבִי עֲשִׂיבִי:

דַּתָּפִים לֵיָהּ. פִּי בְּתוֹרַת מִשְׁפּוֹן וְדַרְשֵׁי
בְּסִפְרֵי וּלְאֵל שֶׁל אַחִידָה בִּידָד:

וְכַתֵּב עָלָיו פְּרוֹסְבּוֹל רַבָּן
הַדְּרִי רַבִּי יוֹנָתָן מֶסֶר מִלִּי
צְרִיכָנָא מִדִּי אַחֲרִינָא אִמֵּר
וְלֹא קִרְקַע וְלֹא עָרַב יֵשׁ לוֹ
לֹא וְלֹא עָרַב אִין לָהּ קִרְקַע
עָלָיו פְּרוֹסְבּוֹל מִדְּרַבִּי נָתָן
וְלֹא עָרַב מִדְּרַבִּי מִדְּרַבִּי

הַלְאִתּוֹ דְּלִמְדָּרְקִין בְּהַלְוִינִים (ד"ה פב) וְכִשְׁלִי
פָּרָק הַלְוִינִין (פכושט מ"ד) וְכִכְלֵה הַסְּמִלֵה עַל
הַמַּשְׁכֵּן קִטְנִי דְּמַשְׁמַט פֻּשְׁמַט הַלְוִינִי
דְּלִמְדָּרְקִי קָסָם וְכֵאֵל וְחִינִי וְחִינִי הַלְוִינִי עַל
הַמַּשְׁכֵּן קִטְנִי וְאִין כְּבִרְלָה לְחַקֵּק בֵּין הַסְּמִלֵה
לְהַלְוִינִי וְעוֹד פֻּשְׁמַט מִשְׁמַט גִּימִי (ד"ה פכפ) וְכִפֵּי
הַלְוִינִין (פכושט מ"ד) מִשְׁמַט גִּימִי דְּחִפִּי פֻּשְׁמַט
הַלְוִינִי חִיטּוֹ מִשְׁמַט גִּימִי מִלֵּה עַל הַמַּשְׁכֵּן
וְחִיטּוֹ שֶׁהוּא חִלָּה פֻּלְגָּה דְּקִטְמֵר רַבִּיג' דְּחִיטּוֹ
מִשְׁמַט פ"י מִה שֶׁפֻּלְגָּה הַמַּשְׁכֵּן וְרַבִּי יִשְׁרָאֵל
הַגָּאֵר חִכְרֵה דְּמַשְׁמַט מִשּׁוֹם דְּלֵא סָפִים לִיה
חִלָּה לְכַדּוֹן דְּבִרְסִים זַעֲמִלֵה וְקִיטּוֹ ע"כ
פֻּשְׁמַט פֻּשְׁמַט הַלְוִינִי חִלָּה פֻּשְׁמַט הַלְוִינִי
מִחֵי דְּמַשְׁכֵּן שְׁקִיל לְגִבְיִינִי וְחִפִּילֵה קִבִּי אִם
הִיֵּה אִיֵּה הַמַּשְׁכֵּן כִּנְגֵד הַלְוִינִי חִיטּוֹ מִשְׁמַט
וְיֵלֵךְ דְּמַסְפֵּר לִיה לִשְׁמֵי מִחֵרֵה דְּקִיטּוֹ לִיה
מִדְּרַבִּי יִתְחַק שְׁלֵחַ פֻּשְׁמַט הַלְוִינִי חִלָּה גִימִי
שְׁעִיבִדִּיִּים בְּחֵלֶה דְּמִשְׁמַט דְּלֵא הַמַּשְׁכֵּן דְּקִרְקִין
זִיֵּה וְכֵאֵל שֶׁהוּא בְּיָדָהּ וְכֵן לְיָדָהּ לִפְנֵי בְּקֵרֵה
כָּל שְׁמֵה (פכושט מ"ה) לְמִיטִי דְּר' יִתְחַק גִּימִי
יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים עַל חִמְזוֹ דְּחִלָּים
שְׁעִיבִדִּיִּים חִפִּילֵה פֻּשְׁמַט הַלְוִינִי מִמִּיקְרֵי שְׁלָה
לְעוֹבֵד כָּכָל דְּרִיחֵה הַלְוִינִי שְׁלֵחַ פֻּשְׁמַט הַלְוִינִי
קִנִּי לְמִיקְרֵי דְּחִפִּילֵה מְקַבֵּל פֻּשְׁמַט
פֻּשְׁמַט

היה דאמר שטר העומד לגבות נכבוי דמי תנן ה"מ ה"ה הפלוה את
 סר שטרותיו לבית דין אין משמטין בשלמא מוסר שטרותיו לבית
 מילה על המשכון מאי מעמא אמר רבא משיבם דתפס ליה אמר
 משמט אמר ליה שאני משכון דקני ליה מדרבי יצחק דאמר רבי
 אינו קונה צדקה מנין מכאן לבעל חוב שקונה משכון תנן ה"ה
 המחור

נִגְשִׂימָה יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּכַל דּוֹר וָדוֹר: אֲבִיכֶן שָׁל
יְתוּמִין חֵן. וְנִמְצְוִים עֲלֵיהֶן וְעַל מִמּוֹנֶה הָיוּ
שִׁטְרוֹתֵיהֶן בְּמִסְתֵּרִים לְבִיד הָא דִּנְקֹט רָבִן
נִמְלִיאֵל שְׁהָיָה בֵּית דִּינוֹ קָיִים וְנִדְחָה
בְּשִׁנְשֵׁית מִשְׁנֵהּ וְזוֹ הָיָה דְּרָמִיר בֵּר הַקָּמָא
בְּרִיתָא דִּהִיא: **אֵלָּא** עַל הַתְּרִבָּה. אִם שֶׁ
קָרַקַע לִלְוֶה דָּלָא תִּקְנוּ אֵלָּא בּוֹמָן שֶׁחָחֹב
בְּשֶׁאֵר רֹב שִׁטְרוֹת שֶׁהֵן נִגְבִּין מִן הַקָּרַקַע
הָיוּ מִלְּתָא דְּשִׁבְיָתָא בְּדִאֲמִירָן בְּכֻמָּה
דְּרֻכְמִי דְּבִמְלִיתָא דְּלֵא שִׁבְיָתָא לֹא עֲבֹד
רַבְּנָן תִּתְּנֶנָּה אֲנַעִי שְׂאִינוּ שׁוֹהַ כֹּל הַחֹב
בְּקָרְקַע: לְקַמְיָה קָרַקַע פֶּלַח שֶׁהוּא אֲמִירָן
אֲפִילוּ מִלָּא מַחֵט גּוֹבֵה מִלָּא קִרְדוֹם בְּמַשְׁנֵה
דְּקִטְסִינָא דְּאֲבָי (כְּתוּבוֹת דף צא:). **וְאִם** אִין
לֹא. קָרַקַע לִלְוֶה: **מִזְבְּחֵהוּ**. הַמִּלְחָה קָרַקַע כֹּל
שֶׁהוּא חָתוּךְ שְׂדֵה: לְתַנּוּר. לְהִתִּיב בּוֹ הַמּוֹר
אוֹ בִּירֵים הַמִּשְׁלֹטְלִין: הָא תַּנִּי הֵלֵל. אֲמִירָא
הָיָה: **אֵלָּא** עַל עֲצִין נָקוֹב. שֶׁהוּא מְחוֹבֵר
דְּכֹל שֶׁבֶן עַל קָרַקַע עֲצוֹמָא אִם שָׁלוֹ הָיָה:
אוֹ הַשְׂאִילוֹהוּ לוֹ הוֹאִיל וְהַעֲצִין שֶׁלוֹ הוּא:
מִכְּנֶחַ אֲסִיבִי. עַל גְּבִי יְתֵדוֹת וְאִין הַקָּרַקַע
שֶׁלוֹ הִלְכָּךְ נָקוֹב הָיוּ בְּמִחוּבֵר וְשִׂאֵנוּ נָקוֹב
אִין בָּאן קָרַקַע: **גִּידְמָא**. גִּיעַ דָּקל קָצֵרוֹ וְהִנּוּעַ
מְחוּבֵר בְּאֵרָן: **מִסְרִי מִלִּייהוּ**. בְּרִיא תְּחִיבֵת
מְחוּבֵר לְאֵלָּא כִּי אֲמִיר לְחִבְרִי בְּרִיא אִתָּם
בֵּית דִּין וְחֹבִיו מִסְרִי לָכֶם לִגְבוּתוֹ כֹּל זְמַן
שֶׁאֲרָצָה: וְלַחֲתִיב לוֹ יֵשׁ לוֹ. לֵאדָם אַחֵר
שֶׁחֲתִיב לִלְוֶה זֶה מִנֶּה: **מִדְרִיבִי נִתָּן**. הָיוּ קָרַקַע
לֹא הִחֲבִיב שְׁמַעוֹן מְשׁוֹעֲבֵד לְפִרְחוּבֹל שֶׁל
רֶאֱבוֹן הַמִּלְחָה אֵת שְׁמַעוֹן: **שִׁישׁ בּוֹ אַחֲרִיּוֹת**
נִבְכְּסִים. שֶׁשִּׁיבַרְדֵּל קָרַקַעוֹתָיו: **אִינוּ**
שִׁשְׁמִי. דִּקְבָּבִי דִּמִּי מִמֶּנּוּ שֶׁהַקָּרַקַעוֹת
בְּחֻזְקַת הַמִּלְחָה לוֹ וּגְבוּיּוֹת וּמָשָׁא וְאִין בָּאן
חָחֹב: **סִיִּים** לוֹ. הִלְחָה לְמַלְחָה: **שְׂדֵה אַחַת**
בְּהִלְוָתָהּ. יִתְדָה לוֹ לִגְבוּת הַמִּנְהָ: **סִיִּים**.
הִרְאָה בְּסִימָנֶיהָ וּבְמִצְרֵיהָ דִּקְבָּבִי מִמֶּשׁ דִּמִּי:
אֲפִילוּ כָּתֹב כֹּל נִבְכְּסִי אַחֲרָיִא. דֵּלָא דִּמִּי
לִגְבוּיָה כֹּל כִּי כְּסִיִּים אִפִּיָּה אִינוּ מִשְׁמַט:
קְרִיבִיָּה **דְּרַבִּי אִסִּי**. הוּא אֵת הַתְּרִבָּה:
מִדְרִיבִי. נִרְאָה בְּעֵצֵינוּ וּבְמִדְרִיבִי אִין לוֹ וְלֹא
שְׁמַעוֹנוֹ מְרֻבּוֹתֵינוּ: **נַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה**. לְהוֹצִיא
מִמּוֹנוֹ בְּדִים: **דְּבִית שְׂמָא**. בְּמִסְכַּת סוֹטָה
(דף כה). מִתָּה בְּעִילֵיקָה עַד שֶׁלֹּא שָׁתָה בֵּית
שְׂמָאֵי אוֹמְרִים נוֹטְלוֹת בְּתוֹבָתָן וְלֹא שׁוֹתוֹת
כִּי הָעוֹמֵר לִגְבוּת. מֵאֲחַר שֶׁשֹּׁטֵר כִּשְׁר
הוּא וְתִקְרַקַע מְשׁוֹעֲבֵד בּוֹ: **דְּתַפְסִי** לְהוֹי
מִדְרִיבִי. וְתִפְקֹרן הַתְּפִקֵּר וְגַבִּי מִלְחָה לֹא קָרִינָן
בִּיהָ לֹא: **וְגוֹשׁ: דְּתַפְסִי** לִיה. וְאִינוּ נִגְשָׁו
וְחֹבְעוּ בָּלוֹם: **שְׂאִי מִשְׁבּוֹן**. דְּמִסְלָטְלִי:
דְּקִינָן לִיה. לְמַלְחָה וְאִם אֲבָד חֲתִיב בְּאַחֲרֵיתוֹ
הַלְכָךְ כְּגַבִּי נָמִי לַעֲנֵן שְׁחִיבִית:
הַחֲבִירִי

לִיּוֹה אֲבִי אֵלָא מַעֲתָה הִלּוּהוּ וְדָר בְּחִצְרוֹ דְּתַפְסִים לִיּוֹה הָכִי נָמִי דִלְ
יִצְחָק מִנֵּן לְבַעַל חוּב 'שְׁקוּנָה מִשְׁכּוֹן שְׁנָאמֹר' וְלֵד תְּהִיָּה צִדְקָה' א'

גיטין. פרק רביעי – השולח דף לו עמוד ב – בשיתוף מהדורת טובי'ס

רש"י

המחזיר חוב להבירו בשביעית. בזמן שהשביעית נוהגת ונבדקת עליו שביעית ואח"כ החזירו ולא שהחזירו בשביעית עצמה דא"כ לא היה צריך למימר משפט אני דק"ל אין שביעית משמטת אלא בסופה: צריך. המלה שיאמר לו משפט אני ואם אמר לו אע"פ כן. אני רוצה להחזירו לך: שואמר וזה דבר השמטה. צריך לומר דיבור של שמיטה:

ותלי ליה. אם היה רוצה לחזור בו ותלנו על עץ אם נבדק דו עד דאמר ליה אע"פ כן: עד דאמר הכי. במתנה אני נותן לך ואין פאן משום לא יגוש דלא בבי דינא קתבע ליה ולא משום חוב: וזה מסיק ביה רבה ז"ל. היה נושא בו מעות רבה היה המלוה: אול לגביה. אביי אתא לגבי אבא בר מרתא: אמר. רבה לא היה ביה דעתא בהאי מדרבנן מעיקרא דהיה ליה למימר אע"פ כן: בין דתקון רבנן פרוזבול. ומצי למיגבי בהיתרא: לא שביק ויתניא. דמלוה בלא פרוזבול למימר הוה לי ואבד ואכיל איסורא: הרי אלו לא יפרעו. בכתובות פירק הבובא אלמא לא מהימן לומר היה לי ואבד דעל כרחיך בדטעין היה לי ואבד עסקין דאי לאו הכי צריך למימר דשביעית משמטת: אינו צריך. דנאמן לומר אבד: מתני' עבר. כנגני שששבה ופדאווהו. ושראלי אחרי: וישמעבר. בגמ' מפרש: גמ' אי לפני יאוש. של בעלים הראשונים פדאווהו מן העובד בוכבים: לשום עבר אמאי וישמעבר. וקס"ד לרבו ראשון ואמאי הרי נתיאש: ולשום עבר. על מנת להחזירו לרבו ראשון או אפי' על מנת להשתעבד בו: וישמעבר לרבו ראשון. דשני לא קנה מידע דע דלא פקע שם מריה מניה לפני יאוש ודרי הוא בגולו מפנה כף מצוה לפדות את העבדים. וליכא למיחש למימנע ולא פרקי: לרבו שני. ולקמן פריך ממאן קנייה: בין כך ובין כך וישמעבר. לרבו ראשון כדחוקה: בשלמא לאביי. דמוקי בלפני יאוש וטעמא דתי' משום דאיהו לא חיש למימנע ולא פרקי משום דמצוה לפדותו: אלא לרבא. דמוקי בלאחר יאוש וטעמא דתי' משום אפקעתא דיאוש הוא מאי בשם דקאמר הא טעמא דרשב"ג משום דחוקה שלא יפיל עצמו לגייסות הוא: למעשה ידיו. וישראל קני ליה מידו למעשה דיו בכספא ולגופיה בטבילה לשם עבדות כדאמרין ביבמות בהחולץ (דף מזו) ואפילו קל וטבל גבי רבו ראשון קנייה שבאי ביאוש למעשה דיו דהא אפי' ישראל גמי מיקני ליה לעובד בוכבים למעשה דיו ונהי דישאל נפיק מיניה ביובל אבל עבר משתעבד לעולם: מהם תקנו. רבון. הוא דהא כתיב לעיל מיניה מהם תקנו עבר ואמא וכתוב בתרי' וגם מבני התושבים הגרים עמכם ולישתוק: ולא

מעבדי פוכבים אם מקבל עליה תחריות מתיב עליה ככל גרסה וטובד פוכבים שפלה לישאל על קמנו אי הוה קני עובד פוכבים מישאל לא מתיב וישאל אפי' משפט הלוואה משום דלולים שיעבדויה דלא חשיב קמנו כד יישאל דקדשין לא יפלא מי שפניו כדו למעשה ידיו יחד לו בית אפי' קיפל עניו

תחריות כדלמרינן פ"ק דפסחים (דף א) ומינו פ"ק דקדושין (דף טו) גבי קדש במשפון לחרים דמקדשת ומימי מדר' ויחק לריד לומר דדוקא במשפטו שלא בשעת הלוואה מקדשת דכפרק הלוואה (דף כב) משמע דלא מהני דר' ויחק להסמיך בלוואה ולא חשיב חלא כשומר עקר חלא לא חשיב קשו לו לגמרי ח"כ מתיב טעם נחשב כשומר עקר אם לא משום דנהיג קמנו ליה לקטת דא חת האשה וקדשהו חו כחלופין וא"כ בשעת הלוואה חינו יכול לקדש בו חת האשה:

לא שביק היסורא ואכיל איסורא. חומר ר"מ דמהאי טעמא נקמן אפי' בלא

לעולם לפני יאוש כו. לרבו שני לא דקא לשם בן חורין פרכיה ה"ה דמני למימר לרבו שני לא דקא לפני יאוש הוא: דלמא מימנעו ולא פרכי ליה. וא"מ מהאי טעמא כשפדלו לשם עבד וישמעבר לרבו שני וי"ל דמשפט זה חין רחוי לגזול חת חת עבדו ויפלו להבירו ולא שניד החי טעמא חלא כשפדוהו לשם מנה לשם בן חורין:

בין כך ובין כך וישמעבר כדחוקה. פירש כפוקטנרם לרבו ראשון וכן מגיה ר"מ דחי כשפדלו לשם עבד וישמעבר לשני ופיל עמנו לגייסות דמי שדירות לענין מתיב ומתנה דלא קני ליה שני חלא למעשה דיו ופסקים גמי שחא חזק לרבו ראשון ממנו שלום ומפסקי עמנו מפני ומיהו טבל לומר דלא פליג ר' שמעון בן גמליאל חפא חלא כפדלו לשם בן חורין דמשום דקד מוטע לא יפיל עמנו לגייסות: א' לפני יאוש קאמריהו. חט"פ שמשפך ר' שמעון בן גמליאל דדברי רבנן מ"מ לא מספיק ליה לרבה כלי לומר דפליג לפני יאוש: אבל

ראשון לשום בן חורין לא וישמעבר לא לרבו ראשון ולא לרבו שני לא דהא לשום בן חורין פרכיה לרבו ראשון גמי לא דילמא מונעו ולא פרקי רבן שמעון בן גמליאל אומר בין כך ובין כך וישמעבר קסבר בשם שמעון לפדות את בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים רבא אמר לעולם לאחר יאוש ולשום עבר וישמעבר לרבו שני לשום בן חורין לא וישמעבר לא לרבו ראשון ולא לרבו שני לא דהא לשום בן חורין פרכיה לרבו ראשון גמי לא דהא לאחר יאוש הוה רבן שמעון בן גמליאל אומר בין כך ובין כך וישמעבר כדחוקה דאמר חוקה מפני מה אפרו בין כך ובין כך וישמעבר שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפסקי עצמו מיד רבו מיתבי אמר להן רבן שמעון בן גמליאל בשם שמעון לפדות את בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים בשלמא לאביי דאמר לפני יאוש היינו דקאמר בשם אלא לרבא דאמר לאחר יאוש האי בשם משום דחוקה הוא אמר לך רבא רבן שמעון בן גמליאל לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן ודכי קאמר להו אי לפני יאוש קאמריהו היינו בשם אי לאחר יאוש קאמריהו כדחוקה וירבא

דאמר לאחר יאוש ולרבו שני רבו שני ממאן קני ליה משפאי שבאי גופיה מי קני ליה אין קני ליה למעשה דיו דאמר ריש לקיש מנין לעובד בוכבים ששנה את העובד בוכבים למעשה דיו שואמר וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם קונים מהם ולא

יִשְׁתַּעֲבֹד, לרבו ראשון. קָסָבָר רבן שמעון בן גמליאל, שְׂבָשֶׁם שְׁמִצָּה לְפָדוֹת אֶת בְּנֵי חוֹרִין - העבדים שיצאו לחירות, כִּךְ מִצְוֶה לְפָדוֹת אֶת הַעֲבָדִים - אף שנשארים עבדים, ואין חשש שאנשים ימנעו מלפדותם.

רָבָא אָמַר יש לבאר את המשנה באופן אחר, לְעוֹלָם לְאַחֵר יֵאוּשׁ - באמת מדובר שרבו הראשון התייאש, וְאִם פָּדוּ אוֹתוֹ לְשׁוֹם עֶבֶד, יִשְׁתַּעֲבֹד לְרָבּוּ שֵׁנִי שפדאו, ואם פדו אותו לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין, לֹא יִשְׁתַּעֲבֹד לֹא לְרָבּוּ רֵאשׁוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ הוּא נִשְׁבֵּה, וְלֹא לְרָבּוּ שֵׁנִי שפדאו. לְרָבּוּ שֵׁנִי לֹא מִשְׁתַּעֲבֵד, דְּהָא לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין פְּרָקִיָּה - שהרי פדאו כדי להוציאו לחירות, וְלְרָבּוּ רֵאשׁוֹן נָמִי לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, דְּהָא לְאַחֵר יֵאוּשׁ הָיָה - שהרי כבר התייאש ממנו. רָבּוּ שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל חוֹלֵק עַל תַּנָּא קָמָא וְאוֹמְרִי, בֵּין כִּךְ וּבֵין כִּךְ יִשְׁתַּעֲבֹד לרבו הראשון, וּבִדְחִיקָה - וכפי שביאר חזקיה, דְּהָאִתְּרָא חֲזִיקָה, מִפְּנֵי מַה אָמְרוּ בֵּין כִּךְ וּבֵין כִּךְ יִשְׁתַּעֲבֹד לרבו ראשון, כִּדִּי שְׁלֹא יִהְיֶה כָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַעֲבָדִים הַכְּנֻעִים, הוֹלֵךְ וּמִפְּסִיל עֲצָמוֹ לְנִיבוֹת - עוֹשֶׂה תַּחְבּוּלוֹת כִּדִּי לִפְּלוֹל בִּשְׁבִי, וַיְפִדוּ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵלִים כִּדִּי לְהוֹצִיאוֹ לְחִירוֹת, וּמִפְּקִיעַ עֲצָמוֹ מִדִּי רָבּוּ.

מִיִּתְיָבִי הִקְשׁוּ עַל רָבָא מִבְּרִייתָא, אָמַר לָהֶן רָבּוּ שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל לְחַכְמִים, בְּשֶׁם שְׁמִצָּה לְפָדוֹת אֶת בְּנֵי חוֹרִין כִּךְ מִצְוֶה לְפָדוֹת אֶת הַעֲבָדִים. בְּשִׁלְמָא - זה מובן דְּרַעַת אֲבִי דְּהָאִתְּרָא שֶׁמִּחְלֻקָתָהּ הִיא לְפָנֵי יֵאוּשׁ, וְחַכְמִים סוֹבְרִים שֶׁאִם פְּדֹאוֹהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין יֵצֵא לְחִירוֹת, כִּיּוֹן שִׁישׁ חֲשַׁשׁ שְׁאֲנִישִׁים יִמְנְעוּ מִלְּפָדוֹת עֲבָדִים, הִיִּינוּ דְּקָאִמְרִי בְּשֶׁם - מוֹנֵבֶת תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל רַבֵּן שֶׁמִּעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל, שֶׁאֵין לְחַשׁוֹשׁ לִכְךָ כִּיּוֹן שֶׁגַּם זֶה מִצְוָה. אֲלֵא לְרָבָא דְּהָאִתְּרָא שֶׁמִּחְלֻקָתָהּ הִיא לְפָנֵי יֵאוּשׁ שֶׁל רַבּוּ הָרֵאשׁוֹן, וְרַבֵּן שֶׁמִּעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל סוֹבֵר שֶׁגַּם אִם פְּדֹאוֹהוּ לְחִירוֹת, יִחְזוֹר לְרַבּוּ רֵאשׁוֹן כִּדִּי שְׁלֹא יִפְּלוּ עֲצָמוֹ לְגִישׁוֹת, הָאִי בְּשֶׁם - מִדִּי תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל רַבֵּן שֶׁמִּעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל, שִׁישׁ מִצְוָה לְפָדוֹת עֲבָדִים, הִלָּא הִטְעַם שֶׁל רַבֵּן שֶׁמִּעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל מִשְׁוֹם דְּחִיקָה הוּא. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, אָמַר לָךְ רָבָא - רָבָא יֵעֲנֶה לָךְ, רָבּוּ שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל לֹא הָיוּ יָדַע מֵאִי קָאִמְרִי רָבּוּ - לֹא יָדַע בִּיאָה אֹפִן דִּיבְרֵי חַכְמִים. וְהִכִּי קָאִמְרִי לָהֶן חַכְמִים, אִי לְפָנֵי יֵאוּשׁ קָאִמְרִינִי - אִם דִּיבְרַתָּם בְּאֹפֶן שֶׁרַבּוּ הָרֵאשׁוֹן עֲדִיין לֹא הִתִּיאַשׁ, וְאַתָּם חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא אֲנִישִׁים יִמְנְעוּ מִלְּפָדוֹת אֶת הַעֲבָדִים, הִיִּינוּ בְּשֶׁם - זוֹ תְּשׁוּבָתִי, שְׂכַשְׁם מִשְׁמָצָה לְפָדוֹת אֶת בְּנֵי חוֹרִין כִּךְ מִצְוָה לְפָדוֹת אֶת הַעֲבָדִים. וְאִי לְאַחֵר יֵאוּשׁ קָאִמְרִינִי - וְאִם דִּיבְרַתָּם בְּאֹפֶן שֶׁרַבּוּ הָרֵאשׁוֹן הִתִּיאַשׁ, וְלָכֵן אִם פְּדֹאוֹ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין לֹא מִשְׁתַּעֲבֵד כָּלָל, תְּשׁוּבָתִי בְּדְחִיקָה, שִׁישׁ חֲשַׁשׁ שֶׁהַעֲבֵד יִפְּלוּ עֲצָמוֹ לְגִישׁוֹת כִּדִּי שִׁפְדוּהוּ.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְלְרָבָא דְּהָאִתְּרָא שֶׁהִמְשִׁנָּה מִדְּבַרְתָּ לְאַחֵר יֵאוּשׁ שֶׁל רַבּוּ רֵאשׁוֹן, וְאִם פְּדֹאוֹ לְשֵׁם עֲבָדוֹת יִשְׁתַּעֲבֵד לְרָבּוּ שֵׁנִי, רָבּוּ שֵׁנִי מִמָּאֵן קָנִי לִיָּה - מִמִּי קָנָה רַבּוּ הַשֵּׁנִי אֶת הַעֲבֵד, עַל כְּרַחֵךְ מִשְׁבָּאִי - מִהֲגִי שִׁשְׁבָּה אֶת הַעֲבֵד, שְׂבָאִי גּוֹפִיָּה מִי קָנִי לִיָּה - וְכִי הִשְׁבָּאִי עֲצָמוֹ יֵשׁ לוֹ קִנְיָן בַּעֲבַד, כִּדִּי שׁוֹכֵל לְמוֹכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, הַמֶּשֶׁךְ בַּעֲמוּד ק

שֶׁלֹא כָתוּב פְּרָחוּב, וּמִשְׁקֵר שֶׁהִיָּה לוֹ וְאִבְדָּ. מִסְפֶּרֶת הַגְּמָרָא, בִּי אָתוּ - כִּשְׁהִיָּה לוֹה וּמִלּוּהָ בָּאִים לְקַמְיָה דְּרָב - לְפָנֵי רַב וְהִלּוּהָ תַּבַּע לְרֹאוֹת אֶת הַפְּרָחוּב, אָמַר לִיָּה - הִיָּה רַב אֹמֵר לְמִלּוּהָ, מִיָּדִי פְּרָחוּבּוֹל תִּהְיֶה לָךְ וְאִבְדָּ - הָאֵם הִיָּה לָךְ פְּרָחוּבּוֹל וְאִבְדָּ. וּמוֹתֵר לְדִין לַעֲשׂוֹת כִּךְ לִסְטִיעַ לְבַעֲלֵי הַדִּין בְּטַעֲנוֹתֵיהֶם, מִפְּנֵי שְׂבָגוֹן זֶה 'פְּתַח פִּיךָ לְאֵלִים' (מִשְׁלִי לֹא ח) הוּא - כִּשְׁרֹאָה הַדִּין שֶׁאִחַד מִבְּעָלֵי הַדִּין אֵינוֹ יוֹדֵעַ דִּין פְּלוֹנִי שְׁהוּא לְטוֹבוֹתוֹ, מוֹתֵר לְהוֹדִיעַ עַל כִּכְךָ.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל רַב נַחֲמָן, הֵנֵן מִסְכַּת כְּתוּבוֹת (פ.ט.), וְכֵן בְּעַל חוֹב - מִלּוּהָ שְׂמִיצָא שְׂמִיר חוֹב וְאִין עָמּוּ פְּרָחוּבּוֹל, וְטַעֲנוּ פְּרָחוּבּוֹל הִיָּה לוֹ וְאִבְדָּ, הָרִי אֵלּוֹ לֹא יִפְרְעוּ - אֵין הִלּוּהָ פּוֹרַע עַד שׁוֹיכִיָּה הַמִּלּוּהָ שֶׁהִיָּה לוֹ פְּרָחוּבּוֹל, וְאֵין אֹמֵר רַב נַחֲמָן שֶׁהַמִּלּוּהָ נִאֲמָן. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, תַּנָּאִי הִיא - נַחֲלָקוּ תַנָּאִים בְּכִךְ וְרַב נַחֲמָן פִּסֵּק לְקוּלָא כַּחכְמִים. דְּתַנָּאִי מִבְּרִייתָא, מִלּוּהָ הַמִּצְוָא שְׂמִיר חוֹב לְגַבּוֹת בּוֹ מִהִלּוּהָ צָרִיךְ שְׂרִיָּה עָמּוּ פְּרָחוּבּוֹל, וְהַכְּמִים אֹמְרִים אֵינוֹ צָרִיךְ, וְנִאֲמָן לֹמֵר שֶׁהִיָּה לוֹ וְאִבְדָּ:

משנה

עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׂנֵשְׁבָה, וּפְדֹאוּהוּ יִשְׂרָאֵלִים אַחֲרִים, אִם הִפְדֵּהוּ הַתְּכוּיָן לְפָדוֹתוֹ לְשׁוֹם עֶבֶד - כִּדִּי לְהִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ, יִשְׁתַּעֲבֵד וְלֹא יֵצֵא לְחִירוֹת. וְאִם הִפְדֵּהוּ הַתְּכוּיָן לְפָדוֹתוֹ לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין - כִּדִּי שִׁיֵּצֵא לְחִירוֹת, לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ, אֲלֵא יֵצֵא לְחִירוֹת. רָבּוּ שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל אֹמְרִי בֵּין כִּךְ וּבֵין כִּךְ - בֵּין אִם נִפְדָּה לְשֵׁם עֲבָדוֹת וּבֵין אִם נִפְדָּה לְשֵׁם חִירוֹת, יִשְׁתַּעֲבֵד לְרַבּוּ הָרֵאשׁוֹן:

גמרא

שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא בְּמֵאִי עֲקָבִינוּ - בִּיאָה אֹפֶן מִדְּבַרְתָּ הַמִּשְׁנָה, אִילִּימָא לְפָנֵי יֵאוּשׁ - אִם נִאֲמַר שְׂבָזֵמֶן הַפְּדִיין הַבְּעָלִים הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הַעֲבֵד, עֲדִיין לֹא הִתִּיאַשׁ מִמֶּנּוּ. אִם פָּדוּ אֶת הַעֲבֵד לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין, אֲמַאי לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, הִלָּא הוּא שִׁיֵּךְ לְרַבּוּ הָרֵאשׁוֹן. אֲלֵא צָרִיךְ לֹמֵר שֶׁמִּדּוּבֵר לְאַחֵר יֵאוּשׁ - שֶׁרַבּוּ הָרֵאשׁוֹן כָּבֵד הִתִּיאַשׁ מִמֶּנּוּ. וְאִם כֵּן קִשְׁיָה, אִם פְּדוּהוּ לְשׁוֹם עֶבֶד, אֲמַאי יִשְׁתַּעֲבֵד - לִמָּה יִשְׁתַּעֲבֵד לְרַבּוּ הָרֵאשׁוֹן, עֲלֵי לְצַאֵת לְחִירוֹת כִּיּוֹן שִׁזְכָּה בַּעֲצָמוֹ. אָמַר אֲבִי, לְעוֹלָם לְפָנֵי יֵאוּשׁ - בִּיאָמָת מִדּוּבֵר שֶׁרַבּוּ הָרֵאשׁוֹן לֹא הִתִּיאַשׁ, וְלְשׁוֹם עֶבֶד - וְאִם פָּדוּ אוֹתוֹ לְשֵׁם עֲבָדוֹת, יִשְׁתַּעֲבֵד לְרָבּוּ רֵאשׁוֹן, כִּיּוֹן שֶׁלֹא הִתִּיאַשׁ מִמֶּנּוּ, וְאִף אִם הַשֵּׁנִי פְּדֹאוֹ כִּדִּי לְהִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ, הָרִי יוֹדֵעַ שֶׁרַבּוּ הָרֵאשׁוֹן עֲדִיין לֹא הִתִּיאַשׁ זֶה גוֹל. אֲבָל אִם פָּדוּ אוֹתוֹ לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, לֹא לְרָבּוּ רֵאשׁוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ הוּא נִשְׁבֵּה, וְלֹא לְרָבּוּ שֵׁנִי שֶׁפָּדָה אוֹתוֹ. וְהִטְעַם שֶׁלְרָבּוּ שֵׁנִי לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, דְּהָא לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין פְּרָקִיָּה - שֶׁהִרִי פָדָה אוֹתוֹ כִּדִּי לְהוֹצִיאוֹ לְחִירוֹת. וְלְרָבּוּ רֵאשׁוֹן נָמִי לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, אִף שֶׁעֲדִיין לֹא הִתִּיאַשׁ מִמֶּנּוּ, כַּחכְמִים חֲשִׁשׁוּ דִּילְמָא מִמִּנְעִי וְלֹא פְּרָקִי - שְׁאֲנִישִׁים יִמְנְעוּ מִלְּפָדוֹת עֲבֵד כְּנַעֲנִי, כִּיּוֹן שֶׁגַּם אִם יִפְדּוּהוּ כִּדִּי שִׁיֵּצֵא לְחִירוֹת הוּא חֲזוֹר לְהִשְׁתַּעֲבֵד לְרַבּוּ. רָבּוּ שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל חוֹלֵק עַל תַּנָּא קָמָא, וְאוֹמְרִי, שִׁבִּין כִּךְ וּבִין כִּךְ

לוֹה הַמִּתְחִיר חוֹב לְחִבְרֵי בְּשִׁבְעִית - בְּסוֹף הַשָּׁנָה לְאַחֵר שֶׁהַחוֹב נִשְׁמַט, צָרִיךְ הַמִּלּוּהָ שִׁיֵּאֲמַר לוֹ לִלּוּהָ מִשְׁמַט אֲנִי אֶת הַחוֹב וְאֵינִךְ חַיִּיב לִי. וְאִם אָמַר לוֹ הִלּוּהָ, אִף עַל פִּי בֶן אֲנִי רִצְוָה לְהַחזִיר, הַמִּלּוּהָ יִקְבֹּל הִיָּמְנוֹ אֶת הַכֶּסֶף, שְׂנֵאֲמַר (דְּבָרִים טו ב), וְזֶה דְּבַר הַשְּׂמִיטָה, שֶׁצָּרִיךְ הַמִּלּוּהָ לְדַבֵּר וּלְאֹמֵר 'מִשְׁמַט אֲנִי', וְדִי בְּכִי.

אָמַר רָבָה וְתָלִי לִיָּה עַד דְּהָאִתְּרָא הִכִּי - אִם הִלּוּהָ אֵינוֹ רִצְוָה לְפִירוּעַ, רִשְׁאִי הַמִּלּוּהָ לְתַלּוּתוֹ עַל עַץ, כְּלוּמַר לְכוּפּוֹ עַד שִׁיֵּאֲמַר לוֹ אִף עַל פִּי כֵן אִפְרַע. אִיִּתְיָבִיָּה אֲבִי לְרַבָּה, נִאֲמַר מִבְּרִייתָא, לוֹה שְׁחֹר וְאֹמֵר אִף עַל פִּי כֵן, בְּשִׁשְׁוֹה נִוְתֵן לוֹ וְלִמְלוּהָ אֶת הַכֶּסֶף, אֵל אִמְרִי לוֹ בְּפִרְעוֹן חוֹבִי אֲנִי נִוְתֵן לָךְ כֶּסֶף זֶה, אֲלֵא יֵאֲמַר לוֹ הִלּוּהָ מַעֲוֹת אֵלּוֹ שְׁלִי הֵן וְכִמְתֵּנָה אֲנִי נִוְתֵן לָךְ, וְקִשְׁיָה, אֵיךְ יֵאֲמַר הִלּוּהָ מִתּוֹךְ כְּפִיָּה שֶׁהוּא נִוְתֵן מִתְנָה, הָרִי אִי אִפְשָׁר לְכוּף אֲדָם לְתַת מִתְנָה. אָמַר לִיָּה רַבָּה, תָּלִי לִיָּה נָמִי עַד דְּהָאִתְּרָא הִכִּי - גַּם עַל זֶה יִכּוֹל הַמִּלּוּהָ לְכַפּוֹתוֹ עַד שִׁיֵּאֲמַר כִּי.

אָבִי בֵּר מִרְתָּא דְּהוּא אָבָא בֵּר מִנְיוֹמִי, הָיָה מִסִּיק בִּיָּה רַבָּה וְזִי - רַבָּה הִיָּה נוֹשֶׁה בּוֹ מַעֲוֹת. אִיִּתְיָבִיָּה וְנִיָּה לִיָּה - הִבִּיא אָבָא בֵּר מִרְתָּא אֶת הַכֶּסֶף לְרַבָּה בְּשִׁבְעִית - אַחֲרֵי הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית. אָמַר לִיָּה רַבָּה מִשְׁמַט אֲנִי. שְׂקָלִינָהוּ - לִקַּח אָבָא בֵּר מִרְתָּא אֶת הַכֶּסֶף וְאָזַל - וְהִלָּךְ. אָתָּא אֲבִי - בֹּא אֲבִי לְרַבָּה וְאִשְׁכַּחִיָּה דְּתָהָה עֲצִיב - וּמִצָּאוּ כִשְׁהוּא עֲצוּב. אָמַר לִיָּה אֲבִי אֲמַאי עֲצִיב מָר - מִדּוּעַ רַבִּי עֲצוּב. אָמַר לִיָּה רַבָּה, הִכִּי תָהָה מַעֲשֶׂה - כִּךְ הִיָּה הַמַּעֲשֶׂה עַם אָבָא בֵּר מִרְתָּא. אָזַל - הִלָּךְ אֲבִי לְנִיָּה - לְאָבָא בֵּר מִרְתָּא, אָמַר לִיָּה אֲבִי, אֲמַטָּה לִיָּה וְזִי לָמַר - הָאֵם הִבִּיאֵת אֶת הַכֶּסֶף לְרַבָּה. אָמַר לִיָּה אָבָא בֵּר מִרְתָּא אֵין - כֵּן. אָמַר לִיָּה אֲבִי וְאִי אָמַר לָךְ, אָמַר לִיָּה אָבָא בֵּר מִרְתָּא, רַבָּה אֹמֵר לִי מִשְׁמַט אֲנִי. אָמַר לִיָּה אֲבִי וְאָמַרְתָּ לִיָּה - הָאֵם אִמְרַת לוֹ אִף עַל פִּי כֵן אֲנִי רִצְוָה לְהַחזִיר אֶת הַחוֹב, אָמַר לִיָּה לֹא. אָמַר לִיָּה אֲבִי, וְאִי אָמַרְתָּ לִיָּה - דַּע לָךְ שֶׁאִם הִיָּית אֹמֵר לוֹ אִף עַל פִּי כֵן, הָיָה שְׂקָלִינָהוּ מִיָּד - הִיָּה רַבָּה לִקַּח מִמֶּךָ אֶת הַכֶּסֶף, הִשְׁתָּא מִיָּהָת - לְפָחוֹת עֲכַשְׁיוֹ לָךְ אֵלּוֹ וְאִמְטִינָהוּ וְנִיָּה לִיָּה, וְתִבִּיא לְרַבָּה אֶת הַכֶּסֶף וְאִיִּמָּא לִיָּה - וְלִיָּה אֲמַר לוֹ אִף עַל פִּי כֵן. אָזַל - הִלָּךְ אָבָא בֵּר מִרְתָּא אֲמַטִּינָהוּ וְנִיָּה לִיָּה - הִבִּיא לְרַבָּה אֶת הַכֶּסֶף וְאָמַר לִיָּה אִף עַל פִּי כֵן, שְׂקָלִינָהוּ מִיָּהָת - לִקַּח מִמֶּנּוּ רַבָּה אֶת הַכֶּסֶף. אָמַר רַבָּה, לֹא תָהָה בִּיָּה דְּעָתָא בְּהָא צִוְיָקָא מִרְבָּנִי מַעֲיָקָא - לֹא הִיָּה בּוֹ דְּרַעַת בְּתַלְמִיד חֹכֵם זֶה מְקוּדִים, שֶׁהִיָּה עֲלֵיו לֹמֵר כִּךְ מִיָּד.

הַגְּמָרָא מִבִּארְתָּ דִּין פְּרָחוּבּוֹל שֶׁאִבְדָּ:

אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר רַבִּי נַחֲמָן, נִאֲמָן אָדָם לִיָּמֵר פְּרָחוּבּוֹל תִּהְיֶה בִּיָּדִי וְאִבְדָּ מִפְּנֵי, וְעַל הִלּוּהָ לְפִירוּעַ אֶת הַחוֹב אִף לְאַחֵר הַשְּׁבִיעִית.

שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא מֵאִי מַעֲסָא - מִהַ הִסִּיבָה, מִבִּארְתָּ הַגְּמָרָא בֵּין דְּתַקִּינוּ רָבּוּ פְּרָחוּבּוֹל, וְהַמִּלּוּהָ יִכּוֹל בְּקֻלוֹת לְכַתּוּב פְּרָחוּבּוֹל וְלִגְבוּת אֶת הַהִלּוּהָ בְּהִיתָה, לֹא שְׂכִיךְ הִיָּיתָא - לֹא מִנִּיחַ אֲדָם מֵאֲכַל שֶׁל הִיתָר שֶׁנִּמְצָא לְפָנָיו, וְאִכְלִי אִסּוּרָא - וְאוֹכֵל מֵאֲכַל אִסּוּר. וְאֵין לְחוֹשְׁדוֹ

וְלֹא הֵם – הגוים קוֹנִים מִבְּנֵי – גופו של ישראל, ואינו נהיה ממון הגוי. וְלֹא הֵם – הגוים קוֹנִים זֶה מִזֶּה והגוי לא נהיה ממון חבירו הגוי. יָכוֹל – שמה נאמר לֹא יִקְנוּ זֶה אֶת זֶה, ומיד תמזה הגמרא 'יָכוֹל' לֹא יִקְנוּ זֶה אֶת זֶה, שמשמע שיש סברא לומר כן אבל באמת קונים, הָאִמְרָתָא לֹא הֵם קוֹנִים זֶה מִזֶּה. עונה הגמרא, הֵבִי קֶאֱמָר, וְלֹא הֵם קוֹנִים זֶה מִזֶּה לְגוֹפּוֹ – מהפסוק למדים שאין גוי קונה את גוף חבירו שייחשב ממנו, אולם יָכוֹל לֹא יִקְנוּ גוים זֶה אֶת זֶה אפילו לְמַעֲשֵׂה יָדָיו – שהיה מעשה ידיו לאדונו. אומר ריש לקיש, אִמְרָתָא קָל וְחֹזֶק, עוֹבֵד בּוֹבְבִים שקנה יִשְׂרָאֵל בכסף, הרי הוא קוֹנֵה אותו למעשה ידיו, שנאמר (ויקרא כה מז) 'כִּי תִשָּׂא יָד גֵּר וְגו' וְנִמְכַּר לַגֵּר תוֹשֵׁב עִמָּךְ או לַעֲקֵר מִשְׁפַּחַת גֵּר', אם כן עוֹבֵד בּוֹבְבִים שקונה עוֹבֵד בּוֹבְבִים לֹא כָל שָׂבִין שקונה אותו למעשה ידיו. ולכן גם השבאי קונה את העבד הכנעני למעשה ידיו בלבד.

עתה מבררת הגמרא מנן לומדים שגוי קונה עבד כנעני בקנין חזקה: שואלת הגמרא, וְאִמָּא הֲנִי מִיָּלִי בְּכִסְפָּא – נאמר שרק כשהגוי קנה את הישראל בכסף הוא קונה למעשה ידיו, אֲבָל כשהגוי קנאם בְּקִנְיָן חֲזָקָה, כגון שהלבישו או רחצו את האדון אף שזה מועיל לישראל כדי לקנות עבד כנעני, מכל מקום לֹא קנה הגוי את העבד. עונה הגמרא, אִמָּר רַב פָּפָא, עֲמוּן וּמוֹאֵב מְהֵרָה בְּסִיחוֹן, כלומר, מצאנו שגוי קונה קרקע בקנין חזקה. שהרי התורה אסרה על עם ישראל ללחום בעמון ומואב ולכבושם (דברים ב טז) ובשנלחמו ישראל עם סיוחן, כבשו את כל ארצו (במדבר כא כה). ובארצו כלול גם חלק מעמון ומואב שכבש סיוחן מהם, נמצא שישאל לקחו גם חלק מעמון ומואב אף שנאסר להם לקחת מהם, ועל כרחך הוא שעל ידי כיבושו של סיוחן הותר לישראל לקחתה, כיון שנחשבו ערים אלו של סיוחן ולא של עמון ומואב. מכאן למדים שגוי קונה קרקע בקנין חזקה.

וכיון שכן, הוא יכול גם לקנות גוי אחר בקנין חזקה. וגם הגוי ששבה את העבד כנעני מן הישראל שבעליו התייאש ממנו, יכול לקנותו בחזקה.

שואלת הגמרא, אֲשֶׁכְּחֵן – מצאנו ללמוד מכך, שְׁעוֹבֵד בּוֹבְבִים קונה בקנין חזקה עוֹבֵד בּוֹבְבִים אחר, אבל עוֹבֵד בּוֹבְבִים יִשְׂרָאֵל מְנָל – מנן שעבד כנעני שדומה לישראל, נקנה לגוי בחזקה. עונה הגמרא, דְּכִתְבִּי (במדבר כא א) 'וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ עַד רֹגֵל וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל', ואם התורה קראה למה ששבה הגוי מישראל 'שָׁבִי', משמע שהגוי קונה את העבד הכנעני על ידי שבי בחזקה.

הסוגיא הלן עוסקת בדין עבד שברח מהשבי של הגוי:

אִמָּר רַב שִׁמּוֹן בֶּר אַבָּא אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן עֲבָד כנעני של ישראל שנשבה על ידי גוים שְׁפָרְחָ מִבֵּית הָאֲסוּרִים, יֵצֵא לְחֵירוֹת, ואינו חוזר הישראל להשתעבד בו, כיון שהתייאש ממנו. וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׂבֹפִין אֶת רַבּוֹ הַיִּשְׂרָאֵל וְכוּתָב

לֹא נִמְשָׁח וְיִחְרָרוּ כדי להתיר לו לשאת בת ישראל. הגמרא מקשה ממשנתנו על רבי יוחנן: תַּנּוּ רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן זִמְלִיָּאל אִמָּר, בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ – בין אם פדו אותו לשם עבד ובין אם פדו אותו לשם בן חורין. וַיִּשְׁתַּעֲבֵד לרבו ראשון, מטעמו של חזקה, שמה יפיל עצמו לגייסות כדי להפקיע עצמו מיד רבו. וְאִמָּר רַבִּה בֶּר כֶּךָ הִנֵּה אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מְקוֹם שֶׁשָּׁנָה רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן זִמְלִיָּאל בְּמִשְׁתַּנּוּ – בכל המשניות, וחלק על חכמים, הִלָּכָה בְּמוֹתוֹ, חוּץ מְשֻׁלֵּשׁ: עָרֵב (ב"ב קעג). וַיִּצְדִּיק (להלן עד). וַיִּרְאֶה אַחֲרֵיכֶם (סנהדרין לא). שבהם הלכה כחכמים. ואיך יתכן שרבי יוחנן פסק כרשב"ג שבין כך ובין כך משתעבד לרבו ראשון, ומצד שני פסק שעבד שברח יצא לחירות.

הגמרא מבארת שהסתירה בדברי רבי יוחנן קיימת רק לפי רבא:

בְּשִׁלְמָא לְאַבְיִי, מוֹכֵן לֶה לְחָמִי – לדין של רשב"ג, שמדובר לְפָנֵי יְאוֹשׁ, ולכן תמיד חוזר העבד לרבו ראשון, וְחָמִי – ואת הדין של עבד שברח שיוצא לחירות, הוא מעמיד שמדובר לְאַחֵר יְאוֹשׁ, ולכן העבד יוצא לחירות. אֵלָּא לְרַבָּנָא, דְּאִמָּר שדברי רשב"ג אמורים לְאַחֵר יְאוֹשׁ, קִשְׁיָא דְרַבִּי יוֹחָנָן אֲדַרְבֵּי יוֹחָנָן.

מתרצת הגמרא, אִמָּר לֶךְ רַבָּא, מְעֻמָּא מֵאִי שָׁבִין אם נפדה לשם בן חורין ובין אם נפדה לשם עבדות, חוזר העבד להשתעבד לרבו ראשון, מִשּׁוּם דְּחִזְקָתָהּ, שלא יהא כל אחד ואחד מפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מידי רבו, וכיון שכן, יש לתרץ שְׁפָרְחָ שְׁאֵנִי – הדין שונה, משום שְׁתִּשְׁתַּמָּה לְקִטְלָא מִסַּר נַפְשָׁהּ – הרי העבד יודע שבבריתו הוא מסכן את חייו, שאם יתפסודו ויהרגוהו, ואם כן, היתכן שֶׁאִפְּלִי אִפְּלִי נַפְשָׁהּ לְגֵיּסוֹת – שהוא יפיל עצמו לגייסות, ודאי שאין חוששים לכך.

מביאה הגמרא מקרים שבהם גוים לקחו בשבי עבדים של אמוראים, ואחרים פדו אותם, ומנהג האמוראים למעשה:

אִמְתִּיהָ דְּמֵר שְׁמוּאֵל אֲשֶׁתְּכֵנִי – שפחתו של שמואל נשבתה על ידי גוים, פְּרָקִיָּה לְשׁוֹם אִמְתִּיהָ – ופדה יהודים לשם עבדות, וַיִּשְׁדְּרוּהָ לִּיהֵ – ושלחה לשמואל את שפחתו. ומאחר שהפדים ידעו שנחלקו רשב"ג וחכמים במשנה בדיון זה, על כן שָׁלְחוּ לִיהֵ כדברים האלה: אֲנִי בְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן זִמְלִיָּאל סְבִירָא לִי, שבכל אופן העבד חוזר לרבו ראשון, ולכן שלחנה לך, אִתָּ – אתה שמואל, אִי נִמְי בְּרַבִּין סְבִירָא לִי – גם אם דעתך כחכמים, תדע שֶׁאֲנִי לְשׁוֹם אִמְתִּיהָ פְּרָקִיָּה לֶה נִיחָלָה – אנו פדונו את השפחה לשם עבדות, ולפיכך גם לחכמים אתה זכאי להחזיק בה.

והפדים טעו בדבריהם:

וְאִיָּהוּ – הפדים, כְּבוֹד לְפָנֵי יְאוֹשׁ הָוָה חשבו ששמואל עדיין לא התייאש מהשפחה, ולכן כיון שנפדתה לשם עבדות, לדעת הכל חוזרת. אולם וְלֹא הָיָא – לא כך היה, אלא לְאַחֵר יְאוֹשׁ הָוָה, וְשְׁמוּאֵל, לֹא מִיבְעִיָּא דְּאֲשֶׁתְּעַבְדִּי לֹא מִשְׁתַּעֲבֵד בָּהּ – לא זו בלבד שהוא לא חוזר להשתעבד בה, אֵלָּא גִיטָא דְּחֵירוֹתָא נִמְי לֹא

אֲצִרְכָּה – אפילו גט שחרור כדי להנשא לישראל, פסק שמואל שהיא לא צריכה. ופסק כן שְׁמוּאֵל לְמַעֲמִיה – כשיטתו, דְּאִמָּר שְׁמוּאֵל, הַמַּפְקִיר עֲבָדוֹ יֵצֵא לְחֵירוֹת, וְאִינוּ צִירָה גַּם שִׁיחְרוֹר כדי להתירו בישראל. שְׁנֵאִמָּר לגבי קרבן פסח (שמות יב מד), יָכֹל עֲבָד אִישׁ מִקְנֵת בְּכֶפֶר וְגו' אִזּוּ יֵאָכֵל בּוֹ, כלומר, רק עבד כנעני שהוא קנין כספו של האיש, הוא יאכל קרבן פסח עם רבו. מדייקת הגמרא, שהמילה 'איש' מיותרת, שאין כוונת התורה למעט עבד של אשה, שהרי וכן רק עֲבָד של אִישׁ אוכל קרבן פסח וְלֹא עֲבָד של אִשָּׁה, הלא אשה חייבת בפסח כאיש. אֵלָּא כוונת הפסוק היא, עֲבָד אִישׁ, היינו שִׁשֵּׁשׁ לֹא רְשׁוּת לְרַבּוֹ עָלָיו ולא הפקירו, הוא קָרִי עֲבָד, אבל עבד שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לְרַבּוֹ עָלָיו, כגון שהפקירו, אִין קָרִי עֲבָד, ומותר בבת ישראל גם בלי גט שחרור. ולכן סבר שמואל שהיא בת חורין ולא צריכה גט שחרור.

מקרה נוסף:

אִמְתִּיהָ דְּרַבִּי אַבָּא בֶּר זוֹטְרָא אֲשֶׁתְּכֵנִי – שפחתו של רבי אבא בר זוטרא נשבתה על ידי גוים, פְּרָקִיָּה תְּהוּמָא תְּרַמְדָּהָ – פדה אותה גוי אחר מעיר ששמה תרמודא, לְשׁוֹם אִמְתִּיהָ – כדי שתהיה אשתו. שָׁלְחוּ לִיהֵ לְדִידִיהָ – שלחו לרבי אבא עצה כיצד ינהג. אִי יְאוֹת עֲבָדָת – אם אתה רוצה לנהוג כראוי, שְׁדֹר לֶה גִיטָא דְּחֵירוֹתָא – שלח לה גט שחרור.

שואלת הגמרא, הֲיֵי דְמֵי, אִי דְמֵצוּ פְּרָקִיָּה לֶה – אם רוצה השבאי לתתה תמורת דמים, לֶמָּה לִי גִיטָא דְּחֵירוֹתָא, הלא אפשר לפדותה לשם עבדות ותחזור לרבי אבא. וְאִי דְלֹא מֵצוּ פְּרָקִיָּה לֶה, כִּי שְׁדֹר לֶה גִיטָא דְּחֵירוֹתָא מֵאִי הָיוּ – מה מועיל לשלוח לה גט שחרור, הרי כבושה היא תחת השבאי.

עונה הגמרא, לְעוֹלָם דְּמֵצוּ פְּרָקִיָּה לֶה, אלא שלפודים אותה לא היה מספיק מעות לשחררה, וּכְיֵין דְּמֵשְׁדֹר לֶה – שישלח לה רבי אבא גִיטָא דְּחֵירוֹתָא, ישמעו מזה וידעו שהיא ישראלית גמורה, ומשום כך תְּהוּרִי מְחַבְרִי אֲהֲרָרִי – יתאגדו יחד בני העיר ויתנו כסף ויִפְרְקִיָּה לֶה – ויפדו אותה.

וְאִי בְּעִיתִי אִמָּא – הסבר נוסף מדוע יועיל גט שחרור, לְעוֹלָם דְלֹא מֵצוּ פְּרָקִיָּה לֶה – מדובר שהגוי לא היה מוכן לתתה תמורת דמי שוויה, וּכְיֵין דְּמֵשְׁדֹר לֶה – שישלח לה רבי אבא גִיטָא דְּחֵירוֹתָא, יודע לגוי שהיא היתה שפחה של ישראל, וּמִתִּילָא בְּאִפְּיָה – תתבוה בעיניו, ולא ירצה שתהיה אשתו וּמִפְרִיק לֶה – יסכים שיפדה בדמי שוויה.

שואלת הגמרא, מה יועיל להודיע לגוי שהיא שפחה בכדי להבזות אותה בעיניו, וְהָאִמָּר מֵר – והרי אמרו (עבודה זרה כב) שְׁתִּיבָה לְהֵן השכיבה עמו בְּהִמְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְיֹתֵר מְנֻשְׁתֵּיהֶן של ישראל, ואם בהמתם לא בזויה בעיניו, אף אם ידע ששפחה היא לא תהא בזויה בעיניו.

עונה הגמרא, הֲנִי מִיָּלִי בְּצִינְעָא – בצינעא כשאין לדבר פרסום, אפילו בהמה טובה בעיני הגוי, אֲבָל בְּפִרְהֵיָא, וְיָלָא בְהֵא מִילָתָא –

אָמַר כִּי הָא מוֹדָה רַב יְהוּדָה מְשׁוּם
בַּר רַב קִטִּינָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק

רעש"י

גוי'ה לא קדש. פי' בוקנטי' שאינו ראוי למזבח ולא לנדר"ה למי לא קאמר דקדיש לו חומר דמי עבדי עלי ולא למקדשים בהמה שמתא דקדש ביון דלישא לימיר לתייבוי עס קדוש קאמר ע"כ למי קאמר אש"י דלא קאמר דמיה עלי גרי הוא קדושה לימיר קאמר אכל קבא דשתיבא בגופיה לאון קדושה לא

מקורו ללדמי קלמר ולא קלמר ואחרי
קלמר נמי קדוש לימכר לא קלמר בין
דמילתא חתירתא היא וי"ל בדפדפס בקאנטרס
בשמוך דלפי אמר בן דקדוק שיהא קדוש
לימכר ולא לחירות מידי דקדוק אמרס
תמימים לזקק הכית דלון וילאון מידי מוצח
לשולס ולכדי לא מוקי התיא דלון האגדון
בגון דלמר שיהא קדושין דלמיהו ומיהו קשה
חלי מומינון למתפס תמימים נימא דלף על
פי שטמבד דלא לחירות לרדד דקדוק ויפס
דמיון דקדוק הכית כמו דמפס תמימים
שפימכר ללוקדי מוצח דלמאר' דהמנחות
והסבס (מנחות 47א) כשהן נדדון חון נדדון
חלף למוצח וסבסס סס לזקק הכית דלמאר
בפדק קמא דלמנקה (ד 47) דלף על פי שיהא
כלא תפסס מה שפשה שגוי וללוקדי ממש
דליהוי עס קדוש קלמר ואחרי וסון סוס
דמיס לזקקס ועוד מלי קפדיר מלף כל חרס
דקסס דלמר בלשון חרס לא שיד לומר
דלמיהוי עס קדוש קלמר ועוד כי משני
דלמר דלמי ויהיו לפרוש הסונטרס דלמר
דמי עבדי וספסתי עלי דחם קדוקסס לקמיס
ילא לחירות וכל בן מלי חרדי' עבדיו
לספסחיו חפילו דחבור נמי ועוד מלי עבדיו
כנעניס חפילו עבדיו וספסחיו סבכריס נמי
ולרס לזקס גופיפ לא קדוש פי' לילאס
בהנחה כמו דהקס שומלס שמועלין דס וכן
בסרקע חס שקר ממנו חוליא ואחפילו בחבור
ליסורל מילך חרדי' דלמי לא קלמר שיהא
גופיפ קדוש לימכר וסלף קרד שפיר מכל
חרס דמימספסס כסון קדוש ליאסס בהנחה
כמו מחריס שר' נכסיס ומשני דלמר דלמי
שהיו לימכר ולא מיירי דמקדוק בלשון חרס
וסלפס ניחא דקדוק עבדיו וספסחיו
כנעניס וקרד חרדי' נמי דלמר דלמי ומשני
חי הכי עבדיו מלי עבדיפסחיו וסלף
דלמיהוי דלמי סל' ופדנן ויהי סל':
אין האגדון רשאו להוציא אותן לחירות.
וכן אמר דפדק האגדון (דקדוק 23) דמי
ותומין דלון הספסופסופסין רשאו להוציא
אותן לחירות לכל מוקדיון אותן ללחריס כ'
ולרס דקיינו עמל קלסור דרד שסורד
דכדי קל מוצלי נכסיס ותומינ' וסלפס
לכל דרד מכדי' דמי כולי עמלס שמוקדיון
חוקן דלמיהוי:

הוא

הגזבר מכר לעבד את עצמו. אבל לא יאמר העבד לגזבר שברצונו לפדות את עצמו בכסף הזה, שזה דרך שחרורו, והקדש לא יכול לשחרר את העבד, כיון שאין הגוף שלו. ואם כן רואים בברייתא שהמקדש עבדו קדוש לדמיו ולא יוצא לחירות.

מתרצת הגמרא, **מְתִיבְתָּא קָא רְמִית עֲלֵיהּ דְּרַב** – אתה מקשה מברייתא על דברי רב, **רַב תִּנָּא הוּא וְפָלְגֵי** – רב נחשב לתנא ויש באפשרותו לחלוק על הברייתא.

תָּא שְׁמַע, שינוי בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא כו כט) **אִךְ כָּל תִּרְם וְגו'** אֲשֶׁר יִחְרִים אִישׁ וְגו' מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאֲדָם וּבְהִמָּה וְגו' לא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל. אדם שאומר על חפץ 'הרי זה חרם', חלה קדושה על החפץ ואסור לו למכרו או לפדות את קדושתו בדמים. החפץ ניתן לכהן ויוצא לחולין כשמוגיע ליד כהן. ודרשו חכמים את הפסוק: **מֵאֲדָם, אֱלֹו עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים**, שאם הקדישם חלה עליהם קדושת בדק הבית. ואם כן כתוב בברייתא שעבד שהוקדש אינו יוצא לחירות, וקשה על רב.

מתרצת הגמרא, **הָכָא בְּמֵאֵי עֲקִינָא דְּאִמְר לְדָמִי** – הברייתא עוסקת במי שאמר על עבדו הכנעני 'דמיו עלי להקדש', שעליו לתת להקדש את דמי שווי העבד.

מקשה הגמרא, **אִי הָכִי** – אם כן, למה הוצרכנו לתרץ את הקשיא מהברייתא של גזברים, שרב תנא ופליג, **אִתְּרֵךְ נָמִי דְּאִמְר לְדָמִי** – נעמיד גם ברייתא זו שבעליו של העבד אמר דמי העבד עלי להקדש.

מתרצת הגמרא, **אִי הָכִי**, שבעליו של העבד אמר דמיו עלי, מדוע אמרה הברייתא שאין הנזכרים רשאים להוציאן לחירות, נזכרים מאי עֲבָדִיתִייהו – מה ענין הגזברים לעבד, הלא הוא לא הקדיש את העבד אלא רק אמר דמיו עלי. ותו – ועוד, מדוע נאמר בברייתא, **אֲכַל מוֹכְרִין אוֹתָן לְאַחֲרִים וְאַחֲרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן לְחֵירוֹת**, אחרים מאי עֲבָדִיתִייהו – מה ענין האחרים אצל העבד, הלא העבד לא הוקדש, רק בעליו אמר דמיו עלי. ותו – ועוד, נאמר בברייתא שרבי אומר אומר אני אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא מפני שהוא כמוכרו לו, ואי לדמי – ואם הוא אמר דמיו עלי, מאי מפני שהוא כמוכרו לו – איזה ענין של מכירה יש כאן הלא העבד לא הוקדש. ועל כרחך שהברייתא דיברה שבעליו של העבד הקדיש אותו, ונאמר בברייתא שאינו יוצא לחירות, ולכן הוצרכנו לומר שרב תנא הוא ופליג.

הגמרא מקשה על רב מברייתא נוספת:

תָּא שְׁמַע הַמְּקַדֵּשׁ עֲבָדוֹ הַכְּנַעֲנִי, אין חלה קדושה על גוף העבד, ולכן העבד עושה לפירוסתו ואוכל את מעשה ידיו ואין הם נאסרים בהנאה. כיון שלא הקדיש אלא דמיו – הם שרבו התכוין רק להקדישו לדמיו, וקשה על רב שאמר שיוצא לחירות.

שסעודת היום תהיה הסעודה העיקרית. ושתיתין נַעֲקְרוּ ולא נשאר מהם זכר.

אִמְר רַבָּה אִמְר רַב, הַמְּקַדֵּשׁ עֲבָדוֹ – מי שאמר על עבדו הכנעני, עבד זה יהא קדוש, יצא לחירות. **מֵאִי מַעֲמָא** – מה טעמו של דין זה, גופיה לא קדוש – אין גופו ראוי להקרבה על המזבח, וגם אינו ראוי לעשות בגוף העבד שום תיקון בבנין המקדש, ולכן העבד לא קדוש בקדושת מזבח ולא בקדושת בדק הבית. ואמנם, אם היה אומר דמי עבדי עלי להקדש, היה חייב לתת דמי העבד, אבל לדמי לא קאמר – הוא לא אמר דמי עבדי עלי, לכן אנו מפרשים את דברי המקדש דְּלִיהוּי עִם קְדוּשַׁת קִאִמְר – שהתכוין לקדושת ישראל, והיינו שיצא לחירות וימנה על עם ישראל שהוא עם קדוש. ואין זה דומה למקדש בדמה טמאה, שחלה עליה קדושת דמים, כיון שזו הקדושה הגבוהה ביותר לקדושת בהמה טמאה.

וְרַב יוֹסֵף אִמְר בִּשְׁם רַב, הַמְּפַקֵּיר אֶת עֲבָדוֹ הַכְּנַעֲנִי יֵצֵא לְחֵירוֹת. מבארת הגמרא מאן דאמר מקדוש – מי שאמר בשם רב שהמקדש עבדו יצא לחירות, אף שלא אמר בפירוש שכונתו לשחררו, כִּל שְׁבִין שִׁמְפִּקֵּיר עֲבָדוֹ, שאמר בפירוש שמפקיר, שיצא לחירות. אבל מאן דאמר בשם רב שהמפקיר עבדו יצא לחירות, יתכן שרק במפקיר סובר רב כן אֲכַל בְּמַקְדֵּשׁ עֲבָדוֹ לא היה אומר רב שיצא לחירות, כיון שיש להסתפק דְּלִמָּא לְדָמִי קִאִמְר – אולי האדון שהקדיש את העבד התכוין שיהיה קדוש לדמיו. אִיִּפְעִיא לְהוֹ, האם מקדיש עבדו או מפקיר עבדו צָרִיךְ נָט שִׁיחְרוּר כדי להתירו בבית ישראל, או לא צריך.

תָּא שְׁמַע, דְּאִמְר רַבִּי תִימָא בַר אֲבִין אִמְר רַב, אִתְּרֵךְ זֶה וְאִתְּרֵךְ זֶה – בין המקדיש עבדו ובין המפקיר, יצא לחירות וצריך נט שחרור. **אִמְר רַבָּה וּמוֹתְבִינִי אֲשִׁמְעִתִּין** – ויש להקשות על השמועה שאמרתי בשם רב שהמקדיש עבדו יצא לחירות, מברייתא שאמרה שהמקדיש נִכְסִיו – מי שאמר שנכסיו יהיו קדושים, וְהָיוּ בְּהֵן בְּנִכְסִים, עֲבָדִים כְּנַעֲנִים, אִין הַנּוֹכְרִין רִשְׁאִין לְהוֹצִיאָן לְחֵירוֹת לא על ידי גט שחרור ולא על ידי כסף שקיבל מאחרים על מנת שילכו לא יהיה רשות בכסף הזה. והטעם שכיון שאין גופו של העבד קנוי להקדש אלא רק לדמיו, אין ההקדש יכול לשחררו אֲכַל הגזברים מוֹכְרִין אוֹתָן לְאַחֲרִים, והכסף נכנס להקדש, וְאַחֲרִים הללו שקנו את העבדים, יש להם בעלות על גוף העבד, ולכשיצאו מוציאין אותן לחירות.

רַבִּי אֱלִימִלֵּךְ, אֱלִימִלֵּךְ כשם שאחרים רשאים לקנות את העבד מהקדש ולהוציאו לחירות, אף הוא – העבד נותן לגזבר דמי עצמו, בכסף שקיבל מאדם אחר, שהקנה לו אותו בתנאי שילכו לא יהיה רשות בה, ואומר לגזבר שברצונו לקנות את עצמו בכסף הזה ויוצא לחירות, מִפְּנֵי שְׁהוּא כְּמוֹכְרוֹ לוֹ – כאילו

נָכַסוּ אֶת רַבָּה ונתן לה גט שחרור ונִשְׁמָא בַת חוֹרִין, וְאִמְר רַב נְהָמִי בַר יִצְחָק שכפו את רבה לשחררה מפני שמנהג הפקר של זנות נהגו בה, ולמה אבוי לא כפה את רבה של השפחה שישחררה, כדי שלא יכשלו בה.

מתרצת הגמרא, **הָכִי הִשְׁתָּא** – אין דמיון בין המקרים, הָהֵם – במקרה של רב יצחק, לא היתה אפשרות להשיאה כדי שישמרנה בעלה, שהרי לא לְעֵבֶד חוּיָא – ראייה, שהרי חציה בת חורין, ולא לְבֵן חוֹרִין חוּיָא שהרי חציה שפחה. אבל הָכָא בשפחה שאנשים נכשלו בה, אֲפֻשְׁר דְּמִתְחַד לָהּ לְעֵבֶדִיהָ וּמְנַטֵּר לָהּ – האדון יכול לייחדה לעבדו, והוא ישמור עליה שלא תזונה.

נוֹפָא אִמְר רַב יְהוּדָה אִמְר שְׁמוּאֵל, כָּל הַמְּשַׁחֵר אֶת עֲבָדוֹ הַכְּנַעֲנִי עוֹבֵר בְּאִיסוּר עוֹשֶׂה, שְׁנֵאמֵר (ויקרא כה מז) 'לְעֹלָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ'.

מקשה הגמרא, מִיִּתְבִּי – נאמר בברייתא, מַעֲשֵׂה כְּרִבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁנִּכְנַס בְּבֵית הַכֹּהֲנִים וְלֹא מֵצָא עֲשֶׂרָה לְמַנְיָן, וְשִׁחַרְר אֶת עֲבָדוֹ הַכְּנַעֲנִי וְהַשְׁלִימוּ לְעִשְׂוֹתָהּ. ואם יש איסור לשחרר עבד, איך שחררו רבי אליעזר. מתרצת הגמרא, מִצָּדָה שֶׁאֵין – שונה הדין במצוה דרבים להוציאם ידי חובתם באמירת קדושה בעשרה.

תָּנוּ רַבָּנֵן, מִה שְׁנֵאמֵר בְּתוֹרָה 'לְעֹלָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ', אִין זֶה חוֹבָה אֵלָּא רְשׁוּת להשתעבד בעבד כנעני. והיה צורך להתיר זאת, שאף שנאמר בעמי כנען (דברים כ טז) 'לא תחיה כל נשמה', מכל מקום, אם גוי מאומה אחרת בא על אשה משבעת העמים, והוליד בן, אין חובה להורגו ומותר להשתעבד בו, דְּכָרִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלָא, אבל רבי אֵלִיעֶזֶר עֲקִיבָא אֱמִיר חוֹבָה להשתעבד בעבד כנעני.

שואלת הגמרא, וְדִילִמָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שִׁחַרְר עֲבָדוֹ להשלמת מנן סָבַר לָהּ בְּמֵאֵי דְּאִמְר – כרבי ישמעאל, ש'לעולם בהם תעבדו' הוא רְשׁוּת, ולמה היו צריכים לתרץ שמצוה שאני עונה הגמרא, **לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּי, כִּיִּן תִּתְנִיָּא בְּהִרְיָא, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֱמִיר כְּרִבִּי עֲקִיבָא** שהוא חוֹבָה, ולכן הוצרכו לתרץ שמצוה שאני.

אִמְר רַבָּה בְּהֵן תִּלֵּת מִיָּלִי – בסיבת שלשה דברים אלו נִתְּתִי פְּעִלִי בְּתִים מְנַכְסִיחוֹן – יורדים בעלי בתיים מנכסיהם. האחד, דְּמַפְּקִין עֲבָדֵיהוֹ לְחֵירוֹתָא – משחררים עבדיהם הכנענים ועוברים על עשה. והשני, דְּסִיִּירִי נִכְסֵיהוֹ בְּשִׁבְתָּא – מסיירים בשדותיהם בשבת ובחודים בצרכיהם, והשלישי, דְּקִבְעִי סְעוּדָתֵיהוֹ בְּשִׁבְתָּא בְּעִידָן בִּי מְרִישָׁא – שהם קובעים את סעודת השבת בזמן שהחכם דורש, והיה עליהם להקדים את הסעודה או לאחר.

דְּאִמְר רַב תִּימָא בַר אֲבָא אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁתִּי מִשְׁפָּחוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, אֲחַת קִבְעָה סְעוּדָתָא בְּשִׁבְתָּא, בשעה שהחכם דורש. ואחת, קִבְעָה סְעוּדָתָא בְּעֶרְב שַׁבָּת, כלומר שקבעו את עיקר סעודת שבת בלילה, כדי שביום יוכלו לעסוק בתורה. וטעו בזה, כיון שכבוד שבת הוא

מתרצת הגמרא, **הא מני רבי מאיר היא** – הברייתא היא רבי מאיר **דאמר אין אדם מוציא דבריו להקדש לבטלה**, כלומר, אדם רוצה שיתקיימו דבריו להקדש באופן שיהיה להקדש תועלת ולא ילכו לבטלה. ובמקדיש עבדו, אדם יודע שעבד אינו ראוי למזבח ולא לבדק הבית, ומפרשים דבריו כאומר דמי העבד עלי.

הכי נמי מסתברא – כך גם מסתבר שהברייתא היא בשיטת רבי מאיר, **דקתני סיפא וכן הוא האדון שהקדיש את עצמו, עושה ואוכל** – מותר לו להנות ממעשה ידיו, כיון שלא הקדיש **אלא דמיו** – שכוונתו היתה להקדיש את דמיו ולא את עצמו.

אי אמרת בשלמא רבי מאיר היא – שהברייתא היא כרבי מאיר, **שפיר** – מובן שבכל מקרה של הקדשת אדם כוונת המקדיש לומר 'דמיו עלי' כדי שיהיה להקדש הנאה. **אלא אי אמרת רבנן היא** – אבל אם תאמר שהברייתא כרבנן, וכוונתו להקדיש את העבד להמכר, **בשלמא** בדין של מקדיש עבדו, מובן שהעבד קדוש לדמיו לימכר כיון שהעבד **לדמי קאי** – עומד למכירה תמורת דמים, והעבד עצמו אינו קדוש, ולכן הוא עושה ואוכל. **אלא איחא** – אבל בסיפא שאדם הקדיש את עצמו אינו מובן לפי חכמים, וכי אדם בן חורין **לדמי קאי** – וכי אדם עומד למכירה בעבור דמים, ואין אומרת הברייתא שהוא קדוש להמכר.

מקשה הגמרא **לימא בתנאי** – לכאורה בדברי רב נחלקו כבר תנאים. נאמר בברייתא, **המקדיש עבדו הכנעני אין מוצלין בו**, והנהגה ממנו אינו מביא קרבן מעילה ואינו משלם קרן וחומשו, כל היא שיטת תנא קמא. **רבן שמעון בן גמליאל אומר מוצלין בשערו** – הנהגה משער העבד הרי הוא מועל. **מאי לאו בהא קמיפלגי** – האם לא בכך נחלקו דמר **סבר** המקדיש את עבדו, העבד קדוש, **ומר סבר** שהעבד לא קדוש אלא הוא יוצא לחירות כדעת רב.

מתרצת הגמרא, **ותקברא** – וכי אתה באמת סבור שבזה נחלקו התנאים, הלא **האי** – מילים אלו 'מוצלין בו' 'אין מוצלין בו' אינם מובנים, שהרי לדבריו **האי קדוש ואינו קדוש מופעי** – ליה – כך היה צריך לכתוב, 'העבד קדוש' ואינו קדוש. שכן מדברי התנא שאמר שאין מועלים בעבד, אפשר להבין שהעבד קדוש רק שאין מועלים בו.

אלא ברור דכולי עלמא – כל התנאים סוברים שהעבד קדוש להמכר לדמיו, **והכא בהא קמיפלגי** – ובה נחלקו, **דמר סבר** – חכמים סוברים **שעבדא במקרקעי דמי** – שעבד דינו כקרקע, וכשם שאין מעילה בקרקע כך אין מעילה בעבדים. **ומר סבר** – ורשב"ג סובר שעבד **במשלמלי דמי** – דינו כמטלטלין, ולכן אמר שמועלין בשערו.

שואלת הגמרא, **אי הכי** – אם כך **אדמיפלגי בשערו** – עד שהם נחלקו אם יש מעילה בשער של העבד, **ליפלגי בגופו** – היה להם לחלוק אם יש מעילה בגוף העבד עצמו.

אלא – הגמרא חוזרת בה **דכולי עלמא עבדא במקרקעי דמי** – כל התנאים סוברים שעבד דינו כקרקע ואין בו מעילה, **והכא בשערו העומר**

ליגזו קמיפלגי – התנאים נחלקו בשער שעומדים לגחוזו אם דינו כגזוז. **מר סבר** – רשב"ג סובר ששער שעומד ליגזו כגזוז **דמי** ויש בו מעילה כשאר מטלטלין. **ומר סבר** וחכמים סוברים ששער העומד ליגזו **לאו כגזוז דמי**, ודינו כדין הגוף של העבד שאין בו מעילה.

לימא הני תנאי כהני תנאי – אולי נאמר שיש עוד תנאים שנחלקו במחלוקת רשב"ג וחכמים. **דתנן** – ששנינו במשנה (שבועות מב): **רבי מאיר אומר יש דברים שהם בקרקע** – מחוברים לקרקע, **ואינין בקרקע** – אבל אין דינם כקרקע, שאף שאין נשבעים על קרקעות, עליהם כן נשבעים. **ואין חכמים מודים לו** – וחכמים חולקים עליו, ואומרים שגם עליהם אין נשבעים כי כל המחובר לקרקע דינו כקרקע. **ביצד**, אם אמר התובע לנתבע, **עשר עצי גפנים מעונות ענבים מספתי לך לשמור בקרקעי ונהלח** – והנתבע **אומר אינן אלא חמש** – לא מסרת לי אלא חמש גפנים ושאר הגפנים הם שלי. **רבי מאיר מתייב את הנתבע להשבע שבועת מודה במקצת** אף שהעצם מחוברים לקרקע. **וחכמים אומרים כל המחובר לקרקע הרי הוא בקרקע**, וכשם שאין נשבעים על הקרקעות כך אין נשבעים על העצים המחוברים להן.

ואמר רבי יוסי בריה דרבי תנאי בביאור מחלוקתם, **ענבים העומדות ליבצר איבא ביניהו** – מחלוקתם היא בענבים שנגמר בישולם והם עומדים להיבצר. **דרבי מאיר סבר בקצירות דמיין** – שדינם כאילו כבר נבצרו, ואין דינם כקרקע אלא כמטלטלין ונשבעים עליהם. **ורבנן סברי לאו בקצירות דמיין** – כל עוד לא נבצרו הענבים דינם כקרקע ואין נשבעים עליהם. והנה מחלוקת נוספת אם דבר העומד להתלש דינו כתלוש.

דוחה הגמרא **אפילו תימא** – אפילו אם תאמר ששער העומד ליגזו דינו כמחומר, אין זה סותר לרבי מאיר שענבים העומדים לבצירה דינם כתלוש, מפני שער **באן לא קאמר רבי מאיר התיב** – עד עכשיו לא שמענו שרבי מאיר אומר שדבר העומד להיתלש דינו כתלוש, **אלא רק בענבים דכמה דקניינן מיבשה בתישי** – שכל שנסארים ולא נבצרים היחיד לקרקע מזיק להם ולכן דינם כתלוש. **אבל חשב** – כאן בשער העומד ליגזו, **במה דקאי אשבתו משבח** – ככל שישאר מחובר לעבד ישיבוח השער יותר ולכן דינו כמחומר.

הגמרא דנה בדברי רב שהזכירו בגמרא לעיל (לח) שהמפקיר עבדו יצא לחירות:

בי סליק כאשר עלה רבי תנאי בר יוסף מבבל לארץ ישראל, אמר לחאי שמעמא דרב קמיה דרבי יוחנן – אמר את המימרא של רב שהמפקיר עבדו יצא לחירות, לפני רבי יוחנן. **אמר ליה רבי יוחנן, אמר רבי הכי** – האמנם כך אמר רב. שואלת הגמרא **והוא לא אמר הכי** – וכי רבי יוחנן עצמו לא אמר כך, **והאמר עולא אמר רבי יוחנן המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור, ומה התכוין רבי יוחנן**. משיבה הגמרא **הכי קאמר ליה** – כך אמר רבי יוחנן **אמר רב בנותי** – האמנם רב אמר כמנוי. **איבא דאמר** – ויש אומרים שלא סימנה קמיה

– שרק תחילת דבריו רב שיצא לחירות נאמר לפני רבי יוחנן ולא סיום דבריו שאמר שצריך גם גט שחרור, ועל זה תמה רבי יוחנן **ואמר ליה** לרב חייה בר יוסף **ולא אמר רב צריך גט שחרור** – האם לא הצריך רב גט שחרור. **ורבי יוחנן לטעמיה** – לשיטתו, **דאמר עולא אמר רבי יוחנן המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור**, ולכן התפלל על כך שאמרו לו את דבריו רב ללא ההוספה שצריך גם גט שחרור.

גופא, אמר עולא אמר רבי יוחנן המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור. איתיביה – הקשה **רבי אבא לעולא** על רבי יוחנן מברייתא, **גר שמת ואין לו יורשים ובגזוזו** – ובזו **ישראל נכסיו** – וכל אחד החזיק במה שנמצא. **והיו כהן עקרים, בין עבדים גדולים ובין עבדים קטנים, העבדים קנו עצמן** – זכו בעצמם ונהיו כגני חורין, ואין אפשרות לתפוס בהם ולהחזיקם כי הם קודמים לכל אדם. **אבא שאול אומר**, העבדים הגדולים קנו עצמן – זכו בעצמם להיות כגני חורין, אבל העבדים הקטנים, אין להם די זכות בעצמם, ולכן **כל המחזיק כהן וזה כהן**.

והנה אם מפקיר עבדו צריך גט שחרור, אם כן העבדים הגדולים אמנם זכו בעצמם בקנין הממון כמו בהפקר, אבל **וכי מי כתב גט שחרור לאלו** הלא רבם הגר מות.

הגמרא דוחה את הקושיא:

אמר עולא, דמי האי מדרבנן – דומה החכם הזה **בדלא גמרי אינשי שמעתא** – כאנשים שלא למדו גמרא, כלומר קושיותו אינה כלום. **ושמעמא כאי** – מה כוונת עולא. **אמר רב נחמן קסבר עולא עבדו דגר כי אשתי** – עולא סובר שמאחר ועבד כנעני חקש לאשה, לכן עבד כנעני שרבו הגר מות, דינו כדינה של אשתו של הגר שמת, **מה אשתו משתלחה** – ניתרת במיתתו **כלא גמא** אף עקדיו הכנענים **משתלחים במיתתו כלא גמא שחרור**. שואלת הגמרא, **אי הכי אפילו ישראל גמי** – אם כך כל עבד כנעני של ישראל שמת רבו ישתחרר אף שיש יורשים, כמו שאשתו ניתרת במיתתו. עונה הגמרא, **אמר קרא** (ויקרא כה מו) **'והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחיה'**, מבואר בפסוק שהעבדים עוברים בירושה לבנים.

שואלת הגמרא, **אי הכי** – אם כך שרק יורשת היורשים מונעת מהעבד לצאת לחירות במיתת האדון, **המפקיר עבדו ומת לפני שנתן לו גט שחרור, גמי יצא העבד לחירות**, כי היות והוא הופקר, אין יורשיו של האדון יורשים אותו, עליו לצאת לחירות במיתת האדון אפילו בלי גט שחרור. **אלמה** – ולמה **אמר אמר, המפקיר עבדו ומת, אותו העבד אין לו תפנה**, הלא אין כאן ירושה שהרי הופקר והמיתה צריכה להוציאו לחירות.

משיבה הגמרא, **דאמימר קשיא** – באמת דברי אממר מוקשים.

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי הלכה באבא שאול שגר שמת עבדיו הגדולים יוצאים לחירות והקטנים כל הקודם זוכה בהם. אמר ליה רבי יודא לרבי יעקב בר אידי

שְׁחֹרֹר לְהַפְקִיעַ אִיסוּרוֹ דִּהָא מִית לִיה וּבְנָיו ל

רעש"י

מִזֶּה חָשֶׁה חֲיוֹסוֹרָא וְלֹא מִמּוֹנֵא. וְאִם הֵיחָד עֲבַד מִשְׁתַּחֲוֶה בְּשֹׁטֵר לְחָפֵז שְׂחָלֹא חָס
לֹא יִסְתַּכְּרֵנוּ תַּחֲתָה דְמֵה חָשֶׁה חֲיוֹסוֹרָא וְלֹא מִמּוֹנֵא חָף כִּי וְכִי שִׁימָא דְלִשְׁוֹן
הַתּוֹב בְּשֹׁטֵר כְּגוֹן בְּרִי חָף כִּן חוֹרִין בְּרִי חָף לְעִמְּךָ בְּרִי לִשְׁוֹן בְּהִסָּר חָס כִּן לְמִשְׁחָל
לְמֵה לִי שְׂטִירָא יִסְתַּכְּרֵנוּ וְעוֹד דְּלִפְרִי עַל דְּרִי בְּהִסָּר הֵיחָד מִשְׁתַּחֲוֶה סָקוֹן לְחָפֵז שְׂחָלֹא

וְאִיזֵה דְּקֻקָּא בְּקִנְיָן דְּמֵתִים דִּלְפִּינָן מֵאַשֶּׁה
 אֲחֵרֵי אִיזִירָא וְלֹא קִמְוִינָא וְדוּמִיָּא וְאַשֶּׁה אֲחֵל
 שְׁטֵר שְׁתַּבֵּב סְדֻדָּא קִבְּרָא אִוּ חוּשְׁפָּה אִלּוּ יִישָׁן
 לֹה (וְיִקְרָא יֵט) מִשְׁתַּחֲרַבֵּת בְּשֹׁטֵר לַחֲדוּדֵי דְּקֻקָּא
 מֵלֹא דִּיבֵר הַכְּתוּב וְשׁוּר דְּלִיחֶשֶׁת שְׁטֵר לִקְנִין
 בְּסָפָה דְּכַתִּיב (וְסֵי) וְיִסְדֵּהּ לֹא נִסְדָּהָ וְעִישָׁר
 קִנְיָן בְּסָפָה שְׁטֵרֵי מִמּוֹן דְּלִדְמָר הַכָּא
 נִתְּיֵאשְׁמִי מִפְּלוּי עֲבָדִי אִין לֹא תִּסְתָּה אֲחֵל
 בְּשֹׁטֵר אֲחֵל בְּכֻסָּה דְּקֻקָּא לִיֹּה בְּסִסְיָה מְכִי
 אֲשֶׁרִיבֵי:

אמר לָלוּ לא נִסְּתָה וְלֹא כְלוּס. פִּירַשׁ בְּקִדְוָה
מֵשׁוֹם דְּדִבְרֵי שְׂכִיב מֵרַע בְּקִדְוָה
וּבְמִסְוִיָּה דְּמֵוּ יִלְכֵּשׁ שְׂכִיבֵי לֹא נִהַי בְּמִסְכֵּה
לְבָדֵיו לְהַסְתִּירָם לְעִנְיָנָה אֵלֶּה בְּקִדְוָה יֵזֶה נִחְפֹּן
לְהַסְתִּירָם וְהָיָה בִּיאָה עֲשׂוּתוֹ אֵל שְׂכִיב לְהַסְכִּיר
כְּדֹן מִסְתָּה דְּדִבְרֵי מֵרַע לְהִוָּיָה אֵל בְּמִסְתָּה
וְלִמְעֻלָּה לְהִוָּיָה דְּכָרִי הִמַּח אִיבָה לְדִמְיוֹ אִם
הָיָה בְּמִסְכֵּה לְבָדֵיו:

משום דְּהוּא לֹא פָּלִיג' עַל מַתְּנָה. וְחֵל אִם
הוּא פָּלִיג' עַל קוּלָה הִקְדָּם וְהָאֵם עֲמָמָה
מְחַלְפִּין דְּמַנְי' בְּהִקְדָּם פִּלְפִּי' קְדִידוּשָׁא דְּכַד
לְעֵבֶר מְנַטֵּי קִתְּנָה מְחַלְפִּין מִשּׁוּם חֲלִיפִין מִנֵּי
לְכַסֵּף וְכֵן הִיכָא דְּכַסֵּף קְנִי חֲלִיפִין מִנֵּי
לְכַד מִלִּפְתֵּי מִשּׁוּם דְּקִפְחוּת מִשּׁוּם פִּרְטוּת לֹא
מִקְנָה נִפְשָׁה דְּחֲלָמָה בְּרִישׁ קְדוּשָׁא (דף ג.)
וּמִפְּחָז' לֹא לִרְחִיט' דְּכַד לְחֲמִיץ בְּכֵלֵי
קוּלָה בְּכַד הִקְדָּם (דף ע"א) וְעוֹד לְחֲמִיץ הִקְדָּם
מִקְנָה דְּכַד לְמַקְנִיָּה בֵּיהּ לְחֲפֹזִי מִדְּלִי וְלֹא
דְּמִי לֹא לְחֵל דְּחֲמִיץ בְּכַד הִקְנִישׁ (מקדש ע"ב)
לְחֲטָקוֹן דְּבָא מוּיָמָא אֲדָר וְיִלְטֹס
לְחֲטָקוֹן

בַּהּ בִּדְרֹךְ שֶׁשָּׁמַר גּוֹמֵר בַּהּ תִּלְמוּד לֹאמֹר 'וְהִפְדָּה לֹא נִפְדָּתָה' אוֹרְעָה כָּל הַפְּרָשָׁה כִּפְלָה לֵאלֹא
חֹפְשָׁה לֹאמֹר לֶךְ שָׁמֶר גּוֹמֵר בַּהּ וְאִין הֶכְסֵף גּוֹמֵר בַּהּ אָמַר רַמִּי בַר חֲמָא אָמַר רַב נַחֲמָן הִלְכָה
כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַב יוֹסֵף בַר חֲמָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲשֶׁכְּחִיהִי רַב נַחֲמָן בַר
יִצְחָק לִרְבָּא בַר שְׂאִילְתָא דִּיהוּה קָאִי אִפִּיתְחָא דְבִי תַפְלָה אָמַר לִיה הִלְכָה אוֹ אֵין הִלְכָה אָמַר לִיה
אֲנִי אֹמֵר אֵין הִלְכָה וְרַבְנָן דָּאֵתוּ מִמְּחוּזָא אֲמַרִי אָמַר רַבִּי יִזְרָא מִשְׁמִיָּה דְרַב נַחֲמָן הִלְכָה וְכִי אָתָא
לְסוּרָא אֲשֶׁכְּחִתִּיה לְרַבִּי חִיָּא בַר אֲבִין אֲמַרִי לִיה אֵימָא לִי אִיזִי גּוֹפָא דְעוֹבְדָא הִיכִי הוּה אָמַר לִי
דִּהְיִיא אֲמַתָּא דִּהוּה מְרָה שְׂכִיב מִרְעֵ אֲתִיָּא בְּכִיָּא קָמִיה אֲמַרָה לִיה עַד אֵימַת תִּשְׁתַּעֲבִיד וְתִזְיִיל
הִהִיא אִיתְתָּא שְׁקֵל בּוֹמְתִיה שְׂדָא בַהּ אָמַר לָה זִיל קִנִּי הָא וְקִנִּי נִפְשִׁיד אֲתוּ לְקָמִיה דְרַב נַחֲמָן
אָמַר לָהּ לֹא עָשָׂה וְלֹא בָלוּם מָאן דְּהוּא סָבַר מְשׁוּם דִּהִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן וְלֹא הִיא אֲלֵא מְשׁוּם
דִּהוּה לִיה כְּלִיו שֶׁל מִקְנֶה אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אֲחִיתָאִי אָמַר רַב הֲמֻנָּא סָבָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק
בַר אֲשִׁיָּאן אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב הֲמֻנָּא הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן וְלֹא הִיא אֵין הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן
אָמַר רַבִּי יִזְרָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַב אֲשִׁי אָמַר רַבִּי עֲבָד שְׁנָשָׂא אֶת בַּת חוּרִין בְּפָנֵי רַבּוֹ

תפילה. בית הכנסת: **אמר לו אני הייתי אומר אין הלקה דרבנן דאיתו כו'.** נחלקו עלי ואמרו דר' זירא משמיה דרב נחמן אמר הלקה וכו' **חאמי.** אגא לסרא אשכחמיה כו' **אימא לי איזי גופא דעובדא.** דרב נחמן דשמעינן מינה דאמר הלקה היכי הוה: **שקל בוסחיה.** בובעא **מאן דחנא.** סבר משום דהלקה כרבי שמעון שהיו סבורין שאלו חילפין הו' בקבין סתר דקונה כספו דבתבי שלף איש נעלו (רות ד') ולא אמר כלום דרב נחמן להמירה לישראל קאמר בר' שמעון אכל מידי שעבוד **יבאת. ולא חיא.** האי דאמר לי דרב נחמן אמר הלקה אלא אין הלקה קאמר כדאמינא מידעתיא אף מידי שעבוד לא יבאת: **הוה ליה כליזא של כהונה.** וקיל בפרק הנהב (ב"מ מז') דהדלקתא כרב דאמר בכליו של קונה ומשום דברי שכבי מרע ליקא **שהרי לא עזר** כמותר לכניי להקנותה למצעה במתנת שכבי מרע אלא בקבין זה נתבאר לשחררה ודרי הוא טעיה

הביאור הקצר למסכת גיטין דף לט עמוד ב מתוך ש"ס "מתיבתא – עוז והדר" (ליום שלישי) פג

יט כ, וְהִתְקַדְּשׁהּ – מקצתה פדויה לֹא נִפְדָּתָהּ – ומקצתה לא פדויה. בפרשת שפחה חרופה נאמר ששפחה כנענית שקידש אותה עבד עברי ואחר כך בא עליה איש מישראל, הם לא חייבים מיתה אלא היא מקבלת מלקות והאיש מביא קרבן. התורה מציינת גם שהשפחה נתנה לאדון חלק מדמי פדיונה. אֲזִינָהּ – הסתיימה כֹּל הַפְּרָשָׁה בּוֹלָה לֹא חוֹפְשָׁה – הפסוק ממנו שהם אינם מקבלים מיתה, כיון שהשפחה לא קיבלה שטר שחרור, ואין קידושין תופסים בשפחה והיא אינה אשת איש. ולא נאמר שהסיבה היא גם מפני שלא נפדיתה כולה. לֹא־לְךָ – ללמדך ששִׁטְרָה גִּטָּה את השחרור, והיא מותרת להינשא, וְאִין הַכֶּסֶף אפילו ניתן לאדון כל שוויה גִּטָּה את השחרור לגמרי, אלא הוא רק מוציאה מהשעבוד לאדון, אבל נשאר עליה עדיין איסור שפחה, ואין קידושין תופסים בה.

אִם רָבִי בַר חֲמַא אָמַר רַב נַחֲמָן הִלְכָה בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, שאין עבד כנעני יוצא לחירות באמצעות כסף. וְרַב יוֹסֵף בַּר חֲמַא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אִין הִלְכָה בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, והעבד משתחרר באמצעות כסף.

מספרת הגמרא, אֲשֶׁכְּחִיה – פגש רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק לְרַבָּא בַר שְׁאִילָתָא דְהוּהוּ קָאֵי אִפְתִּיחָא דְבִי תַפְּלָה – שעמד בפתחו של בית הכנסת, אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אִין אִין הִלְכָה כְּמוֹתוֹ. אָמַר לִיה רַבָּא, אִנִּי הֵייתִי אֹמֵר אִין הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְרַבִּינָן דְּרַתִּין מְסַחֲזוּן – שבאו מהעיר מחוזא אֲמַרְי – אמרו, כִּן אָמַר רַבִּי יוֹרָא מְשַׁמֵּיה דְּרַב נַחֲמָן הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן. וְכִי וְרַתִּיא לְסוּרָא – וכשאני באתי לסורא, אֲשֶׁכְּחִיתִיה – פגשתי לְרַבִּי תַיִיא בַּר אֲבִין, אֲמַרְי לִיה – אמרתי לוֹ אִימָא לִי אִינִי – אמור לי איפוא, גִּיטָּא דְּעוֹבְדָא דְּיָדִי הוּהוּ – מה היה המקרה שממנו למדו שרב נחמן פסק הלכה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן.

אָמַר לִי רַבִּי חֵיטָא בַר אֲבִין, דְּהֵחֵיטָא אִמְתָּא דְּהוּהוּ מְרָה שְׂכִיב מְרַע – מעשה בשפחה שהיה האדון שלה נוטה למות, אִתְּנָה בְּכֵיָא קְפִיָה – באה השפחה ובכחה לפניו, אֲמַרְה לִיה לאדוניה עַד אִימָת תִּשְׁתַּעֲבָד וְתִזְוִיל הֵיאָה אִתְּנָה – עד מתי תמשיך אשה זו להשתעבד, והתכוונה לעצמה. שְׁקַל בּוֹמְתִיה – נטל האדון את כובעו שָׂדָא בָּהּ – זרק לה אותו ואָמַר לִיה, וִיל קִנִּי הָא – קני את הכובע הזה וְקִנִּי נִשְׁפָּדִי – ואגב זה תקני את עצמי, וכונתו היתה להוציאה לחירות על ידי קנין סודר. אִתְּנָה לְקַמִּיָה דְּרַב נַחֲמָן, לשאול מה דינה של השפחה. אָמַר לְהוּ רַב נַחֲמָן לֹא עָשָׂה וְלֹא כָלוּם – אין במעשה האדון ולא דביבורו כלום והיא נשארת שפחה. מָאן דְּתָנָא –מי שראה את המעשה ואת פסוקו של רַב נַחֲמָן חָשֵׁב, שִׁמְשׁוֹם דְּהִלְכָה בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שאין העבד יוצא לחירות בקנין כסף, לכן אמר רַב נַחֲמָן שלא עשה ולא כלום, שכן היה כאן קנין סודר שגם הוא סוג של קנין כסף. וְלֹא הִיא – אולם אין זה נכון, כי רַב נַחֲמָן סובר כחכמים שעבד יוצא לחירות בכסף, אֲלָא שקנין הסודר נעשה שלא כדין, מְשׁוֹם דְּהוּהוּ לִיה בְּלִיזָא שֶׁל

המשך בעמוד 29

רַבִּי, אֹמֵר אִנִּי אִין לֹא תִקְנָה לשאת בת ישראל אֲלָא בְּשִׁטְרָה ואז היא מותרת בה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מָאִי טַעֲמָא דְּרַבִּי שְׁעֵבַד שְׁהוּפְקֵר צָרִיךְ שִׁטְרָה שחרור, גִּטָּה – למד בגזירה שוה לֹא לֹא מְאִשָּׁה, מָה אִשָּׁה שבעלה הפקיר אותה, אינה נותרת עד שיגרשנה בְּשִׁטְרָה, כלומר בגט. אָף עָבַד נָמִי אם רבו הפקירו, עדיין אינו נותר אלא בְּשִׁטְרָה. וְקָא דִּינִיקָתָא מִינָהּ – ויש לדייק מדברי רבי יוחנן, שמאחר ורבי למד גט שחרור מגט של אשה, אם כן גט שחרור דינו כְּמוֹ גט אִשָּׁה, מָה אִשָּׁה מתגרשת בגט, בִּין אם היא גְּדוּלָה וְבִין אם היא קְטַנָּה, אָף עָבַד נָמִי משתחרר בשטר בִּין אם הוא גְּדוּל וְבִין אם הוא קְטָן, וכן מיתת האדון שנלמדת ממיתת הבעל תועיל בין בעבד גדול ובין בעבד קטן וכשיטת חכמים.

שאל רבי חייה בר אבא את רב זירא, וְאִי מְבַלְלָא מָאִי – מהו הקושי בדבר אם למדתי זאת מדיוק. אמר לו רב זירא, אֲדַרְבָּה דוֹק מִינָהּ לְאִדְרָה גִּיטָּא – יש לדייק מדברי רבי להיפך, מָה אִשָּׁה הגט מפקיע רק אִיפוּרָא וְלֹא מְמוֹנָא, אָף עָבַד נָמִי, אם הוא הפקיר, השטר שחרור מפקיע רק אִיפוּרָא וְלֹא מְמוֹנָא, מפני שבקנין הממון העבד כבר זכה בעצמו. לפי זה גם מיתת האדון שנלמדת ממיתת הבעל תועיל רק בעבד גדול שזוכה בקנין הממון בעצמו ולא בעבד קטן שהמיתה צריכה להפקיע גם את קנין הממון, וזה כאבא שאול, ואם כן אין ראייה שאין הלכה כאבא שאול.

אָמַר לִיה רַבִּי חֵיטָא בַר אֲבָא, בְּפִירוּשׁ שְׁמִיעַ לִי – בפירוש שמעתי שאין הלכה כאבא שאול. אָמַר מַר – נאמר לעלי בבריייתא, אֲמַר לְהֶם רַבִּי אֹמֵר אִנִּי עַבְד שְׁחָרְרִי. הַגְמָרָא הבינה שכונת רבי שעבד כנעני יוצא לחירות רק בשטר ולא בפדיון כסף.

שואלת הגמרא, וְהִתְנַיָּא – והלא למדנו בבריייתא במי שהקדיש את נכסיו והיו ביניהם עבדים, לפי תנא קמא, אין הגוברים יכולים לשחררם, אך רַבִּי אֹמֵר, אֹמֵר אִנִּי אָף הוּא – העבד עצמו נוֹתֵן לגזבר דְּמִי עֲצָמוֹ, כלומר כסף שקיבל מאחרים על מנת שלרבו לא יהיה רשות בו, וְיוֹצֵא לחירות, מְפָנִי שְׁהוּא בְּמוֹכְרוֹ לֹא כשכש שהגזבר יכול למכורו לאחרים כך יכול הגזבר למכור את העבד לעבד עצמו. ואם כן רואים שעבד יכול לצאת לחירות גם על ידי פדיון כסף.

עונה הגמרא, הֵכִי קָאָמַר – כך אמר רבי, בדרך כלל אין לעבד תקנה אלא או בְּכֶסֶף או בְּשִׁטְרָה, וְהָאִי – והעבד הזה שרבו הפקירו כשהתייאש ממנו, פָּקַע לִיה בְּכֶסֶפִּיה – כבר פקע קנין הממון ואין למי לתת את הכסף, ומעתה אין לו תקנה אלא בשטר.

וְלֹאֲפִינֵי מְהֵרָא תַנָּא – רבי שאמר שעבד משתחרר בכסף בא להורות שאין הלכה כתנא דלהלן, דְּתַנִּינָא בבריייתא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר מְשׁוֹם רַבִּי עֲקִיבָא, וְכֹל יָהֵא בְּכֶסֶף שהשפחה תפדה באמצעותו את עצמה מהאדון גִּטָּה בָּהּ את השחרור גם להתיירה להנשא לישראל, בְּדֶרֶךְ שְׁשִׁטְרָה גִּטָּה, תִּלְמִיד לֹמֵר (ויקרא

בְּפִירוּשׁ שְׁמִיעַ לִךְ – האם שמעת זאת בפירוש או מְבַלְלָא שְׁמִיעַ לִךְ – או שכך דייקת מתוך דבריו. שאל רב יעקב בר אידי את רב זירא, מָאִי בְּלָלָא – מאיזו מימרא יכולתי לדייק שהלכה כאבא שאול. ענה לו רב זירא, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוי, אָמַרְוּ התלמידים לְפָנֵי רַבִּי, אָמַר רַבִּי של העבד הכנעני נְתִיבָאִשְׁתִּי מְפֻלְוִי עָבְדִי והרי הוא הפקיר, מָהוּ – האם יצא לחירות. אָמַר לְהֶם רַבִּי, אֹמֵר אִנִּי אִין לֹא לעבד תִּקְנָה לשאת בת ישראל כיון שלא קיבל גט שחרור, ולא לשאת שפחה כיון שהוא הפקיר ופקעה בעלותו של האדון בו. אֲלָא תקנתו בְּשִׁטְרָה שיקבל מרבו, ואז היא מותרת בבית ישראל.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מָאִי טַעֲמָא דְּרַבִּי שְׁעֵבַד שְׁהוּפְקֵר צָרִיךְ שִׁטְרָה להתיירו בבית חורין, גִּטָּה – למד גזירה שוה לֹא לֹא מְאִשָּׁה, מָה אִשָּׁה שאם בעלה הפקיר אותה, אינה נותרת עד שיגרשנה בְּשִׁטְרָה – בגט, אָף עָבַד נָמִי אם רבו הפקירו אינו נותר אלא בְּשִׁטְרָה. וְקָא דִּינִיקָתָא מִינָהּ – ויש לדייק מדברי רבי יוחנן, שמאחר וגט שחרור נלמד מגט אשה, אם כן נלמד דבר נוסף שידיה שטר כְּמוֹ גט אשה, מָה גט של אִשָּׁה מפקיע רק אִיפוּרָא – שמתירה להנשא לאחר, וְלֹא מְמוֹנָא, שהרי לבעל אין בעלות ממונית על האשה, אָף שטר של עָבַד נָמִי – גם הוא מפקיע רק אִיפוּרָא וְלֹא מְמוֹנָא וקודם שנותן שטר לעבד עליו להפקירו. וכן מיתת האדון של העבד שנלמדת ממיתת הבעל של האשה, שכשם שמיתת הבעל מתירה רק איסור כך מיתת האדון מפקיעה רק איסור. וזה מתאים לדינו של אבא שאול בגר שמת, שהעבדים הגדולים זכו בעצמם והמיתת הפקיעה את האיסור בבית ישראל, אבל עבדים קטנים כל הקודם לזכות בהם זכה, והם לא זכו בעצמם ומיתת האדון לא יכולה היתה להפקיע גם את האיסורים וגם את הממונות.

שאל רב יעקב בר אידי את רב זירא, וְאִי מְבַלְלָא מָאִי – מהו הקושי בדבר אם למדתי זאת מדיוק. אָמַר לִיה רַב זירא, אֲדַרְבָּה – להיפך דוֹק מִינָהּ לְאִדְרָה גִּיטָּא – תדייק מדברי רבי שהלכה כחכמים באופן זה, מָה אִשָּׁה מתגרשת בגט, בִּין אם היא גְּדוּלָה וְבִין אם היא קְטַנָּה, אָף עָבַד נָמִי משתחרר בשטר בִּין אם הוא גְּדוּל וְבִין אם הוא קְטָן, ולפי זה גם מיתת האדון שנלמדת ממיתת הבעל, משחררת גם את הקטנים לחירות, וכשיטת חכמים.

אָמַר לִיה רַב יעקב בר אידי, בְּפִירוּשׁ שְׁמִיעַ לִי – בפירוש שמעתי שהלכה כאבא שאול.

וְרַבִּי תַיִיא בַר אֲבָא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, שאין הִלְכָה כְּאָבָא שְׁאִיל בגר שמת אלא כחכמים, ובין גדולים ובין קטנים קנו עצמם בני חורין. אָמַר לִיה רַבִּי יוֹרָא תַיִיא בַר אֲבָא, בְּפִירוּשׁ שְׁמִיעַ לִךְ – האם שמעת זאת בפירוש, או מְבַלְלָא שְׁמִיעַ לִךְ – או שכך דייקת מתוך דבריו. שאל רבי חייה בר אבא את רב זירא, מָאִי בְּלָלָא – מאיזו מימרא יכולתי לדייק שאין הלכה כאבא שאול. ענה לו רב זירא, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוי, אָמַרְוּ התלמידים לְפָנֵי רַבִּי, אָמַר רַבִּי של העבד הכנעני, נְתִיבָאִשְׁתִּי מְפֻלְוִי עָבְדִי והרי הוא הפקיר, מָהוּ האם יצא לחירות. אָמַר לְהֶם

מן הסתם כבר שחררו ויצא לחירות, שאם לא כן רבו היה מונעו מלישא בת חורין. אמר ליה רבי יוחנן לרב זירא חידוש כל כך גדול יש בידך בשם רבי, ואילו אני שונה בברייתא, הארון תפולת בשטר אירוסין הרי את מקודשת לי, ונתן אותו לשפחתו וקידשה לעצמו ואחר כך נשאה. רבי מאיר אומר מקודשת, שבדאי שחררה קודם לכן, שהרי אסור לשאת שפחה. והקמים ורבי ביניהם אומרים אינה מקודשת, כיון שאין קידושין תופסים בשפחה. ואם כשמקדשה לעצמו אין ראייה על שחרורה, קל וחומר בעבד שנשא בת חורין בפני רבו, שאין מזה ראייה שרבו שחררה.

מתרצת הגמרא, אין הכוונה שהעבד נשא בת חורין בפני רבו, אלא בראשון – כמו שפירש רבה בר רב שילא בעבד שהניח תפילין בפני רבו, שהכוונה היא בשרבו הניח לו תפילין, והכא נמי – גם כאן הכוונה היא בשרבו השיאו אשה, שבאופן זה ודאי שחררו קודם לכן.

מקשה הגמרא, ופי' איכא מיד, האם יתכן דלעבדית לא מקביל ליה איסורא – שלהכשיל את עבדו באיסור אין רבו נחשד, וברור לנו ששחררו, ואיהו עבד איסורא – ואילו כשהוא נושא את שפחתו אתה חושדו שעובר איסור ואין מכך ראייה על שחרורה לשיטת חכמים בברייתא. מתרצת הגמרא, אמר רב נחמן בר יצחק, גם הארון אינו חשוד שיעבור על איסור ובודאי שחררה קודם לכן, והכא נמי עקינן – והתנאים נחלקו במקרה האמר ליה בשעה שנתן לה את שטר האירוסין, צאי בו – בשטר הזה לחירות, וגם התקדש לי בו, שברור שהוא לא שחררה קודם לכן. רבי מאיר כבר יש בלשון הנה שכתוב בשטר אירוסין הרי את מקודשת לי גם לשון שחרור, והכוונה, שתהיי ראויה להתקדש לי ותצאי לחירות, וגם תתקדשי לי. ורבנן כבר אין בלשון הנה הרי את מקודשת לי, לשון שחרור, ולכן אינה מקודשת. אמר רבי יהושע בן לוי, עבד שהניח תפילין בפני רבו ולא מיחה בו רבו, מן הסתם כבר שחררו ויצא לחירות, מפני שאין דרכם של עבדים להניח תפילין.

מקשה הגמרא מיתבי עבד שלוח הנימוך רבו כסף, או שגמלא רבו אפטרופוס על נכסיו, תפקיד חשוב שלא ניתן בדרך כלל לעבדים, או שהניח תפילין בפני רבו או שקרא בתורה שלשה פסוקים בציבור בבית הכנסת בפני רבו, ורבו לא מיחה בידו, הרי זה לא יצא לחירות, כיון שאין בכל אלו ראייה ששחררו, וקשה על רבי יהושע בן לוי.

מתרצת הגמרא, אמר רבה בר רב שילא, רבי יהושע בן לוי דיבר בשרבו הניח לו תפילין, וזה נחשב לראיה ששחררו.

בי אתא – כאשר בא רב דימי לבבל אמר בשם רבי יוחנן, מי שאמר בשעת מיתתו, פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה לאחר מותי, פקע בכך קנינה הממוני ובפין את הירוששים וכו' תבין לה גט שחרור.

אמרו לפניו – לפני רבי יוחנן רבי אמי ורבי אסי, רבי מדוע כופים הירוששים לשחררה. אי אתה מודה שפניה שתלד לאחר אמירה זו הם עבדים, שהרי 'אל ישתעבדו בה' אינו אלא פטור

מעבודה ולא לשון הפקר, ולמה יפסידו הירוששים את הוולדות.

בי אתא – כאשר בא רב שמואל בר יהודה לבבל אמר שלא כך אמר רבי יוחנן כמו שאמר רב דימי בשמו, אלא כך אמר רבי יוחנן, מי שאמר בשעת מיתתו, פלונית שפחתי קודם רות – נחת עשתה לי בחיי, וכתגמול עשה לה קודם רות אחרי מותי, בפין את הירושין ועושין לה קודם רות, ואם אין לה קורת רוח רק על ידי שחרור, כופים את הירוששים לשחררה. מי טעמא, מצוה על הבנים לקיים את דברי אביהם המת.

הקדמה: עבד כנעני קנוי לרבו בקנין ממון שמשמעותו שהעבד משועבד לרבו כשורו וחמורו, ובקנין איסור שכולל בין השאר איסור לשאת בת חורין, שטר השחרור מפקיע את שני הקנינים, והגמרא דנה מה פועל ההפקע:

אמר אממר, הרב המפקיע את עבדו הכנעני, אותו עבד אין לו תקנה – השטר לא יועיל להתירו בבת חורין. מי טעמא, גופיה לא קני ליה – קנין הממון פקע שהרי הפקיעו, איסורא הוא דאיכא גפיה – נשאר לרבו רק קנין האיסור, ואיסורא לא מצי מקני ליה – ואת קנין האיסור לחד אי אפשר להפקיע באמצעות שטר.

אמר ליה רב אשי לאממר, והאמר עולא אמר רבי יוחנן המפקיע עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור, וכן אמר רב תימא בר אבין אמר רב אהר זב ואתה זה – בין מפקיע עבדו ובין מקדיש עבדו, יצא לחירות וצריך גט שחרור, ואתה אמרת שאין לו תקנה.

אמר ליה אממר, כיונת אמוראים אלו שהעבד צריך – הוא אמנם זקוק לשטר שחרור, ואין לו תקנה – אבל השטר לא יועיל.

איכא דאמר – יש שאמרו שאמר אממר הרב המפקיע עבדו ומת הרב, אותו העבד אין לו תקנה – השטר שיתנו לו הירוששים לא יועיל להתירו בבת חורין. מי טעמא, גופיה לא קני ליה – קנין הממון כבר פקע שהרי הפקיעו, איסורא הוא דאיכא גפיה – נשאר אצל הארון רק קנין איסור, ואיסורא לגפיה לא מודית – וקנין איסור אין אדם מוריש לבנו.

אמר ליה רב אשי לאממר, והא בי אתא רב דימי אמר בשם רבי יוחנן, שאם הארון אמר בשעת מיתתו, פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה, והפקיעה כופים את הירוששים לכתוב לה גט שחרור, הרי שאפשר להיריש קנין איסור.

ענה אממר דרב דימי – המימרא של רב דימי בשם רבי יוחנן טעונת היא, שהרי רב אמי ורב אסי הקשו לרבי יוחנן, והוא לא ענה להם.

חור ואמר ליה רב אשי לאממר, מי טעונתא – מה טענו רב אמי ורב אסי, דלא אמרה – שאביהם לא אמר בלשון שחרור, משמע הא אמרה בלשון שחרור כגון הרי את בת חורין, הרי נשאתיך, וכו'. ורבו לא מיחה בידו, הרי זה לא יצא לחירות, כיון שאין בכל אלו ראייה ששחררו, וקשה על רבי יהושע בן לוי.

אמר ליה אממר לרב אשי, אנה בדרב שמואל בר יהודה שרבי יוחנן לא אמר מימרא זו כלל ואין לדייק מדבריו שאדם מוריש לבניו קנין איסור. מעשה בההוא דסקריתא דעבד – קרית עבדים

של ישראלים, דאנרין לעובד בוכבים – שמכרו את העבדים לעובדי כוכבים. לפי המבואר במשנה לקמן (גמ): המוכר עבדו לעובדי כוכבים, יוצא העבד לחירות, ובמכירת העבדים לגויים פקע מבעליהם הקנין הממוני, והיה חסר לעבדים רק שטר שחרור. כלל מרנותא פתרא – מתו אדוניהם האחרונים כלומר הגויים שקנו אותם, אותו לקמיה דרבנא – באו העבדים לפני רבינא, כדי שיתיר אותם להנשא לבנות ישראל, ובנתים מתו הן האדונים הראשונים הישראלים, שמכרו אותם לגויים. אמר להו – רבינא לעבדים, זילו אהדרו אנן מרנותא קמאי – לכו וחפשו את בני האדונים הראשונים וכתבו להם גיטא דחירותא – ובקשו מהם שיכתבו לכם שטר שחרור ותהיו מותרים בבנות ישראל.

אמרו ליה רבנן לרבנא, והאמר אממר המפקיע עבדו ומת אותו העבד אין לו תקנה, כיון שאין אדם מוריש לבניו את קנין האיסור, ואין יוכלו בני האדונים לכתוב שטר שחרור. אמר להו רבינא, אנה פרי דמי סבירא לי – אני סובר כמו רב דימי שאמר בשם רבי יוחנן שאדם מוריש קנין איסור לבניו.

אמרו ליה החכמים לרבינא, הלא דרב דימי – דברי רב דימי בשם רבי יוחנן טעונת היא, וכמו שהקשו לו רב אמי ורב אסי. אמר להו רבינא, מי טעונתא – מה טענו רב אמי ורב אסי, דלא אמרה בלשון שחרור, כי הוא רק אמר 'אל ישתעבדו בה', ואין זה לשון שחרור, הא אמרה בלשון שחרור כגון הרי את בת חורין הרי נשאתיך, שדינו של רבי יוחנן היה נכון, וכן במקרה שלנו שבמכירת העבד לגוי, פקע קנין הממון ואינו משתעבד עוד, יכולים הבנים לכתוב לו שטר שחרור. והלכתא – ונפסקה הלכה דרבנא שקנין איסור עובר בירודה ולא באמימור.

מעשה בההוא עבדא דבי תרי – עבד כנעני של שני שותפים, קם חד מיניהו ושהחריה לפניה – קם אחד השותפים ושחרר את חלקו, ועשה עתה העבד חציו עבד וחציו בן חורין. במקרה זה כופים את רבו וכותב לו שטר שחרור כדי שיוכל לשאת בת ישראל, והעבד צריך לכתוב לאדון שמשחררו בעל כרחו, שטר חוב על חצי דמיו, שהרי רק חציו היה עבד, וכאשר יהיה לו כסף, ישלם לו כמה שהיה שוה.

אמר אידך – אמר השותף השני בליבו, השקא שמעי בי רבנן – עכשיו ישמעו חכמים ויכריחו אותי לשחררו, ומפקדו ליה מינאי – ויפסידו לי את עבדי. אול אקניה לבנו קמן – הלך והקנה את העבד לבנו הקטן. וכוונתו היתה שבית דין אינם יכולים לכופ קטן לשחרר עבד. שלח להו רב יוסף בריה דרבא לקמיה דרב פפא, לדעת מה לעשות בדינו. שלח ליה רב פפא תשובה, פאשר עשה – כשם שהוא עשה שלא דין ומנע מעבדו לימא בת חורין, קני יעשה לו, גמולו ישיב לו בראשו – כך אנו נשיב לו כגמולו ונפעל בדרך כזו שהעבד ישתחרר.

אנן קים לן בינינא – אנו מכירים את הקטן דסקריתא דעמיה לגבי זוני – שהוא מאד מחבב מטבעות כסף, מוקמינן ליה אפטרופוס – נעמיד לו אפטרופוס כדי שידקוק היטב בשומת העבד ויקבל עבורו מחיר טוב בשוק, לפי שהעבד צריך לכתוב שטר חוב על חצי דמיו,

רעש"י

רעש"י

דְּבָרֵינוּ ליה גִּיטָא דְּחִירוקָא עַל שְׂמִיָּה. לֹא יִהְיֶה לְבָבֵינוּ שְׂמוּאל פִּי הַקּוֹנְטֵרֶס
דְּמַפְרָשׁ עַל שְׂמִיָּה דְּקָדוֹן שְׂאִין מַשְׁהֵה קִטְן כְּלוֹס לְהַסִּידוֹ צִבְת חוֹרִין כְּמוֹ
קִטְוִן שְׂקָה וּבְמִשּׁוֹ מִן הַפּוֹרֵחַ לְחִיטוֹ נִתָּן גִּט עַד גְּדִיל וְעִי"ג דְּפִשְׁטוּתוֹ כִּכְר שִׁית
כִּכְר שְׂבַע מִמֶּכְרֵן מִמֶּכְר דְּמַטְלִיל (לְקוֹן וּט.) הֵיטוּ בְּמִמוֹן דְּוָקָא דְּהַפְסָר כ"ד הִיה

וּמִקְרָקִישׁ לִיהוּ וְזוּי וּכְתָב לִי
תִּגְנוּ רַבְּנָן הָאוֹמֵר עֲשִׂיתִי פֶּ
חוֹרִין חֲרִי הוּא בֶּן חוֹרִין
חוֹרִין רַבִּי אוֹמֵר קָנָה וְהִכְמַסְתִּי
יוֹחָנָן וְכוּלָן בְּשִׁמְרָם: תִּגְנוּ רַבִּי
לְפָלוּנִי נִתְּנָה לְפָלוּנִי חֲרִי הִיא
לְפָלוּנִי רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר קָנָה
אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן וְכוּלָן בְּשִׁמְרָם
פָּלוּנִי עֲבָדִי בֶּן חוֹרִין וְהוּא
שְׁמָא יִזְכֶּה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר
לֹא כֻתַּב לִי וְלֹא נֶתַן לִי הִיא
דְּמִי הָאוֹמֵר נִתְּנִי שְׂדֵה פֶּ
נֶתַן לִי חִישִׁינָן שְׁמָא יִזְכֶּה
לוֹ וְהוּא אוֹמֵר לֹא כֻתַּב
כִּמְאָה עֲדִים דְּמִי מִי אוֹכֵל
אוֹכֵל פִּירוֹת וְרֵבָה אִמֵּר מִי
הָא בִּאבָא הָא בִּבְרָא:
אֲפוֹתִיק לְאַחֲרִים וְשִׁחֲרָרוּ
כְּלוֹם אֵלֹא מִפְּנֵי תִיקוֹן הָא
אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין וְכוֹתֵב שְׁמִי
נִמְלִיאֵל אוֹמֵר אֵינוֹ כוֹתֵב
שְׁעִשְׂאוּ רַבּוֹ אֲפוֹתִיק וְשִׁחֲרָרוּ
רֵאשׁוֹן שׁוֹרֶת הָדִין אֵין הִיא
בְּדִבְרָא דְאִמֵּר רַבָּא הִקְדִּישׁ
שִׁיעֲבֹד אֵלֹא מִפְּנֵי תִיקוֹן

[illegible][illegible]

משנה

המשנה מביאה עוד דינים בענין שחרור עבד כנעני:

עבד כנעני ששעשאו רבו אפותיקי לאחרים – שהאדון לוהו כסף ושיעבד את העבד למלוה, שאמר לו אם לא אפרע לך ממקום אחר תגבה את העבד, ושיחררו לאחר מכן, שורת הדין היא שאין העבד חייב כלום, אלא מפני תיקון העולם תקנו חכמים שבפני את רבו ועושה אותו בן חורין על ידי שכותב לו שטר שחרור, והעבד כותב שטר חוב על דמי שמתחייב לשלם. רבן שמעון בן גמליאל אומר, העבד אינו כותב את השטר אלא המשתחרר כותבו והוא צריך לשלם אחר כך את שווי העבד.

הגמרא תפרש את דברי המשנה כולה, מיהו ששחרר, למי אין העבד חייב כלום, מיהו שכופין אותו לעשות את העבד בן חורין, למי העבד כותב שטר על דמיו, ומפני מה תקנו את כל זה.

גמרא

שנינו במשנה, שעבד ששעשאו רבו אפותיקי ושיחררו, מצד הדין הוא לא חייב כלום, אלא שמפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין.

הגמרא באה לבאר את המשנה:

שואלת הגמרא, מי שחררו לעבד זה.

מתרצת הגמרא, אמר רב, כוונת המשנה היא שרבן ראשון שחררו, והמשנה מתפרשת כך, עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחר, ולאחר מכן שחררו, שורת הדין היא שאין העבד חייב כלום לרבן שני שנעשה לו אפותיקי, ואין הוא יכול לגבות את חובו מן העבד, והטעם לכך הוא, להיות ואין גופו קנוי למלוה אלא רק משועבד לו, והשחרור מוציא מידי השעבוד בדרבנא, דאמר רבא הקדוש, חמין ושחררו – אדם שעבד את שורו למלוה, ולאחר מכן הקדישו לקרבן, או שעבד את חמצו למלוה גוי ולא משכנו אצלו, והגיע חג הפסח וחל עליו איסור חמץ, או שעבד את עבדו למלוה ולאחר מכן הוציאו לחירות, כל המקרים האלו מפקיעין מיד השיעבוד של המלוה, ולכן לגבי הקדש השור קדוש והוא לא משועבד, וכן לגבי חמץ חל על זה האיסור וזה לא משועבד לגוי, אלא זה נחשב לחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה, וכן לגבי שעבד העבד חל השחרור ואין העבד משועבד, ורואים שרבא סובר שהשחרור מפקיע מידי השעבוד. ממשך רב ומבאר, אלא שמפני תיקון העולם שאנו חוששים ששם ימצאנו המלוה את העבד בשוק

אלו, ולא כתב, אין בכך כלום, לפי שאין שדה נמכרת באמירה בעלמא.

הגמרא מביאה ברייתא לגבי שחרור עבד ומכירת שדה:

תנו רבנן בברייתא, האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין, והוא – העבד אומר, לא עשיתי, חיישינן – חוששים אנו ששם יפנה לו האדון לעבד שטר שחרור על ידי אדם אחר ואמר לו שיזכה בשטר זה בשביל העבד, וכיון שהשחרור זכות הוא לו, זכין לו שלא בפניו, ויתכן שאין העבד יודע ששחררו, ולכן אנו מקבלים את דברי האדון והעבד משוחרר. אבל אם אמר האדון כתבתי שטר שחרור ונתתי לו – לעבד, והוא אומר, לא כתב לי ולא נתן לי האדון שום שטר, הודאת בעל דין – העבד כמאמר עדים דמי, והוא נאמן לומר שלא השתחרר ויכול האדון להחזיק בו שוב אם ירצה, כי אנו אומרים שכנראה הוא טעה וסבר שהעבד קיבל את השטר, ובאמת אינו כן.

האומר נתתי שדה פלונית לפלוני, והוא – מקבל המתנה אומר לא נתן לי, חיישינן – חוששים אנו ששם יפנה לו הנותן שטר מתנה על ידי אדם אחר וזה לא נודע לו, ולכן מקיימים את דברי הנותן. אבל אם אמר בעל השדה כתבתי שטר מתנה ונתתי לו – למקבל המתנה, והוא אומר לא כתב ולא נתן לי בעל השדה שום שטר, הודאת בעל דין – המקבל כמאמר עדים דמי, והוא נאמן לומר שלא קיבל, ויכול בעל השדה לחזור ולהחזיק בשדה אם ירצה, כי אנו אומרים שכנראה הוא טעה וסבר שנתן לו שטר ובאמת אינו כן.

הגמרא מביאה דיון של אמוראים מי זכאי בפירות:

מי אוכל פירות במקרה שהנותן אומר כתבתי ונתתי לו והמקבל מכחיש שקיבל, רב חסדא אמר, נותן אוכל פירות, כיון שאנו מאמינים למקבל שאומר שלא קיבל ואם כן השדה חוזרת לנותן, ורבא אמר, משלשין – מניחים ביד שליש נאמן את הפירות, והיו מנוחים אצלו עד שיבוא אליהו. מסכמת הגמרא, ולא פליגי – רב חסדא ורבא אינם חולקים, כי לא דברו באותו מקרה, אלא הא – מה שאמר רב חסדא שהנותן אוכל פירות, מדובר בפאפא – דהיינו שמקבל המתנה עדיין בחיים ואומר לא קיבלתי, שאנו מאמינים לו משום הודאת בעל דין והנותן יכול לאכול את הפירות, ואילו הא – מה שאמר רבא שמשלשים את הפירות מדובר בברא – דהיינו שהמקבל כבר מת ובנו אומר שאביו לא קיבל שדה זו, ואנו חוששים שמא יבואו עדים שמסרה לאביו והוא אינו יודע, ולפיכך משלשים את הפירות עד שיבוא אליהו.

ומקנהיש ליה וזו – והעבד מקשקש ומרעיש לקטן במעט מעות כדי שיתפתה לשחררו, וכתב ליה – לעבד, גימא דחירותא על שמיא – גט שחרור על שמו של הקטן, שזה נחשב שהוא שחרר את העבד.

הגמרא מביאה ברייתא שמבארת את הדין בכמה מלשונות השחרור:

תנו רבנן בברייתא, האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין, או עבדי עשוי בן חורין, או חרי הוא בן חורין, בכל אחד מלשונות אלו חרי הוא בן חורין, לקמן הגמרא מעמידה שהכוונה היא שהוא כותב לשונות אלו בשטר. אבל אם אמר אעשנו בן חורין שזה לשון עתיד, רבי אומר, קנה העבד את עצמו להיות בן חורין, כיון שמשמעות הלשון היא שהאדון אומר שהוא יעשה את העבד בן חורין בשטר זה שהוא מוסר לו עתה. וחקמים אומרים, לא קנה, שכיון שאמר בלשון עתיד, משמע מדבריו שהוא מתחייב לשחררו לאחר זמן, ולא בשטר שהוא מביא לו עתה אלא בשטר אחר, והוא עדיין לא נתן לו אותו ולכן הוא לא קנה.

הגמרא מבארת במה מדובר:

אמר רבי יוחנן, וכו' – כל הלשונות שהביריתא הביאה, מדובר שכתבן בשטר ומסרו לעבד, ולכן אם כתב 'עשיתי עבדי בן חורין' וכדומה, הרי זה לשון שטר שחרור, אולם אם כתב 'אעשנו בן חורין' בלשון עתיד, בזה נחלקו רבי וחקמים, לפי רבי הוא השתחרר כי כוונתו היא שיעשה העבד בן חורין בשטר זה, ולפי חכמים הוא לא השתחרר כי כוונתו היא לעשות את העבד בן חורין על ידי שטר אחר ולא בשטר זה, ואין זה שטר שחרור. אבל אם רק אמר אחד מלשונות אלו, אין בכך כלום ויכול האדון לחזור בו, לפי שאין עבד משתחרר באמירה בעלמא.

הגמרא מביאה ברייתא בדיון דומה לגבי שדה: תנו רבנן בברייתא, האומר נתתי שדה פלונית לפלוני, או נתונה לפלוני, או חרי היא שלו, בכל אחד מלשונות אלו חרי היא שלו. אבל אם אמר נתנתה לפלוני, רבי מאיר אומר, קנה פלוני את השדה, וחקמים אומרים, לא קנה אותה.

הגמרא מבארת במה המדובר:

אמר רבי יוחנן, וכו' – כל הלשונות האלו שהביריתא הביאה, מדובר שכתבן בשטר ומסרו לאותו אדם, ולכן אם כתב 'נתתי שדה פלונית לפלוני' וכדומה, הרי זה לשון שטר מתנה, אבל אם כתב 'אתנה לפלוני', לפי רבי מאיר כוונתו שרצה לתת את השדה בשטר זה, ולפי חכמים כוונתו שבעתיד הוא יתן לו אותה בשטר אחר ואין זה שטר מתנה. אבל אם רק אמר לשונות

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שלישי עמ' ב

לחירות באמצעות כסף. אמר רבי ירמיה אמר רבי חנינא אמר רב אשי אמר רבי, מי שהיה מחזק אצלנו שהוא עבד כנעני, וראינו שהוא נשא את בת חורין, כפני רב – ורבו היה נוכח בשעת מעשה,

אמר רב שמואל בר אחי, אמר רב חנניא סבא, אמר רבי יצחק בר אשיאי, אמר רב הונא, אמר רב חנניא, חלקה ברבי שמעון, ומסקנת הגמרא, ולא היא – אין זה נכון, אלא אין חלקה ברבי שמעון, ועבד כנעני יוצא

מקנה – האדון שהוא המקנה נתן לה את הסודר, בעוד שהשפחה שקונה את עצמה היתה צריכה לתת סודר לאדון ולכן אמר רב נחמן שלא עשה ולא כלום הגמרא מביאה דעות נוספות:

וְיֹאמַר לוֹ עֲבָדִי אֲתָהּ כִּיּוֹן שְׂהוּא מְשׁוּעָבֵד לוֹ, וְיוֹצִיא לְעוֹן עַל בְּנֵי שְׁהֵם בְּנֵי עֵבֶד, עַל כֵּן תִּקְנוּ חֲכָמִים שְׂכּוּפִין אֶת רַבּוֹ שְׁנִי – הַמְלוּהָ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין וְכוּתֵּב לוֹ הָעֶבֶד שְׁטָר חוֹב עַל דְּמִיּוֹ, וְכוּ הוּא מִתְחַיֵּב לוֹ אֶת שְׁוִיּוֹ. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, אֵין הָעֶבֶד כּוֹתֵב שְׁטָר חוֹב עַל דְּמִיּוֹ, אֲלָא הַמְשַׁחֵר – הַלּוּהָ כּוֹתֵב שְׁטָר חוֹב עַל שְׁוִי הָעֵבֶד לְמַלּוּהָ, כִּי בִזָּה שִׁחְרָר אֶת הָעֵבֶד הַפְסִיד הַמְלוּהָ אֶת שְׁעָבֻדוֹ.

הַגְמָרָא מְפָרֶשֶׁת אֶת מַחְלוקָתָם לְפִי בִיאוּרוֹ שֶׁל רַב, בְּמֵאֵי קָא מִיפְלִגִי – בְּמָה נַחֲלֹקוּ תָנָא קָמָא וּרְבִין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בְּדִין מוֹזִיק שִׁיעָבֻדוֹ שֶׁל תְּכִירוֹ קָא מִיפְלִגִי – נַחֲלֹקוּ, דְּמָר, וְהוּא רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, כְּכָר, מוֹזִיק שְׁעָבֻדוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ תְּכִיב, וְרַבּוֹ רֹאשׁוֹן שִׁחְרָרוֹ וְהַפְקִיעַ אֶת שְׁעָבֻדוֹ שֶׁל שְׁנִי חַיִּיב לְשַׁלֵּם לוֹ עַל כֵּר, וְכָר, וְהוּא תָנָא קָמָא, כְּכָר, מוֹזִיק שְׁעָבֻדוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ כְּטוֹר, וְלֹכֵן אֵין רַבּוֹ רֹאשׁוֹן חַיִּיב דְּבַר, וְרַק הָעֵבֶד מְשַׁלֵּם לְרַבּוֹ שְׁנִי כְּאָמְרוֹ.

הַגְמָרָא מְסִיעֶת לְפִירוּשׁ זֶה, אִיתְמַר נָמִי – שְׁנִינִי גַם כֵּן, תְּמִיךְ שִׁיעָבֻדוֹ שֶׁל תְּכִירוֹ מִה דִּינוֹ, כְּאָמְרוֹ בִּזָּה לְמַחְלוקָת רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מְחַיֵּב אֶת הַמּוֹזִיק וְתָנָא קָמָא פּוֹטֵר.

הַגְמָרָא מְבִיאָה דְּעָה שְׁנִיָּה בְּהַסְכָּר הַמְשָׁנָה: עוֹלָא אָמַר, מִה שֶׁהַמְשָׁנָה אִמְרָה שִׁחְרָרוֹ אֶת הָעֵבֶד, מִי שִׁחְרָרוֹ, רַבּוֹ שְׁנִי – הַמְלוּהָ, הוּא זֶה שִׁחְרָרוֹ, שׁוֹרֵת תְּרִין אֵין הָעֶבֶד תְּכִיב בְּלֹם בְּמִצְוֹת הַנְּהוּגוֹת רַק בְּבְנֵי חוֹרִין, כִּיּוֹן שְׂהוּא מְשׁוּחָרֵר כָּלל שְׁהָרִי עֵדִין לֹא הִיָּה קְנוֹי לְמַלּוּהָ וְאֵין הוּא יָכוֹל לְשַׁחֲרוֹר, אֲלָא מִפְּנֵי תִּקְוַת הָעוֹלָם שֶׁהָרִי יֵצֵא עָלָיו שֵׁם שְׂהוּא בֶּן חוֹרִין, עַל כֵּן בּוֹפִין אֶת רַבּוֹ רֹאשׁוֹן – הַלּוּהָ שְׂהוּא נַחֲשֵׁב לְאִדְוָנָה, וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין עַל יְדֵי שְׂכּוּתָהּ לוֹ שְׁטָר שִׁחְרָרוֹ, וְכוּתֵּב הָעֵבֶד שְׁטָר חוֹב עַל דְּמִיּוֹ וְכוּ מִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם לוֹ מִה שֶׁנִּפְסַד בְּשִׁחְרָרוֹ בְּמָה שֶׁהִיָּה שׁוֹה יוֹתֵר מִן הַחוֹב. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, הָעֵבֶד אֵינִי כּוֹתֵב שׁוֹם שְׁטָר כִּיּוֹן שְׂהוּא לֹא גֵרָם לְאִדְוָנוֹ הַלּוּהָ שׁוֹם הַפְסֵד, אֲלָא הַמְשַׁחֵר – הַמְלוּהָ, הוּא הַכּוֹתֵב שְׁטָר חוֹב לְלוּהָ עַל דְּמִיּוֹ, דְּהֵינִי שְׂהוּא חַיִּיב לְשַׁלֵּם לְרַבּוֹ רֹאשׁוֹן אֶת שְׁוִי הָעֵבֶד הַיּוֹתֵר עַל הַחוֹב, כִּיּוֹן שֶׁהַפְסִיד לוֹ אֶת עֵבֶד בְּמָה שֶׁכָּתַב לוֹ שְׁטָר שִׁחְרָרוֹ, שְׁעַל יְדֵי כֵךְ חַיִּיב רַבּוֹ רֹאשׁוֹן לְשַׁחֲרוֹר.

הַגְמָרָא מְפָרֶשֶׁת אֶת מַחְלוקָתָם לְפִי הַבִּיאוּר שֶׁל עוֹלָא, בְּמֵאֵי קָא מִיפְלִגִי – בְּמָה נַחֲלֹקוּ תָנָא קָמָא וּרְבִין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בְּדִין מוֹזִיק שִׁיעָבֻדוֹ שֶׁל תְּכִירוֹ קָא מִיפְלִגִי – נַחֲלֹק, אִם נַחֲשֵׁב הִיָּה לְשַׁלֵּם עָלָיו דְּמִיָּם, מָר, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, כְּכָר, מוֹזִיק שְׁעָבֻדוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ תְּכִיב, וְלֹכֵן עַל הַמְלוּהָ לְשַׁלֵּם לְרַבּוֹ רֹאשׁוֹן עַל הִיָּה זֶה שֶׁבִּגְלָלוֹ הוֹכֵרָה לְשַׁחֲרוֹר

אֶת עֵבֶדוֹ, אִף שְׂאֵין הִיָּה זֶה הִיָּה הַנִּיכָר, וְכָר, תָּנָא קָמָא, כְּכָר הִיָּה שְׂהוּא נִיכָר לֹא שְׁמִיָּה הִיָּה, וְלֹכֵן אֵין רַבּוֹ שְׁנִי שְׂהוּא נִיכָר לְרַבּוֹ רֹאשׁוֹן חַיִּיב לְשַׁלֵּם לוֹ, אֲלָא עַל הָעֵבֶד לְשַׁלֵּם כְּשִׁיעוֹר הַנָּאִתוֹ מִן הַשִּׁחְרָרוֹ.

הַגְמָרָא מְפָרֶשֶׁת מְדוּעַ נַחֲלֹקוּ רַבּוֹ עוֹלָא בְּבִיאוּר הַמְשָׁנָה: עוֹלָא שְׁפִירֵשׁ אֶת הַמְשָׁנָה שְׂרַבּוֹ הַשְׁנִי שִׁחְרָרוֹ, וְהַמְחַלּוֹקֶת הִיא בְּהִיָּה שְׂהוּא נִיכָר הָאֵם הוּא נַחֲשֵׁב לְהִיָּה אוֹ שְׂלָא, מֵאֵי מְעָמָא – מְדוּעַ לֹא אָמַר כְּכָר שְׂמִדוּבֵר שְׂרַבּוֹ רֹאשׁוֹן שִׁחְרָרוֹ, וְהַמְחַלּוֹקֶת הִיא אִם מוֹזִיק שְׁעָבֻדוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ חַיִּיב אוֹ פְטוֹר, אָמַר לָךְ – יָכוֹל עוֹלָא לֹמַר לָךְ, אֵין לְפָרֶשׁ כֵּן מְשׁוֹם שֶׁבְּמְשָׁנָה נִאמַר 'כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין', וְלִרְבִּי הַכּוֹנֵה שְׂכּוּפִין אֶת רַבּוֹ שְׁנִי, וְקִשָּׁה הָאֵם לְשִׁנִּי רַבּוֹ קָרִית לִיָּה – הָאֵם קִרְאָת לוֹ בְּמְשָׁנָה 'רַבּוֹ', הָרִי אֵינוֹ אֲלָא מְשׁוּעָבֵד לוֹ.

וְכָר שְׁפִירֵשׁ אֶת הַמְשָׁנָה שְׂרַבּוֹ הָרֹאשׁוֹן שִׁחְרָרוֹ, וְהַמְחַלּוֹקֶת הִיא בְּמוֹזִיק שְׁעָבֻדוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ הָאֵם נַחֲשֵׁב לְמוֹזִיק אוֹ שְׂלָא, מֵאֵי מְעָמָא – מְדוּעַ לֹא אָמַר כְּעוֹלָא שְׂמִדוּבֵר שְׂרַבּוֹ שְׁנִי שִׁחְרָרוֹ, וְהַמְחַלּוֹקֶת הִיא אִם הִיָּה שְׂהוּא נִיכָר שְׂמִיָּה הִיָּה אוֹ לֹא, אָמַר לָךְ – יָכוֹל רַבּוֹ לֹמַר לָךְ, אֵין לְפָרֶשׁ כֵּן מְשׁוֹם שֶׁבְּמְשָׁנָה נִאמַר 'עֵבֶד שְׂעָשָׂא רַבּוֹ אַפּוֹתִיקִי לְאַחֲרִים וְשִׁחְרָרוֹ, וְלַעוֹלָא הַכּוֹנֵה שִׁחְרָרוֹ רַבּוֹ שְׁנִי, וְקִשָּׁה הָאֵם לְשִׁנִּי מְשַׁחֵרֵר קָרִית לִיָּה – הָאֵם קִרְאָת לוֹ 'מְשַׁחֵרֵר', הַלּוּאֹ אֵין שִׁחְרָרוֹ כְּלֹם, שְׂהוּא רַבּוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁחֲרוֹר.

הַגְמָרָא מְבִיאָה עוֹד מְדִינִי אַפּוֹתִיקִי שְׂפַקַּע הַשְּׁעָבֻד שְׂבִדָּה:

אִיתְמַר, הָעוֹשֶׂה שְׂרַבּוֹ אַפּוֹתִיקִי לְאַחֲרִים שְׂמַמְנָה יִגְבוּ אֶת חוֹבָם, וְשְׂמַמְנָה נִהָר וְעֵתָה כָּל הַשְּׂדֵה מוֹצֶפֶת בְּמִיָּם וְנִתְקַלְקֶלָה הַקִּרְקַע לַעוֹלָם, אָמַי הַמְכּוֹנָה שְׂפִיר נָאֵה אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, שְׂאֵף שֶׁהַפְסִיד אֶת שְׁעָבֻדוֹ בְּשְׂדֵה, מְכַל מְקוֹם אֵינוֹ גּוֹבֵה אֶת חוֹבוֹ מִשְׂאָר הַנִּכְסִים שֶׁל הַלּוּהָ, שְׂאֵין לוֹ שְׁעָבֻד אֲלָא עַל שְׂדֵה זֶה, וְכַנְשִׁטְפָּה פִּקְעָה שְׁעָבֻדוֹ לְגַמְרִי. וְאִבּוּהָ דְּשְׂמּוּאֵל אָמַר, גּוֹבֵה הוּא אֶת חוֹבוֹ מִשְׂאָר נִכְסִים, שְׂאֵף הֵם מְשׁוּעָבֵדִים לוֹ. הַגְמָרָא מְפָרֶשֶׁת אֶת הַדְּבָרִים, אָמַר רַבּוֹ נִתְקַן בְּרִי יִצְחָק בְּתַמְדָּה, מְשׁוֹם דְּאָמַי שְׂפִיר נָאֵה הוּא עַל כֵּן הוּא אָמַר שְׂמַעְתָּא דְּלֹא שְׂפִירָן – הַלְכוֹת שְׂאֵינִן נְאוּת, שְׂאֵין דִּין כֵּן שִׁפְסִיד אֶת חוֹבוֹ שְׂלָא יָכוֹל יוֹתֵר לְגַבּוּתוֹ כְּאִשֶּׁר נִשְׁטַפָּה הַשְּׂדֵה, אֲלָא תְּתַרְנֵם שְׂמַעְתִּיהָ – תְּבֹאֵר וְתַעֲמִיד אֶת הַדִּין שְׂאִמַר אָמַי שְׂמִדוּבֵר בְּאַפּוֹתִיקִי מְפּוֹרֶשׁ, דְּהֵינִי דְּאָמַר לִיָּה הַלּוּהָ לְמַלּוּהָ לֹא יִהְיֶה לָךְ פְּרַעְוִין עַל חוֹבְךָ אֲלָא מְשָׁדָה זֶה שְׂאֵו לֹא הַלּוּהָ אֲלָא עַל דְּעַת שְׂדֵה זֶה בְּלִבְדּוֹ וְרַק הִיא מְשׁוּעָבֵדָת לוֹ, וְכַנְשִׁטְפָּה אֵין לוֹ עוֹד מְמָה לְגַבּוּת, אֲבָל

בְּאַפּוֹתִיקִי סָתָם שְׂאִמַר הַלּוּהָ לְמַלּוּהָ אִם לֹא אֲשַׁלֵּם לָךְ גְּבָה מְכָאן, אֵין בְּכָלל זֶה שְׂלָא יִהְיֶה נִכְסִים אַחֲרִים מְשׁוּעָבֵדִים לוֹ, וְאִם אֵי אֲפִשֵׁר לְגַבּוּת מִהַשְּׂדֵה גְּבָה מִנְכָּסִים אַחֲרִים. וְנִמְצָא שְׂאֵין מַחְלוקֶת בֵּין אָמַי לְאִבּוּהָ דְּשְׂמּוּאֵל, שְׂכֵן אָמַי דִּיבֵר בְּאַפּוֹתִיקִי מְפּוֹרֶשׁ, וְאִבּוּהָ דְּשְׂמּוּאֵל דִּיבֵר עַל אַפּוֹתִיקִי סָתָם. תְּנִיָּא נָמִי הָכִי – שְׁנִינִי בְּבִרְיָתָא כְּדַבְרֵי רַבּוֹ נַחֲמֵן בְּרִי יִצְחָק, הָעוֹשֶׂה שְׂרַבּוֹ אַפּוֹתִיקִי לְאַחֲרִים וְשְׂמַמְנָה נִהָר, גּוֹבֵה הַמְלוּהָ מִשְׂאָר נִכְסִים כִּיּוֹן שְׂהוּא אַפּוֹתִיקִי סָתָם. וְאִם אָמַר לוֹ הַלּוּהָ לְמַלּוּהָ, לֹא יִהְיֶה לָךְ פְּרַעְוִין אֲלָא מְשָׁדָה זֶה – דְּהֵינִי אַפּוֹתִיקִי מְפּוֹרֶשׁ, אֵינוֹ גּוֹבֵה מִשְׂאָר נִכְסִים.

הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִיָּתָא נּוֹסֶפֶת בְּעִין זֶה: תְּנִיָּא אִידָךְ – שְׁנִינִי בְּרִיָּתָא אַחֲרָת, הָעוֹשֶׂה שְׂרַבּוֹ אַפּוֹתִיקִי לְבַעַל חוֹב שִׁיגְבָה מִמֶּנָּה אֶת חוֹבוֹ וְכֵן הָעוֹשֶׂה כֵּן לְכַתּוּבָת אִשָּׁה שִׁמְשָׁדָה זֶה תִּגְבָּה אֶת כְּתוּבָתָה לְכַתּוּבָתָאֵלְמָן אוֹ יִרְגְּשָׁנָה, יָכוֹל הוּא לְמוֹכֵרָם וְהַבְעֵל חוֹב וְהָאִשָּׁה גּוֹבֵה אֶת חוֹבָם מִשְׂאָר נִכְסִים. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, בְּעַל חוֹב גּוֹבֵה אֶת חוֹבוֹ מִשְׂאָר נִכְסִים אִם הַלּוּהָ מְכַר אֶת הַשְּׂדֵה הַמְשׁוּעָבֵדָת, אֲבָל אִשָּׁה אֵינָה גּוֹבֵה אֶת כְּתוּבָתָה מִשְׂאָר נִכְסִים, וְאֵין הַבְעֵל יָכוֹל לְמַכּוֹר אֶת הַשְּׂדֵה, וְאִם עֵבֶר וּמְכָרָה, הַמְכַר בְּטֵל, מְכִיּוֹן שְׂאֵין דְּרָבָה שֶׁל אִשָּׁה לְחַזֵּר עַל בְּתִי דִּינִי, וְכַשִּׁיחָה נִישָׂאָת הִיא מְתוּכּוֹנָת שְׂהָאֲרִיּוּת עַל הַכְּתוּבָה תִּהְיֶה רַק עַל הַשְּׂדֵה שֶׁהַבְעֵל שִׁיעֵבֵד לָהּ, וְלֹא עַל שְׂאֵר נִכְסִיָּם, כִּי אַחֲרָת הִיא תִּיאֲלֹץ לְחַזֵּר אַחֲרֵי הַקּוֹנִים וְלַהֲתַדִּיין אִיתָם כְּדִי לְכַרֵּר מִי קְנָה רֹאשׁוֹן וּמִי אַחֲרוֹן, וְאֵין זֶה דְּרַבָּה שֶׁל אִשָּׁה לְחַזֵּר אַחֲרֵי בְתִי דִּינִי.

מְשָׁנָה

דִּינִי חֲצִי עֵבֶד וְחֲצִי בֶן חוֹרִין: מִי שֶׁחֲצִי עֵבֶד וְחֲצִי בֶן חוֹרִין, כְּגוֹן שְׂהִיָּו שְׁנִיָּם שׁוֹתֵפִים בּוֹ, וְשִׁחְרָר אֶחָד מֵהֶם אֶת מַחְצִית חֲלֹקוֹ בְּעֵבֶד וְנַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל גְּמוּר בְּאוֹתוֹ חֲצִי הַמְשׁוּחָרֵר, וְעֵדִין חֲצִי עֵבֶד לְפִי שְׂרַבּוֹ הַשְׁנִי לֹא שִׁחְרָרוֹ, וּמִדּוּ דִין עֵבֶדוֹתוֹ כְּאִשֶּׁר אֵין כּוֹלֵל לְרַבּוֹ וְחֲצִי לְעַצְמוֹ, שְׁעוֹבֵב אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמוֹ יוֹם אֶחָד, וְכֵךְ עוֹלָה שְׂהוּא מַחְצָה אֲצֵל רַבּוֹ וּמַחְצָה אֲצֵל, דְּכָרִי בֵּית הֶלֶל. בֵּית שְׂמַאי אָמְרִים, אֲתָם, בֵּית הֶלֶל, תִּתְּנֶנָּם אֶת רַבּוֹ שְׂלָא יִפְסִיד דְּבַר בִּכְךָ שְׂחָצִי עֵבֶדוֹ מְשׁוּחָרֵר, וְלֹכֵן הוֹרִיתִם שִׁיעָבֻד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמוֹ יוֹם אֶחָד, וְאֶת הָעֵבֶד עַצְמוֹ לֹא תִתְּנֶנָּם בְּכָל מַה שִׁדְּרוּשׁ לוֹ, שְׂהָרִי לִישָׂא שְׂפָחָה אִי אֲפִשֵׁר לוֹ, מְשׁוֹם שֶׁכְּכָר חֲצִי בֶן חוֹרִין וְכוּן חוֹרִין הוּא יִשְׂרָאֵל גְּמוּר הָאֲסוּר בְּשַׁפְחָה,

הַמְשַׁחֵר בִּיאוּר לְמַסְכַּת גִּטִּין לְיוֹם רִאשׁוֹן עֵמָ' א

לְצַדִּיקָה.

הַגְמָרָא דְּנָה בְּאִדָּם שְׂמִחְזִיר חוֹב שְׁנִשְׁמַט:

תְּנִין תְּהָם בְּמַסְכַּת שְׁבִיעִית (פ"י מ"ח)

מִנִּין – מְדוּעַ זֶה נַחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה הֵלָא הַמְשַׁחֵר שִׁיךְ לְלוּהָ, וְאֵין זֶה אֲלָא גְמִילוּת חֶסֶד, אֲלָא מְכָאֵן לְבַעַל חוֹב שְׂקוֹנָה מִשְׂבּוֹן, וְכוּן שֶׁהַמְשַׁחֵר שְׁלֹו נַחֲשֵׁב לוֹ הַחֲזוּרָה הַמְשַׁחֵר

שְׂנִיָּמָר בְּעִין מְלוּהָ שְׂמִחְזִיר לְלוּהָ אֶת כְּסוֹת הַלֵּילָה שְׂהוּא לִקַּח כְּמִשְׁכּוֹן, 'וְלָךְ תְּהִיָּה צִדִּיקָה' (דְּבָרִים כד ג), שְׂמַעְשָׂה זֶה נַחֲשֵׁב בְּצַדִּיקָה, וְאִם נִאמַר שְׂמִלּוּהָ אֵינוֹ קוֹנָה אֶת הַמְשַׁחֵר צִדִּיקָה

וַיֹּאמֶר לוֹ עֲבָדִי אֲחָת. יוֹצִיא לַעֲוֹלָה עַל בְּנֵי: **אֵלֶּה הַמְשֻׁחָרֵר בּוֹתֵב.** שָׁטָר לְבַעַל חֹבּוֹ עַל דְּמֵי הוֹאִיל וְהִזִּיק שְׁעֵבְדוֹ וְשָׁלַם לוֹ: **אֵין הָעֶבֶד חַיִּיב כְּלוֹם כְּמִצְוֹת הַנְּהוּגוֹת בְּבְנֵי חוֹרֵץ יוֹתֵר מִמַּעֲבָדִים שְׁלֹא הָיָה קִנּוּי לוֹ וְלֹא יִכּוֹל לִשְׁחָרְרָו: עַל דְּמֵי.** הַעוֹדִפִּים עַל הַחֹבּ: **אֵינוֹ בּוֹתֵב.** אֵין עֶבֶד בּוֹתֵב לוֹ שׁוֹם שָׁטָר דְּמָאֵי עֶבֶד לִיה אִידוֹ

[illegible]

וְיָהּ לֹד פִּרְעוֹן אֶלָּא מִזֹּא אֵינוּ גּוֹבֵה מִשְׁאָר נִבְכִּים תִּנְיָא אִידָּךְ הִעָלִי וּלְתוֹכָת אִשָּׁה גּוֹבִין מִשְׁאָר נִבְכִּים רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן נְכִימְיָאל אוֹמֵר אִשָּׁה אֵינָה גּוֹבֵה מִשְׁאָר נִבְכִּים שְׂאִין דְּרַבָּה שֶׁל אִשָּׁה לְחֹדֶר עַל עֵבֶד וְחֹדֶיךָ בֶּן חֹרִין עוֹבֵד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת עֲצֻמוֹ יוֹם אֶחָד אוֹמְרִים תִּקְנִיתֶם אֶת רַבּוֹ וְאֶת עֲצֻמוֹ לֹא תִקְנִיתֶם לִישָׁא שְׂפָחָה אִי

פל יבקשו חתרתיו להם ואלה עמד על אחיה נחזרו מי קנה ראשון ומי חתרו ויטעוהו ויבטלו המכירה דקבי חתרתיו ביבמות פ' אלהה (דף סא:) ג' מנקטת אדם לבעלה דמתי' שם כותבין מכרה עמיס' וא' זה וא' זה דלס מכר הבעל האשה ומיניה ואם מכרה האשה המוחסן כגל ויבטל ואלהה שלא מקרה האשה לטרוף מהס דכס"ג לטעמיה דלמחר האה
 זה אשכא האשה ואתרוף דהסס אין כחוצקת מיוחדת טענין יוסר משאר נכסים ואי
 כוונתה לאשה חתרתיה וי' על כן הפקיעו דקמיס כח האחר לומר האשה לא תבא ב' י
 יותן אדם מכרה חתן מעירין א"ל ר' אבולין פסוקהא מבח' ואם אמרת חתן אמרת
 דלמתי האה גובין משאר נכסים ור' יוחנן פרכש"ג בוי' כשקבעו לטעה חתנו קיימין ואי
 כוונתה לאשה חתרתיה וי' על כן הפקיעו דקמיס כח האחר לומר האשה לא תבא ב' י
ל"א שפחה חתנו יכול וא"ת אפי' יכול לישא שפחה הא חתנו מקיים כבד פ' שפחה
 דלמחר הכל מודין כעבד שאין לו חיים וי"ל דלס היה יכול לקיים שבת כל דהו משום
 עשה דפרו ורבו ויזכירי ללו' ללא יזכה קדש (דף סא:) וי"ל דהא חפצר לקיים שפחה
 וישא דבדיקה יצא עשה דחפסי' מפקחא חפצר על כפולתא דה' וא"ת ומיכור עמו עבד
 כעניינו וי' חתנו כחצוהו (דף ס"א:) פ' ויבטלוהו חתן ומקרינן עמי' משום דעבד
 (דף ס"א:) דפרעה שפכטת חתן מרביטין טעיה חלף מינה וי"ל דגבי כפולתא לא חסר חלף
 ממורת דלז עבדותא דז' דה' דקדשן כפרכא חאמר (דף ס"א:) ויבולין ממורס לישאר בי' י
 מוקרין לבח' וא' דה' דלחי' דל עבדות ויטעפוש ב"א' שפחה כחצוהו כאל קדושי' י
 ממורס בישבאל וא"ת ויפא נתינה דחצוהי ונתיני מוקרין לבח' וא' דה' פרכ' י יחסין
 כתיבוי' למ"ד מפני שהא מרגיה וא' היא מרגינהו פי' איכיל כנה לישאר ב' י

רעש"י

ט'ה'ה דקבור'ה ש'לא י'חשב י'חפור כ'מו
ו'ה' ד'חפור נ'תן ב'שפ'ח'ה ט'פ'י מ'מ'מ'ר
ל'א ל'ה ת'ח'פ'ן א'ר'ת מ'ש'ם ב'ז'מ'מ'ר
מ'ח'י'ס'ר ל'ה ת'פ'ס'י ק'ד'ו'ש'ן ו'ח'ף ע'ל ג'ב
ד'ה' ח'י'נ'ה ח'י'נ'ה ח'ו'ש'ש ד'ה' מ'י'ס'ק'ב א'י'ז'ר'ח'ל
ח'ע'ג ד'ש'נ'י'ס פ'ס'ו'לי ק'ה'ל ד'נ'ת'ן א'י'ת ב'י'ת
ל'א ל'ה ת'ח'פ'ן א'ר'ת מ'ש'ם ב'ז'מ'מ'ר
מ'ח'י'ס'ר ל'ה ת'פ'ס'י ק'ד'ו'ש'ן ו'ח'ף ע'ל ג'ב
ד'ה' ח'י'נ'ה ח'י'נ'ה ח'ו'ש'ש ד'ה' מ'י'ס'ק'ב א'י'ז'ר'ח'ל

פת חורין אי אפשר שפכר חציו עבד וכטל וזלא לא גברא
 העולם אלא לפניה ורביה שנאמר 'לא תהו בראה לשבת
 יצרה' אלא מפני תיקון העולם בופין את רבו ועושה אותו
 בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו וחורו בית הלל להורות
 בדבריו בית שמאי: **גמרא** תנו רבנן המשחרר חצי עבדו
 רבי אומר קנה וחכמים אומרים לא קנה אמר רבה
 מחלוקת בשטר דרבי סבר והפדה לא גפדתה או חפשה
 לא נתן לה' מקיש שטר לכסף מה כסף בין כולו בין חציו
 אף שטר נמי בין כולו בין חציו ורבנן גמרי לה לה מאשה
 מה אשה חציה לא אף עבד נמי חציו לא אבל בכסף דברי
 הכל קנה פדויה ואינה פדויה לימא בהא קמפלגי דמר
 סבר חסישא עדיפא ומר סבר גזרה שוה עדיפא לא דכולי
 עלמא גזירה שוה עדיפא ושאי הכא דאיכא למיפרך מה
 לאשה שבן אינה יוצאה בכסף תאמר בעבד שיוצא בכסף
 ורב יוסף אמר מחלוקת בכסף דרבי סבר והפדה לא
 גפדתה פדויה ואינה פדויה ורבנן סברי דברה תורה כלשון
 בני אדם אבל בשטר דברי הכל לא קנה מיתבי המשחרר
 חצי עבדו בשטר רבי אומר קנה וחכמים אומרים לא קנה
 תיובתא דרב יוסף תיובתא (גימא) בשטר הוא דפליגי
 אבל בכסף לא פליגי לימא תיהיו תיובתא דרב יוסף
 בפתיתי אמר לך רב יוסף פליגי בשטר והוא הדין בכסף
 והוא דקא מיפלגי בשטר להודיעך כחו דרבי ולפליגי בכסף
 ולהודיעך כחו דרבנן כח דהיתירא עדיף ליה תא שמע
 והפדה יכול לכל תלמוד לומר לא גפדתה אי לא גפדתה
 יכול לכל תלמוד לומר והפדה הא ביצד פדויה ואינה
 פדויה בכסף ובשוה כסף ואין לי אלא בכסף בשטר מנין
 תלמוד לומר 'והפדה לא גפדתה או חפשה לא נתן לה'
 וילהלן הוא אומר 'וכתב לה ספר פרישת' מה להלן בשטר
 אף כאן בשטר אין לי אלא חציו בכסף או כולו בשטר
 חציו בשטר מנין תלמוד לומר 'והפדה לא גפדתה או
 חפשה לא נתן לה' מקיש שטר לכסף מה כסף בין כולו
 בין חציו אף שטר נמי בין כולו בין חציו בשלמא לרב יוסף
 בת דאיתותב הא מני רבי היא אלא לרבה רישא דברי
 הכל וסיפא רבי אמר לך רבה אין רישא דברי הכל וסיפא
 רבי רב אשי אמר רבי היא אלא מתניתין דקתני מי שחציו
 עבד וחציו בן חורין בשלמא לרבה מוקים לה בכסף ודברי
 הכל אלא לרב יוסף לימא רבי היא ולא רבנן אמר רבינא

בעבד

בעבד

וְהַשְׁלֵמָה דְּלִי אֲשֶׁרָה יְהִי בְּסֻכּוֹ וְהָיָה שְׂפָתָהּ וְהָיָה בִּת חוֹרֵן לְכַפּוֹ חַת רָבָה וְיֵשֵׁי
 מֵאוֹשׁ לְהִבּוֹ הֵם מִבְּרַח הַפֶּקֶד אֲמַר לִם שְׂפָתֵי בִין שְׂפָתָהּ מִתְחַבֵּר מִתְחַבֵּר
 וְהִתְלַקְלוּ לִנְזוֹת חֲסִידֵי בְּכָחוֹסִים וְעוֹד דְּמֵאוֹת לְרִבִּים שְׁאִי: **רַבֵּי** צִוְיָה רָעָה
 מְדַבֵּרָה לְרִיב אֲשֶׁרִי מִקְוִין (וְכִסּוּס דְּמֵאוֹת) לִם שְׂפָתֵי הַפֶּקֶד לְרִבִּים דְּכִסּוּס לְפִינֵי רָעָה
 וְרִבּוֹן בְּכָח מַעֲשֵׂיאוֹת וְלִבְשׁוֹ הַפֶּקֶדָּה עֲדִיפָא חֲסִידֵי שְׁאִי מֵאוֹשׁ דְּמֵאוֹת עֲדִיפָא

מ"מ פיון דאײַפאָל לײַפּרד שװײַן לײַפּרד שװײַן:

7353

בבביתא בשחרור בכסף ולחודיעה בתי דרנגון שאפילו בכסף אי אפשר לשחרר חצי עבד, אף שהיה מקום ללמוד 'הפדה לא נפדתה' שאפשר לשחרר באופן זה.

עונה הגמרא בתי דריתא עדיף ליה – עדיף לו לתנא לשנות את כוחו של המתיר, וללמוד עד כמה התיר, ולכן דיבר במשחררו בשטר, ולחודיעה כוחו של רבי שאפשר לשחרר גם בזה.

הגמרא מקשה על דברי רבה: תא שמי, נאמר בשפחה 'הפדה', שנפדתה ונשתחררה, יכול אתה לומר שהכוונה שנפדתה לכל, בפדיון ושחרור גמורים, תלמוד לומר 'לא נפדתה', שלא נשתחררה, אי 'לא נפדתה' יכול אתה לומר שלא נפדתה לכל, דהיינו שאינה משוחררת כלל, תלמוד לומר 'הפדה', שנפדתה ונשתחררה, הא כיצד יתפרש הפסוק, אלא

הכוונה שהיא פדויה ואינה פדויה, דהיינו שנשתחררה חציה ולא נשתחררה כולה, ולמדנו מפסוק זה שאפשר לשחרר למחצה בכסף ובשטר כסף, שהוא הפדיון המוזכר בכתוב. ואין לי ללמוד מהפסוק שחציה נפדה אלא בכסף, אבל בשטר מנין שמועיל שחרור למחצה, תלמוד לומר 'הפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה', ולחלק בגירוש אשה הוא אומר 'כתב לה ספר בריתה', ולומדים גזירה שוה 'לה' / 'לה' מה לחלק בגירוש אשה מדובר בשטר, דהיינו בגט, אף כאן בשפחה שלא ניתן לה חופשה מדובר בשטר, ואומר הכתוב ששפחה זו לא נשתחררה בשטר. אין לי – שלא למדתי מהכתוב אלא שאפשר לשחרר חצי של עבד בכסף, וכל שכן את כולו, או לשחרר את כולו בשטר, אבל שאפשר לשחרר גם חצי בשטר מנין, תלמוד לומר 'הפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה', מן השטר הכתוב ומדמה שחרור בשטר לשחרור בכסף, מה שחרור בכסף מועיל בין כשמשחרר כולו ובין כשמשחרר רק חצי, אף שחרור בשטר נמי מועיל בין כשמשחרר את כולו בין כשמשחרר את חצי בלבד. ומעתה קשה, בשללם – מובן הדבר לשיטת רב יוסף וכפי שאמר בתר דאיתותב – לאחר שנפרכו דבריו הראשונים, שרבי וחכמים חולקים בין בכסף ובין בשטר, לפי זה שריתא זו הא מני – מיהו שאמרה, רבי היא, שכלא אפשר לשחרר חצי עבד בין בכסף ובין בשטר, ולא חכמים, הסוברים שאין לשחרר חצי עבד כלל. אלא לרבה שאמר שבכסף הכל מודים שאפשר לשחרר חצי עבד, ובשטר נחלק, הלוא קשה, שאם כן הרישא של הברייתא שנאמר בה שאפשר לשחרר בכסף לחצאין, דברי הכל היא, בין לרבי ובין לחכמים, והסיפא של הברייתא שאמרה שאפשר לשחרר חצי עבד גם בשטר, רבי היא בלבד, שלחכמים אין לשחרר חצי עבד בשטר.

הגמרא מיישבת, אמר לך רבה – יכול רבה לומר לך, אין – אכן כן הוא. הרישא של הברייתא לדברי הכל היא, ואילו הסיפא אינה אלא לרבה, ואין כל תימה בכך.

הגמרא מביאה יישוב נוסף, רב אשי אמר, כל הברייתא רבי היא, וחכמים חולקים עליו בשטר ומודים לו בכסף, אבל ברייתא זו רבי אמרה.

המשך בעמוד ק

ולכן יש ללמוד ממנה שאין לשחרר למחצה בשטר ולא ללמוד מהיקש שאפשר. הגמרא דוחה, לא, דכילי עלמא – לדעת הכל, בין לדעת רבי ובין לדעת חכמים, מיהו שנה עדיפא מהיקש, ושאני חכם – וכאן שונה הדבר, שהעדיף רבי ללמוד בהיקש משום דאיכא למיפרך – שיש לפרוך את הגזירה שזה ולומר מה לאשה שהיא חמורה שכן אינה יוצאה מבעלה בכסף אלא בגט בלבד, ולכן גם אינה מתגרשת בגט הניתן למחציתה, תאמר בעבר שהוא קל שיוצא גם בכסף, ולפיכך יתכן שגם ישתחרר חציו בשטר הניתן לו על מחציתו.

דעה אחרת בביאור המחלוקת: ורב יוסף אמר, מחלוקת רבי וחכמים היא כששחרר חצי העבד נעשה בכסף, דרבי סבר שהשחרור מועיל משום שנאמר 'הפדה לא נפדתה' והיינו שהיא פדויה ואינה פדויה לגמרי, אלא חציה שפחה וחציה בת חורין, ופדיון הוא בכסף, ולמדנו שבכסף ניתן לשחרר חצי עבד. ורבה סבר שאין ללמוד מהפסוק משום שדברה תורה כלשון בני אדם הכופלים דבריהם, והתכוונה לומר שלא נפדתה ולא נשתחררה. אבל כשהשחרור נעשה בשטר, דברי הכל לא קנה את חציו, משום שלומדים גזירה שוה מאשה שאינה מתגרשת לחציה, וכאמור למעלה.

הגמרא מקשה על רב יוסף מברייתא בה נאמר במפורש במה נחלק: מיתבי, המשחרר חצי עבד בשטר, רבי אומר, קנה העבד ונשתחרר חציו, וחכמים אומרים, לא קנה ואינו משוחרר כלל וכלל. תיובתא דרב יוסף – האם אין זו תשובה נצחת נגד דברי רב יוסף שאמר שלא נחלקו בשטר ולדעת הכל אין משתחרר בו לחציו.

הגמרא אומרת, תיובתא – אכן זו תשובה ופירכה לדבריו.

הגמרא מוסיפה לדון בדברי רב יוסף:

(גימא – שמה נאמר) ונדיק בברייתא שהזכירה רק שטר, שבשטר הוא דפליגי – רק בו הם חולקים אם אפשר לשחרר בו חצי עבד, אבל בשחרור בכסף לא פליגי – לא נחלקו ולדעת הכל אפשר לשחרר בו חצי עבד, ומעתה ליכא תיובתא דרב יוסף בתרתי – האם נאמר שקשה על רב יוסף בשתיים, שמלבד שאמר שבשטר אין מועיל שחרור עבד לדברי הכל ובברייתא נאמר שנחלקו בזה, מלבד זאת אמר שנחלקו אם אפשר לשחרר חצי עבד בכסף ואילו בברייתא מדויק שלדעת הכל אפשר לשחרר בו חצי עבד.

דוחה הגמרא, אמר לך רב יוסף – יכול רב יוסף לומר לך ליישב את השאלה השניה, שבברייתא פליגי – נחלקו כשהשחרור נעשה בשטר והוא הדין שחולקים הם כאשר הוא נעשה בכסף, והא דקא מיפליגי – ומה שנאמר בברייתא רק שנחלקו בשטר, הרי זה לחודיעה בתי דרנגון שאף בשחרור בשטר הוא סובר שאפשר לשחרר למחצה, אף שהיה מקום ללמוד לאסור זאת מגזירה שוה מגירוש אשה כאמור.

הגמרא תמהה, וליפליגי – ולמה לא נחלקו

ולישא בת חורין, דהיינו בת ישראל, אי אפשר לו, משום שפיר חצי עבד ואסור הוא בבית ישראל, תאמרו שפיר מפרה ורביה ולא ינשא, אי אפשר לומר כן, והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר (ישעיה מה יח) 'לא בשביל שתהיה תהו – שממה וריקנית בראה הקב"ה לארץ, אלא לשבת – שיהיה בה ישוב בני אדם יצרה', ולכן יש להנשא ולהעמיד ולדות, אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, שמוציאו לחירות, וכותב העבד לאדון שטר חוב על חצי דמיו שמתחייב לשלם לו, וקורו בית הלל והסכימו שיש להורות בדברי בית שמיא ולכפות הרב לשחררו תמורת זאת שישלם לו העבד את דמי חציו.

גמרא

משום האמור במשנה שיש עבד שחציו בן חורין, מביאה הגמרא ברייתא על שחרור חצי עבד: תנו רבנן, המשחרר חצי עבד, רבי אומר, קנה העבד את חציו והיה לחצי בן חורין. וחכמים אומרים, לא קנה, שאין השחרור חל.

הגמרא מביאה שתי דעות בביאור המחלוקת שבברייתא:

אמר רבה, מחלוקת רבי וחכמים היא כשהשחרור נעשה בשטר, דרבי סבר נאמר (ויקרא יט כ) 'איש כי ישכב את אשה שכבת זרע והוא שפחה נרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה', והיינו שאותה שפחה נרפת הייתה חציה שפחה וחציה בת חורין כאמור 'הפדה לא נפדתה', כלומר פדויה ואינה פדויה, והפדיון המוזכר בכתוב הוא שחרור בכסף וה'חופשה' היא שחרור בשטר, ונמצא שנוכרו בפסוק שני אופני השחרור, כסף ושטר, ובהוכחתם יחדיו מן השטר הכתוב ומדמה שחרור בשטר לשחרור בכסף ללמוד זה מזה, מה שחרור בכסף מועיל בין שמשחרר את כולו ובין שמשחרר את חצי, כאמור 'הפדה לא נפדתה', אף שחרור בשטר נמי מועיל בין כאשר הוא משחרר בשטר את כולו ובין כאשר הוא משחרר בו רק את חצי, ורבנן שאמרו שהמשחרר חצי עבד לא קנה, נמי – למדו גזירה שוה 'לה' / 'לה' מאשה, נאמר כאן בשחרור עבד ושפחה 'או חפשה לא נתן לה', ונאמר בגירוש אשה (דברים כד א) 'כתב לה ספר בריתה ונתן בידה ושלחה מביתו', מה אשה חציה לא ניתן לגרש, שאין אשה מתגרשת מבעלה לחצאין, אף עבד נמי חצי לא ניתן לשחרר. וכל מחלוקתם אינה אלא במשחררו בשטר, אבל במשחררו בכסף דברי הכל קנה העבד את חציו, שהרי נאמר בתורה 'הפדה לא נפדתה' דהיינו שהיא פדויה ואינה פדויה בכסף ששחררה בו למחציתה.

הגמרא מבארת את סברות המחלוקת, ליכא בהא קמיפליגי – האם נאמר שבכך נחלקו, דמר, והוא רבי, שמקיש שחרור בשטר לשחרור בכסף, סבר שהקישא עדיפא – עדיף ללמוד היקש מגזירה שוה, וכאן שמקיש יש ללמוד שאפשר לשחרר בשטר חציו של עבד ומגזירה שוה יש ללמוד שאי אפשר, יש להעדיף את ההיקש, ומר, והוא תנא קמא, סבר שגזירה שוה עדיפא

מדובר ב**עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שׁוֹתֵפִין** ושחרר אחד את כל חלקו, וּמִשְׁנֵיתוֹ **דְּבָרִי הֵבֵל** היא, וחכמים מודים שמי שיש לו רק מחצה יכול לשחררו, כיון שהוא משחרר כל חלקו, כאשה שיוצאת ממנו לגמרי בגירושיה.

דין נוסף במחלוקת רבי וחכמים:

אָמַר רַבָּה, מִתְּחִלָּתָּה רַבִּי וְחַכְמִים הָאֵם מוֹעִיל שַׁחֲרוֹר לְמַחְצָה רַק בְּשִׁשְׁיֶתֶרֶת אֶת הַחֲצִי הָאֶחָד שֶׁל הָעֶבֶד וְהַנִּתִּית אֶת הַחֲצִי הָאֲחֵר, שְׁלֵא יֵצֵא מִמֶּנּוּ כּוֹלוּ כֹאחַת, אֲבָל אִם שִׁחְרָר אֶת הַחֲצִי הָאֶחָד וּמָכַר אֶת הַחֲצִי הָאֲחֵר אוֹ שֶׁנָּתַן בְּמִתְנָה אֶת הַחֲצִי הָאֲחֵר בְּבֵת אֶחָת עִם הַשְּׁחֲרוּר, בְּיָזֵן דְּקִנְיָנִיק מִיֵּצִיָּה בּוֹלִיָּה – כִּיּוֹן שֶׁהָעֶבֶד כּוֹלוּ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ עֲבָשִׁי, דְּבָרִי הֵבֵל קִנְהָ הָעֶבֶד אֶת הַחֲצִי וְחַל הַשְּׁחֲרוּר.

הגמרא מקשה על דין זה:

אָמַר לִיָּה אֲבִי לְרַבְה, וּבְבִלּוֹ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ כֹאחַר, לֹא פְּלִיגִי – אֵין חוֹלְקִים רַבִּי וְחַכְמִים וּמוֹעִיל הַשְּׁחֲרוּר, וְהַתְנֵי תָּרָא – וְהוּא לְמַדְנוּ בְּבִרְיָתָא אֶחָת שֶׁבְּחֻבְתָּהּ נִכְסִי לְשֵׁנִי עֲבָדִי בְּשֵׁנִי שְׁטוּרָה, וּבְכָל אֶחָד כְּתוּב שְׁכָל נִכְסִי לְאֶחָד מֵהֶם, וְיִזְכִּי לְשֵׁנִיהֶם כֹּאחַת עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, קִנְיָ אֶת הַנִּכְסִים, וְכָל אֶחָד זֹכֵה בְּמַחְצֵיתָם, וּבְשִׁחְרָרֵין וְהָ אֵת זֶה – שְׁהִי כָל אֶחָד קִנְהָ אֶת הַחֲצִי חֲבִירוֹ שֶׁבְּכָלל הַנִּכְסִים, וּמִשְׁחֲרוּר. וְהַתְנֵי אִידֵךְ – וְשֵׁנִי בְּבִרְיָתָא אַחֲרָת, הָאֻמָּר כָּל נִכְסִי נִתְּנִין לְפִלּוֹנִי וּפְלּוֹנִי עֲבָדִי, וְכַתּוּב כֵּן בְּשֹׁטֵר, אָף אֶת עֲצָמָם לֹא קִנְיָ הָעֶבְדִּים, נִמְצָא שֶׁבְּבִרְיָתוֹת סוֹתֵרוֹת זֹו אֶת זֹו. מָאִי לָאָ – הָאֵם לֹא נִאֻמַּר שְׁהָ – הַבְּרִיָּיתָא הָרִאשׁוֹנָה כְּרַבִּי שֶׁאִפְשָׁר לְשַׁחֲרוֹר מַחְצָה בְּשֹׁטֵר וְלִכֵּן קִנְיָ מִשְׁחֲרוּרִים זֶה אֶת זֶה, וְהָ – וְהַבְּרִיָּיתָא הַשְּׁנִיָּה כְּרַבִּי הַסּוֹתֵרִים שְׁאֵין לְשַׁחֲרוֹר מַחְצָה בְּשֹׁטֵר וְאֵף שֶׁהִקְנָה לְשֵׁנִיהֶם בְּבֵת אֶחָת, כִּמּוֹ שִׁיחֲרוֹר חֲצִי וּמָכַר חֲצִי, לֹא קִנְיָ כָּלל.

עונה הגמרא **לֹא, אִידִי וְאִידִי – זֹו זֹו, שְׁתֵּי הַבְּרִיָּיתוֹת לִפִּי רַבָּנָן, וְאֵם מָכַר חֲצִי וּשִׁיחֲרוֹר חֲצִי חַל הַשְּׁחֲרוּר. הָא – בְּבִרְיָיתָא הָרִאשׁוֹנָה, מְדוּבָר דְּאָמַר בּוֹלּוֹ – כָּל נִכְסֵי נִתּוּנִים לְכָל אֶחָד, וְהִקְנָה בְּשֹׁטֵר כָּל הַנִּכְסִים לְכָל עֶבֶד, וְחַל הַשְּׁחֲרוּר מִשּׁוּם שְׁכָל הָעֶבֶד יוֹצֵא מֵהָאֲדוֹן בְּבֵת אֶחָת, וְהָ – בְּבִרְיָיתָא הַשְּׁנִיָּה, מְדוּבָר דְּאָמַר – שְׁכַתָּה בְּשֹׁטֵרוֹת אֵין מִקְנָה חֲצִי מִנְכִּסִּי לִזֶּה וְחֲצִי מִנְכִּסִּי לִזֶּה, וּמִסָּתַר כִּי הַשְּׁטוּרָה בֹּזָה אַחֵר זֶה, וְלֹא קִנְהָ הָעֶבֶד כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִשְׁתַּחֲרוּר מִמֶּנּוּ כּוֹלוּ בְּבֵת אֶחָת, שְׁהִי מִתְחִילָה שִׁיחֲרוֹר רַק חֲצִי הָרִאשׁוֹן לְבָדוּ וְלֹא חַל הַשְּׁחֲרוּר וְשׁוּב שִׁיחֲרוֹר רַק חֲצִי הַשְּׁנִי לְבָדוּ וְגַם לֹא חַל הַשְּׁחֲרוּר. וְאִפִּילוּ אֵם נָתַן אֶת שְׁתֵּי הַשְּׁטוּרָה בְּבֵת אֶחָת לֹא חַל הַשְּׁחֲרוּר, כִּיּוֹן שִׁיתָכֵן שֶׁנָּתַן אֶת אוֹתוֹ חֲצִי מִנְכִּסִּי לְשֵׁנִיהֶם וְהַחֲצִי הַשְּׁנִי שְׁכּוֹלל גַּם מַחְצָה מִהָעֶבְדִּים נִשְׁאָר אֲצֵלוֹ, נִמְצָא שֶׁלֹּא חַל הַשְּׁחֲרוּר כָּלל.**

שואלת הגמרא, וְהָאֵם מִתְּחִלָּתָּה **סִיפָא** – וְהִי מִמֶּה שֶׁנִּאֻמַּר בְּסוֹף הַבְּרִיָּיתָא הַשְּׁנִיָּה, וְהָאֵם אָמַר חֲצִי לִזֶּה וְחֲצִי לִזֶּה לֹא קִנְיָ, שְׁמָא הִקְנָה אוֹתוֹ חֲצִי לְשֵׁנִיהֶם, מִשְׁמַע שְׁכוּנוֹת הַבְּרִיָּיתָא לּוֹמַר דִּין נּוֹסֵף שְׁגַם בֹּזָה לֹא קִנְיָ, מִכָּלֵל דְּרִישָׁא דְּאָמַר בּוֹלּוֹ – וִישׁ לְדִידִיק שְׁבִירִישָׁא מְדוּבָר בְּמִקְרָה אַחֵר, שֶׁמִּקְנָה לְכָל עֶבֶד אֶת כּוֹלוֹ וּבְכָל זֹאת לֹא קִנְיָ, אָף שִׁינָא מִמֶּנּוּ הִכָּל כֹּאחַת.

עונה הגמרא, סוף הַבְּרִיָּיתָא פְּרִישִׁי קָא מְפָרֵשׁ – בֹּא לְפָרֵשׁ אֶת הָרִישָׁא וְלֹא לּוֹמַר דִּין נּוֹסֵף. זֹו כּוּנוֹת הַבְּרִיָּיתָא, 'הָאֻמָּר כָּל נִכְסֵי נִתּוּנִים לְפִלּוֹנִי וּפְלּוֹנִי עֲבָדִי אָף עֲצָמָן לֹא קִנְיָ. בִּינָד, בְּגוֹן דְּאָמַר חֲצִי חֲצִי וְחִישּׁוּשִׁים שֶׁנָּתַן לְשֵׁנִי הָעֶבְדִּים אוֹתוֹ חֲצִי וְשִׁיחֲרוֹר לְעֲצָמָן אֶת הַחֲצִי הַשְּׁנִי. אֲבָל אֵם מִקְנָה אֶת כָּל הַנִּכְסִים לְכָל עֶבֶד, אֵין חֲשֵׁשׁ שִׁיחֲרוֹר לְעֲצָמָן חַל הַשְּׁחֲרוּר.

הגמרא מוכיחה את הביאור בבירייתא:

הָכִי נָמִי מִסְתַּבְּרָא – כִּךְ גַּם מִסְתַּבְּרִי שְׁהִסִּיפָא מִבְּאֵרֵת אֶת הָרִישָׁא, דָּאִי סִלְקָא דְעִתָּךְ – שְׁאֵם תַּעֲלָה בְּדַעְתָּךְ שְׁבִירִישָׁא מְדוּבָר דְּאָמַר בּוֹלּוֹ – שְׁכָל נִכְסֵי נִתּוּנִים לְכָל אֶחָד וְלֹא רַק חֲצִי, קִשָּׁה, הַשְּׁתָּא – עֵתָה שְׁאָמַר בּוֹלּוֹ – שְׁכָל נִכְסֵי נִתּוּנִים לְכָל אֶחָד מִעֲבָדֵי לֹא קִנְיָ, אֵם אָמַר חֲצִי מִנְכִּסִּי נָתַן לְעֶבֶד זֶה וְחֲצִי מִנְכִּסִּי נָתַן לְעֶבֶד זֶה מִיֵּצִיָּה – צִירִךְ לּוֹמַר שֶׁלֹּא קִנְיָ, כָּל שֶׁכֵּן הוּא שְׁהִי כֹאֵן יֵשׁ יוֹתֵר חֲשֵׁשׁ שִׁיחֲרוֹר לְעֲצָמָן, וְלִמָּה הוֹצִירָה הַסִּיפָא. בְּהִכְרַח שְׁהִסִּיפָא בֹּאָה לְבֹאֵר אֶת הָרִישָׁא כְּפִי שְׁהִסְבֵּרְנוּ עֵיל.

דוחה הגמרא, אִי מִשּׁוּם הָא לֹא אִירִידָא – אֵם זֶה מִה שֶׁהוֹקֵשָׁה לָךְ בְּבִרְיָיתָא, וּמִזֶּה רִצִּית הַלּוֹחֲכִי, לֹא דוֹקָא הוּא וְאֵין הִכְרַח לְדַבֵּר, כִּי אִפְשָׁר לּוֹמַר שֶׁתָּנָא סִיפָא לְפִלּוֹנִי רִישָׁא – שֶׁשֶּׁנָּה הִתְנָא אֶת הַסִּיפָא לְגַלּוּת עַל הָרִישָׁא, שְׁלֵא תֹאמַר שֶׁמְדוּבָר בְּרִישָׁא דְאָמַר חֲצִי חֲצִי וְלִכֵּן לֹא קִנְיָ, אֲבָל אָמַר בּוֹלּוֹ קִנְיָ, לִכֵּן תָּנָא – שֶׁנָּה אֶת הַסִּיפָא דְאָמַר בְּמִפּוֹרֵשׁ חֲצִי חֲצִי, מִכָּלֵל – וּמִזֶּה תִּדְיִיק דְּרִישָׁא – שְׁבִירִישָׁא מְדוּבָר דְּאָמַר בּוֹלּוֹ, וְאִפִּילוּ הָכִי – וּבְכָל זֹאת לֹא קִנְיָ.

הגמרא מביאה אופן שני ליישב את סתירת הבירייתא:

וְאִיבְעִית אִימָא – אֵם תִּרְצָה אֲמוֹר שְׁלֵא קִשְׁיָא סְתִירַת הַבְּרִיָּיתוֹת בְּדִין הַמִּקְנָה כָּל נִכְסֵי לְשֵׁנִי עֲבָדִי. בָּאָן – בְּבִרְיָיתָא הָאֻמֶּרֶת שֶׁלֹּא קִנְיָ, מְדוּבָר שְׁכַתָּה זֹאת בְּשֹׁטֵר אַחֵר, כָּל נִכְסֵי נִתּוּנִים לְפִלּוֹנִי וּפְלּוֹנִי עֲבָדִי, וְאֵין מִשְׁחֲרוּרִים שְׁנֵי עֲבָדִים בְּשֹׁטֵר אֶחָד, כִּי לּוֹמְדִים מִגִּירוּשִׁי אִשָּׁה שֶׁנִּאֻמַּר בָּהֶם (דְּבָרִים כד א) 'וְכָתָב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת' וְדוֹרִשִׁים 'לָהּ' וְלֹא לָהּ וְלַחֲבֵרְתָּהּ בְּגֵט אֶחָד, וְהוּא הָדִין עֲבָדִים, וְלִכֵּן לֹא קִנְיָ. בָּאָן – בְּבִרְיָיתָא הָאֻמֶּרֶת שֶׁקִּנְיָ מְדוּבָר שְׁכַתָּה זֹאת בְּשֹׁטֵר שְׁטוּרָה וְלִכֵּן קִנְיָ.

מקשה הגמרא, אֵם נִפְרַשׁ שְׁבִירִישָׁא הָאֻמֶּרֶת שֶׁלֹּא קִנְיָ מְדוּבָר שְׁכַתָּה זֹאת בְּשֹׁטֵר אַחֵר, קִשָּׁה מָאִי אִירִידָא – לִמָּה רַק אֵם כָּתַב בְּשֹׁטֵר שֶׁמִּקְנָה חֲצִי לִזֶּה וְחֲצִי לִזֶּה לֹא קִנְיָ, אִפִּילוּ אָמַר שֶׁמִּקְנָה בּוֹלּוֹ לְכָל אֶחָד נָמִי לֹא קִנְיָ.

מיישבת הגמרא, הָכִי נָמִי קָאָמַר – אֵכֵן זֹו כּוּנוֹת הַבְּרִיָּיתָא, הָאֻמָּר כָּל נִכְסֵי נִתּוּנִים לְפִלּוֹנִי וּפְלּוֹנִי עֲבָדִי אָף עֲצָמָן לֹא קִנְיָ, מִשּׁוּם שְׁאֵין מִשְׁחֲרוּרִים שְׁנֵי עֲבָדִים בְּשֹׁטֵר אֶחָד, בְּמָה דְּבָרִים אֲמָרִים שֶׁלֹּא קִנְיָ שְׁכַתָּה זֹאת בְּשֹׁטֵר אַחֵר, אֲבָל אֵם כָּתַב בְּשֹׁטֵר שְׁטוּרָה קִנְיָ, וְאֵם אָמַר חֲצִי נִכְסֵי לִזֶּה וְחֲצִי נִכְסֵי לִזֶּה, אָף אֵם כָּתַב זֹאת בְּשֹׁטֵר שְׁטוּרָה נָמִי לֹא קִנְיָ, מִשּׁוּם שִׁישׁ לּוֹמַר שֶׁהִקְנָה אֶת אוֹתוֹ חֲצִי לְשֵׁנִיהֶם וְשִׁיחֲרוֹר לְעֲצָמָן אֶת הַחֲצִי הַשְּׁנִי.

הגמרא מביאה אופן שלישי ליישב את סתירת הבירייתא:

וְאִיבְעִית אִימָא – אֵם תִּרְצָה אֲמוֹר שְׁלֵא קִשְׁיָא סְתִירַת הַבְּרִיָּיתוֹת וּבִשְׁתִּיקוֹן כָּתַב אֶת כָּל נִכְסֵי לְעֶבְדִּיו. אֵלֹא שְׁכָאָן – בְּבִרְיָיתָא הָאֻמֶּרֶת שֶׁקִּנְיָ, מְדוּבָר שֶׁנָּתַן לָהֶם אֶת שְׁנֵי הַשְּׁטוּרָה בְּבֵת אֶחָת, וַיֵּצֵא מִמֶּנּוּ שְׁנֵיהֶם לְגַמְרִי, כִּי כָּל עֶבֶד קִנְהָ חֲצִי וְחֲצִי הַשְּׁנִי נִתַּן לְחֲבִירוֹ. וְכָאָן – בְּבִרְיָיתָא הָאֻמֶּרֶת שֶׁלֹּא קִנְיָ, מְדוּבָר שֶׁנָּתַן לָהֶם הַשְּׁטוּרָה בְּזֶה אַחֵר זֶה.

מקשה הגמרא על ביאור זה, בְּשִׁלְמָא – מוֹבֵן הָדָר שְׁכַתָּרָא לֹא קִנְיָ – שֶׁהָאֲדוֹרָן שֶׁקִּיבֵל אֶת הַשְּׁטֵר לֹא קִנְהָ אֶת הַנִּכְסִים, דְּהָא קִנְיָ לִיָּה קָמָא – שְׁהִי קִנְיָ הָרִאשׁוֹן, אֲלָא קָמָא – הָעֶבֶד הָרִאשׁוֹן לִיָּקִנְיָ נִפְשִׁיָּה וְלִקְנִיָּה לְחֲבֵרִיָּה – לִמָּה לֹא יִקְנָה אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת חֲבִירוֹ. אֲלָא מִתְּחִילָתָא בְּרִישֵׁינָא מְעִיפָא – בְּרוּר הָדָר כִּישּׁוּבִים שֶׁאִמְרָנוּ מִתְחִילָה, וְנִדְחָה בִּיאוֹר זֶה.

הגמרא מביאה אופן נוסף ליישב את סתירת הבירייתא:

רַב אֲשִׁי אָמַר, שְׁבִירִישָׁא הַשְּׁנִיָּה אֵינֶם קוֹנִים מִשּׁוּם שְׁכַתָּה הָתָם – שׁוֹנָה שֶׁם הָדָר, דְּקָא קְרִי לָהּ – שְׁקָרָא בְּשֹׁטֵר עֲבָדִי וּמוֹכַח מִלְּשׁוֹנוֹ שֶׁלֹּא הִתְכוּן לְשַׁחֲרוֹר, וְטַעַמָּה שֶׁסָּבַר שִׁיכּוֹל לְהִקְנֹת לָהֶם אֶת הַנִּכְסִים גַּם בְּלִי לְשַׁחֲרוֹר. וְלִפְיָךְ לֹא קִנְיָ אֶת עֲצָמָם, וְלֹא אֶת הַנִּכְסִים שְׁהִי הֵם עֲדִין שְׁלֹו וְמָה שֶׁקִּנְהָ עֶבֶד קִנְהָ רַבּוֹ.

הגמרא דנה ביישוב זה, אָמַר לִיָּה רַבָּה לְרַב אֲשִׁי, וְדָלִמָּא – וְשִׁמָּא מִה שְׁקָרָא לָהֶם עֲבָדִי כּוּנוֹתָם עֲבָדִי שְׁהִי בְּכָר, וְלֹא שִׁמְשִׁיכּוֹ הִלּוּת עֲבָדִי, מִי לֹא תָנָן – הָאֵם לֹא שֵׁנִי בְּמִשְׁנָה בְּפֹאָה (פ"ג מ"ח) 'הַכּוֹתֵב כָּל נִכְסֵי לְעֶבְדּוֹ יֵצֵא לְחִירוֹת', כִּי בְּכָלל נִכְסֵי הִקְנָה לָהּ גַּם אֶת עֲצָמוֹ וְנִשְׁתַּחֲרוּר וְיִכּוֹל לְזַכּוֹת בְּנִכְסִים, אֲוֹלָם אֵם שְׁיָדִי קָרְקַע כָּל שְׁהוּא – שְׁכַתָּה שְׁאוּתָה אֵינוֹ מִקְנָה לוֹ לֹא יֵצֵא לְחִירוֹת, כִּיּוֹן שְׁאֵינֶנּוּ יוֹדְעִים אִיזוֹ קָרְקַע הִתְכוּן לְשִׁיחֲרוֹר לֹא קִנְהָ שׁוּם קָרְקַע, וְכִיּוֹן שְׁקָרַע לֹא קִנְהָ גַּם אֶת עֲצָמוֹ לֹא קִנְהָ. וְהִטַּעַם הוּא כִּיּוֹן שְׁבִירִיבּוֹר אֶחָד הִקְנָה אֶת הָעֶבֶד וְאֶת הַקְּרַקְעוֹת, אֵם בְּטַל הַדִּיבּוֹר לִגְבִי הַקְּרַקְעוֹת בְּטַל גַּם לִגְבִי הָעֶבֶד וְלֹא מִחֲלָקִים אֶת דִּיבּוֹרָו שִׁיחּוֹל רַק לִגְבִי הָעֶבֶד. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, לְעוֹלָם הוּא בֵּן חוֹרִין וְאִפִּילוּ שִׁיחֲרוֹר קָרְקַע כָּל שְׁהוּא, מִכִּיּוֹן שְׁפִלְגִין דִּיבּוֹרָא, חֲרוּצִים אֵין דִּיבּוֹרָו מִקְיָמִים אוֹתוֹ בְּמָה שְׁאֵין בּוֹ סִפָּק, וְאֵין לְהִסְתַּפֵּק שְׁמָא שִׁיחֲרוֹר הָעֶבֶד שְׁאֵינוֹ נִקְרָא קָרְקַע, וְאֵף שֶׁאֵת הַקְּרַקְעוֹת לֹא קִנְהָ אֶת עֲצָמוֹ קִנְהָ. עַד שִׁיֵּאמַר כָּל נִכְסֵי נִתְּנִין לְפִלּוֹנִי עֲבָדִי חוּץ מֵאֶחָד מִבְּרִיאָ שְׁכַתָּה – חֵלֶק אֶחָד מִעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים מִנְכִּסֵּי אֵינוֹ מִקְנָה לוֹ. וְכִיּוֹן שְׁאֵין אֵנּוּ יוֹדְעִים אִיזוֹ חֵלֶק, יֵשׁ לָנוּ לְחִשּׁוֹשׁ שֶׁהִתְכוּן לְשִׁיחֲרוֹר אֶת הָעֶבֶד עֲצָמוֹ, וּבְעִינֵינוּ אֵינוֹ אֲלָא אֶחָד מִעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בְּנִכְסֵי. וּמִמִּשְׁנָה זֹו יֵשׁ לְדִידִיק, מְעִיפָא – כָּל הַטַּעַם שְׁאֵינוֹ קוֹנָה מִפְּנֵי דְאָמַר [חוּץ מֵאֶחָד מִבְּרִיאָ שְׁכַתָּה] – וְאֵנּוּ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ הִתְכוּן לְעֶבֶד עֲצָמוֹ, הָא לֹא אָמַר הָכִי – אֲבָל אֵם לֹא אֵם לֹא אֵם כִּךְ אֲלָא אֲמַר רַק 'כָּל נִכְסֵי נִתּוּנִים לְפִלּוֹנִי עֲבָדִי, קִנְיָ – קוֹנָה הָעֶבֶד אֶת עֲצָמוֹ וּמִשְׁתַּחֲרוּר, וְקִשָּׁה אֲמָא – לִמָּה הוֹעִיל שְׁחֲרוּרוֹ, וְהָא עֲבָדִי קָא קְרִי לִיָּה – הִרִי קְרָא עֶבֶד וְאֵינוֹ מִתְכוּן לְשַׁחֲרוֹר, אֲלָא עַל כְּרוּךְ שְׁכוּנוֹתוֹ לּוֹמַר עֲבָדִי שְׁהִיָּה בְּכָר, הָקָא נָמִי – גַּם כֹּאֵן הַמִּשְׁךָ בְּעַמּוּד ק

הכל אמר רבה מחלוקת
כל שיהיה חציו ומכר חציו
עיק מיניה כוליה דברי הכל
פליגי והתני חדא הכותב
רין זה את זה ותניא אידך
ופלוני עבדיי אף עצמם
ורבנן לא אדיי ואדיי רבנן
חצי חצי והא מדרקתני סיפא
מכלל דרישא דאמר בולו
לא קנו כיצד בגון דאמר
דאי סלקא דעתך רישא
ולו לא קנו אמר חצי חצי
חצי תנא סיפא לגלוני רישא
חצי אבל אמר בולו קנו
מכלל דרישא דאמר בולו
אימא לא קשיא כאן בשטר
אחד מאי אוריאי חצי חצי
הכי נמי קאמר אף עצמן
בשטר אחד אבל בשני
חצי אף בשני שטרות נמי
קשיא כאן בבית אחת כאן
לא קני דהא קני ליה קמא
יה לכתביה אלא מחוורתא
מר שאני התם דקא קרי
ב אשוי ודלמא עבדיי שהיו
נכסיו לעבדו יצא לחירות
לחירות רבי שמעון אומר
מר כל נכסי נתונין לפלוני
מפניהן שמעא דאמר [חזין]
אמר הכי קני אמאי והא
שהיה כבר הבא נמי עבדיי
רבו לרבו יום של עצמו
רבו ישא שפחה יום של
א לא קאמרין תא שמע
חורין גותין חצי קנס לרבו
וחצי

אחד בבת אחת לשניהם דפּלגו דלא קדם
אחד לבדו: וְהוּא מְשַׁחֲרֵרְיוֹ וְהוּא אֵת הַזֶּה.
לפי שכל אחד נגדו בחצי חבירו: הֵא דָאמֵר
כולו. וממיתא כגון שכתב שני שטרות
בדפרישית ובכל אחד כתב כל נכסי לפולני
עבדי ומודו ורבנן דכיון דזיקה להם בבת
אחת ונפקי כוליהו מניה קנו ובתרייתא
דאמר חצי חצי בשטר האחד כתב חצי נכסי
לה וכן בשני לבחירו לפיקר לא קנו דהנה
לזה בכל אחד שטר חצי ונתניה חצי ולא
מיבעיא כתב ומסר לזה ותרד מסר לזה דלא
קנו דכי מסר לקמא שטיר פלגיה ולא קנה
וכן לשני אלא אפילו מסר לשניהם בבת
אחד קנו דכיון דחצי נכסי כתב בכל חד
דלקא חד פלגיה כתב לתרייהו ואיבא שטיר:
בדקתני סיפא. דרביה: ואם אמר חצי
חצי לא קנו. וסלקא דעתך דחצי קאמר
ואם אמר חצי חצי נמי לא קנו: מְכַלְל
דרישא דאמר כולו. ואס"ה לא קנו: בשטר
אחד. לא קנה בגון כל נכסי לפולני ופולני
עבדי ומתביר להו ולא לא. ואלהו בבת
שתי נשים מתקשרות בגט אחד ואין שני
עבדים משתחררים בגט אחד: מֵאִי אִירֵא.
דפריש סיפא לרישא דאמר חצי חצי
בדאמרו: ה"ל. כלומר לאו פרושי קמפרש:
אף בשני שטרות נמי לא קנו. משום
דשטיר: כֵּאן בבת אחת. ותרייהו בדאמר
כולו ודא דקתני קנו בשטר שני שטרות
בבת אחת והא דתני לא קנו בזה אחר זה:
בדשנינו מְעִיקְרָא. בדנקר לישני כוליהו:
דקרי להו עבדי. בשטר גופיה דקתני כל
נכסי לפולני ופולני עבדי שמע מניה לא
שחררינהו לדידהו וטועה דסבר: כולו הוא
לתת להם שאר נכסים בלא שטיר: שטיר
נרקע כל שהוא. דכתב חוץ מן הנרקע כל
שהוא: לא יצא בן חורין. דלא ידעין הי
נרקע שטיר ובכל כל שהוא אמרי: האי שטיר
ובין דנרקעות לא קנה לגופיה נמי לא קנה
דלא פלגין דיבורא דואיל ובחד דיבורא
אקני ליה גופיה תכסים ופלגא דיבורא לא
איתקיים איך פלגא נמי לא מקיים: ור"ש.
סבר פלגין דואיל ודוקרי נרקע בשטירא
נרקעות הוא דלא קנה אכל הוא עצמו
דליבא לספוקי בשטירא קנה: חוץ מאחד
מרבוא. דכיון דפריש שטירא אמרינן
היינו איהו דשטירה ולדידה לא חביב ליה

והצי

וְחָצִי בּוֹפֵר דַּעַד חִירוֹת: לְיוֹרְשָׁיו. וְלִקְצֵן פְּרִיךָ יוֹרְשֵׁין מִכָּא לֵיה: **וְצִמְתָּה**. יָבִישׁוּ: **וְסוֹפָה לְחֹזֶר**. וְשִׁימִין לֵיה בְּמָה דְּמִי פְחוּתִים בְּכָר לְמַכּוּר עֲבָשִׁי בִּשְׁוֹן וְאִם יוֹם שֶׁל רַבּוּ הָיָה יִתֵּן הַכֵּל לְרַבּוּ וְאִם יוֹם שֶׁל עֲצֻמּוֹ הָיָה הַכֵּל לְעֲצֻמּוֹ: **הֵנִיחָא לֵאבְיָא**. דָּאֲמַר בְּב"ק (דף פו.) בְּאִם שֶׁחָבֵל בַּחֲבֵרוֹ בַּעֲנָן זָה: **נֹתָן לוֹ שֶׁבֶת גְּדוֹלָה**

וְשֶׁבֶת קְטָנָה. שֶׁבֶת גְּדוֹלָה הֵן פְּחַת דְּמִי לְמִכּוּר עֲבָשִׁי בִּשְׁוֹן וְהוּא נֶזֶק וְלִהְיֵי קָרִי לֵיה שֶׁבֶת שְׁפַחַת דְּמִי שֶׁל עֲבָשִׁי אִינוֹ אֵלָּא מִשּׁוּם שֶׁבֶת שְׁאִינוֹ רָאוי לְעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה בִּשְׁתֵּי יָדָיו עַד זֶמֶן שֶׁתְּחֹזֵר יָדוֹ אֵלָּא לְשִׁמּוֹר קִישׁוּאִים זֶהָ רָאוי לְאַחֵר שִׁקֵּל מִמֶּנּוּ כָּאֵב הַמִּפְקֵה קָצֵת וְשֶׁבֶת קְטָנָה הֵינּוּ כִּאִילוֹ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין שְׁנוֹתָן לוֹ כֵּל יָמֵי חַיָּיו שִׁשְׁכֵב בְּמִטָּה מְחֻמַּת חוּלִי זֶה שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְשִׁמּוֹר קִישׁוּאִים: **שְׂפִירָא**. דְּכִינּוֹ דְּשִׁיר דִּין נֶזֶק בְּמִכָּה זֶה מִיחְיִיב שׁוֹר עֲלֶיה וְכִינּוֹ דֵּלָא כֵּלָּא קִרְנָא לְגַמְרֵי יוֹם שֶׁל רַבּוּ לְרַבּוּ יוֹם שֶׁל עֲצֻמּוֹ לְעֲצֻמּוֹ: **שֶׁבֶתוֹ שֶׁל כָּל יוֹם וְיוֹם**. וְאִין כָּאֵן פְּחַת דְּמִים הוּאִיל וְסוֹפָה לְחֹזֶר אֵלָּא לְפִי שֶׁבֶת שֶׁל כָּל יוֹם יִתֵּן לוֹ כֵּל יָמֵי חַיָּיו לְפַחֲלוֹ לְפִשְׁתָּהּ יִתֵּן שֶׁכֵּר אֲדָם שֶׁלם לְפִי מִלֵּאכָה שֶׁהִיא רְגִיל בָּהּ וְכִשְׁעִמּוֹד וְיִהְיֶה רָאוי לְשִׁמּוֹר קִישׁוּאִין וְשִׁמּוֹר קִישׁוּאִין זֶהָ יִתֵּן לוֹ פְּחַת הַשֶּׁכֶר: **הָאִי שׁוֹר הוּא**. לְכַוֵּנָה הוּאִיל וְאֲדָם הַחוּבֵל בָּהּ אִינוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק אֵלָּא שֶׁבֶת שׁוֹר פְּטוֹר לְגַמְרֵי דֵּה: דְּכָרִים גַּבִּי אֲדָם בְּחַיִּיב וְלֹא גַבִּי שׁוֹר דְּכַתְּבִי (ויקרא כב) אִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ: **אִיפְעִית אִימָא**. הָא דָּאֲמָר לְעֵיל יוֹם שֶׁל רַבּוּ לְרַבּוּ כִּשְׁחֶכְהוּ אֲדָם: **וְאִיפְעִית אִימָא**. לְעוֹלָם בִּשְׁוֹר וְכַאֲבִי דָּאֲמַר שִׁירָה בֵּה דִין נֶזֶק וְחֻקְמִשְׁתִּי מִיָּה לְרַבָּא: **הָךְ מִימָרָא**. בְּעֻלְמָא הָיִי וְאִנְיָה לֹא מִשְׁנָה וְלֹא בְּרִיחָא: **וּמִימָרָא**. רַבָּא אֲמַר לָךְ דִּקָּא מִימָרָא לֹא סִיל: **מַעֲוֵבָה גַּם שְׁחָרִיר**. מְחוּסָר גַּם שְׁחָרִיר כֵּל הָךְ דָּאֲמַרִי בְּהוּ דִּצְבָא לְחִירוֹת וְאִין לְרַבּוּ עֲלֵיהֶם אֵלָּא שְׁחָרִיר גַּם שְׁחָרִיר בְּגוֹן מְקַדֵּשׁ וּמַפְקִיר וּמִי שְׁחָרִיר בֵּן חוֹרִין דְּחֵנּוּ בּוֹסֵן אֵת רַבּוּ: **יֵשׁ לוֹ קֶנֶס**. שְׁלִישׁ כֶּסֶף לְרַבּוּ אִם גָּבִי שׁוֹר: **מָאִי לֹא בְּמִשְׁנָה אֲחֵרָא**. לְאַחֵר שְׁחָרִיר בֵּית הַלֵּל לְחֹרוֹת דְּכּוּפִין אֵת רַבּוּ וְאִפִּי הָכִי שִׁקֵּל קֶנֶס דַּעַד עֲבָדַת כֵּל זֶמֶן שֶׁלֹּא נִכְתַּב הַגֵּט: **בְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה**. דְּלֵית לֵיה בּוֹסֵן וְאֲדוֹן גָּמוֹר הוּא: **הַפִּיל**. רַבּוּ שִׁינּוּ שֶׁל עֶבֶד בְּנַעֲנִי וְאֲחִיב סִימָא אֵת עֵינוֹ: **יֹצֵא בְּשִׁינוֹ**. לְחִירוֹת וְקִסֵּיד צִרְיָה גַּם שְׁחָרִיר וְכִי סִימָא עֵינוֹ קוֹדֵם גַּם נֹתָן לוֹ דְּמִי עֵינוֹ בֵּן חוֹרִין: **בְּכּוֹלֵן**. עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי אֲבָרִים הָאֲמוּרִין בְּמִשׁׁ נְגָעִים (פ"ו מ"ו) לְעֵנֶן שְׁאִינָן מִטְּמֵאִין מִשּׁוּם מַחֲזִיק רָאשֵׁי אֲבָעִיּוֹת שֶׁל יָדִים וְרַגְלִים וְרָאשׁ נְחוּטִים וְרָאשֵׁי הָאֲנָסִים וְרָאשׁ הַגּוֹזֵזִה שֶׁהֵן מְשׁוּפָּעִין לְכָאֵן וְלִכָּאֵן וְאִין נִגְנָן

דלמא

יָשׁוּר אִינוֹ מְשַׁלֵּם חֵלָּא נֶזֶק. יֵשׁ רוֹאִים לְפָטוֹר אֵת הַשּׁוֹכֵר אִו שׁוֹלֵל כּוֹס מִתְּכִינּוֹ וְאִפִּי הוּאֵן בְּפִשְׁטָה וְנִתְפַּעַל הִכָּה מִמְּלֻכְתּוֹ בֵּינּוֹן דְּסוֹפָה לְחֹזֶר לְהִתְרַפְּאוֹת דְּכִי הִכִּי דְּרִשְׁטִין אִישׁ בְּעַמְּיּוֹ וְלֹא שׁוֹר בְּעַמְּיּוֹ ה"י דְּרִשְׁטִין אִישׁ בְּעַמְּיּוֹ וְלֹא אִישׁ בְּשׁוֹר וְאִין לְחַלֵּק בֵּין שׁוֹמְרִים לְאֶדָם הַמְּזִיק מִקְּפִירָה בְּב"ק (דף ע"ז) וְחֵן שׁוֹמֵר חֶסֶם וְהַשּׁוֹלֵל כִּי קֶנֶס דְּלֹאִין שׁוֹר הוּא וְאִתְּרִי דְּרִשְׁטִין הָרִישׁ הַמְּחַנְקִין (מסכתין פ"ד) הַכּוֹשֵׁשׁ בְּחֻזְקִים הִ"י דֵּלֵךְ מִיחְיִיב הֵינּוּ בְּהִתְקַשָּׁה דֵּלֵךְ הַדָּקָא וְכִי חוֹמֵר דֵּלֵךְ שִׁירָה שֶׁבֶת חֵלָּא בְּאֶדָם לְשִׁכְחוֹ לֹא הָיִי בְּכָלֵל נֶזֶק דְּמִשּׁוּם שֶׁבֶת לֹא פְחַתִּי דְּמִי כֵּל בָּהּ חֵלָּא שׁוֹר פְּשִׁיעָא לְשִׁכְחוֹ בְּכָלֵל נֶזֶק הוּא דְּפִחְתִּי דְּמִי וּמִתְחַלֵּה בְּשִׁחָהּ שְׁמִין אֲרוּחָה בְּמָה דְּמִי פְחוּתִים לְמַכְרִי:

מָאִי לֹא מִתְּכִינָה אֲחֵרָא. וְנִגְלִיל לֹא בְּמִי לְחֻקְמִי הָא דְּלִטּוֹן חֲלִי קֶנֶס לְרַבּוּ לְמִשְׁנָה אֲחֵרָא דְּקֶנֶס אֲדָם לְרַבּוּ מִשְׁנָה דְּמִי לְנִטְמוֹ וְאִתְּרִי דְּקֶנֶס שׁוֹר יוֹם שֶׁל רַבּוּ לְרַבּוּ הָיִי לְמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה דְּקֶפְרִישׁוֹת נִטְמוֹ בִּי הִכִּי דֵּלֵךְ לְפִשְׁטָה בְּשִׁירָה דְּקֶנֶס: **חֲבָלִי**. בֵּיה אֲחֵרָא יָהִי לִישׁ לְרַבִּים. אֲמַרִי דְּקֶנֶסֶה דְּמִי לְנִטְמוֹ בֵּין דְּקֶנֶס אֲדָם לְרַבּוּ חֲבָלֵי נִטְמוֹ קֶטִילִים כּוֹלֵל וְנִטְמוֹ לִי קֶטִילִים פְּלָגָא: **הוּאִיל** וּמִקְדֵּשׁ חֲקָמִים הוּא. חוֹמֵר כִּ"ט חֲקִישִׁי שְׁמָא יִתְלַחֵץ בִּשְׁוֹן וְיִחַמֵּר לוֹ עֲבָדִי חֲסֵה חֲבָל בֶּשֶׁן וְשִׁין לֹא חֲקִישִׁי דְּזִיל קָרִי בִי רַבּוּ הוּא: **מַעֲוֵבָה**. גַּם שְׁחָרִיר אֲוֹכֵל כו'. הָךְ בְּשִׁירָה לֹא חֲקִישָׁא אֲלִיבָא דְּר"ל דְּרִישׁ פֶּקֶד בְּתִרְיָה דְּקֶפְרִישׁוֹת (פ"ד) דְּמַסְקִין אֲלִיבָא דְּרִישׁ ב' דְּמַסְקִין גַּם שְׁחָרִיר אֲוֹכֵל בְּתִרְיָה אִי נִטְמוֹ יֵשׁ לְחַלֵּק דְּקֶסֶם בְּמַעֲוֵבָה גַּם שְׁחָרִיר ע"י הַפֶּקֶד אֲוֹכֵל בְּתִרְיָה כְּמוֹ שְׁמֹנֶשׁ בְּפִשְׁתָּה דְּקֶפְרִישׁוֹת לְעֵיל וְהָכִי חֲקִישִׁי בְּחֵלְיוֹ עֲבָד וְחֵלְיוֹ בֵּן חוֹרִין: **חֲרִי**. חֵלְיוֹ אֲוֹכֵלִים בְּתִרְיָה. וְאִתְּרִי דְּלִמְרִירָה בְּפ"ק דְּקֶטְבוֹת (דף ע"ב) גַּבִּי מַשְׁחִירָה פְּהִינִים וְפִיכָא אֲחֵד מִכָּס וְעֵבֵל חֲבָל שְׁחָרִיר שְׁמִישְׁתִּיקוֹן אֲרוּחָה מִדִּין בְּפִיכָה מִתְּכִיב וְהָיָה לוֹ וְנִגְזַרְוֹ אֲחֵרָא שְׁחָרִיר זֶעֱמֵה מִיחָסֵה אֲחֵרָא הָא חֲמִירָה בְּפ"ו נוֹשְׁטִין עַל הַפְּטוּסָה (ויכנסו דף ע"ב) דְּזֶרְעוֹ מִיחָסֵה אֲחֵרָא דְּרִשְׁטִין וְכִי גָבִיר בְּכֵן בְּזִנּוֹת בְּנִישְׁטִין לֹא גָבִיר אִי מִנִּי הָכִי הָכִי לְאַחֵר שְׁטוֹלָה נִתְעַרְבוּ:

עֶבֶד שְׁחָרִיר רַבּוּ לְקֶנֶס כו'. מִכָּר קֶנֶס שֶׁל עֶבֶד לֹא מִיבְּעִילָה לִישׁ חֲלָפִי לִי"מ לֹא קָנִי דָּקָא לֹא עֲבָדִי דְּלֵית דְּקֶמֶרִי וְכ"ט לְרִכְנָן חֵלָּא בְּמִכָּרוֹ רַבּוּ לְקֶנֶס מִיבְּעִילָה לִישׁ דְּרִלְמָא אִפִּי לְרִכְנָן קָנִי לֹא כְּמוֹ דְּקָל לְפִישׁוּתִי דְּקֶמֶרִי הָא חֲלָי שׁוֹר וְהָא חֲלָי עֶבֶד אִו דְּלִמָּא חֲלָי לִי"מ לֹא קָנִי דֵּלֵךְ דְּמִי וְלִפְרִיּוֹת דְּקָל שְׁפִירָה וְיוֹאִים מְגוּף הַקָּל וְעֲבָדִי דְּלֵיתוֹ חֲבָל קֶנֶסֶה מְעַלְמָא חֲלָי וְלֹא עֲבָדִי דְּלֵיתוֹ:

מי

נִרְאֶה לְכַנּוֹת בְּבֵת אַחַת וְלֹא קִרְנָא בֵּיה לְכָל מִרְאָה עֵינֵי הַכּוֹן (ויקרא יג.) **עֶבֶד יֹצֵא בְּתוֹן לְחִירוֹת**. דְּמוֹמִין שְׁבָגְלֵי הֵן וְאִין חוֹרִין בֶּשֶׁן וְעֵין וְאַתְרַבּוּ בְּכָלֵל וּפְטֵר וְכָלֵל בְּפ"ק דְּקֶדוּשִׁין (דף כ"ד): **הַמְּכַרְיָעִין**. דַּעַת חֲקָמִים אִיוֹן נִרְאֶה וְלֹא אֲתַפְּרֵשׁ מֵאֵן נִיגְדָה וְהָא קִרְאִי דְּרִשְׁטִין. בְּקִידוּשִׁין (שם) **אֲוֹכֵל בְּתִרְיָה**. אִם עֶבֶד בְּתוֹן הוּא: קֶנֶן **בְּכָסֵף אֲמִיר רְחֻמָּא**. לְעֵנֶן תְּרֻמָּה: **אֲוֹכֵלִין בְּתִרְיָה**. שְׂנִיחָה מִמָּה נִפְשֵׁךְ דָּחַד בְּתוֹן וְחֵד עֶבֶד בְּתוֹן וְחֻלְקִין חֲלָק א'. בִּיבְמוֹת (דף ע"ט) מְפָרְשִׁים חֲלָק בָּאֲחֵר שְׁאִין נֹתָנִין לְהֶם תְּרֻמָּה בְּגוֹרֵן לֹזֶה בִּלֹּא זֶה דְּקֶסֶר אִין חוֹלְקִין תְּרֻמָּה לְעֶבֶד בְּנַעֲנִי בְּגוֹרֵן אֵלָּא א"כ רַבּוּ עֲמֹו דְּלִמָּא אֲתִי לְמִימַר בְּתוֹן הוּא וּמַסְקוֹ לִיה לְיִתְחַסֵּן וְהַשְׁתָּא לֹא אֲתִי לְאַסְקִינְהוּ וְהָא מַעֲוֵבָה גַּם שְׁחָרִיר הוּא וְאִין לְרַבּוּ רְשׁוּת עֲלֵיו דֵּלֵךְ יֵדֵה הִי מִינִיּוֹה עֶבֶד וְרִיכְוִין שִׁישְׁחָרוּ וְזֶה אֵת זֶה וְהָכִי מִינִיּוֹה סִיפָא הַגְּדִילוֹ הַתְּעַרְבוּבוֹת מְשִׁחָרוּן זֶה אֵת זֶה וְהָכִי אֲוֹכֵלִין בְּתִרְיָה: **שְׁחָרִיר רַבּוּ**. לְאַחֵר: לְקֶנֶס. שְׁאִם יִתְחַבֵּן שׁוֹר יִהְיֶה קֶנֶסוֹ שֶׁלֹּא אֲבָל לְשָׂאֵר דְּכָרִים לֹא מִכָּרוּ: **מִכָּרוּ**. לְקֶנֶס מִקְהָא: **אוֹ לֹא מִכָּרוּ**. וְאִם נִגְזַר קֶנֶסוֹ לְרַבּוּ רִאשׁוֹן דָּאִין אֲדָם מִקְהָה דְּכָר שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹלָם: **תִּיבְעִי לִי"מ**. דָּאֲמַר אֲדָם מִקְהָה דְּכָר שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹלָם הָאֲמַר לֹאִשָּׁה חֲרִי אֵת מְקוֹדֶשֶׁת לִי לְכִשְׁתָּאֲמִיר כו' (קדושין דף ע"ג): **פִּירוֹת דְּקָל**. הַמְּכֹבֵר פִּירוֹת דְּקָל עַד שֶׁלֹּא חֲטָט דְּפִלְגִי בָּהּ רַבּוּ הוּא וְרַבּוּ נִתְמָן אֲלִיבָא דְּר' מֵאִיר:

דלמא

סוברת **בְּמֵאנָה דְּאִמָּה** – כאותו תנא האומר שהיוצא בשן ועין **אֵינוֹ צָרִיךְ** גט שחרור, ולכן מיד כאשר הפיל האדון את שיניו יצא לחירות, וכשסימא את עינו אינו כבר עבדו, ומשום שהוא בן חורין, רבו משלם לו, אבל באופן שהוא צריך גט שחרור משלם המזיק קנסו לרבו, וכן למאן דאמר שהיוצא בשן ועין צריך גט שחרור אין צריך הרב לתת לעבד דמי עינו, כיון שהוא עדיין עבדו ואפילו יחבלו בו אחרים ישלמו לרב, ומכל שכן שאם חבל בו הרב עצמו וסימא את עינו שלא ישלם לו, ונידון זה אם היוצא בשן ועין צריך גט שחרור הוא מחלוקת בברייתא, **דְּתַנְיָא, בְּבִנְיָן**, בשן ועין ובכל עשרים וארבעה ראשי האיברים שנמנו לענין נגעים, **עָבַד יוֹצֵא בְּהֵן לְחֵירוֹת** ואינו עובד את אדונו אם הפילם האדון, וצריך גט שחרור מרבו על מנת להחשב כישראל גמור ולהיות מותר בבית ישראל, דברי רבי ישמעאל. רבי מאיר אומר, **אֵינוֹ צָרִיךְ** גט שחרור. רבי אלעזר אומר, צריך. רבי מרפון אומר, **אֵינוֹ צָרִיךְ**. רבי עקיבא אומר, צריך. המכריעין לפני חכמים אומרים, נראה ומסתברים דברי רבי מרפון שאמר שאין העבד צריך גט שחרור בעבד היוצא בשן ועין שנטלן לו רבו, הואיל ונתן דבתה לו שיצא, וכתבה זאת במפורש, ודברי רבי עקיבא שאמר שהוא זקוק לגט שחרור, דיוקא בציאתו בנטילת שאר אברים, הואיל וקנס חכמים הוא מה שיוצא בנטילתם בידי רבו.

הגמרא תמחה, האם מה שעבד יוצא לחירות בהפלת שאר ראשי איברים קנס הוא שנקנסוהו חכמים לאדון, הלא הוא קראי קא דרשינן – מפסוקים למדנו זאת. במבאר הגמרא, **אֵלָּא אִמָּה** – אמור, שכוונת הברייתא היא שמה ששונה יציאת עבד בראשי איברים מיציאתו בשן ועין, הואיל ומקדש חקמים הוא שדרשוהו מהפסוקים ואינו נאמר במפורש, לכן בהם הוא צריך גט שחרור, מה שאין כן ביציאתו בשן ועין שאינו זקוק בה לגט שחרור.

הגמרא מביאה ספק נוסף על מעוכב גט שחרור: **אִיפְעִיָּא לְהוּ** – נסתפקו חכמים, מעוכב גט שחרור והוא עבדו של כהן, ויש להספקם האם אוכל בתרומה כשאר עבד כהן, או אינו אוכל. וצדדי הספק הם, שהרי קנן בספסו אומר רחמנא – נאמר בתורה לגבי אכילת תרומה, (ויקרא כב יא) 'וכהן כי יקנה נפש קנן בספסו הוא יאכל בו' ויליד ביתו הם יאכלו בלחמם, ולמדנו שעבד כהן שהוא קנן ספסו אוכל בתרומה, והוא – עבד זה שכבר יצא מתחת יד רבו לענין ממון, לא קנן בספסו הוא, שהרי יצא לחירות ואינו עובד בשבילו, ואינו אוכל בתרומה, או דלמא – שמא נאמר שפיון דמחוסר העבד שחרור הוא, לכן קנן בספסו קרינא ביה – עדיין הוא נקרא 'קנן ספסו', שהרי אינו בן חורין, ולכן יוכל לאכול בתרומה. הגמרא מביאה מדברי אמוראים לפשוט את הספק:

תָּא שְׁמַע, דְּאִמָּה רַב מִשְׁרָשִׁיא, בְּהֵנָּה שְׁנַתְעֵרַב וְלִדָּה בִּלְדִּי שִׁפְחָתָהּ שהוא עבד, ומת האדון וירשוהו הבן, אולם אין ידוע עתה מהיו הכהן

זו ושלם כמו שאמר רבא, אין זה קשה על רבא, שהלא **מִימָרָא הוּא** ולא משנה או ברייתא, ו**מִימָרָא לְרַבָּא לֹא כְּבִירָא לִיה** – ואין רבא סובר מימרא זו, ובעל המימרא דעתו היא כאביי. לעיל הוזכר כמה פעמים על עבד כנעני שמעוכב גט שחרור מפני סיבות שונות, כגון שהקדישו או הפקירו (לעיל לה), שיצא לחירות אולם הוא עדיין צריך גט שחרור. גם חציו עבד וחציו בן חורין שלמדנו במשנתנו שכופין את רבו לשחררו, נחשב כמו שיצא לחירות אולם עדיין צריך גט שחרור. הגמרא דנה בדינו שעל עבד כזה לגבי כמה דינים:

אִיפְעִיָּא לְהוּ – נסתפקו חכמים, עבד שיצא לחירות אולם הוא מעוכב גט שחרור שעדיין לא שחררו אדונו בשטר. האם כאשר נגזר שור ודרגו, יש לו קנס שלושים שקלים ככל עבד שנגזר שור ודרגו שדינו של בעל השור לשלם לאדון קנס שלושים שקלים, או אין לו קנס כיון שכבר יצא לחירות, אף שעדיין לא קיבל גט שחרור. וצדדי הספק הם, שלגבי הקנס אם עבד יגזר השור או אמה בכהן שלשים שקלים ויתן לאדונו (שמות כב יא) **אִמָּר רַחֲמָנָא, וְהָאֵל לֹא אֶדון הוּא** – וזה, שיש לו עבד שכבר יצא לחירות אינו נחשב אדון שיקבל את הקנס, או דלמא – או אולי פיון דמחוסר העבד גט שחרור, אדון קרינא ביה – בעליו עדיין נחשב אדון לקבל את הקנס.

הגמרא מביאה את הברייתא דלעיל כדי לפשוט את הספק:

תָּא שְׁמַע, הַמִּית מִי שְׁחִיצוֹ עָבַד וְחִצִּיו בֶּן חֹרִין, נוֹתֵן חֲצִי קָנָם לְרַבּוֹ וְחֲצִי בּוֹפֵר לְיֹדְרֵשׁוֹ. מֵאֵי לָאוּ – האם אין ברייתא זו סוברת בְּמִשְׁנָה אֶחָדָה של בית הלל, שחרור בהם והודו לבית שמאי שכופים את רבו ומשחררו, ולמשנה אחרונה זו הוא נחשב שיצא לחירות אף שהוא מחוסר גט שחרור, ונאמר כאן שמקבל קנס על חצי עבדות, ומוכח שבעבד המעוכב גט שחרור יש לרבו בו קנס משום שנקרא אדון.

דוחה הגמרא לא, ברייתא זו בְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה של בית הלל, שסברו שאין כופין את רבו לשחררו.

הגמרא מביאה ראייה אחרת: **תָּא שְׁמַע, הַפִּיל הָאֲדוֹן אֶת שִׁינוֹ של העבד וגם סִימָא אֶת עֵינוֹ של העבד, יוֹצֵא הָעֶבֶד בְּשִׁינוֹ, כפי שאמרה תורה שאם יפילנה האדון יצא לחפשי, וְנוֹתֵן הָרֵב לְעַבְדוֹ דְּמִי עֵינוֹ, כפי שמשלם המזיק אדם בן חורין. והבינה הגמרא שעבד היוצא בשן ועין צריך גט שחרור, ומעתה קשה, הֲאִי אִמָּרָהּ שֶׁעַבְד שֶׁהוּא מְעוּכָב גִּט שֶׁחָרָר, שֶׁיֵּשׁ לוֹ קָנָם וְקָנָם לְרַבּוֹ הוּא, אִם כֵּן הִשְׁתָּא חֲבָלִי בִּיה אֶחָרֵינִי דְּתָבִי לִיה לְרַבִּיה – הלא אם יחבלו בו אחרים ינתנו דמי החבלה לרבו, ואילו חבל ביה רביה גופיה ויהיב ליה לְרַבִּיה – והאם יתכן שאם חבל בו רבו ישלם הרב לעבד, שהרי אם נאמר שהמזיק עבד משלם לרבו, אם כן כל שכן כאן שרבו לא יצטרך לשלם לו, אלא ודאי מוכח שמעוכב גט שחרור אין לאדון קנס כלל.**

דוחה הגמרא, דְּלָמָּא – אפשר שברייתא זו

וְחֲצִי בּוֹפֵר לְיֹדְרֵשׁוֹ, משום שנגזר חצי בן חורין. ומעתה קשה, **מֵאֵי** – למה מחלק את התשלום לתת מחצית לזה ומחצית לזה, הלא כשם שנגזר השור והזיקו אם היה הדבר ביום של רבו משלם לרבו ואם ביום של עצמו נותן לעצמו, הֲכִי נָפִי לָמָּא – כך גם נאמר שאם נגזר ודרגו ביום של רבו ישלם קנס שלם לְרַבּוֹ ואם ביום של עצמו ישלם כופר שלם לְעַצְמוֹ לצד חירות שלו, דהיינו ליורשיו.

הגמרא מיישבת, שֶׁאֵי הָכָא – שונה מקרה זה שנגזר ודרגו מלעיל ששם רק הזיק, דְּקָא בְּלָא קְרִינָא – שכאן התשלום הוא על דבר שכלה הקרן, ובוזה בטלה החלוקה משום שהקרן שייכת לשניהם, ולפיכך חולקים בתשלום.

הגמרא תמחה, וְאֵלָּא הִכִּי דְּמִי דְּלֵא קָא בְּלָא קְרִינָא – ואין הוא האופן שאין כלה הקרן שהינו המעשה בברייתא לעיל, ששם הדין שמשלם נזק לפי היום שבו אירעה הנגיחה, והלא כל תשלום של נזק הוא על דבר שכלה ואינו.

הגמרא מבארת, שהאופן של המעשה בברייתא לעיל היה כְּגֻן שֶׁהָכָהּ הַשּׁוֹר עַל יְדוֹ וְצָמְתָה – יבשה ידו, וסופה לחזור ולהתרפא, שבוזה לא כלה הקרן. אמנם קשה, הֲנִיחָא – אפשר לומר כן לְאִפְעִי, דְּאִמָּר שאם הכה אדם את חבירו על ידו ויבשה וסופה לחזור, שנותן לו המזיק לניזק שְׁבֵת גְּדוּלָּה, והוא הנקרא 'נזק' דהיינו מה שהזיקו שהשביתו ממלאכתו שעד שתתרפא ידו ותחזור לתיקנה אין יכול לעבוד כלל עם ידו היבשה אלא כשומר קישואין ששכרו מועט יותר, וכן נותן לו עוד תשלום שְׁבֵת קְמָנָה, והוא הנקרא 'שבת' דהיינו מה שהשביתו ממלאכתו לגמרי שאפילו שומר קישואין אינו יכול להיות עד שיקל מעליו כאב המכה, לדעה זו שיש חיוב נזק בהכאה כזו אף שהיא לזמן, שפיר אפשר לומר שבכך מדובר בברייתא לעיל שנותן ביום של רבו לרבו וביום של עצמו לעצמו את הנזק שחייב בו שור. **אֵלָּא לְרַבָּא דְּאִמָּר** שאם הכהו על ידו ויבשה וסופה לחזור שֶׁאֵינוֹ נֹתֵן לוֹ תְּשׁוּמִי 'נזק' כלל, כיון שסופו להתרפא, אֵלָּא רק שְׁבֵתוֹ, מה שמושבת ממלאכה שְׁבֵתָא יוֹם יוֹם, ששמים כמה מפסיד כל יום ויום ממה שיכול לעבוד, בשעה שאינו יכול לעבוד כלל, ושמים גם כן ההפסד כשמבירא ואינו יכול לעבוד רק כשומר קישואין, ומשלם לו סכום ההפסד. הלא הֲאִי – כאן בנידון זה, יסבור רבא שאינו משלם גם כן 'שבת' שהרי שור הוא שנגזר ונשור אפילו שהזיק אדם לצמיתות **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֵלָּא נֹזֵק** ולא שבת, ואין אפשר לומר שמדובר בהכחו על ידו ויבשה וסופה לחזור שאין בזה תשלומין כלל לפי רבא.

הגמרא מיישבת בשני אופנים:

אִי בְּעִית אִמָּה – אם תרצה אמור, שמה שאמרנו לעיל שאם הוכה משלם ביום של רבו לרבו וביום של עצמו לעצמו' אכן מדובר בהכחו על ידו ויבשה וסופה לחזור, אולם לא שהכחו שור שאינו משלם אפילו שבת, אלא בְּשִׁפְחָתוֹ אֲדָם שמשלם שבת, וְאִי בְּעִית אִמָּה – ואם תרצה אמור כך, שאכן מדובר בשור, ומה שמבואר שמשלם השור והעמדנו שהכחו על ידו ויבשה וסופה לחזור, ומוכח שיש דין נזק בהכאה

דלמא – שמא יהא מוֹדָה בחיובו בבית דין לפני שיבואו עדים להעיד שחייב וּמִיפְטָר מלשלם, שהרי מודה בקנס פטור, ונמצא שאין זה ברור כלל שיהיה כאן תשלום של קנס, ואולי באופן זה לא אמר רבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם בשאין דאודת שיבוא. וכן **תבעי לרבנן** – יש להסתפק לדעת חכמים, שמצד אחד יש לומר שאדם אינו מקנה דבר שלא בא לעולם, ולכן אין מכירתו מכירה, אבל מאידך יש לומר שעד כאן לא קאמרי רבנן שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אלא כגון פירות דקל, דהשתא מיהא ליתנהו – שעתה אין הפירות בעולם כלל, אלא הָבָא – כאן במוכר עבדו לקנס, הָא קא' שוֹר וְהָא קא' עֶבֶד – הרי עומד השור ועומד העבד, שנמצאים הם בעולם, ואפשר שבאופן זה גם לחכמים מכירתו מכירה, ואין זה נחשב דבר שלא בא לעולם. מ"א – מהו הדין בזה.

הגמרא מביאה ברייתא לפשוט בה את הספק: **אמר רבי אבהו, תא שמע, נאמר בתורה לענין עבד כהן שאוכל בתרומה, (ויקרא כב יא) 'וכהן כי יקנה נפש קנן כסף הוא יאכל בו ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו', והיינו שאוכלים בתרומה ביתו עבד שהוא 'קנן כסף כיון שקנאו, ובין 'יליד בית' שנולד משפחתו. ובמה שנאמר 'ויליד בית' יש לברר מה תלמוד לומר, שהלא יש לומר בקל וחומר, שאם עבד שנקנה בקנן כסף אוכל בתרומה, ילד בית לא כל שכן שאוכל. אלא, שאילו היה כן, ולא היה נזכר יליד בית, הייתי אומר שמה עבד קנן כסף שיש בו שוה כסף אוכל בתרומה, ולכן אף ילד בית רק זה שיש בו שוה כסף אוכל בתרומה, ומפני נדע שאף על פי שאינו שוה כלום שאוכל בתרומה, תלמוד לומר 'יליד בית' מכל מקום – דהיינו בכל אופן שהוא, בין שיש בו שוה פרוטה ובין שאין בו שוה פרוטה. הברייתא ממשיכה לברר מדוע כתוב 'קנן כסף'. ונדרין אני אומר שדווקא ילד בית בין שיש בו שוה כסף בין שאין בו שוה כסף אוכל בתרומה, וכפי שלמדנו מהפסוק, אבל עבד הנקנה בקנן כסף רק כאשר יש בו שוה כסף אוכל, אולם אפשר לומר שכאשר אין בו שוה כסף אינו אוכל, תלמוד לומר 'קנן כסף' 'ויליד ביתו', להקיש זה לזה, מה ילד בית אף על פי שאינו שוה כלום אוכל, אף קנן כסף אף על פי שאינו שוה כלום אוכל. ומברייתא זו יש לפשוט את הספק לעיל ונלמד שעבד שמכרו רבו לקנס אינו מכור, וא' סלקא דעתך – שהרי אם עולה על דעתך לומר שעבד שמכרו רבו לקנס מכור, מי אכא עבדא דלא מודין לקנא – האם יש עבד בעולם שאינו נמכר לקנס, שהלא קנס על נגיחת עבד יש בין על עבד השוה הרבה ובין על עבד שאינו שוה כלום, וכיון שכן, יש לו ערך שיכול למכור קנסו שזה שוה פרוטה, ואין אמרה הבריתא שאינו שוה כלום, ועל כרחך שאין יכול האדון למכור את הקנס.**

דוחה הגמרא את הראיה, אין – אכן, יש עבד שאינו שוה כלום, ואף לא להמכר לקנס, שא"כא עבד מרפה – שיש עבד שהוא טריפה, כגון שנחתכה רגלו למעלה מארכובת הרגל, או שניקב לו קרום של מוח, שאינו ראוי לחיות,

ואינו נמכר לקנס מכיון שאם יגחנו שור לא ישלם כלום, שכאדם מת הוא. הגמרא שואלת, והא חיי למינסם קמיה – והלא אף אם אירע לו כן, עדיין הוא ראוי לעמוד לפניו ולשרתו בשירות קל, ויש לו שווי. הגמרא מיישבת, מלבד זה שהוא טריפה מדובר בקנוול שהוא מאוס ומונח שתי, שאין לו אפשרות לעבוד כלל, ולכן אינו מקבל קנס. הגמרא מביאה ספק אודות חציו עבד וחציו בן חורין:

איבעיא להו – נסתפקו חכמים, מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקודש בת חורין מהו שיחולו קידושי, שהרי אין תופסים קידושין אלא בצד הבן חורין שבו ולא בצד העבדות שבו, והאם יכול לקדש אשה לחציו בלבד.

הגמרא מבארת את צדדי הספק: **אם תמצא לומר** שיש לפשוט את הספק מההלכה שכן ישראל שאמר לבת ישראל התקדשי לחציי מקודשת, שהוא הדין שחציו עבד וחציו בן חורין יכול לקדש אשה לחציו המשוחחר. אין ללמוד מכך, שמה ששם היא מקדשת הרי זה מפני דחויא לכוליה – ראיה היא לכולו, שכולו בן חורין והוא בכולו בר קידושין, וכונתו אינה אלא שיוכל לשאת אשה נוספת מלבדה, אבל הא – כאן, בחציו עבד וחציו בן חורין שקידש, לא חויא לכוליה – אינה ראיה לכולו אלא לחציו ולכן אינה מקדשת, שאין לקדש אשה לחציו איש. ואם תמצא לומר שיש לפשוט את הספק מההלכה שכן ישראל המקדש חצי אשה אינה מקודשת, משום שאין לקדש חצי אשה, וכן כאן אין קידושין בחצי איש. אין ללמוד מכך, שמה ששם אינה מקודשת זה מפני דשירי בקנינו ולא קנה כל מה שאפשר לו לקנות בה, וכן בן חורין שמקדש אשה בחציו בלבד אינה מקדשת משום שלא קנה בכל מה שאפשר לו לקנות אותה, והא עבד – עבד זה, שהוא חציו בן חורין לא שירי בקנינו, שהרי בכל מה שראוי בו לקדש, שהוא חציו המשוחחר, קידש את האשה, ושמא אין בזה חסרון. מ"א – מהי ההכרעה בספק זה.

הגמרא מביאה ברייתא לפשוט בה את הספק: **תא שמע, שור שנגח והמית אדם, הדין הוא** שכאשר שורו נגח עבד והרגו צריך בעל השור לתת לאדונו קנס שלושים שקלים, ומי ששורו נגח בן חורין צריך לתת ליורשיו כופר שהוא שווי דמיו, אולם כאשר המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין, נותן בעל השור חצי קנס לרבו, משום שנגח חצי עבד, וחצי כופר ליורשיו, משום שנגח חצי בן חורין. וא' אמרת קידושי של חצי עבד וחצי בן חורין לא קידושי, ויורש מנא ליה – מהיכן יש לו יורשים, כיון שאין יכול לקדש אשה ולהביא בנים ממנה.

הגמרא דוחה, אמר רב אדא בר אבהו אין המדובר כאן, שמת ומקבלים היורשים את הכופר, אלא בשעשאו השור הנוגח מרפה, שעומד למות, שחייב בעל השור בכופר אף שעודנו חי ואת הכופר מקבל הוא עצמו, ומ"א 'וירשיו' האמור בברייתא, נפשיה – הכוונה לעצמו. ואין ראיה שיכולים להיות לו יורשים.

רבא חולק על כך:

אמר רבא, שתי תשובות בדבר לדחות בהן את דברי רב אדא בר אבהו, תדא – תשובה אחת, דירושיו קתני – נאמר 'יורשיו', ואין במשמע שהכוונה לעצמו, ועוד, שאף שאת הקנס המשולם על הריגת עבד ניתן לשלם גם בחייו אם עשאו טריפה, אבל כאן כופר הוא, מה שמשולם על הריגת בן חורין, ובוה אמר ריש לקיש שבופר אין משתלם אלא לאחר מיתה, ואם רק עשאו טריפה חיי הוא עדיין, אין עליו לשלם.

רבא מיישב בדרך אחרת: **אלא אמר רבא**, אכן אין בהכרח שיש לו יורשים, ומה שנאמר 'חציו כופר ליורשיו' הכוונה שבחציו המשוחחר ראוי ליפול כופר שינתן ליורשיו ואולם אין לו יורשים שיטלוהו, ונשכר מכך בעל השור שאין צריך לשלם זאת.

הגמרא מביאה מדברי אמוראים על קידושי חציה שפחה וחציה בת חורין:

אמר רבא, בשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, כך חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה אין קדושיה קדושיה, כיון שרק חציה מקודשת ואין קידושין בחצי אשה.

דרש רבה בר רב הונא כדברי רבא, בשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, כך חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה אינה מקודשת, אמר ליה רב חסדא, מי דמי – האם דומה זה לזה, הָתָם – שם בקידש חצי אשה אין מועילים הקידושין לפי ששירי בקנינו ולא קנה כל מה שיש לקנות בה, אבל הָתָם – כאן במקדש חציה שפחה וחציה בת חורין, הלא לא שירי בקנינו, שכל מה שאפשר לקנות בה קנה. תרד אוקים רבה בר רב הונא אמורא עליה ודרש – חזר רבה בר רב הונא מדבריו והעמיד מתורגמן לפניו, כפי שהיה נוהג תמיד בעת שהיה דורש, וחזר ודרש לתקן את דבריו, וכך אמר, נאמר (ישעיה 11) 'והמבשל תחת תחת דוד', למה נקרא דברי תורה בשם 'מבשל', משום שאין אדם עומד על דברי תורה לדעת אותם, אלא אם כן נבשל בהן ומורה בטעות וממלימים אותו ואז נותן לב להבין, ואף אני נבשלתי בהוראתי והנני חוזר בי ואומר שאף על פי שאמרו שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, אכל חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה קדושיה קדושיה, מ"א טעמא – מה הטעם לכך, משום שהתם – שם במקדש חצי אשה שירי בקנינו שלא קנאה כולה, אבל הָתָם – כאן במקדש חציה שפחה וחציה בת חורין לא שירי בקנינו וקנה בה כל מה שהוא בר קידושין בה.

אמר רב ששת, בשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, כך חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה אין קדושיה קדושיה, ואם לחשד אדם לומר שיש לערער על כך מהאמורא בברייתא (כריתות יא.) שרבי עקיבא אמר שאיזו היא שפחה חרופה שחייבה התורה על זנותה קרבן ומלקות, זו שחציה שפחה וחציה בת חורין המאורסה לעבד עבד, אלקא בת איתרושי היא – מוכח ששייך שתתארס ויתפסו בה קידושין, אמור לו לשואל, וכי סבור אתה המשך בעמוד קא

גטיסין. פרק רביעי – השולח דף מג עמוד א – בשיתוף מהדורת טובי'ס

צו תוספות

מי איבא עבדא דלא מוזבן לקנסא. וא"כ כי אמר נמי דאילו מכור תפשי ליה מי איבא עבדא דלא מוזבן לקנסא שייכל למכרו כולו לגמרי וי"ל דלא ימלא קונים שנקטו לגמרי אפי' לא ינטרכו לפקדו שייכל לומר עשה עמי ואני זקק מ"מ מיינעני אינשי לקטוהו שלא יבא דגוי אלס חבל אס מכרו לקנס מכור זמנין דזבני ליה ועי"ל דלפ"י מוכרו כולו לגמרי אינו מכור דקא חינו שיה פלוג וחינו מוכרו חלף לקנס ולקנס חינו מכור:

אם סמנא לומר הסקדשי לחיני מקודשת. וגבי אשה חתמא אס סמנא לומר חגיגה מקודשת לי אינא מקודשת וכו' מני למימר איבא חלף חתמא נקט דזבני מסיק בפ"ק קידושין (דף טז:) וא"ל חתמא קדושין לכו קדושין יורשין מנא ליה. פימס דמא חלף יורשין בקידושין וכלא בנ מן הפטויה וי"ל דלמכר (בכח דף קא) דבי עבדא פלוגי שפירא חתמא מהו יבטל דהלל שחוקי שמשקטן חלוט מוכסי אביו משהו דלא ידעו' אביו מנו ואפי' בנ ממזר מנחש דלא תפסי פס קידושין סנן פסקן שני דכימות (דף כג.) דבי בנ דלל דבנ וסינו ליושן וקבא חי ספסי פס קידושין גרע טפי דלפ"י גר עבדות ומשמשא ב"א פדלממין (פסחולין) (פס דף מה.) וי"ל דבנ דה"ס דלא חתמא דלאו פד קדושין סא חיו בנ מתייחס לחתני ולא דמי לעבדות דפסי פס קדושין לעלמא חבל האי דלא פד קדושין סא בנשם מקוס חיו סנן מתייחס לחתני:

ואין

ישראל התקדשי לחצי מקודשת דחויא לכוליה הא לא חויא לכוליה ואם תמצא לומר בן ישראל המקדש חצי אשה אינה מקודשת דשיר בקנינו והא עבד לא שיר בקנינו מאי תא שמוע המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליורשיו ואי אמרת קידושיו לאו קידושין יורשין מנא ליה אמר רב אדא בר אבהו כשעשאו מרפה ומאי יורשיו נפשיה אמר רבא שתי תשובות בדבר הךא דיורשיו קתני ועוד כופר הוא ואמר ריש לקיש כופר אין משתלם אלא לאחר מיתה אלא אמר רבא ראוי ליטול ואין לו אמר רבא בשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת כך חצייה שפחה וחצייה בת חורין שנתקדשה אין קדושיה קדושין דרש רבה בר רב הונא בשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת כך חצייה שפחה וחצייה בת חורין שנתקדשה אינה מקודשת חצי אשה אינה מקודשת אמר ליה רב חסדא מי דמי התם שיר בקנינו הכא לא שיר בקנינו הדר אוקים רבה בר רב הונא אמורא עליה ודרש' והמשלה הואת תחת ידך' אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם בן נכשל בהן אף על פי שאמר המקדש חצי אשה אינה מקודשת אבל חצייה שפחה וחצייה בת חורין שנתקדשה קדושיה קדושין מאי מעמא התם שיר בקנינו הכא לא שיר בקנינו אמר רב ששת בשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת כך חצייה שפחה וחצייה בת חורין שנתקדשה אין קדושיה קדושין ואם לחשד אדם לומר איזו היא שפחה חרופה זו שחצייה שפחה וחצייה בת חורין המאורסה לעבד עברי אלמא בת איתרוסי היא אמור לו כלך אצל רבי ישמעאל שהוא אמר בשפחה פנענית המאורסה לעבד עברי ושפחה פנענית בת איתרוסי היא אלא מאי אית לך למימר מאי מאורסת מיוחדת הכא נמי מאי מאורסת מיוחדת אמר רב חסדא חצייה שפחה וחצייה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון ומתו שניהם מתייבמת ללוי ואין

זה מאותה ששנינו במס' ברייתא (א.) והפדה לא נפדתה דשפחה חרופה איזו זו דפדיה ואינה פדיה חצייה שפחה וחצייה בת חורין המאורסה לעבד עברי והוא הדן לכל ישראל אלא אחרת דמלתא נקט משום דעבד עברי מותר בשפחה: **אלמא** בת איתרוסי היא. מדקתני מאורסת: **אמור** לו. וכי כבוד אתה שחן אירוסין ממך: **כלך אצל רבי ישמעאל**. דאמר התם דברך תורה כלשון בני אדם ובשפחה פנענית שלא נפדית כלל קמשעתי קרא: **המאורסה לעבד עברי**. וכי שפחה פנענית גמורה בת קדושין היא הא חמורה בעלמא היא עם הדומה לחמור: **מיוחדת**. וגזירת הכתוב היא דמתייב עלה אשם הואיל ויחדה לעבד עברי המותר בה: וחוזה ונתקדשה לשמעון. אדיו ובתי ראובן וראובן לא גירשה:

ואין

דלמא מודה. בביר קודם העדאת עדים ומודה בקנס פטור: ויליד בית מה ת"ל. לענן אבילות תרומה ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו ויליד בית בן שפחתו: אילו בן. דלא כתיב אלא קנן כספו הוא יאכל בו: **אף קנן כסף אע"פ שאינו שוה בלום**. כגון שבעשה מוכה שחיו: **מי איבא עבדא דלא מוזבן**. בפרוטה: לקנסא.

שם ונתנו שור וטול שלשים כסף: **במרפה**. שאין משלמין עליו קנס וגברא קטילא הוא: **והא חיו למינס כפיה**. לשירתו אע"פ שנתקבה רגלו למעלה מן הארבעה או ניסב קרום המוח ראוי לשירות קל: **במנוול**. דמאס וכו' נמי טרפה דלאו בר קנסא הוא: **בקרדשין**. אמרין התקדשי לחצי מקודשת חציין מקודשת לי אינה מקודשת הכא מי חיו קדושין או לא: **אם תמצא לומר**. כלומר אי בעית למפשט מדקיימא לו התקדשי לחצי מקודשת לא דמי דהתם בר חורין הוא וחויא לכוליה ודכי קאמר לה אי בעינא נסיבנא אחריתי בהדיה אכל הא לא חויא לפלגא דעבדות ידיה: **ואם תמצא לומר חציין מקודשת לי אינה מקודשת**. ובעית למפשט הא מיהא דכי היכי דמקדש חצי אשה אינה מקודשת הואיל דלא מציק למימר דכי קאמר לה דתנסיב אחריתא בהדי דאיתתא לא חויא לחתני ואשתבה דפלגא הוא דקדשיה הכא נמי חצי איש שקידש לא חיו קדושין לא דמי דהתם שיר בקנינו דהנה ליה לקדשה לכולה אכל האי לא שיר מדי דכל מה דחיו למעבד עבד: **כשעשאו מרפה**. דהנה ליה כמאן דקטליה ויהב ליה לנפשיה: **ועוד כופר הוא בו'**. דבשקלא קנס דלא כתיב ביה מיתה אלא גזירה שזאמר אס עבד וגו' השור וגו' (שמות כא) איבא לאוקמיה כשעשאו מרפה אכל כופר של בן חורין כתיב ודמית איש או אשה: **ראוי ליטול**. דפלגא לאו בר קנסא הוא אלא בר כופר: **ואין לו**. שחרי מה יורשים אין לו שגבו וזה הנוטין וכה פמה שבירו ולעולם בשמת וד"ק מנח חצי קנס לרבו וחצי כופר ראוי לינתן ליורשיו אם היו לו יורשין: **אמר אמורא עליה**. העמיד מתורגמן לפניו לחזור ולדרוש: **והמשלה הואת**. כלומר כך התחיל בדרשא מקרא כתוב והמכשלה הואת תחת ידך באנשי ירושלם שפסקה תורה מהם והיו שואלין לחבריהם שמלה לך קצין תהיה לנו והמכשלה הואת תחת ידך כלומר דברים שמכוסין בשמלה שלך הן שאמה בקי בהן אמור לנו ותהיה קצין והמכשלה הואת דברי תורה שאין אדם עומד על אמתתו עד שיכשל בהן להורות טעות ויבלימוהו והוא נותן לב ומבין תחת ידך הן אף אני נכשיתי בהוראתי וחורוני בי: **ואם לחשד אדם לומר**. תשובה לדבר

זה מאותה ששנינו במס' ברייתא (א.) והפדה לא נפדתה דשפחה חרופה איזו זו דפדיה ואינה פדיה חצייה שפחה וחצייה בת חורין המאורסה לעבד עברי והוא הדן לכל ישראל אלא אחרת דמלתא נקט משום דעבד עברי מותר בשפחה: **אלמא** בת איתרוסי היא. מדקתני מאורסת: **אמור** לו. וכי כבוד אתה שחן אירוסין ממך: **כלך אצל רבי ישמעאל**. דאמר התם דברך תורה כלשון בני אדם ובשפחה פנענית שלא נפדית כלל קמשעתי קרא: **המאורסה לעבד עברי**. וכי שפחה פנענית גמורה בת קדושין היא הא חמורה בעלמא היא עם הדומה לחמור: **מיוחדת**. וגזירת הכתוב היא דמתייב עלה אשם הואיל ויחדה לעבד עברי המותר בה: וחוזה ונתקדשה לשמעון. אדיו ובתי ראובן וראובן לא גירשה:

רעש"י

וְאִין מְנֵי קוֹרֵבֵי דְּבֵי חֲשֵׁת שְׁנֵי מַסִּים. וְאִין וְהָאֵל מֵאִי נִפְקָא מִינֵיהּ אִם הוּא אֲשֶׁת
שְׁנֵי מַסִּים הֵא אֲמַרְיָן בִּפְ' ד' חֲסִין (יבשות דף 94) וְזִישֶׁת שְׁנֵי יִבְמֵין דְּרַבְרָן
גְּזִירָה שְׁמָא יִאמְרוּ שְׁנֵי בְּמֹת הַבָּלוֹת מְבִיט אַחֵד מִתְּבַדְּמֹת וְהֵא לֹא שִׁיךְ קָבָא וְיִל
דְּהֶסֶם בְּמֵאמֶר דְּרַבְרָן הוּא זִישֶׁת ב' יִבְמֵין דְּרַבְרָן אֲבָל בְּעִלְמָא הוּא דְּלִוְרִיטָא: **מִזָּה**

פִּקְדָה אִי קִדּוּשֵׁי חֲרוֹבָן כו'. פִּי' בַּקּוּיָטִים
 דְּמַשּׁוֹ פִּלְגָּתָא דְחֲמֻלָּא דְלֵטִיל מִסְפָּקָא לִישׁ
 הִי מִינֵיהּ וְהוּא קִידּוּשֵׁן וְהִסֵּה דָבָר חֲסֵדָה
 גּוֹפִיָּה בְּפִשְׁטֵי לֵישׁ דְּקֻדּוּשׁ יִקְדּוּשֵׁי וְכֵן רַב
 הוּא נִמְיָא מִדָּבָר מִזֶּה דְּכִי רַב חֲסֵדָה
 וְנִכְלָה דְּמִסְפָּקָא לִישׁ אִי גַמְרִי קִדּוּשֵׁי רֵאשֹׁן
 אִי פִקְטֵי: **גְּמָרוּ** קִדּוּשֵׁי רֵאשֹׁן. וְכֵן
 רֵאשֹׁמִי' דְּפִי' קִדּוּשֵׁי רֵאשֹׁן ^(ה' דף) בְּהִסֵּה שֶׁל שְׁנֵי
 שֹׁאפִינֵי הַקִּדְּשִׁים חֲלִינָה וְחֹדֶר וְקִלְקֵלָה וְסִקְדֵּי
 חֲלִינָה כו'. הֵן לֹא הִקְדִּישָׁה לֹא גַמְרִי שְׁאִי
 הִסֵּה לְפִשְׁטֵי הַקִּדְּשִׁים וְהִיא חֲלִינָה מִדְּמֵי הַקִּדְּשִׁים
 וְחֲלִינָה חֲרוֹבָן וְכֵן הֵכָּה וְכֵן חֲלִינָה חֲפָשָׁה שְׁפָחָה
 חֲלִינָה מִקְדָּשָׁה דְּכִי יִשָּׁח אִישׁ אֶשֶׁה כְּסִיבִי לֹא
 חֲלִי אֶשֶׁה מִסְפָּקִי לְמִימֵר אִו גַּמְרִי אִו פִּקְטֵי
 וְחֲמִ"ג דְּהִסֵּה מִדְּמֵי לְמַדְשָׁה חֲלִי אֶשֶׁה לֹא
 הִסֵּה מִיזִיד מִינֵיהּ שְׁפִיר דְּהִסֵּה דְּחִיבָא דְּשֵׁט
 אֲחִירָה לֹא פִקְטֵי בְּטֻבָּה אִו נִמְיָא חִיבָא לְמִימֵר
 דְּהִסֵּההָ שֶׁל שְׁנֵי שֹׁאפִינֵי שְׁפִיר בְּקִינֵי קִלְקֵלָה
 שְׁהִי בְּהִסֵּה הִסֵּה בֵּת הַקִּדְּשִׁים לְפִיכָד לֹא גַמְרִי
 וְכֵן הֵכָּה חֲלִינָה שְׁפָחָה לֹא הִסֵּההָ כְּכָל
 קִידּוּשֵׁי: **אָבָל** חֵם כְּכֵן מְלִיז אִוֹן יֵד
 חֲסִירָו. וְחִי"ם הֵן דְּחִמֵּר חֲתֻמֵּי לְעִיל ^(ה' דף)
 מִסְפָּקִי עֲבָדוּ חִין לֹא פִקְטֵי דְּחִסְיוֹרָה דְּחִיבָא
 גְּבִיָּה לֹא מְלִיז חֲתֻמֵּי לֹא וְכֵן מִשְׁתַּחֲוֶה דְּשֵׁט לֹא
 פִקְטֵי בְּפִיכָד וְכֵן דְּקִדְּשָׁה לֹא מִסְפָּקִי לִישׁ עַד
 שְׂכִירָתָה דְּחִי לֹאֲחֵסר חֲחִיל הַשְׁחִירוֹר הִיכִי מִזְבִּין
 לִישׁ וְחִסֵּר לִישׁ לְעֹבֵד פּוֹכְבִּים לְהִסְתַּעֲבֵד בֹּא
 וְי"ל לֹא דְּמִי לְמִסְפָּקִי דְּעֹבֵד פּוֹכְבִּים לֹא
 קִנִּי לִישׁ אֶחָד לְמַעַשְׁהָ דְּלִיז וְחִסֵּהי פֶּסֶל לִישׁ גְּבִי
 יִשְׁרָאֵל מִמּוֹנָה דְּקִנִּי לִישׁ לְקָבֵץ וְיִלְדוּת וְלֹא
 מִפְּקוּדֵי מִמּוֹנֵי חֲקִימִים עַד אֲחִיר שְׂכִירָבוֹת וְלֹא
 גֵּט שְׁחִיר: **הָא** גְּלוּפָא. פִּי' בַּקּוּיָטִים גְּבִי עֲבָד
 קִבֵּעַ לֹא זְמַן שָׁחֵם לֹא יִקְדְּשֵׁי יֵהָא גּוֹפִי חֲסִיבִי
 לְעֹבֵד פּוֹכְבִּים וְעַשְׂתִּיז מִסְתַּעֲבֵד בֹּא וְכֵין
 דְּמִזְבִּיל בְּסִפְקָתָא דְּרִבְזֵן קִינִסָה חֲמִ"ג דְּלֵיל
 מִטָּה וְזִמְנִים וְגַבִּי שְׁהָ חִירִי דְּקִבֵּעַ לִישׁ זְמַן
 לְפִיכָד שָׁחֵם לֹא יִקְדְּשֵׁי בֹא הֲזִמְנִי וְכֵן הַפִּירוֹת
 מִשֶּׁם וְיִחְלָד עַד שְׂפִירָה הִלְבָּד חֲפִי' מִטָּה
 וְזִמְנִים חִין לֹא אֶחָד פִּירוֹת וְזִמְנִים פִּינֵן דְּעַד
 דְּלֵיל מִטָּה וְזִמְנִים חִין לֹא פִירוֹת מִה שְׂפִיר
 לִימֵר שְׂפִיר מִן הַפִּעֲשָׁר וְעוֹד דְּכֵן לִישׁ
 לְמִימֵר חִירִי וְחִירִי בִּין מִטָּה וְזִמְנִים בִּין לֹא
 מִטָּה וְזִמְנִים וְהִקְטַט לֹא מִטָּה וְזִמְנִים מִשְׁתַּחֲוֶה
 לֹא מִשְׁתַּחֲוֶה הִיא דְּמַעֲשָׁה אֶחָד בִּלָּא מִטָּה

וְמִיָּה וְנִדְחָה לְפָנֶיךָ הָאֵל לְנוּפֵחַ הָאֵל לְפִיכָר כְּמוֹ הָאֵל גּוֹפֵא וְהָאֵל פִּיכָר דְּגִבִּי מִגֵּד חֲטֵאֵי
 לֹא מָטָה וְמִיָּה בְּהוֹךְ עֲבוֹדָה פּוֹכְבִּים וּמִפְקִיעֵם מִן הַמַּלְאוֹת וּמִצֵּה יוֹצֵא לְחִיּוֹת
 חֶבֶל בְּשָׂהֵם חַיִּין לוֹ לִישְׁרָאֵל חֲזָא פִּירוֹת וְהִסְדָּה עֲבֻדָּה פּוֹכְבִּים וּפְטוּר:
 בְּשִׁלּוֹ

לִישְׁרָאֵל נְמוּסוֹ: וְכֵן, אִם לֹא פִּרְעֻתִיךָ לְזִמְן פְּלוּנִי יִהְיֶה חֲלוֹט לָךְ. וְכֵן מִשְׁנֵי אֲזַכֵּר:
 עֲבֹד: חֲלָא נָבִי עֲבֹד דְּמִטָּא וְיִמְנִיָּה. בְּדִלְשׁוֹן קִסְרֵי הוּא: חֲלָא לְנוּפֵא. וְכֵן עֲבֹד דְּקִבֵּב
 הָיִה מִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ וְכֵן דִּלְדֹל מִתְקַנְתָּא דְּרַבְנָן פְּלִיגֵי אֲזַכֵּר לְמַעַבְדַּה לְעוֹבֵד מַעֲבָדֵי
 הַפִּירוֹת וְכֵן לֹא מִפְּרַעְתִּיךָ לֵדֵם חֲלוֹט פְּלוּנִי אֲבֹל פִּירוֹת עַד שֶׁאֲפֻרַע מִגִּבִּי

הביאור הקצר למסכת גיטין דף מג עמוד ב מתוך ש"ס "מתיבתא – עוז והדר" (ליום שבת קודש) צט

להשתחרר בו לדעת רבן שמעון בן גמליאל. **אמר רב ששת, דכתב ליה הרב לעבד בשעה שמכר אותו לנכרי ה' בלשון זו, לְכַשְׁתַּבְּרָה מְמוֹנָה** – מן הלוקח הנכרי, כלומר, אם תצליח להימלט מרשותו, **אין לי עֶסֶק בְּךָ** – לא יהא לי עסק בך, שהרב מסלק את שעבודו, וכיון שמשמעות לשון זה היא סילוק רשות הרב, וזה העבד בעצמו לאחר שרבו מחל על שעבודו, ולכן אינו צריך גט שחרור כשיצא מתחת יד הגוי:

תנו רבנן לְזוֹת האדון עָלָיו – על העבד הכנעני, **מִן הָעֶבֶד בּוֹכְבִּים**, היינו שהאדון לזה מעות מן הנכרי ושעבד לו את העבד עבור החוב, **כִּיֹּן שָׁעֲשָׂה לוֹ עֹבֵד בּוֹכְבִּים** – לעבד או לאדון, **נְמוֹס** – כמשפטו הראוי לו, **יָצָא** העבד לְחֵירוֹת, ומחייב רבו לפדותו, משום שהרי זה כמו שמכרו לנכרי שקנסוהו חכמים לפדותו. שואלת הגמרא, **מָאִי 'נְמוֹס'**, **אמר רב הונא בר יהודה**, שהכוונה למנהג לוקחי העבדים, והוא נִשְׁקִי – סימן עבדות שתולים לעבדים בצואריהם.

מתיב רב ששת על דברי רב הונא בר יהודה, מבריייתא ששנתה לשון 'נימוס' ובדבריה אי אפשר לפרש 'נימוס' כדבריו. **האריסין** – ישראל שמעבד את שדה הנכרי ובשכרו נוטל מן הפירות שגדלו בשיעור קבוע, כגון מחצה או שליש או רביע, וְהַתְּכִירוֹת – ישראל שחבר קרקע מנכרי ומגדל פירות בקרקעו, ומשלם לו מהם עבור השימוש בקרקע בכמות שנקבעה מראש, בין אם תוציא השדה פירות ובין אם לא, וְאִיִּישִׁי בְּתֵי אֲבוֹת – ישראל שהיו אבותיו אריסים בקרקע של נכרי, ועברה אריסות זו בירושה לבנים לאחר מיתת האבות, נמצא שהאריס עומד בחזקת אבותיו באריסות קבועה בשדה זו לירשי הנכרי, וְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים שֶׁמִּשְׁבֵּן שָׂדֵהוּ לְיִשְׂרָאֵל בעבור חוב שנתחייב לו, ונמצאת השדה ביד הישראל עבור חוב הנכרי, **אף על פי שָׁעֲשָׂה לוֹ נְמוֹס** – כמשפט הלווים על הקרקע, בכל אלו האופנים, הקרקע פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר, ואין הישראל צריך לעשר את הפירות שנוטל מן הקרקע. וְאִי כֶּלְקָא דַּעְתָּךְ לפרש את דברי הבריייתא בדין עבד שרבו לזה עליו מן הנכרי ש'נימוס' הכוונה לנִשְׁקִי – היינו סימן שעושה הלוקח להוכיחה על לקוחתה, **שָׂדֵה בַת נִשְׁקִי הִיא** – האם דרך הלוקח שדה לעשות בה סימן להוכיחה על לקוחתה.

אָלֹא אָמַר רַב שְׁשֵׁת, יש לפרש את לשון הבריייתא 'נימוס' למנהג המלוים על נכסי הלוי, והוא קביעת יָמָן לפרעון החוב, שאם לא יפרע את חובו עד זמן זה יהיו נכסיו שמשכן שייכים למלוה.

הגמרא שואלת על פירושו של רב ששת, אם כן קִשְׁיָא – קשה מדין יָמָן ששינוי בבריייתא שבדין עבד, **אֲמַר** – על דין הזמן ששינוי בבריייתא שבדין מעשר, שלדברי הבריייתא בעבד שרבו לזה עליו מן הנכרי, קביעת הזמן נחשבת כמכירת העבד למלוה ושהרי בגלל קביעת הזמן כופים את הרב לשחררו, ואילו לדברי הבריייתא בשדה שנכרי משכן לישראל, קביעת הזמן אינה

ישמעאל, שהדיק מהפסוק הוא שלא יומתו כי לא נשתחררה שאם היה **שְׁחֹפְשָׁה** – שנשתחררה וְחֹרָה וְנִתְקַדְּשָׁה וינתה עם אחר יומתו, אבל לא שאם חופשה בלבד יומתו, **הָכָא נָמִי** – כך נאמר גם לדעה שמדובר שם בחזיה שפחה וחזיה בת חורין, שכך יש לדיק הפסוק שלא יומתו כי לא נשתחררה אבל שפחה **שְׁחֹפְשָׁה** – שנשתחררה וְחֹרָה וְנִתְקַדְּשָׁה יומתו, ומשום שכשחזרה ונתקדשה הרי היא מקודשת גמורה. ואין להוכיח מהפסוק להיכן שנשתחררה בלבד שיגמרו בה הקידושין הראשונים.

הגמרא מביאה מעשה על חזיה שפחה וחזיה בת חורין:

אמר רב הונא בר קמינא אמר רבי יצחק, מעשה באשה אחת שחזיה שפחה וחזיה בת חורין, וְכָפּוּ אֶת רַבָּה וְעָשָׂאָה בַת חוֹרִין על ידי ששחררה.

הגמרא מבארת, **כְּמָאֵן** – כמו איזו דעה סברו אלו שכפדה, האם **כְּרַבִּי יוֹחֵנָן בֶּן בְּרוּקָה דְאָמַר שַׁעַל שְׁנֵיהֶם**, גם על האיש וגם האשה, הוא **אומר** (בראשית א כה) **וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר גִּנּוּ לָהֶם אֲלֵהִים כְּדוֹ וְרָבוּ וּמִלְאוּ גִנּוּ אֶת הָאָרֶץ**, והיינו ששיטתו היא שגם אשה מצויה בפריה ורביה, וכיון שהיא מתבטלת מפריה ורביה, שאינה יכולה להנשא, כופין את רבה לשחררה.

דוחה הגמרא, **אמר רב נחמן בר יצחק, לא מפני זה כפו את רבה לשחררה**, אלא משום **שְׁמִנְתֵּי הַפֶּקֶר נִתְּנוּ בָּהּ** האנשים, שכיון שלא היתה מיוחדת לאיש ולא שמרה עצמה היו מזנים עמה, ולכן כפו את אדונה ושחררה כדי שתוכל להנשא ותיקה נשמרת.

משנה

המוכר את עבדו הכנעני לעובדי בוכבים או לישראל הגר בהוצאה לארץ, ויש לחוש שהלוקח ישדל את העבד לצאת עמו למקום מגוריו, ונמצא העבד מופקע ממצות התלויות בארץ, יצא העבד משעבודו והוא כן חורין:

גמרא

תנו רבנן המוכר את עבדו הכנעני לעובדי בוכבים, אף אם פדה אותו המוכר מן הלוקח הנכרי כפי שחייבוהו חכמים, כמבואר לקמן (מד). **יצא העבד לחירות**, והפדוהו אינו רשאי להשתעבד בו עוד, וְצִדִּיק העבד גַּם שְׁחֹרֹר **כְּרָבוֹ רֵאשׁוֹן** – מן המוכר הישראלי שפדוהו, כדי להפקיע את קנין האיסור שבו ולהתירו בבת ישראל. **אמר רבן שמעון בן גמליאל, בְּמָה דְּכָרִים** אלו שהעבד צריך גט שחרור **אֲמֹרִים**, שָׁרְבוּ הישראל **לא כתב עָלָיו** – על עניינו וצורכו של העבד בשעת מכירתו לנכרי, **אוֹנוֹ** – שטר, שכתוב בו משמעות שחרור, ונתן אותו ביד העבד, **אָבֵל** אם בשעת המכירה **כתב הרב עָלָיו** – לצורכו **אוֹנוֹ** – שטר שיש בו משמעות שחרור, ונתן אותו ביד העבד, וְהוּ גַם שְׁחֹרֹר, ואינו זקוק לשטר אחר. שואלת הגמרא, **מָאִי אוֹנוֹ** – מהו לשון השחרור הכתוב בשטר שנותן כח לעבד

ואין אני קורא בָּהּ שהיא נחשבת **אִשְׁתִּי שְׁנֵי מֵתִים** לומר שמפני שבחזיה הראשון יש לה קידושין לראובן, ובחזיה האחר שנשתחרר אחר כך חלו בו קידושין לשמעון, ואשת שני מתים דינה שאינה מתייבמת, והטעם שאין זה כך, משום שאינה אשת שניהם, שהרי **מִמָּה נִפְשָׁךְ, אִי קְדוּשִׁי דְרֵאבוֹן קְדוּשִׁי**, ומשום שתופסים קידושין בחזיה שפחה וחזיה בת חורין, אם כן **קְדוּשִׁי דְשִׁמְעוֹן לֹא קְדוּשִׁי**, שכשנשתחררה נעשתה אשתו גמורה בכולה, ולא תפסו בה קידושי אחר, וְאִי קְדוּשִׁי דְשִׁמְעוֹן קְדוּשִׁי, הרי זה רק משום שקְדוּשִׁי דְרֵאבוֹן **לֹא קְדוּשִׁי**, משום שאין תופסים קידושין בחזיה שפחה וחזיה בת חורין, וכשקדשה שמעון פנויה היתה ותפסו קידושי בה בכולה והיא אשתו בלבד.

הגמרא מביאה עוד דברים בענין זה של קידושי חזיה שפחה וחזיה בת חורין שנתקדשה ונשתחררה:

איתמר, חֲזִיָּה שִׁפְחָה וְחֲזִיָּה בַת חוֹרִין שְׁנִיתְקַדְּשָׁה לְרֵאבוֹן, וְנִשְׁתַּחֲרַרְהָ וְחֹרָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְשִׁמְעוֹן, רַב יוֹסֵף בֶּר קָמָא אָמַר רַב נַחֲמָן, כאשר נשתחררה גרם השחרור שִׁפְכָּעוּ קְדוּשִׁי רֵאשׁוֹן, כיון שנשתנה גופה והרי היא כקטן שנולד, וחלו רק קידושי שני. **רַבִּי יוֹרְאָ אָמַר רַב נַחֲמָן**, כאשר נשתחררה ונעשתה כולה בת חורין נִמְרָו קְדוּשִׁי רֵאשׁוֹן והתפשטו על כולה והרי היא מקודשת לראשון לגמרי, ואין קידושי שמעון תופסים בה שהרי היא אשת איש גמורה.

רבי זירא מוכיח כשיטתו:

אמר רבי יורא, בְּנוֹתֶיהָ יְדִי מִסְתַּבְּרָא – מסתבר מדברי הפסוק כשיטתי שגמרו קידושי ראשון, **דְּכַתִּיב (דברים יט כ) יָאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֵת אִשָּׁה שִׁכְבָּת זָרָה וְהוּא שִׁפְחָה נִחְרַפֶּת לְאִישׁ וְגו' לֹא יוֹמְתוּ כִּי לֹא תִפְשָׁה**, והיינו שמי שבא על שפחה חרופה, שהיא חזיה שפחה וחזיה בת חורין, כאמור לעיל, לא יומתו, כלומר לא יענש במיתה כדין הבא על אשת איש, והטעם מבואר בפסוק, **כִּי לֹא חוֹפְשָׁה**, דהיינו לא נשתחררה, ואם כן אינה אשת איש גמורה, ומשמע **הָא חוֹפְשָׁה** – אם נשתחררה, ואחר כך בא עליה, יוֹמְתָה, והטעם שאחר שנשתחררה מעתה היא עליה במיתה, בהכרח שהוא משום שאף שקודם שחרורה היתה מקודשת לו רק חזיה, אך עתה כשנשתחררה הרי היא אשת איש גמורה, והוּ משום שגמרו הקידושין וכולה מקודשת לו ולכן יומתו.

הגמרא מביאה דחיה לראיה זו:

אמר ליה אבִי רבי זירא, לדברך שכך יש לדייק את הפסוק, קשה וּלְתַנָּא דְרַבִּי רַבִּי שִׁמְעֵאל דְאָמַר שֶׁשִּׁפְחָה בְּנֻעָנִית הַמֵּאוֹדָתָה לְעֹבֵד כְּרִי הַכְּתוּב מִדְּבַר, הֲכִי נָמִי – האם גם לדבריו נדיק בפסוק דְרַבִּי חוֹפְשָׁה יוֹמְתָה, ונאמר שאם נשתחררה לאחר האירוסין מעתה היא עליה חיובו היא עונש מיתה, והרי לא יתכן לומר כך, שהרי אין תופסים בה קידושין כלל, ואין שייך שיגמרו בה קידושין לאחר השחרור כיון שלא היתה אשתו מעולם. **אָלֹא מָאִי אֵית לָךְ לְמִימַר** – מה יש לך לומר לדעת תנא דבי רבי

מִכְנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מִהֶם תִּקְנוּ.
המילים 'מהם תקנו' מיותרות, לפי שכבר נאמר
בפסוק הקודם, ועל כן דרשו חכמים, אֵתֶם קוֹנִים
מִהֶם עבדים

דבר זה שהשבאי קונה עבד כנעני למעשה ידיה,
נלמד מִדְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מִנֵּין לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים
שֶׁקָּנָה אֶת הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים לְמַעֲשֵׂה יָדָיו
שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מד), 'וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ אֲשֶׁר
יִהְיוּ לְךָ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ
עֶבֶד וְאִמָּה, וְאֶחָד כֵּךְ נֹאמַר (שם כה מה), 'וְגַם

אין – כן, יש לשבאי קנין בעבד על ידי שמחזיק
בו לאחר שרבו התיימש ממנו, וקני ליה לְמַעֲשֵׂה
יָדָיו – חוכה במעשה ידיו של העבד בלבו. ורבו
השני קונה מהשבאי בכסף את מעשה ידי העבד,
וכאשר יטיבל את העבד לשם עבדות, יהיה גם
גוף העבד קנוי לו.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שני עמ' א

שואלת הגמרא, וְאִמָּיִי שֶׁלֹא רצה לכפות אדונה
לשחררה, מִשּׁוֹם אִיסוּרָא לֹא – וכי כדי שלא
תעבור על איסור זנות עדיף שיעבור אדונה על
איסור עשה, וְהָאֵמֶר רַבִּי חֲנִינָא בַר רַב קִמְיָנָא
אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַעֲשֵׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהִיָּתָה
חֲצִיָּה שֶׁפָּתַח וְחֲצִיָּה בַת חוֹרִין, שהייתה שייכת
לשני שותפים ואחד מהם שחרר חלקו,

בפרשת עבדים כנענים (ויקרא כה מז), 'לְעַלְמָם
בְּהֶם תַּעֲבֹדוּ, הִנֵּה בְּיַפְנָא לִיה לְמַרְה – הייתי
כופה את אדונה וּבְתִיב לֹה נִימָא דְחִירוּתָא –
שיכתוב לה גט שחרור והיה ישראל נושא אותה
לאשה ושומר עליה שלא תזונה.
רַבִּינָא אָמַר, כִּי הָא – במקרה כזה, מוֹדָה רַב
יְהוּדָה שְׁמוּתָא לשחררה, מִשּׁוֹם מִיָּלְתָא
דְּאִיסוּרָא – למונעה מזנות.

השפחה מתבזה בעיניו, ולכן יסכים שיפדוה
תמורת דמי שוויה.

מעשה בְּהִיתָא אִמָּתָא דְהוֹת בְּפִימְבִדִּיתָא –
בשפחה שהייתה בפומבדיתא, דְּהוּו קָא מַעֲבְרִי
בֶּה אִינְשֵׁי אִיסוּרָא – היו אנשים עוברים בה על
איסור זנות, אָמַר אִמָּיִי, אִי לֹא דְאָמַר – אם לא
הימנעתי של רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל שֶׁל
הַמִּשְׁתָּרֵר עָבְדוּ הַכְּנַעֲנִי, עוֹבֵד בְּעֵשֶׂה, שנאמר

האם לִימָא – נאמר שמשנתנו לפי רַבִּי הִיא
בלבד, הסובר שבכסף אפשר לשחרר חצי עבד,
וְלֹא לפי רַבִּינָא.
עונה הגמרא, אָמַר רַבִּינָא

רַבָּה, שהכל מודים שבכסף אפשר לשחרר עבד
לחצי, מוֹקִים לֹה – יעמיד את משנתנו ששחררו
בְּכֶסֶף וְרַבִּי הֶבֶל הִיא, אִלָּא לְרַב יוֹסֵף, הסובר
שלדעת חכמים אי אפשר לשחרר חצי עבד כלל,

המשך ביאור למסכת גיטין ליום חמישי עמ' ב

שואלת הגמרא, אִלָּא מִתְּנִיתִין דְּקָתְנִי –
במשנתנו שנאמר 'מִי שֶׁחָצִי עֶבֶד וְחָצִי בֶן
חוֹרִין, ויש לשאול איך נעשה דבר כזה
שנשחרר לחצי, בְּשִׁלְמָא – מובן הדבר לְרַעַת

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שישי עמ' א

בברייתא שכתב כל נכסי נתונים לשני עבדיי
כוונתו עָבְדֵי שֶׁהָיוּ בְּכָר, ונדרחו דבריו של רב
אשי.

שנינו במשנה שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד
את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד. הגמרא
דנה על פרטים נוספים במצב זה:

אם נִגְחָה שׁוֹר לַעֲבֹד זֶה, ביום שעבודתו שֶׁל רַבּוֹ,
הנוק שפחתו דמי העבד שמשלם השוור הוא
לְרַבּוֹ, ואם נגחו ביום שעבודתו שֶׁל עַצְמוֹ,
משלם לְעַצְמוֹ.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שישי עמ' ב

האדון ומיהו עבדו, הָרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין בְּתִרוּמָה
ממה נפשך, שכל אחד מהם הוא או כהן או עבד
כהן, ואף עבד כהן אוכל תרומה, וְחוֹלְקִין חֶלֶק
כְּאֶחָד עַל הַגּוֹרֶן, וצריכים לקחת את התרומה
יחד, שכיון שאין נותנים תרומה לעבד כהן בגורן
אלא אם כן רבו עמו, על כן אינם יכולים לבוא
לחלק בגורן כל אחד בפני עצמו, שיש לחשוש
על כל אחד מהם שמה הוא עבד, ולכך עליהם
לבוא יחדיו. הַקִּדְּלוֹ הַתְּעוֹבּוֹת – גדלו והגיעו
למצוות שני אלו שנתערבו יחדיו, מִשְׁתַּדְּרִין זֶה
אֶת זֶה, וממה נפשך אותו שהוא עבד יצא
לחירות. כאן אותו שהוא העבד האמיתי אין
רשות לרבו עליו ואינו עובד לו, והוא רק מעובב
גט שחרור, ואף על פי כן אוכל הוא בתרומה
שנחשב קנין כספו של זה שהוא אדונו האמיתי,
ויש לפשוט בזה מזה שנסתפקנו לעיל שמעובב
גט שחרור אוכל בתרומה.
דוחה הגמרא, הָכִי הַשְׁתָּא, הרי אין ללמוד משם

ולכל שבח ממון שיהיה בו, וביום השני כל שבח
ממון לרבו.
הגמרא מקשה על האפשרות לחלוק את הימים
גם לענין תשלומי נזיקין, הָא תִּשְׁמַע, נאמר
בברייתא שאם שור נגח והמית מִי שֶׁחָצִי עֶבֶד
וְחָצִי בֶן חוֹרִין, ומי ששורו הרג עבד משלם
לאדונו קנס שלושים שקלים, ומי ששורו הרג בן
חורין משלם ליורשיו כופר שהוא שווי דמיו. כאן
שנגח השור חציו עבד וחציו בן חורין נוֹתֵן בעל
השור חֲצִי קָנָם לְרַבּוֹ משום שנגח חצי עבד,

מקשה הגמרא, אִלָּא מַעֲתָה שאמרת שלענין
תשלומים ניתן לחלוק את הימים, האם נאמר גם
שביום שעבודתו שֶׁל רַבּוֹ נחשב עבד וְיִשְׂאָ
שִׁפְתָּה, וביום שעבודתו שֶׁל עַצְמוֹ נחשב בן חורין
וְיִשְׂאָ בַת חוֹרִין.
מתרצת הגמרא, בְּאִיסוּרָא לֹא קְאָמְרִין –
בעניינים של איסור, כמו לשאת שפחה או בת
חורין, אין לחלקם לחצאין ולומר שביום אחד
יחשב עבד וביום השני יחשב בן חורין. רק בענייני
ממון אפשר לחלק שיום זה לעבד לענין עבודה

בא, לכן לכשיבוא יהא לאדון.
הגמרא מבארת את הספק:
תִּיבְעִי לְרַבִּי מֵאִיר תִּיבְעִי לְרַבִּינָא – יש להסתפק
כן לדעת רבי מאיר, הסובר שאדם מקנה דבר
שלא בא לעולם, וכן יש להסתפק כן לדעת
חכמים הסוברים שאין אדם מקנה דבר שלא בא
לעולם. תִּיבְעִי לְרַבִּי מֵאִיר – יש להסתפק כן
לדעת רבי מאיר, שמצד אחד אדם מקנה דבר
שלא בא לעולם, ואם כן יש לומר שמכירתו
מכירה, אבל מאידך יש לומר שְׁעַד בָּאֵן לֹא
קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר שְׁאֵדָם מִקְנָה דְּכָר שְׁלֹא בָא
לְעוֹלָם אִלָּא בְּגוֹן שֶׁמִּקְנָה לוֹ פִּירוּת דְּקָל שְׁעוּדִין
לא צמחו על הדקל, דְּעִבְדִּי דָּתָא – שעשויים
פירות אלו לבוא לעולם וסופם לצמח, אִבְּל
הָכָא – כאן במוכר קנס עבדו, מִי יִמַר דְּמִינְנָה –
מי יאמר שאכן יינגח העבד, וְאֵם תִּמְצָא לִמְר
דְּמִינְנָה – ואפילו יארע כן שיינגח, מִמָּא – מהיכן
יש לנו לבטוח דְּמִשְׁלָם בעל השור,

לכאן, הָתָם – שם אֵם יָבֵא אֵלֵיהּ הנביא וְיִאמַר
בְּחֹד מִינֵיהּ – על אחד מהם דְּעָבֵד הוּא, הלא
קָנָן בְּכֶסֶף קָרִינָא בִּיה – הוא יחשב קנין כספו,
כיון שהתברר שהוא הוא העבד, ולכן אפילו
בשעת הספק אוכל בתרומה שהרי באמת הוא
קנין כספו, אף שפנני הספק אין כעת רשות רבו
עליו, אבל הָכָא – כאן במקרים שדנו בהם
שהעבד מעובב גט שחרור, לֹאֻ קָנָן בְּכֶסֶף הוּא
בְּלָל, שאין רשות רבו עליו באמת ולא מפני ספק,
ושמא אין זה נחשב קנין כספו לגבי אכילת
תרומה.

הגמרא מביאה ספק על מכירת זכות הקנס:
אִיבְעִיָא לָהּ – נסתפקו חכמים, עָבֵד שֶׁמְכָרוּ רַבּוֹ
לאחר לְקָנָם, כלומר שאם יגחנו שור יהא הקנס
לקונה, אולם לשאר הדברים לא נמכר והוא של
רבו, האם הוא מְכָרוּ ואם יארע כן יהא הקנס
לקונה, או אִינוּ מְכָרוּ משום שאין אדם מוכר
דבר שלא בא לעולם ומשום שהקנס עדיין לא

עוד על קידושי חציה שפחה וחציה בת חורין:
אמר רב חסדא, חציה שפחה וחציה בת חורין
שנתקדשה לראובן, ונשתחררה וחזרה
ונתקדשה לשמעון אחיו ללא שנתגרשה
מראובן, ומתו שניהם, מתינתקת ללוי אחיהם.

מאורסת, הכוונה שהיא **מיוחדת** לעבד עברי, ואין זה אירוסין ממש, וגזירת הכתוב הוא שבייחוד זה בלבד יש קרבן אם זינתה עם אחר, **הבא נמי** – כך גם לדעת הסובר שמדובר בחציה שפחה וחציה בת חורין, **מא' מאורסת**, הכוונה שהיא **מיוחדת** לו בלבד, ולא שתפסו בה קידושין.

שאלו אירוסין ממש, **כלך** – **לך אצל רבי ישמעאל**, החולק על רבי עקיבא בברייתא, **שהוא אומר** ששפחה חרופה שחייבה תורה **בשפחה כנענית המאורסה לעבד עברי** הכתוב מדבר, וקשה, **ושפחה כנענית בת איתרוסי היא** – האם בת אירוסין היא להתקדש, **אלא מאי** – **אית לך למימר** – מה תאמר ליישב, **מאי**

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שבת קודש עמ' ב

למלוה לגמרי, **ולא קשיא** מדין עבד על דין שדה, שכן **הא** – הברייתא העוסקת בדין עבד שנויה באופן שהרב שיעבד את העבד **לגופא** – לגופו, שגוף העבד יהא שייך לנכרי לגמרי אם לא יפרע את החוב עד זמנו, ואף לפני הזמן כבר מסר את העבד ביד הנכרי שישתעבד בו, **והא** – הברייתא העוסקת בדין שדה שנויה באופן שהנכרי משכן אותה **לפיךא** – לפירות, שהישראל יאכל פירותיה לאחר זמן הפרעון, אך לא התנה שייגבה את גופה שתיעשה שלו לגמרי, אף לאחר הזמן, ולכן הפירות פטורים ממעשר.

הגמרא חוזרת ושואלת, **אלא** אם כן, הברייתא שעוסקת **לגבי** דין **עבד שנויה דמטא ומניה**, והאם באופן זה **צריךא למימר** – צריכה הברייתא לחדש שהרב מחויב לפדותו ולשחררו, הרי העבד נקנה לנכרי לגמרי, וכבר שנינו במשנה שכאשר העבד נכנס לרשות נכרי בהסכמת הרב חייבו חכמים את הרב לפדותו ולהוציאו לחירות. **אלא** מיישבת הגמרא את סתירת הברייתות באופן אחר, **אידי ואידי** – שתי הברייתות שנויות באופן **דלא מטא ומניה** – שלא הגיע זמן הפרעון, והמשכון אינו שייך

נחשבת כמכירת השדה למלוה ושהרי השדה פטורה מהמעשר בדין שדה של גוי. מיישבת הגמרא, **לא קשיא**, שאמנם קביעת הזמן לבדה אינה נחשבת כמכירה, אלא **שהא** – הברייתא שעוסקת בדין עבד שנויה באופן **דמטא ומניה** – שכבר הגיע זמן פרעון החוב והישראל לא שילם את חובו, ולכן עבר העבד לרשות הנכרי וכופים את הרב לשחררו, אך **הא** – הברייתא שעוסקת בדין השדה שהנכרי שעבד לישראל שנויה באופן, **דלא מטא ומניה**, ונמצא שהשדה עדיין ברשות הנכרי ולכן היא פטורה ממעשר. אך

אגרות קודש

ב"ה, כ"א מנחם אב, ה'תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הפתקא שלו, ובעיקר מה שכותב שהוא בן חסיד חבדי. והרי גם בענינים גשמיים אין דבר הולך לאיבוד, על אחת כמה וכמה בענינים רוחניים, ובפרט בהנוגע מאב לבן, שענין ירושת אבות הוא עובדא שהכל מודים בה ורואים במוחש, ואצל חסידים לא כל שכן, שיסוד החסידות הוא אהבת ישראל לכל אחד ואחד מבני ישראל, ואין צריך לומר אהבת חסיד חבדי לבנו שרוצה בכל לבו להנחילו ירושת דורות וכל אוצר תכונות הנפש הטובות. הרי מובן שהכל נשתמר יפה בכח על כל פנים, אלא שצריך להוציא מן הכח אל הפועל, שבעולמנו עולם המעשה מעשה עיקר, היינו הנהגה בחיי יום יום חדורה אור חסידותי, במצוות מעשיות שבין אדם למקום ובין אדם לחברו, שבאמת הא בהא תליא.

וכיון שמשרתו בטח קשורה במדה חשובה של השפעה על מהלך ענינים וגם על אישים, בודאי שיש לו אפשרויות גם לזכות את הרבים.

תקותי שיסלח לי על שבמכתבי הראשון לכ' הנני נוגע מיד בענינים אשר לכאורה הם רשות היחיד שלו ואיך זה הנני בא להתערב ועוד מעבר לים, אבל מה אעשה ותורת החסידות מדגישה ביחוד דין תורתנו תורת חיים, שכל ישראל ערבים זה בזה, ובהטעמה שעוד בה שלישי ערבים מלשון ערבות, וערבים - מעורבים וערבים - מתוקים זה לזה.

ככבוד ובברכה לבשורות טובות.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך

סימן רנג דין כירה ונתנור לתן עליה הקדרות בערב שבת וכו' כ"ט סעיפים

א כירה* שהיא עשויה בעין קדירה גדולה ומסיקין אותה בתוכה על שוליה ושופתין על פיה* קדירה למעלה והיא ארוכה וקצרה* ויש בה למעלה מקום שפיתת ב' קדרות אם הוסקה בנפת שהוא פסולת של זיתים או בעצים אסור לתן עליה תבשיל מבעוד יום להשהותו עליה* לצורך הלילה או עד למחר אם בשמניע הלילה אין התבשיל מבושל עדיו כמאכל בן דרוסאי* (פירוש שם אדם לסטים שהיה אוכל תבשילו אף שעדיין לא תבשיל כל צרכו) שמא יחתה* (פירוש ינער) ויהפך הגחלים במחתה בשבת לגמור בישולו אלא אם בן הכירה היא גרופה* דהיינו שגרף ממנה כל הגחלים לחוץ או שהיא קטומה דהיינו שכסה הגחלים באפר למעט חומם ואין צריך לקטום עד שלא יהיה ניכר שם אש כלל אלא די בקטימה כל שהוא ואפילו הובערו הגחלים אח"כ מאליהם אין בכך

ביאורים

הכירה מבעוד יום, צריך לסלק כשהגיע זמן חשיכה – אם לא נתבשלה כל צרכה או שמצטמק ויפה לו⁴.
מאכל בן דרוסאי – שיעור מאכל בן דרוסאי יתבאר להלן סעיף יג.
שמא יחתה – כיון שצריך התבשיל לסעודה, יכול לשכות ששבת היום, ולחתות בגחלים ויתחייב משום מכבה ומבעיר⁵.
אלא אם בן הכירה היא גרופה – וכיסוי להבת הגז או הכיריים של חשמל בטס ('בלעך') הרי זה כגרופה וקטומה⁶. ואין צריך להקפיד לעבותו באופן שיקטין אכן את חום האש⁷.
דינים נוספים בכיסוי ע"י בלעך (לענין השחיה): א) מוטב שיכסה גם את הכפתורים⁸. ב) כיסוי הפח שנתהוו בו נקבים עם הזמן – עדיין ניתן להשתמש בו כ"היכר", אבל

כירה – כיריים של גז או חשמל כפי שנהוג לבשל בזמננו, דינם ככירה המוזכרת בסימן זה, והחשש הוא שמא יגדיל את הלהבה או מדת החום¹. הפתרון לחשש זה הוא ע"י עשיית 'גרופה וקטומה', ע"י נתינת 'טס' ('בלעך') על גבי הכירה כמבואר בהמשך הסעיף ובסעיף כו, אך לא די בכיסוי או הוצאת הכפתורים בהם משנים את מידת החום (כדלהלן על סעיף ב).
הנמכת האש קודם השבת אינה נחשבת ככירה שעממו גחליה, וחובה לכסות את האש².
ושופתין על פיה קדירה למעלה – על פיה למעלה נחשב כל זמן שדופני הקדירה בולטין למעלה קצת מדופני הכירה³.
והיא ארוכה וקצרה – היינו ארוכה וצרה.
להשהותו עליה – והוא הדין אם היה נתון התבשיל על

מקורות

ולהלן סעיף י"ד נתבאר שכאשר גחלים נופלות על גחלים שלמטה מהם מכבים העליונות את התחתונות, והגחלים העליונות נבערים מאליהם, וכנראה כשישנם קצת גחלים המונחים אחד ליד השני ולא מעל השני אין משום מכבה רק משום מבעיר).
עוד על גזירת שמא יחתה בגחלים: סי' רנב ס"ב (הנותן צמר ליורה קודם השבת ומצטבע בשבת אסור מגזירה שמא יחתה, סי' רנה סעיפים א"ד (בעושה מדורה סמוך לחשיכה ושלחת אינה עולה מאליה (וראה שם הפרטים באיסור זה ואם המדורה עשויה מקש וגבבה או מדבר אחר)), סי' שכו ס"א (בגזירת רחיצה בשבת), סי' שכו ס"א (מרחץ שהוחמו מימיו ע"י נקבים פתוחים לאש שתחתיו). ולהלן סעיף ה ישנה גזירה שמא יחתה בניצוצות.
6) על פי המבואר להלן סעיף כו בהנחת קדירה ריקה בין הקדירה לכירה – שדינה כגרופה, ונתבאר שם האם דין ה'טס' ('בלעך') כדין קדירה ריקה.
7) אף שהמחמיר בזה יש מקום לחומרתו, (שבת כהלכה פ"ח ס"ט).
8) כיון שראוי לכסות גם את מקום החיתוי עצמו, שו"ת שבט הלוי ח"א סי' צא.

1) וראה בהערות וביאורים ('צ"צ') קובץ ו' ע' עח בהערה מה שיש לפקפק בדמיון זה, ויתכן שלפעמים יש להקל בכיריים שבזמננו בצירוף סברא אחרת לקולא, וראה להלן סעיף ז' על תנורים שבזמננו, ומה שישנם המחמירים בתנור של נחתומים להחשיבו כתנור של ימיהם.
2) שבת כהלכה פ"ח ביאור י.
3) כדלהלן סעיף ט"ז. ולכאורה גם כשהכניס הקדירה בתוך הכירה עד שאין דפנותיה בולטין כלל – גם כן אין איסור, שבשהייה אין חילוק בין בתוכו בין על גביו (כמבואר בקו"א ס"ק א), וכל החילוק הוא בחזרה בלבד, וכן אינו נחשב להטמנה האסורה בדבר המוסף הבל – כיון שנחשב להטמנה רק כשנוגעת בגחלים כמבואר להלן ס"י, ולכאורה בסעיף זה בא רבינו לתאר מבנה הכירה, ולא לדייק להלכה.
4) משנ"ב ס"ק ה.
5) אבל במקום שצריך לטרוח כדי שיוכל לחתות בגחלים – לא חששו שישכח ששבת היום, כדלהלן סי' רנד ס"א בתנור שטח פיו בטיט.
איסור השחיה מגזירת שמא יחתה נתבאר בהרחבה בסימנים רנג, רנד וכן ב: סי' רנז ס"ב (ושם נזכר שמתחייב רק משום מבעיר), סי' רסה ס"ז (שם נזכר שמתחייב משום מכבה ומשום מבעיר,

כלום דכיון שגילה דעתו מבעור יום שאינו צריך להנחלים שוב אין לחוש ששם יחתה בשבת והנחלים שעממו*
הרי הן בקטומה:

ב ואם הוסקה בקש ובנכבא* מותר להשהותו עליה אע"פ שאינה גרופה ולא קטומה לפי שאין בנחלי הקש
והנכבא ממשות כלל ואין לחוש בהם שם יחתה*:

ביאורים

לכבות להבה מיותרת – מותר¹².
והנחלים שעממו – היינו שהוחשך קצת מראיתן¹³.
בנכבא – מלשון: גובבים (אוספים) מן השדה, תבן דק
המעורב בזבל הנלקטים מן השדה¹⁴.
ואין לחוש בהם שם יחתה – פלטה של שבת המיועדת
רק לשמר את חום המאכלים שעליה, ואי אפשר לשנות
את מידת חומה – יתכן שדינה ככירה שהוסקה בקש
וגבבה, שהרי אין בה מה לחתות¹⁵. והוא הדין בכלי שהוא
כעין ארון עם שתי דלתות, וקרקעיתו היא כעין פלטה של
שבת, ועל ידי סגירת הדלתות הרי הוא שומר חום טוב
יותר¹⁶.

לא כשיש בו חור גדול, שהלהבה יוצאת בעדו אל
הקדירה⁹. ג) כיסוי להבת הגז בנייר אלומיניום, יש לפקפק
האם מועיל לענין גרופה וקטומה, ובמידה ונאלץ לכסות
בכיסוי שכזה, מה טוב אם יקפיד לקפלו מספר פעמים
לעבותו, או שיכסה את הכפתורים המשמשים לשינוי גודל
האש¹⁰. ד) אם נפל כיסוי הפח לאחר שכבר הניח את
הקדירות, אינו צריך להחזירו למקומו, ודומה לדין 'הובערו
הגחלים אח"כ מאליהם' שהביאו רבינו בסעיף זה¹¹. ה) אין
להגביה את הלהבה לאחר שכבר כיסה האש בכיסוי,
שכן מגלה דעתו שחפץ שוב בהאש – אפילו לאחר
הקטימה, ויש לדון אם מותר להקטין הלהבה, ומיהו

מקורות

משמע שכל שהוא פחות מזה דינו כדין גחלים עוממות,
ולכאורה זו גם כוונת רש"י, אבל גחלים שכבו לגמרי אינם
נקראים גחלים אלא פחמים כמבואר במהדו"ב לסי' רנט ד"ה
והנה להרשב"א.
14) רש"י שבת כ, ב. פירוש הרע"ב כלים פי"ז משנה א, ועוד.
15) ואדרבה, עדיפה ממנה – כי בקש וגבבה יש עדיין אפשרות
רחוקה לחיתוי – כדלהלן סעיף ד וסעיף טז, ובפלטה אין
אפשרות לזה, (קיצור הלכות ע' עד הערה 6, ובמילואים א, אות
ח, וכן פסקו בשו"ת אגרות משה ח"ד סי' עד אות לה, שש"כ
פרק א סכ"ה).
16) שבת כהלכה פ"ח אות ד.

9) שבת כהלכה פ"ח ס"י משו"ת שבט הלוי סי' מט.
10) שבת כהלכה פ"ח ס"ט.
11) שו"ת ערוגות הבושם סי' נז אות ה, שבת כהלכה פ"ח
ביאור ט.
12) תיקונים ומילואים לס' שמירת שבת כהלכתה הערה קפה
מהגרש"ז אויערבך, ס' שבת כהלכה פ"ח סט"ו. דיני 'בלעך'
לענין חזרה והנחה בשבת עצמה יתבאר בהמשך הסימן בעו"ה.
13) משנ"ב כאן ס"ק יד, וברש"י פסחים דף כז ע"א ד"ה
גחלים עוממות, כתב היינו גחלים שכבו, ובגמרא ברכות דף נג
ע"א איתא: גחלים לוחשות . . גחלים עוממות . . היכי דמי
לוחשות כל שאילו מכניס לתוכן קיסם ודולקת מאליה, ע"כ.

סימן רנג, דין כירה ותנור ליתן עליה
הקדוות בערב שבת סעיפים א"ב

שולחן ערוך – הלכות ברכות השחר

לו בגדים ארפים, שלא יראו רגליו (אם הולך בלא אנפילאות):
יח סומא יורד לפני התבה, מפני שחייב בכל המצוות ויכול
להוציא את הרבים ידי חובתן. ואם יכול לעלות ולקרוא
בתורה – יתבאר בסימן קמ"א:
יט שליח צבור קבוע יורד לפני התבה מעצמו ולא ימתין עד
שיאמרו לו, לפי שנראה שאינו סומך על דבור הצבור
שמנוהו לכך. אבל מי שאינו שליח צבור קבוע – צריך לסרב
מעט קדם שיורד לפני התבה. ולא יסרב יותר מדאי, אלא פעם
ראשונה מסרב וממאן לגמרי, כלומר איני כדאי לכך, וכשיאמרו
לו פעם שנית – מכין עצמו כמו שרוצה לעמוד, ובפעם
שלישית יעמד. ואם האומר לו שיירד הוא אדם גדול – אינו
מסרב לו כלל, שאין מסרבין לגדול אלא בדבר שיש בו גסות
וישורה כמו שיתבאר בסימן ק"ע:
כ אם טעה השליח צבור וצריכין להעמיד אחר תחתיו –
אותו שמעמיד תחתיו לא יסרב כלל, מפני שגנאי הוא
שתהא התפלה מפסקת כל כך:

יד שליח צבור שמאריך בתפלתו כדי שישמעו קולו הערב, אם
הוא מחמת ששם בלבד על שנותן הודאה להקדוש ברוך
הוא בנעימה – תבוא עליו ברכה. והוא שיתפלל בכבד ראש
ועומד באימה ויראה, אבל אם מכון להשמיע קולו ושם בקולו
– הרי זה מגנה, ועליו נאמר "נתנה עלי בקולה על בן
שנאתיה". ומכל מקום, כל שמאריך בתפלתו – לא טוב הוא
עושה, מפני טרח הצבור:

טו מי שיש לו קול נעים – ירגן להקדוש ברוך הוא, ולא
שאר רגנות.

ואם רק – יקנח ואחר כך יתפלל:

טז אין ממנין לעגי שפה שאינן יודעין לחתך האותיות, כגון
אלו שקורין לאלפין עינין ולעינין אלפין. והוא הדין
למי שקורא לחתי"ן ההי"ן. ואם פלס מדברים כך – מתר
להיות שם שליח צבור, ואין צריך להביא להם שליח צבור
ממקום אחר:

יז פותח והוא מי שבגדו קרוע וזרועותיו מגלים – לא יירד
לפני התבה מפני כבוד הצבור. וראוי לשליח צבור שיהיה

לקוטי תורה

תוכן הפרק: המשמעות הפנימית של תשובה השייכת גם בשומר תורה ומצוות

פנים" - אלא גם מצד הקב"ה כביכול.
וזהו שהולך ומבאר:]

ובך הנה כתיב וראית את אחורי ופני לא יראו, שיש בחינת פנים ואחוריים למעלה, וכתיב יאר ה' פניו אליך, פירוש, שההשפעה תהי' בבחינת הארת פנים, מפנימיות רצונו, כדכתיב ואוהב את יעקב. כשאדם חוטא נגדו יתברך, הקב"ה כביכול מחזיר את פניו ממנו. פירוש: גם למעלה יש כביכול הארת פנים ובחינת עורף ואחוריים, וכמ"ש "יאר ה' פניו אליך". וענין הארת פנים דלמעלה הוא כמשל אדם הנותן מתנה לאוהבו מתוך "הארת פנים", המורה על חפצו וחשקו הפנימי (הנקרא "פנימיות הרצון") לתת מתנה זו לאוהבו, וכך כשהקב"ה משפיע שפע חיות לישראל עם קרובו (כמ"ש ואוהב את יעקב) ה"ז מתוך "הארת פנים".

וכתיב כי מחה אמתה בו, ולכן ההשפעה שמשפיע לו להחיותו הוא מבחינת אחוריים, דהיינו כמאן דשרי בתר כתפוי, שנותן לשונאו, שאינו נותן ברצון נמור רק כמי שמוכרח להשפיע, ואין השפעה זו מבחינת פנימיות ועיקר רצונו.

משא"כ אומות העולם אשר שנה ה' - ע"ד מ"ש בעמלק "כי מחה אמתה גו'" - אין הקב"ה משפיע להם שפע וחיות מתוך אהבה וחשק (בהארת פנים) אלא כמו אדם שמוכרח לתת דבר לשונאו שלא ברצונו שמשליכו אליו מאחוריו, וזהו הנקרא "בחינת אחוריים".

כלומר: אין הקב"ה משפיע להם חיות מצד "רצונו הפנימי" (היינו שרוצה בזה מצד עצמו, לפי שזהו תענוגו), אלא רק בבחינת "חיצוניות הרצון", פירוש, שרוצה בזה (לא מצד עצמו, אלא) רק בתור "אמצעי" כדי להשיג מטרה אחרת - כדי שתהי' לבני ישראל בחירה חפשית שיבחרו בעצמם בין טוב לרע, שלשם כך ברא הקב"ה גם דברים בלתי רצויים וענינים המנגדים לקדושה (המתנהגים היפך רצון ה'). ונמצא שאין הם מטרה לעצמם (ואין הקב"ה רוצה בהם מצד עצמם) אלא רק בתור אמצעי להשיג את המטרה, שבני ישראל יעבדו את השם בבחירתם החפשית ובמילא יקבלו שכר על בחירתם.

[אבל מציאותם מצד עצמם אין לה מקום כלל, שלכן כ"י מחה אמתה בו", שמציאותם תתבטל כשלא יהי' צורך בה].

כי ביום הזה יכפר עליכם למהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. להבין כפל לשון למהר ותטהרו, צריך לבאר ענין עשרת ימי תשובה ולמה הוקבעו עשרה ימים דוקא, והיום הזה הוא יום העשרי יכפר עליכם, הלא כל זמן שעושים תשובה היה צריך שיומחל להם מיד.

[אשר מכל זה מובן, שענין התשובה של עשרת ימי תשובה והכפרה ביום הכיפורים אינם תשובה וסליחה במובנם הפשוט בלבד (שהאדם מתחרט על עוונות שעשה ושוב מקבל עליו עול מלכותו יתברך והקב"ה מוחל לו העונש) - שהרי ענין זה ישנו תמיד - אלא ענין עמוק ופנימי יותר.

וזהו שהולך ומבאר:]

אך הענין הוא כי ענין התשובה הוא להשיב פנים בפנים אליו ית'.

תוכן הענין דתשובה הוא - שהאדם יהי' בבחינת "פנים בפנים" עם הקב"ה.

[והולך ומבאר גדר "פנים בפנים":]

כי הלא התשובה הוא לשוב ולהתקרב אליו ית', ולכאורה לא שייך לשון זה לגבי הקב"ה דכתיב ביה את השמים ואת הארץ אני מלא, ולמה צריך לשוב ולהתקרב אליו ית', ובמה נתרחק.

תיבת "תשובה" היא מלשון שיבה, שהאדם צריך לשוב ולחזור, היינו להתקרב אל ה'. והנה זה פשוט שקירוב וריחוק אצל הקב"ה אין משמעם במובן מקום גשמי, שהרי הוא יתברך נמצא בכל מקום, וא"כ תמיד נמצאים בקירוב מקום אל השי"ת ואי אפשר להתרחק ממנו (היינו, שהקב"ה יהי' מרוחק מן האדם).

אלא הענין הוא, כמשל ב' בני אדם שעומדים זה אצל זה רק שחוזרים עורף זה מזה, אין לך ריחוק גדול מזה, ואין קירוב אלא בהחזרת פנים אל פנים. אלא ענין ה"ריחוק" למעלה הוא כמשל אדם העומד בקירוב מקום לחבירו אלא שהופך ערפו אליו, שאין כאן ריחוק מקום גשמי, אלא ריחוק נפשי עצום.

[ענין "החזרת פנים אל פנים" לפי תוכנו הרוחני, הוא לא רק מצד האדם (דכאשר חוטא הרי זה כמו שהחזיר ערפו אל ה', וכשעושה תשובה נק' "החזרת פנים אל

וזהו פירוש הכתוב "פנו אלי עורף", שנרמז כאן דבר והיפוכו, דמחד גיסא הכתוב מעיד שפונים אל ה', וביחד עם זאת אין כאן אלא "עורף" ולא "פנים", והכוונה למי שעוסק בתורה ומצות בלי חשק ותענוג והתלהבות אלא בקרירות.

והתשובה היא החזרת פנים בפנים להיות פנימיות רצונו וחפצו בתורת ה' ומצותיו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.

ונמצא, שענין התשובה במשמעותו הפנימית שייך גם במי שמקיים תורה ומצוות, ולא כמו ש"העולם טועה לומר דדוקא אנשים פחותי הערך ובעלי עבירות הם הצריכים לתשובה, ובאמת אינו כן. . באמת אמרו זה על אנשים יושבי אהל ולומדי תורה כו" - דענין התשובה הוא, שעבודת ה' תהי' בבחינת "פנים בפנים", בכל פנימיות רצונו.

ד"ה כי ביום הזה יכפר פרק א

אבל לצדיק בא החשפעה מבחינת פנימיות רצונו, שנותן ברצון גמור ובהארת פנים בשמחה ובטוב לבב מרוב עוז וחדות.

ועד"ו יובן ג"כ ענין התשובה, כי הנה כתיב כי פנו אלי עורף, פירוש כי פנו אלי, שפונים אליו ית' בקיום תורתו ומצותיו, אבל מ"מ אין זה אלא בבחינת עורף, שאינו מבחינת פנימיות הרצון מאהבה ותשוקה אלא מצות אנשים מלומדה וחולך בקרירות.

כשם שענין ה"עורף" למעלה אינו גדר של "סילוק", אלא השפעה מצד "חיצוניות הרצון" (בלי תענוג וחשק, כאילו רק מצד ההכרח) - כך הוא בעבודת האדם לקונו, שאין המדובר באדם שאינו מקיים תורה ומצוות ח"ו, אלא במי שעוסק בתורה ומצוות, אלא שעיסוקו אינו בכל פנימיות נפשו ורצונו כי אם מתוך הרגל, "כמצות אנשים מלומדה".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

פירותיהן כו' הרי כל המצות כן הוא, ועוד דשכר מצוה ליכא בהאי עלמא משמע שאין שום שכר עכשיו בגשמיו' כו' וזה סותר למקראות הרבה כנ"ל וד"ל.

אך הנה יש להבין תחלה שרש ענין הג"ע מהו דכתי' ביה ויברא ה' אלקי' גן בעדן מקדם כו' דמשמע שהג"ן הזה בא בבחי' בריא' מאין ליש ואמנם העד"ן הוא מקד"ם שנא' בו עין לא ראתה אלקי' זולתך יעשה למחכ"ה לו שהוא העה"ב כו'. והנה יש להקדים תחלה ביאור הפסוק אני ראשון ואני אחרון, אנ"י אותיות אי"ן כידוע. והענין הוא כידוע דהחכמ' נק' ראשי"ת בתי"ו ל' נוקבא כי החכמ' מאי"ן תמצא וזהו ראשי"ת חכמה כו', אך ראשון בנו"ן ל' זכר הוא מקור של החכמ' והוא בחי' אי"ן דכת"ר וע"ז א' אנ"י ראשון ואני אחרון דהיינו כמו שאני אחרון בבחי' המל' סופא דכל דרגין להוות הבריא' יש מאין בפ"מ שנק' עשי' גשמי' כך ממש אני ראשון להוות החכמ' מאי"ן בבחי' עשי' גשמי' ממש בשוה בלי שינוי כלל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיבתא

ועוד יש להבין במא' המשנה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקדן קיימת לעוה"ב כיבוד אב ואם כו' (ולא מנה מצות דאורי' כהלווי' המת וביקור חולים כו') שהן ה' דברים בלבד ולמה יצאו אלו מכלל כל המצות ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא כנ"ל, ועוד דמקרא מלא דיבר הכתוב שמתן שכרם של מצות הן בהאי עלמא דוקא וכמ"ש אם בחוקותי תלכו כו' ונתתי גשמיכם בעתם כו' ונתנה הארץ יבולה כו', ובהיפוך תחרב הארץ ויהי' לקללה ולא לברכה וכמ"ש ראה נתתי לפניך כו' הברכה והקללה את הברכה אשר תשמעון כו' והקללה כו', וכן א' והי' א"ש תשמעו אל מצותי כו' ונתתי מטר ארצכם ואספת דגנך כו' ופן יפתה כו' וסרתם כו' וחרה אף ה' ועצר השמי' כו' ואבדתם כו', וא"כ שכר ועונש בפ"מ בהאי עלמא דוקא על המצות כולן ואיך א' דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וא"כ הכונה דאוכל פירותיהן בעוה"ז והקדן קיימת לעוה"ב א"כ למה פרט ה' דברי' הללו בלבד שאדם אוכל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

(י"ב) **שלא** לאכול תערובת חמץ: לפ"ד הרמב"ם ושו"ע סי' תמ"ב הוא לאו מיוחד לתערובת חמץ מדכתיב כל מחמצת לא תאכלו (שמות י"ב כ') ולפ"ד הרמב"ם והרא"ש אינו לאו פרטי אלא מהלאו' הרבים הבאים בחמץ וחד מחמצת לשנתחמץ ע"י דבר אחר כדאי' בגמ' דכ"ח וש"ע סי' תס"ב. והענין כמ"ש בכאריז"ל שמחמצת הוא בחי' נוק' וחמץ הוא בחי' דוכרא וההארה היוצאת מחו"ג שבדעת דקטנות דז"א ללאה נק' מחמצת ומשאת כו' וגם ע"ז נצטוינו שלא לאוכלו ושלא ימצא ברשותינו דהיינו כי לאה הוא בחי' לבוש המחשבה המלביש את המדות כידוע ולזאת בחי' היש שבמדות נק' חמץ כי הוא בחי' דכורא ומה שנמשך במחשבה ודבור הוא בחי' קבלה מהמדות ונק' מחמצת כו' וכנגדו בגשמיות להרמב"ם הוא תערובת חמץ:

ספר המצוות – מצות איסור תערובת חמץ

מצוות הקרבת וספירת העומר

להקריב העומר ביום שני של פסח שנאמר והניף את העומר לפני ה' לרצונכם ממחרת השבת (ויקרא כ"ג י"א). לספור כל אחד שבעה שבועות שנאמר וספרתם לכם (ויקרא כ"ג ט"ו). (ש"ב ש"ו): הנה העומר הי' בא משעורים שנק' מאכל בהמה בגמ' (פסחים ג' ב') וסודו מבואר בארוכה בפע"ח שער המצות (שער ספה"ע ספ"ו) ובטעמי מצות פ' אמור נת' תמצית הענין כי שיערה ב"פ מנצפ"ך עם האותיות ע"ש ולהיות כי המל' בפסח בקטנות (ר"ל אחר יום ראשון שמסתלקים כל המוחי' שנמשכו בליל ראשון כמ"ש לעיל במצות אכילת מצה) ואין לה רק הה"ג ע"כ מקריבים שעורים בו ביום, והנה ע"י הקרבת קרבן העומר נמשכו אלו הה"ג בבחי' פנימי' ואח"כ ניתן לנו מצות ספירת העומר לומר היום יום אחד לעומר עד מ"ט ימים שע"ז נמשכו בחי' המקיפים כי מהבל הדבור נעשה אור מקיף כידוע וכללות הכוונה בספה"ע הוא להגדיל ז"א (ונוקבא) במ"ט ימי הספירה לאט לאט כל מה שהגדיל בליל פסח שאז הוצרך לכך לשעה בלבד לפי שהיו הקליפות יונקים מה"ח וה"ג שבדעת שז"ס מתבוססת בדמין (יחזקאל ט"ז ו') ואח"כ ע"י הספירה נבלעים הדמים בפנימיותו וז"ס א' דאהי' עם הדם שנעשה אד"ם דז"א ולכן מן זש"פ עד שבועות מ"ד ימים כמנין דם כי דם נעכר ונעשה חלב וכמבואר פרטות סדר כניסת ה"ח וה"ג הנ"ל בזו"ג ופרטות סדר כניסת המוחי' שם בפע"ח עד שבשבועות נגמרו כניסתם אז מקריבים שתי הלחם להיות אומן את היונק בלחמה של תורה כו': וביאור כל זה, הנה מבואר בזהר בלק (קפ"ח ב') ע"פ והי' באכלכם מלחם

הארץ תרימו תרומה לה' (במדבר ט"ו י"ט) האי קרא על עומר התנופה אתמר וכי לחם הארץ שעורה איהו (פי' שהמל' לחמה העיקרי הם ה"ח שמכוננים אותה בסוד והוכן בחסד כסא (ישעי' ט"ז ה') ואם כן היכי קרי לשעורה שהיא ה"ג לחם הארץ) לאו הכי ואנן שעורה מקריבין בגין דשעורה קדמאה לשאר נהמא דעלמא שעורה איהו שעור ה' דהא אתר ידיעא הוא בשיעורא דה"א (שר"ל שהגבורות מהם נבנית תחלה ואח"כ החסדים ולכן קוראם לחם הארץ וז"ס שיעור ה' ה"ג ומהם נבנית המלכות ה') עכ"ל הזהר והמק"מ שם. ולהבין כ"ז ענין שיעור ה' שהוא ענין בנין המל' מהגבורות, יש להקדים מ"ש במרכבת יחזקאל ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה (יחזקאל א' י"א) פי' כנפיהם הוא דחילו ורחימו של המלאכים שהם כמשל הכנפים בעוף שבהם ועל ידם מעופפים כלפי מעלה ופורחים למחוז חפצם ותשוקתם כן המלאכים שנק' עופות כמ"ש רז"ל ועוף זה מיכאל יעופף זה גבריאל (זח"ג כ"ו ב') המה פורחים באור אהבת תשוקתם או ביראתם להסתלק למעלה ליכלל במקורם וז"ס בוערות כמראה הלפידים (יחזקאל א' י"ג) שהוא רשפי אש של התשוקה שעולה כשלהבת למעלה, ובחי' זו של כנפיהם הם פרודות ומחולקות זו מזו זה עובד באהבה וזה ביראה כמו פני ארי' שבמרכבה הוא אל הימין שעפיתו והסתלקותו ליכלל במקורו הוא בבחי' אהבה וז"ס כארי' ישאג (הושע י"א י') והוא מחנה מיכאל, ופני שור מהשמאל שעבודתו בבחי' יראה שור גועה מחנה גבריאל ופני נשר הוא מלאכים שעבודתם ועפיתם במדה ממוצעת בין אהוי"ר והיא מדת הרחמנות כדכתיב כנשר יעיר קנו (דברים ל"ב י"א) ונע"ז נאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים (שמות י"ט ד') כי מחמת שהיו ישראל בגשמיות בחומר ובלבנים בשעבוד מצרים לא היו ראויים לזכות לעילוי הנפלא דמ"ת שדבר ה' עמהם פכ"פ כ"א ע"י התעוררות רחמים רבים עליהם והטעם שכנפיהם פרודות הוא מצד התחלקות האור והחיות הנמשך להם ממקורם בשינוי המהות והאיכות כי הנה כל שפעם וחיותם הוא מבחי' דיבור ורוח פיו של הבורא ית' וכמובן ממארו"ל ועוף זה מיכאל כו' הנז"ל שמצירופי אותיות אלו שאמר ה' בשי"ב נברא מיכאל ומחנהו וגבריאל ומחנהו ועד"ז ככולם ובחי' דיבור הוא הנק' בשם מלכות שמים כי דבר מלך שלטון שהמלך מנהיג ממלכתו בדבור וז"ס בהבראם (מנחות כ"ט ב') בה' בראם שהמל' הנק' דבור נק' ה' לפי שהוא בחי' ההבל שהוא מקור לכל האותיות ונק' אות קלילא דלית ב' מששא, והנה בחי' דיבורו ית' מתחלק לה' מוצאות שכומו עד"מ באדם הבל הדבור מתחלק בה'

דאתגלייא הנ"ל וע"כ ממילא המלאך הוא באהבה ותשוקה נגלית וע"ד שהיו הפרות שנשאו את הארון גועות ואומרי שירה מחמת שנשאו את הארון שהוא עלמא דאתגלייא נשפע עליהם שפע אלקי להיות משוררות וגועות וכמ"ש וישרנה הפרות (שמ"א ו' י"ב), והמשכת והתחלקות החיות זו נק' שעורה שער ה' פי' שיעור ומדה הנמשך מבחי' הה' בחי' היא מתהלכת בין החיות להיות מתחלק לד' מוצאות ולהיות נמשך לד' מחנות שכינה לכל א' במדריגתו ולהיות מדריגת כל אחד ואחד מובדל ומופרד מחבירו, ובאמת זהו שיעור ידוע וקצוב משימ"ב שלכן נק' המלאכים עומדים שעומדים מעת בריאתם בשי"ב בלי שום גרעון ותוספת וגם מה ששעורה הוא בשי"ן שמאלית מורה על בחי' הגבורה כמו וסביביו נשערה מאד (תלים נ' ג') וקדמונים אחזו שער (איוב י"ח כ') כמו שער בנפשו (משלי כ"ג ז') לפי שהמשכת והתחלקות החיות הוא ע"י בחי' הגבורות שהם מפרידות ההבל להיות צירופי אותיות שונות וכמ"ש כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו וזעים מחיל כסא וכנודע והם הגורמים להיות התחלקות ממוצא הח"ך לד' מוצאות כנגד ד' מחנות שכינה הנ"ל וגם כל א' מתחלק לרבות מלאכים שונים ומובדלים זה מזה ע"ד הנ"ל וכמבואר אצלינו במ"א ע"פ [היש מספר לגודויו (איוב כ"ה ג')] ולגודויו אין מספר (גמ' חגיגה י"ג ב') סיבת ההתחלקות לפי שגם החסד שהוא מקור מחנה מיכאל כלול גם מהגבורה וכן הגבורה דגבריאלי כלולה ג"כ מהחסד רק שההפרש הוא בענין הגילוי וההעלם שבמיכאל החסד ואהבה בגילוי והיראה היא בהעלם ובגבריאלי להיפך ויש במחנה מיכאל רבבות בחי' שונות באיכות האהבה והתכללותה מכל המדות וכן בגבריאלי והתחלקות זו הוא ע"י שינויי הצירופים הנמשכים ממדת מל' דבר ה' וסיבת שינויי הצירופים הוא מחמת הה"ג הנ"ל שהם הנמשכים במל' בראשונה וכמשל באדם שממדה א' שכלב כשיפרשנה בדבור תחלק לחלקים רבים כמספר התיבות שבכל תיבה יש חלק זעיר שם מני כללות האהבה והיינו ע"י הגבורות שמצמצמים את המדה ומחלקים אותה וכמבואר אצלינו באריכו' בענין פרה אדומה ע"ש וז"ס שעורה שער ה' השיעורים הנמשכים מה' עילאה הנ"ל בבי"ע שזהו ע"י הגבורות ולכן נקראת לחם הארץ וקדמאה לשאר נהמי דעלמא כי התחלת בנין עלמא דאתגלי' בחי' ארץ שהוא בחי' מלכות דבר ה' אינו אלא ע"י הגבורות, ואח"כ נמשכים בה החסדים שהם סוד החטה וכמ"כ בארץ הלזו הגשמית שמקבלת ממל' דמל' דעשי' שבתוכה מל' דיצי' שבתוכה מל' דבריאיה שבתוכה מל' דאצי' היא מוציאת פירותיה ג"כ כסדר הזה כפי שמקבלת דהיינו בתחלה השעורה ששרשה מה"ג הנ"ל שעל שמם נקראת שעורה כי הם הנקראים על האמת כן מטעם שנת"ל ואח"כ החיטים הנמשכים מהחסדים:

מוצאות כן בחי' מל' ורוח פיו ית' הנק' ה' מתחלק לה' מוצאות שהוא ענין התחלקות האור והחיות הכללי למדריגות ובחי' שונות ומובדלות זו מזו וזהו ענין ד' חיות שבמרכבת יחזקאל הם ד' מחנות שכינה שהם מחנה מיכאל מחנה גבריאלי כו' שהם בחי' שונות לפי שכל א' מקבל ממוצא מיוחד נבדל מזולתו, אך מה שאינן אלא ד' ולא חמש הוא לפי שמוצא החמישי אינו מכלל המוצאות הנמשכות לנבראים כמו ד' מוצאות הנשואים אלא הוא מקור הכוללם יחד שממנו יתחלקו אח"כ בפרט לבחי' שונות הגם שממנו נמצאים אותיות גיכ"ק והיינו מפני שנאמר חכו ממתקים (שה"ש ה' ט"ז) פי' כמו שהחין גשמי יש בו מעלה מיוחדת שירגיש הטעמים והתענוג שבמתיקות וכיוצא וכמ"ש וחיך אוכל יטעם (איוב י"ב י"א) וכמ"כ חיך הרוחני הוא בחי' חכמה שבו הוא סוד הטעמים וגילוי תענוג העליון שבכל עולם לפי ערכו גלוי תענוג אלקי הנמשך ומאיר בו מאא"ס ב"ה שהוא מקור החיים ומקור התענוגים הוא בבחי' החכמ' שבו ח"ך מ"ה ולכן נז' בע"ח שטעמים בכתר וגם בחכ' ע"ש כי הכתר הוא מקור התענוג ונמשך ומאיר בחכמה הנק' עדן והנה בחי' ח"ך שבה' מוצאות הוא בחי' חכמה שבדבור שכולל כל המוצאות שתחתיו (כמ"ש בזהר ובע"ח בסוד כולם בחכ' עשית (תלים ק"ד כ"ד)) הפרטיים ופעמים כשיהי' גילוי הארה ממוצא זה הכללי אזי יהי' יתרון עצום עד להפליא במלאכים המקבלים ממוצאות הפרטיים וז"ס עושה שלום במרומיו (איוב כ"ה ב') בין שר של מים מיכאל ושר של אש גבריאלי שאין מכבין זא"ז מחמת גלוי הארה למעלה מבחי' החיות התמידי הנמשך לכאור"א בפרטות ממקורו שהוא המוצא שלו שבגלוי הארה זו יתבטלו ממצאותם וישתוו יחד וז"ש היא מתהלכת בין החיות (יחזקאל א' י"ג) שהוא בחי' ה' דשם הוי' מקור ד' מוצאות הפרטיים וכל' הקבלה הוא ענין זיווג חך וגרון ונק' יחוד חו"ב ר"ל גלוי הארה מחכמה שבדבור שהוא מקור הד' מוצאות בהם ביתר שאת מכפי התמיד ואז עושה שלום במרומיו כי לגבי בחי' זו כולם מתבטלים כאחד ועונין ואומרים קדוש מחמת השראת אא"ס שבחכמה וז"ס ופניהם (יחזקאל א' י"א) בזקף גדול שהוא הפסק מאמר להפסיק בין ופניהם לוכנפיהם לומר שפניהם פי' פנימיותם אינן פרודות כמו וכנפיהם, שפנימיותם הוא בחי' הארת גיכ"ק שמהחך שכוללם יחד ובחי' זו קמה וגם נצבה מעלה מעלה ולכן יש עליו טעם זקף גדול בחי' זקיפה ועלי' גדולה (ע' מ"ש הינוקא שם דקצ"א ב' זקיף טעמא לעילא):

והנה עכ"פ כנפיהם שהם פרודות בהתחלקות אופן העפיפה וההסתלקות כלפי מעלה סיבת זה מהתחלקות החיות שמד' מוצאות הנ"ל כי כפי אופן החיות הנמשך לו כך הוא מהות עבודת המלאך שהוא לפי שהחיות מאיר בהם בבחי' גילוי שהוא נמשך מבחי' דיבור ועלמא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מהר"ש

תורת שמואל

[ע] **וּלְהַבִּין** בעבודה כנפש האדם ענין בחי' רצון ש' דחיות, צ"ל מה שאומרים בק"ש שמע וגו' ואהבת והיו הדברים האלה, ששמע ואהבת הנה הם שייכים זל"ז, אמנם מה"ע והיו הדברים האלה לענין שמע ואהבת, וגם איך יוכל להיות כל היום בהתבוננות ובאהבה, אך הענין כך הוא, דהנה פ"י שמע הוא שם עי"ן²⁰, עי"ן הוא בחי' ז' מדות וכל א' כלול מיו"ד זהו ע', ושמע הוא שם עי"ן היינו הארה מבחי' עי"ן, ה' אלקינו חו"ב, ה' אחד זו"נ כמו שהוא בבחי' יחו"ע דכולא קמי' כלא, וזהו פ"י אחד הגם כי נתהווה ז' רקיעים וארץ [וד' רוחות] שע"ז רומז חיות דליית דאחד, מ"מ ה"ה בטלים לאל"ף בחי' אוא"ס ב"ה אלופו של עולם. ומי שאין דעתו והשגתו נושאת לבחי' התבוננות זו דיוח"ע לזה אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, פ"י מלכותו הוא שם והארה, וכמו מלך שמו לבד נקרא עליהם, וכל ההתפשטות הוא רק מבחי' שמו לבד, אבל עצמות המלך אינו מתפשט כלל, וגם כל עיקר ענין המלוכה הוא קריאת שם ועי"ז מקבלים אותו למלך לציית לרצונו כו', ולא נתחדש דבר כ"א בקריאת השם, שהרי עצם האיש המולך ה' גם קודם שנעשה מלך ולא נשתנה בו דבר כ"א בקריאת השם לבד, א"כ מאחר שבו עצמו לא נתחדש דבר במלכו כ"א קריאת שמו, כ"ש שבהתפשטות על בני המדינה אינו שייך כ"א התפשטות שמו לבד. ופ"י כבוד מלכותו הנה כבוד הוא בחי' זיו כמ"ש הת"י ע"פ מלא כל הארץ כבודו זיו יקרי', ונמצא לפ"ז פ"י כבוד מלכותו הוא בחי' הארת מל' לבד, וה"ז הוא הארה דהארה לבד. ושם כבוד מלכותו הנה שם הוא הארה, וא"כ זהו הארה דהארה דהארה, וכמשנת"ל בדרך קצרה²¹, וג' בחי' אלו י"ל שזהו נגד ג' בחי' ב"ע. ופ"י לעולם ועד שכל העליות שיהיו לעולם ועד הכל הוא בבחי' שם לבד שז"ע מ"ש מלכותך מלכות כל עולמים, פ"י כל הוא מספר נון' והיינו נון' אלפי' יובלות, ששית אלפי שני דעכשיו הם שבוע א', ויש שנה ושמיטה וז' שמיטות²² יובל ונו"ן יובלות, וכל עליות אלו הם רק

בבחי' שמך לבד, וזהו אשר שם שמות בארץ א"ת שמות אלא שמות, כמשנ"ת באורך בלק"ת בד"ה את שבתותי²³ תשמרו, ואי לזאת ואהבת פ"י אהבה הוא מל' אבה שפ"י רצון²⁴, שלא יהי' לו רצון אחר כ"א שיהי' את היינו בחי' את הטפל לבחי' ה' אלקיך²⁵, היינו להיות בבחי' ועמך לא חפצתי שזהו מצד התבוננות דיוח"ע, ושיהי' בכל לבבך בשני יצריך שגם היצה"ר ישוב לאהבת ה', והיינו ע"י בחי' השכל דיצה"ר, דאילו מצד המדות דיצה"ר לא הי' יכול לו, רק מצד השכל שמחייב לו שיחפץ לילך בשרירות לבו, הנה כאשר יראה לו ע"פ השכל שגם בשאר ענינים טוב יותר שיחפץ בקרבת אלקות, אז הנה גם הוא יסכים לזה, להיות כי ע"פ שכלו יהולל איש היינו גם מלך זקן וכסיל שה"ה יצה"ר שבאדם, ולכן ע"פ השכל שלו עצמו יהולל פ"י יומשך ויונהג המדות שלו, ובדרך זה יוכל לפעול גם אצלו בחי' הביטול או הסכם עכ"פ שלא ינגד לזה, והוא ע"י אריכות ההתבוננו' בשתים לפניו איך שהאופנים וחיות הקודש הם ברעש גדול וכשרואה ששורש שרשו בטל²⁶ פועל גם בו הביטול להיות בבחי' הסכם עכ"פ וממילא לא ינגד, או שגם הוא יהי' בבחי' ביטול, שזהו הפ"י בשני יצריך שגם היצה"ר ישוב לאהבת ה', וזה תלוי לפ"ע תקפו ולפ"ע ההתבוננו' אם רב או מעט, ואם מעט לו ההתבוננו' שלכן אינו בטל כ"א מסכים שזהו רק הזזה ממקומו לבד, אזי יוסיף לו התבוננו' כהנה וכהנה עד שיעורר אותו עצמו להיות בבחי' בטל רצונך כו' כאשר פועל בעצמו להיות בכל לבבך בשני יצריך. אבל איך יגיע לזה וימצא בחי' אוא"ס ב"ה שיוכל להשיג שזהו אינו בחיק הנבראים שיוכלו להשיג אוא"ס ב"ה, לזה אומר אח"כ והיו הדברים האלה וארו"ל בדברי תורה הכתוב מדבר, והיינו כי אורייתא מחכ' נפקת והשראת א"ס הוא בחכ', כי החכ' נק' אחד האמת כמ"ש בסש"ב פל"ה בהג"ה, ולכן אמרו אורייתא וקוב"ה כולא חד שיחוד אוא"ס ב"ה בתורה²⁷ הוא בחי' יחוד דאיהו וחיותו, כי התורה היא אור וכמ"ש ותורה אור לכן היחוד ע"ד איהו

לקו"ת נשא כו', ב. בלק עא, ב. מסעי פח, ד. ואתחנן ב, ג. ט, ב. שה"ש יז, א. ספר החקירה להצ"צ צב, רע"א.

25) היינו בחי' את הטפל לבחי' ה' אלקיך: ראה לקו"ת ואתחנן ז, ד. לעיל ד"ה וישב יעקב. ועוד.

26) ההתבוננו' בשתים לפניו. וכשרואה ששורש שרשו בטל: ראה תו"א וישב ל, ב. לקו"ת ויקרא ב, ב. תצא לד, ד. סה"מ תרכ"ט ס"ע רפג ואילך.

27) שיחוד אוא"ס ב"ה בתורה. יחוד דאיהו וחיותו. . . אור. לפ"י חיבור מוחין: ראה בכ"ז סה"מ תרל"ג ח"ב ס"ע שמו ואילך. וש"נ.

20) פ"י שמע הוא שם עי"ן: ראה לקו"ת בחקותי מז, ד. סה"מ תרכ"ז ע' צה. תר"ל ע' קמ. קמט.

21) וכמשנת"ל בדרך קצרה: בד"ה ויאמר גו' מחר חודש פס"ד. וראה לקו"ת אמור לא, סע"ג-ד.

22) ששית אלפי שני דעכשיו הם שבוע א' ויש שנה ושמיטה וז' שמיטות: ראה תו"א שמות נא, ד. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' רסח. וש"נ. סה"מ תרס"ח ע' מז.

23) כמשנ"ת באורך בלק"ת בד"ה את שבתותי: פ"י בהר מא, ד. 24) פ"י אהבה הוא מל' אבה שפ"י רצון: ראה תו"א מקץ לב, א.

וליכטל באוא"ס כ"ה הוא בחי' ועמך לא חפצתי כו', אך אם רץ לבך שוב לאחד הוא בחי' והיו הדברים האלה בדברי תורה הכתוב מדבר, שזהו בחי' אחד עצמו דיחודו, כי אורייתא וקוב"ה כולא חד בחי' איהו וחייה כנ"ל, גם לפי' חייה מוחין ג"כ זהו בחי' איהו וחייה כי אורייתא מחכמה נפקת.

המשך והחזרים תרל"א

מאמר ד"ה כמראה הקשת אשר ייר' בענן

וחייה, ושלומד תורה אזי הוא מדבר דבר ה' וכמ"ש ודברי אשר שמתי בפיו, תען לשוני אמרתך כעונה אחר הקורא, וכמ"ש המגיד להב"י אני המשנה המדברת בפיו, וכח זה הוא ממ"ת שזהו תיבת לאמר שבפסוק וידבר כמ"ש ביאור ד"ז במ"א²⁸.

וזהו ענין רצוא ושוב, רצוא הוא בחי' התשוקה ליכלל

תרל"ג ח"א ע' רצו.

(28) שזהו תיבת לאמר שבפסוק וידבר כמ"ש ביאור ד"ז במ"א: ראה תו"א יתרו סז, ב. ובהוספות קט, א. לקו"ת שה"ש מב, סע"א. סה"מ

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

שיתנהג בבחינת שטות דקדושה והוא שיתגבר כפארי לעשות רק ההיפך מיצרו הרע בלי שום טענה ומענה וכלי שום חשבון כי אם בתוקף גדול, שבהדבר ההוא ששקוע בו מאחד מהדברים הנ"ל יעשה היפך לגמרי ולא יחשוב כלל מה יהיה מאתו, וזה יש בכל נשמות ישראל מצד עצם נשמתם שיש בהם תוקף גדול למעלה מטעם ודעת שזהו ענין בחינת קשה עורף שהוא למעלייתא ובחינה זו זהו ענין המעין שיצא מבית ה', דלמעלה הוא בחינת פנימית החכמה כמו שהיא דבוקה בפתח, ובנפש הוא בחינת עצם נשמתו שלמעלה מטעם ודעת.

וזהו ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים, דהתוקף שמצד עצם הנשמה יש בכלו להתגבר על הרוח שטות דהיצי הרע ולהפכו לבחינת שטות דקדושה, לעמוד על נפשו בתוקף גדול לעשות בפועל היפך מההרגש הטבעי שלו בהפרט שהוא שקוע בו רחמנא לצלן. וכאשר ככה יתנהג בפועל משך זמן על ידי זה יחליש את חומרו הגס וההרגש הטבעי הבהמי ויתגלה ויתגבר בו ההרגש מהכחות הגלויים דנפשו האלקית ויוכל אז להיות בבחינת דעת דקדושה וכמו שכתוב (משלי ג. ו) בכל דרכיך דעהו, דהיינו שגם בדרכיו הגשמיים המוכרחים לקיים וחיות גופו ובעניני משא ומתן לא ישטה את עצמו חס ושלום ברוח שטות של היצר הרע כי אם יהיה בבחינת הדעת האלקי האמיתי וילך לבטח בדרכו.

קיצור. בכל אחד מישראל יש בו התוקף דמ"ה דחכמה שבנפש והוא המעין המשקה גם את נחל השטים, הנלכד בפתני היצר הרע צריך לעורר תוקף זה, ובכחו לעשות בפועל ההיפך מההרגש הטבעי ובזה יכריח חומרו הגס ויתנהג על פי הדעת דקדושה.

תוכן הדברים בענין ומעין מבית ה' יצא והשקה כו' הוא כי מי שדבר נפתח בפיתוי ושטותי היצר הרע מאחד מהדברים הנ"ל, אם בתאוות ותענוגי עולם הזה שנמשך אחר הטוב הטבעי הבהמי בענינים הגשמיים מפני שמצד חמרו הגס מרגיש מאד הטוב בזה וזה מעבירו על דעתו ושכלו לידע ולהבין שאין זה טוב שלו כלל, ובפרט בדברים האסורים ורחמנא לצלן שגם בזה הרוח שטות של היצר הרע שולט עליו להסיתו ולכסות על האמת איך שאינו נעשה נפרד על ידי זה וצדיק הוא ביהדותו ויתברר בלבו לאמר שלום יהיה לו ומי יראנו ומי יודע את ענינו ומעשיו, דכל אלה המה רק דמיונות כוזבים ושקר מוחלט כמו שנתבאר לעיל באורך, והוא מצד חומרו הגס נתפס ברוח שטות הנ"ל, או בעסק משא ומתן בריבוי התעסקות וריבוי טרדות ותחבולות עד שמונע אותו מקביעות עתים לתורה ומתפלה כדכ"י, ומפני ריבוי השיקוע באחד מהדברים הנ"ל שהיצר הרע הכתירו והלבישו להטותו מדרך האמת ואין ביכלתו להתגבר עליו על פי הדעת וחשבון צדק הנ"ל מפני תוקף חומר יצרו (אשר במשך הזמן מתגבר והולך וכמו שכתוב בספר של בינונים פרק י"ג וזה לשונו ואדרבא נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתייה ושאר עניני עולם הזה עד כאן לשונו) שפכו לאחד מהדברים שהוא משוקע בהם הוא מתפעל מאד בהרגש הטבעי הבהמי ומאבד דעתו ושכלו ומשטה את עצמו ממילא, ועוד זאת שהרי הכחות דנפשו האלקית חלופים אצלו דתוקפא דגופא חולשא דנשמתא, ומפני כל זה אי אפשר לו ללכת על פי דעת וחשבון צדק כי אם זאת היא העצה היעוצה להתגבר על הרוח שטות דהיצר הרע דזה ענין נחל השטים על ידי זה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים תרצ"ו

חודש אלול – חשבון צדק על כל השנה. ההתעוררות היא בלב, ולכן – לך אמר לבי. בקשו פני – להתבונן בפנימיות כוונה העליונה, ושדוקא האדם בחיר הנבראים, מזונותיו באים אליו ביגיעה עצומה

פרנסתו במקומו שהוא, ולמה נגזר עליו שצריך ללכת ממולדתו ומארץ מגורו בשביל קביעת מקומו או בשביל מזונותיו ופרנסתו, ובכללות הענין הנה צריך האדם להתבונן למה נשפנה אפן השגת מזונותיו של האדם מהשגת מזונותיהם ופרנסתם של כל הנבראים והיצורים, דכל הנבראים והיצורים הנה לכד זאת אשר מזונותיהם באים להם שלא ביגיעה, הנה לכד זאת הרי מזונותיהם נמצאים להם בכל מקום שהם, בעיר, בשדה וביער, וגם במדבר שממה, והאדם הנה לכד זאת דמזונותיו באים לו ביגיעה רבה ועצומה בעמל רב, וכמו שכתוב (בראשית ג' י"ט) "בזעת אפיק תאכל לחם", והינו דלכד זאת עד אשר נגמר הלחם צריך יגיעה עצומה בתרישה, זריעה, קצירה, טחינה, לישה ואפייה, הנה עוד זאת צריך יגיעה על השגתם, אם מקום לחרש ולזרע כו' או כמה לקנות, וחויץ לזה הנה לאו בכל מקום מזדמן פרנסתו, וצריך ללכת ממקום למקום בשביל השגת פרנסתו, ולפעמים צריך להיות נע ונד, דלכאורה הנה נפלא הדבר במאד מאד, דהאדם שהוא בחיר הנבראים ובשבילו נברא העולם כמו שכתוב (תהלים קל"ט ה') "אחור וקדם צרתני"²², שהאדם הוא קדם למעשה בראשית, הינו עקר הפונה בכריאת העולם, ובשבילו נברא העולם, ונברא אחור למעשה בראשית, דכריאת האדם היה פיוס הששי בכדי שהאדם ימצא הכל מוכן לפניו, הנה אחר כל זה היות האדם חשוב בתשיבות נפלאה כזו, הנה עליו דוקא גזרה ההשגחה העליונה להיות מזונותיו ופרנסתו באים בצער ובזעת אפים, ואף גם זאת אשר לא בכל מקום היותו נמצאים מזונותיו ופרנסתו כי אם עוד צריך להיות נע ונד ממקום למקום.

ה' וזהו "לך אמר לבי בקשו פני", דהנה חדש אלול הוא חדש החשבון²¹, דכמו בגשמיות הנה הפעל עסק כל השנה עוסק במסחרו בקנין ומכירה במשא ומתן ואינו יודע מפרנסתו להיותו טרוד בעסק מסחרו, אמנם בכדי שיהיה העסק פדכעי ויתן רוח רב צריכים מזמן לזמן לעשות חשבון ולתקן את כל החסרונות, ואז הנה יהיו הרוחים ביותר, אשר בן הוא גם בהעבודה הרוחניות בעבודת השם יתברך, דכל השנה הנה כל ישראל עוסקים בתורה ומצוות ובמדות טובות, ובחדש אלול הוא חדש החשבון אשר כל אחד ואחד מישראל כל חד וחד לפום שעורא דיליה, הן היושב אהל, והן הפעלי עסקים, צריכים לעשות חשבון צדק בנפשם מכל אשר עבר עליהם במשך השנה, ולידע המעלות בעבודתם ולחזקם, ואת החסרונות שבהם ובעבודתם לתקנם. וזהו "לך אמר לבי", להיות ענין ההתעוררות הנה זה מתחס אל הלב, ומה שפרש רש"י "בשליחותך", דהרגש זה ד"לך אמר לבי" הוא בא מנקודת היהדות שהיא נקודת אלקות שבכל אחד ואחד מישראל, וענין בקשת הפנימית היא דבכל הנהגה והנהגה שהקדוש ברוך הוא מתנהג עם האדם ומנהיגו, צריך האדם להסתפל ולהבין הפונה פנימית שבהנהגה ההיא, דכאשר ההשגחה העליונה גוזרת על האדם שיהיה באיזה מקום שיהיה, הנה כמה דרכים לפניו יתברך להביא את האדם ההוא אל המקום שגזרה ההשגחה העליונה, הנה האדם צריך לתת את לבו ומחו להפונה הפנימית דגזרת ההשגחה העליונה שהוא דוקא צריך להיות במקום ההוא, והגם דהטעם גלוי הוא לפי דשם הוא עסקו והדומה, אמנם כל זה הם דברים חיצוניים בלבד, כי הלא הקדוש ברוך הוא יכול לסבב לו

ד"ה לך אמר לבי

כ"א אלול תרצ"ו

הפסוק (תצא כא, יג) ובכתה גו' ירח ימים. טור אורח חיים ריש סימן תקפא.
22 ראה בראשית רבה פרשה ח, א.

21 ראה גם ספר המאמרים תרצ"ז סוף עמ' סו. ספר המאמרים - אידיש עמ' 75. שם עמ' 129. ועוד. וראה לקוטי מהרי"ל הלכות ימים הנוראים. מטה משה סימן תשעה. לקוטי תורה להאריז"ל על

גדולי בני התורה מכל הסביבה וגם מוילנה שאלו אז את הרבי שאלות עמוקות שונות וכולם היו שבעי רצון. שהותו של הרבי בשווינציאן, אמירת התורה וריבוי הבאים מגדולי בני התורה מכל הגליל, עשה רושם אדיר, ועשרות אברכים גדולי תורה ומאות יהודים קיבלו עליהם את מנהגי החסידות.

בשבת פרשת וירא - השבת השלישית והאחרונה לשהותו של הרבי בנסיעה זו בשווינציאן - קרה דבר שהרעיש את כל הגליל.

בשווינציאן היה זקן מופלג, אחד מהגאונים הגדולים, יליד קיידאן - מספרים שעוד בהיותו אברך, למד אצלו ר' שאול'קע רבה של וילנה - ור' שלמה רפאל'ס שמו.

ר' שלמה רפאל'ס היה ידוע בגאונותו ובמדותיו הטובות וביראת השמים שלו, הוא ישב אז כבר כחמשים שנה בבית המדרש של הפרושים ולא הסתכל אל מחוץ לד' אמותיו.

ר' שלמה רפאל'ס היה אחד מהמנגדים הגדולים ביותר על דרכי ומנהגי החסידים ועל תורת הבעש"ט והרב המגיד, והשתתף בהכרזות הראשונות של החרמות שוילנה, סלוצק ושקלוב הכריזו בשנת תקי"ז נגד הבעש"ט.

ר' שלמה רפאל'ס היה מושפע בפרנסה. היו לו ששה בנים וארבע בנות. וכשגדלו שידך את כולם בשידוכים טובים. ולאט לאט מסר להם את עסקיו, והוא יצא לפרישות לארבעים שנה.

כל נכבדי שווינציאן והסביבה חשבו לכבוד להם להשתדך עם ר' שלמה רפאל'ס. וכך השתדך ר' שלמה רפאל'ס עם גדולי התורה והמיוחסים, ובמשך הזמן נעשו רוב נכבדי העיר, מחותניו של ר' שלמה רפאל'ס, ועליהם - על ר' שלמה רפאל'ס, בניו וחתניו - אמרו, שתורה וגדולה אצלם במקום אחד.

ג. כל בניו של ר' שלמה רפאל'ס ושנים מחתניו היו כמו אביהם, מתנגדים גדולים לחסידות. חסיד לא היה יכול לדרוך על עפר העיר שווינציאן. ורוח זו השריש ר' שלמה רפאל'ס בבניו ובחתניו, וברוח זו גידלו הם את ילדיהם.

בן ששים ושלוש שנים היה ר' שלמה רפאל'ס כשנסע בשנת תקי"ז לוילנה, להשתתף יחד עם גאוני וילנה, סלוצק ושקלוב, בהכרזת החרם על הבעש"ט. ובאותו זמן שהרבי שהה בשווינציאן, עבר כבר את שנתו התשעים והיה זקן ישיש.

במשך שלשים השנים האחרונות, התפשטו מאד

מח. עוד בשנים הראשונות להכתרת הרבי כנשיא ליטא, פעל רבות בכל סביבת ליטא, ובמשך שלש השנים - תקל"ח-תק"מ - היו לו מספר ויכוחים בשקלוב ובסמילוביץ' והקים מרכזים בליטא. בשלש השנים תקמ"א-מ"ג היו לו מספר ויכוחים במינסק, סמרגון, שווינציאן והקים מרכזים באותן ערים, עד שהוקם גם מרכז בוילנה.

על כל האמור מסופר בפרוטרוט במקום אחר¹.

מיד אחרי נסיעתם של האורחים, קרא אליו הממונה² הרה"ג הרה"צ הרי"ל, אחי רבנו הזקן, כמה אברכים מחדר ב' - תלמידי חדר א' חזרו כבר למקומותיהם, ורק הם - מחדר ב' - היו במקרה במקום - וסיפר להם שהרבי דורש שכל אחד מהם יקבל על עצמו ללכת במשך חדשים לאן שישלחוהו, לעורר על לימוד החסידות ועל דרכי הנהגת החסידות ושהכל יהיה בחשאי.

כל האברכים, שאני - מספר החסיד ר' פנחס רייזעס - הייתי אחד מהם, נשלחו לערי ליטא שונות. למותר לומר שכולנו מלאנו שליחותינו בזריזות ובהידור.

במשך שנה זו - קיץ תקמ"ה עד קיץ תקמ"ו - ראו את הפירות של שליחות זו - הרבה אברכים מליטא תלמידי חכמים גדולים שהתחנכו אצל המנגדים, ועל ידי התעסקותם של האברכים - השלוחים - הפכו לחסידים. פעולה טובה זו בהצלחת השליחות בשנות תקמ"ה-תקמ"ו הראתה לדעת ששליחת אברכים מוכשרים בעיירות שונות, לעבוד בחשאי בעניני חסידות - מביאה תועלת רבה, והממונה סידר שבקיץ תקמ"ו יסעו גם כן אברכים - וכמובן לא אותם האברכים שנסעו מקודם - לפרסם תורת החסידות.

לשבת מברכים אלול, הגיעו אורחים רבים מוילנה ומהם נודע לממונה שבוילנה ובערים שמסביב לה, קמה התעוררות גדולה לחסידות.

בתחילת חודש אלול בא שליח מיוחד מהאסיפה שהיתה בין העסקנים - השלוחים - והודיע שיש הכרח בדבר לפי דעתם, שהרבי יבוא מיד אחרי חג הסוכות - תקמ"ז - לעיר שווינציאן, וההחלטה על כך עליהם לדעת עוד לפני ראש השנה. הממונה מסר את הדברים לרבי והרבי החליט לנסוע מיד אחרי סוכות לשווינציאן.

מט. מיד אחרי ראש השנה נודע שהרבי יבוא אחרי חג הסוכות לגליל וילנה ובעיר שווינציאן, ומאות חסידים מכל הסביבה נסעו לשווינציאן.

במשך שבועיים - שלש שבתות נח, לך, וירא - שהה הרבי בשווינציאן ובמשך זמן זה אמר כמה פעמים תורה.

(2) עיין מכתב הנ"ל אות י"ב.

(1) עיין מכתב כ"ק אדמו"ר "אבות החסידות" "התמים" חוברת ב.

ממינסק ומשקלוב ומועדי הארצות, נגד הרב המגיד ממזריטש והחבריא קדישא, היה זה כוחו של ר' שלמה רפאליס, וגם בניו פיזרו סכומים עצומים להוצאות השלוחים ושאר ההוצאות הנחוצות באותו זמן. פעם אחת ולפתע - אף אחד לא ידע למה - הודיע ר' שלמה רפאליס לגאוני וילנה, סלוצק, בריסק, מינסק ושקלוב, שהוא לא ישתתף יותר בהתעסקות נגד החסידים וציווה לבניו ולנכדיו שלא לדבר אתו על כך.

כ"ה שבט, תרצ"ו

יוצאי חלציו של ר' שלמה רפאליס. מבניו ומחתניו חיו עוד שלשה בנים וחתן אחד, אבל נכדיו וניניו היו בעלי משפחה וברובא דרובא - בני תורה גדולים.

אך, במשך שלשים שנה אלו, התחולל בקרב ר' שלמה רפאליס שינוי גדול. שבע שנים עמד ר' שלמה רפאליס בקשרי המלחמה עם החסידים והיה הרוח החיה במלחמת מצוה זו - כפי שקראו לה - עם ה"כת". כל ההכרזות שיצאו מוילנה, מבריסק, מסלוצק,

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ו' - רוח חדשה בליובאוויטש

שוב חזתה ליובאוויטש בידידות בין וולף לבין בנימין אלא שהפעם היו אלה נושאי שמותיהם של ר' בנימין, הצדיק הנסתר, ושל ר' וולף, הסנדלר הקדוש, שהם - בנם של צבי אריה ולאה בריינא, יורשיו של ר' בנימין הראשון, ובנו המיותם של ר' וולף הראשון. השנים למדו וְגָדְלוּ יחד. שניהם גילו כישרונות מצוינים ולמדו בשקידה. גאוות כל העיר הייתה עליהם.

כאשר בגרו הנערים הביאם צבי אריה אל הגאון רבי שלום שלמה, מי ששימש אז כרב העיריה ליובאוויטש, לְהַבְחִין. הרב שיבח מאד את הנערים ומסרם לבנו, העילוי רבי יוסף, על-מנת ללמדם. כעבור זמן קצר נפטר רבי שלום שלמה ובנו רבי יוסף עלה על כיסאו כרב העיריה. הנערים המשיכו ללמוד אצל ר' יוסף, והלכו והתעלו בלימודיהם יותר ויותר.

בנימין הצטיין גם בנגינה. היה מְזַמֵּר יפה וגם מנגן יפה בכינור. הקהל שהאזין לשירתו ולנגינתו היה מתלהב מאד מן הַעֲרָבוֹת הבלתי מְצוּיָה שבהן.

ארבע שנים למדו בנימין ווולף אצל רבי יוסף, רבה של ליובאוויטש. כאשר בגרו והגיעו לעונת השידוכים דאגו צבי אריה ולאה בריינא לשידוכים מתאימים עבורם. לוולף השיאו את בתם שרה.

חתונתם של וולף ושרה היוותה מאורע משמח לא רק להורים כי אם גם לכל תושבי ליובאוויטש. ואכן העיריה כולה, למגדול ועד קטן, השתתפה בחתונה. בנימין הנעים בה בשירתו ונגינתו.

באותה חגיגה נכח גם אחד מן הפריצים שמסביבת ליובאוויטש, אשר בא במיוחד להיווכח באמיתות השמועות שהגיעו לאוזניו על טיב נגינתו של בנימין. הפריץ התרשם מאד מנגינתו של בנימין, וכאשר ערך, כעבור זמן מסוים, מסיבה בביתו לפריצי הסביבה שלח רץ לביתו של צבי אריה בדרישה שבנימין יופיע במסיבה וינעים לאורחיו בנגינתו.

בנימין הופיע למסיבה עם כמה מחבריו בני גילו ויחד שרו וניגנו לפני האורחים רמי המעלה. הללו ישבו אותה שעה זללו וסבאו. לאחד הפריצים, שהיה שתוי יתר על המידה, חשקה נפשו ללעוג על חשבונם של בנימין, והעלה דרישה שבנימין יופיע לבוש בעור חיה וינגן על גבי חבית הפוכה. שאר הפריצים, שהשתכרו אף הם במידה הגונה, הסכימו מיד לכך, ובנימין נאלץ לעשות את רצונם, לשמחת הפריצים ההוללים.

נָקַל לְשַׁעַר עַד כְּמָה הַשְׁפִּיעַ הַדָּבָר עַל נַפְשׁוֹ הַעֲדִינָה שֶׁל בְּנִימִין הָעִילוּי הַנֶּעֱרָץ. בִּלְבַב כּוֹאֵב חָזָה מִבְּשָׂרוֹ עַד כְּמָה חֲשׁוּבִים רִגְשׁוּתֵיהֶם שֶׁל יְהוּדִים בְּעֵינֵי הַגּוֹיִים. בְּרֵם, הִלְלוּ לֹא הִסְתַּפְקוּ בַּכֵּךְ. בְּמַהֲלָךְ הַחִינּוּגָה, שֶׁנִּמְשָׁכָה כְּמָה יָמִים וְלֵילוֹת, טִיכְסוּ הַפְּרִיצִים הַשִּׁיכּוּרִים עֲצוֹת אֵיךְ לְבַדֵּר אֶת עֲצָמָם יוֹתֵר, וְאִזּוּ עָלָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם רָעִיוֹן לְהַתְלוּצֵץ מִבְּנִימִין: לְמַלֵּא חֲבִית מִיָּם וּלְפַקֵּד עַל בְּנִימִין לְהִיכַנֵּס לְתוֹכָהּ וּמִמֶּנָּה לִנְגֹן בְּכִינוּר וּלְשִׁיר לִפְנֵי הַנְּאֻסִּים. מוֹבֵן שֶׁבְּנִימִין נֶאֱלָץ לַעֲשׂוֹת כֵּן, וּבְמֵאֲמָצִים גְּדוּלִּים עָלָה בִּידוֹ לְבַצֵּעַ אֶת הַ"הוּפָעָה" הָאוֹמְלִלָּה. הוּא הָיָה קֶרְבָּנָה שֶׁל אֲכֻזְרִיוֹתָם הַמְּפֹרָסֶמֶת שֶׁל הַפְּרִיצִים.

עִם זֹאת, מֵצֵא לִנְכוּן הַפְּרִיץ הַמֵּאֲרָח לְגִלּוֹת הָעֲרֻכְתּוֹ כִּלְפֵי בְּנִימִין: הוּא בָּנָה בֵּית בְּלִיּוֹבֵאוּיִטֵּשׁ וְהַעֲנִיקוּ לְבְּנִימִין כְּמִתְנַת-נִישׁוּאִין.

לְאַחֵר נִישׁוּאוֹ הַמִּשְׁיךְ בְּנִימִין לְלִמּוּד אֶצֶל רַב הָעִיר, רַבִּי יוֹסֵף, וְהָיָה סִמּוּךְ עַל שׁוֹלְחָן אֲבִיו.

רַבִּי יוֹסֵף הִחֵל לְגִלּוֹת נְטִייה לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ מַקּוּרִית: מִפְּעַם לִפְעַם הָיָה עוֹזֵב אֶת הַמָּקוֹם וְעוֹרֵךְ "גְּלוּת". הוּא הָיָה שׁוֹהֵה מִחוּץ לָעִיר מִשְׁךְ מַחְצִית הַשָּׁנָה וְחוֹזֵר לְאַחֵר מִכֵּן אֶל כֶּסֶף רַבְּנוֹתוֹ בְּלִיּוֹבֵאוּיִטֵּשׁ. בְּמִשְׁךְ תְּקוּפָה זֶה הָיָה תִּלְמִידוֹ בְּנִימִין מִמְּלֵא אֶת מְקוֹמוֹ.

עָבְרוּ עֶשְׂרֵי שָׁנִים, רַבִּי בְּנִימִין יָשָׁב בִּינְתֵימִים עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה בְּמִנוּחַת הַנֶּפֶשׁ, כְּשֶׁאֲבִיו מִסְפֵּק לוֹ כָּל צָרָכָיו. בְּרֵם, הַגִּיעָה הַשְּׁעָה שֶׁצָּבִי אֲרִיָּה [=אֲבִיו שֶׁל רַבִּי בְּנִימִין] שָׁבַק חַיִּים לְכָל חַי, וְר' בְּנִימִין נִשְׁאָר לֵלֵא פֶּרְנֶסָה. הָיָה זֶה בְּעֶרֶךְ בִּשְׁנַת תַּצ"ו.

אוֹתָהּ עַת הִזְמִין אֵלָיו רַבִּי יוֹסֵף, רַבָּה שֶׁל הָעִירָהּ, אֶת רֹאשֵׁי הַקָּהָל וְאָמַר לָהֶם: "עַד עַתָּה הָיִיתִי נוֹהֵג לַעֲרוֹךְ מִפְּעַם לִפְעַם גְּלוּת שֶׁל חֲדָשִׁים סְפוּרִים, וְהִרְשִׁיתִי לַעֲצָמִי לִמְנוּת עַל דַּעְתִּי אֶת תִּלְמִידִי כְּמִמְּלֵא מְקוֹמִי לְתִקְוֹת קְצֵרוֹת אֱלֹהִים. אֵיךְ עַתָּה מִתְכוּנֵן אֲנִי לַעֲרוֹךְ גְּלוּת מִמוּשָׁכָת שֶׁל לֹא פָחוֹת מִשְׁנֵתִים יָמִים, וְאִין זֶה מִן הַצָּדֵק שֶׁאֶקְבַּע עַל דַּעְתִּי אֶת מִמְּלֵא מְקוֹמִי לְתִקְוָה אֲרוּכָה כְּזֹו. עֲלִיכֶם, אֲפּוֹא, לְבַחֵר בְּעֲצָמְכֶם אֶת הָרֵב לְתִקְוַת הָעֵדֶרִי".

כִּיוּן שֶׁר' בְּנִימִין הָיָה רָאוּי לְהִיּוֹת רַבָּה שֶׁל לִיּוֹבֵאוּיִטֵּשׁ לְכָל הַדַּעוֹת - הִסְכִּימוּ רֹאשֵׁי הַקָּהָל שֶׁגַּם הַפְּעַם יִמְלֵא הוּא אֶת מְקוֹם הָרֵב.

בְּטֵרֵם עֲזַב אֶת לִיּוֹבֵאוּיִטֵּשׁ בִּיקֵּשׁ רַבִּי יוֹסֵף מִרְבִּי בְּנִימִין שֶׁבְּמִשְׁךְ תְּקוּפַת הָעֵדֶרֶת מִן הָעִיר יִפְרִישׁ הוּא חֶלֶק מִשְׁכָּרוֹ כְּרֵב לְפֶרְנֶסֶת אִשְׁתּוֹ וּבָתּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵף. רַבִּי בְּנִימִין הִסְכִּים לַכֵּךְ, וְרַבִּי יוֹסֵף יָצָא לְגִלּוּתוֹ בִּלְבַב קֵל יוֹתֵר.

כֹּאשֶׁר חָזַר רַבִּי יוֹסֵף מִגְּלוּתוֹ כְּתוּם הַשְּׁנֵתִים לֹא רָצָה לְקַבֵּל אֶת מִשְׁרַת הָרַבְּנוֹת, בְּאִמְרוֹ שֶׁרַבִּי בְּנִימִין מֵתָאִים לַכֵּךְ יוֹתֵר וּבְמִיּוּחַד לְאוֹר הָעוֹבְדָה שֶׁתּוֹשְׁבֵי לִיּוֹבֵאוּיִטֵּשׁ שְׁבַעֵי רִצּוֹן מִרְבֵּם הַחֲדָשׁ בְּמִידָה יִתִּירָה. בְּמָה, אֲפּוֹא, יַעֲסוֹק רַבִּי יוֹסֵף? - הַחֲלִיטוּ אֲנִשֵּׁי הַקָּהִילָה פֶּה-אֶחָד לִמְנוּת אֶת רַבִּי יוֹסֵף כְּ"מַגִּיד" הָעִירָהּ וּמוֹכִיחָהּ בְּשַׁעַר.

ר' יוֹסֵף הִתְגַּלָּה עַתָּה כְּ"מַגִּיד" בְּדַמּוֹת חֲדָשָׁה וּמַקּוּרִית. הוּא צִעַד בְּדֶרֶךְ שׁוֹנָה לְגַמְרֵי מִן הַמַּגִּידִים וְהַמוֹכִיחִים שֶׁל אוֹתָהּ תְּקוּפָה. בְּלִיּוֹבֵאוּיִטֵּשׁ, כְּבָכֵל שָׂאֵר עֲרֵי וְעִירֹת הַיְּהוּדִים דָּאז, הָיוּ מוֹפִיעִים תְּכּוּפּוֹת מַגִּידִים וּמוֹכִיחִים בְּשַׁעַר, שֶׁהָיוּ כּוֹלֵם מִשְׁמִיעִים אֶת דְּרֹשׁוֹתֵיהֶם בְּצִבּוֹן אֶחָד: הָיוּ מֵיִסְרִים מֵאֵד אֶת הַצִּיּוּר וּמִטִּילִים אִימָה עַל שׁוֹמְעֵיהֶם, כְּתֹאֵרם בְּצַבְעִים קוֹדְרִים וּמְפֹרָטִים אֶת הַגִּיהֶנוֹם וְאֶת הָעוֹנָשִׁים וְהָעֵינִיּוֹת הַמִּצְפִּים לְחוּטָאִים. תְּכּוּפּוֹת הָיָה הַצִּיּוּר פּוֹרֵץ בְּבִכִּי, וְחָלַל בֵּית הַמִּדְרָשׁ, הֵן בְּעִזְרַת הָאֲנָשִׁים וְהֵן בְּעִזְרַת הַנְּשִׁים, הָיָה מִתְמַלֵּא בְּאַנְחוֹת וּקוֹלוֹת כִּי שֶׁל גְּבָרִים וְנָשִׁים.

דרכו של רבי יוסף, המגיד החדש, הייתה שונה לחלוטין. אף קללה אחת לא נפלטה מפיו תוך כדי דרשתו, הוא לא דיבר כלל על הגיהנום ועל עונש החוטאים, או על מלאכי החבלה ודרכי טיפולם בבעלי-עבירה. במקום זה העדיף לדבר על רב הטוב הצפון ללומדי תורה ומקיימי מצוות, הוא היה שם דגש רב על צד החיוב, על דרך האהבה והטוב, והיה מוסיף שבעשיית טוב גורמים נחת רוח גם לבורא עצמו.

היו אלה דיבורים יוצאי דופן, ובהם שָׁבָה רבי יוסף את לב שומעיו.

כאשר דיבר רבי יוסף על הקב"ה, לא דיבר על א-ל הנקמות המפחיד את הבריות, כי אם על הרחמן וגומל חסדים, מקור האהבה והטוב, שחפצו להטיב עם ברואיו ולהוליכם בדרך ישרה, ורצונו שהחוטא ישוב מדרכו הרעה ויחיה בטובה. רבי יוסף גם הצטיין בכך שנכנס לעומקם של מאמרי חכמינו ז"ל, והסבירם בדרך מעמיקה. הוא היה מסיק מהם רעיונות עמוקים.

רבי יוסף היה רגיל לומר שאהבת ה' קודמת ליראת ה' אם כי שתיהן מהוות יסודות היהדות "ואהבת את ה' אלקיך" מצד אחד ו"את ה' אלקיך תירא" מצד שני.

אגרות קודש

[א' ג' כסלו פ"ד]

אנושי, השכל אנושי מחייב ג"כ שצריכים לעזור לעני, אבל זה הוא רק עפ"י שכל בלבד, וצדקה שעושי' מפני שציוה ד' לעשות צדקה, היא שפועל עלי' בהנפש, ובפרט החזקת לומדי תורה אשר מפיהם אנו חיים ובגללם ועל ידם האור יהי בקרב ישראל. ובכן הבקשה להשתדל בזה בכל מיני השתדלות לגבות את התרומה בעתו ובזמנו ולמהר בשילוחם ולהרבות בהתומכי' ש'י' והשי"ת יברכם בפרנסה טובה בריוח ובנקל אשר יתרמו תרומת ד' מתוך הרחבה. ויזכו לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ומקיימי מצות ד'.

מו"ה מתת' ש'י'

רשימת המנדבים ש'י' אשר על ידו התקבלה, ובטח כי ימים אלו יגיע גם השילוח, והשי"ת יהי בעזר כל הסועדים והתומכים את התורה ולומדי' להתברך בברכה כפולה ומשולשת, וכת'י צדקה תרומם, דעל ידי הצדקה שעושים עס חבירו פועל זאת רוממות בהעושה, והרוממות הפירוש עס הייבט אים און, עס מאכט איידעלער און פאיינער דעם גיפיל, דזהו ההפרש בין צדקה שעפ"י התורה, לצדקה שעפ"י שכל

[אג"ק מוהרי"צ חלק א' עמ' שיז]

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז מנ"א, ה'תשי"ט

ברוקלין, נ.י.

לכבוד הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ הרב מ. ליסמן ש'י

שלום וברכה!

הנני לאשר קבלת מכתבו בו כותב ראשי פרקים ממטרת עבודתם, וביחוד נהייתי לראות בגליונות "בטאון אחדות ישראל" כי כת"ר לומד שיעור ברבים בגמרא. ותקותי שהוא בהתאם להוראת חכמינו ז"ל - לימוד המביא לידי מעשה בחי יום-יום, ובפרט בנוגע לאלה שיש להם השפעה על חוג מסויים, שאפילו לימוד שלכאורה אינו קשור בענינים שבמעשה, על כל פנים בהשקפה ראשונה, בכל זה מעצב הוא השקפת עולם, במילא משפיע הוא על השקפת עולמם של המושפעים. ובתקופתנו, הרי ענין זה דהשקפת עולם - דורש שימת לב מיוחדת ותיקון בכמה נקודות עקריות, אף על פי שגם עכשו כלל המשנה - המעשה הוא העיקר - בתקפו עומד.

רצוני להדגיש ביחוד, ובקשר עם התנועה שכי' חבר לה על פי מכתבו, ושאחד מיסודותי הוא משמעת ומילוי פקודה וגיוס לא רק בשעת חירום, אלא לעמוד הכן לשמוע בקול מפקד אפילו בימים הנקראים נורמאליים. ומיוסד על הפתגם והוראה יסודית ממורנו הבעש"ט שהיתה שגורה בפי כ"ק מו"ח אדמו"ר, שכל דבר שיהודי רואה או שומע, הכל בהשגחה פרטית לשמש הוראה למילוי תכליתו ותפקידו בעולם, שהוא תורה ומצוות ובכל דרכיך.

ולכאורה היא דרישה שאי אפשר למלאותה בשלימותה, שהרי הרגש האדם והבנת האדם נתונים לשנויים, ולא רק שנויים בתקופות שונות, אלא אפילו באותה שנה, ובאותו חודש ויום, משא"כ הדרישה האמורה שהיא בלי שנויים.

והביאור הוא על פי הנחה היסודית, כמובא במכילתא פי' יתרו שהי' תנאי מוקדם לנתינת עשרת הדברות והתורה: כשיקבלו את מלכותי אגזור עליהם. שקבלת המלכות הוא ענין של קבלת עול, שאינו תלוי בשכל ורגש דוקא, שהשכל והרגש יכולים רק לשמש אמצעי להחדירו גם לשטח ההשגה וגם לשטח רגש שבלב, אבל לא זה העיקר.

ולא עוד אלא שעל ידי קבלת עול למעלה מטעם ודעת באים אח"כ לידי הבנה עמוקה יותר והרגש פנימי יותר, ולכן על ידי נקודה יסודית זו שבתנועה יש להם אפשריות מיוחדת להחדיר תורתנו תורת חיים וקיום המצוות בפועל בחיים היום-יומיים ובאופן מיוחד ומוכשר יותר, ודלא כאותם הטועים לאמר, שהצעירים שבדורנו נפשם סולדת ממשמעת וקבלת עול וכו', אלא אדרבה, זהו אחד הטכסיסים הכי מוצלחים לכבוש בני הנוער והצעירים, ולא דוקא דתיים או דתיים למחצה, אלא את כולם, על ידי שמגייסים אותם ויוצאים בכרוז דהחלצו, ובלבד שתהי' הסברה אמתית ופנימית.

ואפילו אם בהשקפה ראשונה אין כרוז זה כובש את השכל שלהם או את הרגש סופו לעשות כן [איך שלא יסבירו את הענין, אם בהסברה דהחמריים או, בדקות יותר, ההסברה דנפש הבהמית, אשר גיוס והעמדה תחת מפקד של זה שאין להרהר אחריו משחררים את המגוייס מאחריות ומטרדה מההחלטות על כל צעד ושעל וכו', או על ידי ההסברה האמתית של נר ה' נשמת אדם, של נפש האלקית, אשר טבע הוא בנשמה, להיותה ניצוץ אלוף ממעל, להימשך אל שרשה ומקורה, טבע כל רבינו הזקן בעל התניא ש"למעלה הוא מהדעת ושכל המושג והמובן" שאינם אלא כלים חיצוניים של עצם הנפש - בכל אופן] נקודה יסודית ומוחלטת היא בכל אחד מהנוער והצעירים, וכמו שראינו בתקופתנו האחרונה איך שעניינים של "קבלת עול" דוקא כבשו לבות הצעירים, צעירים בשנים וצעירים בכוחות עלומים ואומץ לב, ודוקא בשנים הכי אחרונות, כשנתגלו כמה אכזבות בכל השטחים, ואלפים ורבבות מבני הנוער אינם מוצאים יסוד ובסיס לעמוד עליו, אשרי חלקו של כל אחד ואחד שיצא בכרוז גדול: החלצו לצבאות ה' נותן התורה ומצוה המצוה, שזהו הדרך לכבוש חוג אחר חוג מבני הנוער הנבוכים, כי כאן מצטרפים ועולים בד בבד שני העניינים יחד, תכונת הנפש עם ענין דיוצא צבא להאמת לאמתו, תורת אמת שהיא תורת חיים, חיים בעולמנו זה, ולא רק בעת נקודת השיא דתפלת נעילה ביום הכיפורים, אלא בשוה בכל רגע דימות החול גם כן.

וכיבוש זה דהנוער חוג אחר חוג ומחנה אחר מחנה, הוא גם תנאי לקץ הגלות העכשווי, שאינו כגלויות הקודמים, שהגאולות בעבר לא היו גאולות שלמות, וחלק מבני ישראל נשארו בגלות, גשמי או רוחני, משא"כ בנוגע לגלות זה הובטחנו גאולה שלימה ואמתית, מגלות החיצוני ומגלות הפנימי, מגלות הגוף ומגלות הנפש, שלכן כל הצלה של עוד נפש אחת מישראל ממחרת הגאולה הכללית.

וזהו ג"כ יסוד תורת החסידות, המדגישה ענין דואהבת לרעך כמוך בהפצת מעינותי חוצה, וכל צעד הנעשה בכיוון זה מקרב קץ הגלות ומקרב אתחלתא דגאולה, גאולה האמתית והשלמה.

מכאן - אל תהי' בז ליום קטנות, שאפילו פעולה אחת דהנחת תפילין על ידי בחור או אמירת שמע ישראל על ידי בחורה, מי יוכל ערכה לשער, וגם אין זה ענין פרטי של איש פרטי ביום פרטי, כיון שכולם מצטרפים לחשבון גדול, וכל פרט ופרט הוא תנאי לקירוב הגאולה הכללית.

פרק ה משנה כב

הוא הִיָּה אֹמֵר, בֵּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא, בֵּן עֶשֶׂר לְמִשְׁנָה, בֵּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹת, בֵּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְתַלְמוּד, בֵּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְחֶפֶז, בֵּן עֶשְׂרִים לְרֵדוּת, בֵּן שְׁלֹשִׁים לְבִתּוֹ, בֵּן אַרְבָּעִים לְפִינָה, בֵּן חֲמִשִּׁים לְעֶצֶה, בֵּן שִׁשִּׁים לְזִקְנָה, בֵּן שִׁבְעִים לְשִׁיבָה, בֵּן שְׁמוֹנִים לְגִבּוֹרָה, בֵּן תִּשְׁעִים לְשׁוֹת, בֵּן מֵאָה כְּאֵלֹּי מֵת וְעֶבֶר וְכִסּוּל מִן הָעוֹלָם:

נקודות משיחת קודש

כאמור, מסירות-נפש של קדושה).

(לקוטי-שיחות, כרך ה, עמ' 150)

מדוע אם-כן נהגו בדורות האחרונים להתחיל ללמוד גמרא עם נערים, כמה שנים לפני הגיעם לגיל חמש-עשרה. ניתן להסביר זאת על-פי דברי רבינו הזקן⁹, שעבודת ה' בתורה ומצוות מיוסדת על ענין "רצוא ושוב" (העלאה והתכללות באלוקות, ולאחר מכן המשכת אלוקות למטה). בלימוד התורה מתבטאת עבודת ה' "רצוא ושוב" בלימוד באופן של "פלפול דאורייתא" - שזהו לימוד הגמרא - שבו מתייגע השכל בהעלאת סברות לכאן ולכאן, בקושיות ותירוצים; ולאחר שתורצה קושייתו, מתבונן הוא ומעמיק יותר בהענין ומתעוררת אצלו קושייה חדשה, וכן הלאה. מעלה זו של "רצוא ושוב" בלימוד התורה נתגלתה במיוחד בדורות האחרונים, הסמוכים לגאולה העתידה; כי במשך הדורות שבהם התקרבנו יותר ויותר אל הגאולה נתגלו הרבה ענינים שהם בדוגמת הגילויים שיהיו לעתיד לבוא ובכלל זה שלימות בלימוד התורה, כולל "פלפול דאורייתא". ולכן דוקא בדורות האחרונים מתחילים ללמוד גמרא עם נערים אפילו לפני גיל חמש עשרה.

(ספר-השיחות התש"נ, עמ' 357)

יש הבדל משמעותי בין עבודת האדם קודם הגיעו לגיל עשרים לעבודתו לאחר גיל עשרים:

עד גיל עשרים עיקר עבודתו היא בלימוד התורה - "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לגמרא". כאשר האדם עסוק בלימוד, עיקר עבודתו היא עם עצמו¹⁰. זאת ועוד: לצורך לימוד התורה בהבנה ובהעמקה, ישנה מעלה בהתבודדות של האדם ובהתנתקותו מהעולם. אך בהגיעו לגיל עשרים, אומרת המשנה - "בן עשרים לרדוף"; "מ"בן עשרים שנה ומעלה" נקרא האדם "יוצא צבא" ועליו לצאת החוצה ו"לכבוש" את העולם, באופן ד"פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה"¹¹. על-ידי זה "עושים" את העולם דירה לה' יתברך.

(לקוטי-שיחות, כרך ד, עמ' 1021)

"דכתיב איש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם וגו' ואין קרוי איש עד שהוא בן שלוש-עשרה וכדאשכחן התם ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה ואז היה לוי בן שלוש-עשרה שנה" - רש"י.

מכיון שכל עניני התורה הם בדיוק מוחלט, יש לתמוה אם-כן, כיצד יתכן שענין כל-כך עיקרי ביהדות - זמן קבלת עול המצוות וזמן כניסת היצר טוב¹, נלמד דוקא מ"ויקחו... איש חרבו", הנהגה בלתי רצויה, וכפי שהוכיחם יעקב אביהם קודם פטירתו² "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם"?

בהכרח לומר כי יש גם ענין חיובי במעשה זה של שמעון ולוי, וכמובן מדברי המדרש³ על הפסוק "כי באפם הרגו איש" - "שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד". מזה מובן שהדבר לא היה מנוגד לרצון העליון, שאם לא כן מה הקשר בין פעולתם לבין העובדה ש"לפני הקב"ה חשובים הם כאיש אחד"!

נמצא אפוא שתוכחתו של יעקב לא היתה מכוונת לעצם החלטתם לפעול, שבמהות הענין היתה חיובית, אלא על האופן בו הם פעלו - אופן הענישה שלהם נעשה בצורה שגרמה לחילול ה' (עכרתם אותי להבאישיני⁴).

ואכן בגמרא⁵ מבואר הענין החיובי שבמעשיהם, שזו היתה קנאות של קדושה דוגמת פינחס שקינא את קנאת ה' במעשהו לזמרי בן סלוא. ואדרבה, פעולתם של שמעון ולוי היוותה דוגמה לפינחס "שקינא במעשה דינה דכתיב "הכזונה יעשה את אחותנו"⁶.

וזהי ההוראה לכל יהודי בקבלתו עול מצוות: כאשר הוא עומד בפני נסיון של חטא, שהרי על כל עבירות התורה נאמר⁷ "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם"; כיון שעל-ידי עבירות נעשים "נפרדים" מהקב"ה (רחמנא-ליצלן) בדוגמת זונה שנאסרת על בעלה⁸ - בכל ענין כזה צריך אדם להעמיד את עצמו באופן של מסירות-נפש, למעלה מכל מדידה והגבלה וזהו אכן ה"סוד" לקבלת עול מצוות.

אחרי ההקדמה של מסירות נפש זו מתחילה העבודה באופן של "איש" - על-פי טעם ודעת (אבל היסוד הוא,

(1) קהלת רבה על הפסוק ד, יג. (2) ויחי מט, ה. (3) בראשית רבה צט, ז. (4) וישלח לד ל. (5) סנהדרין פב, ב. (6) רש"י סנהדרין שם. (7) שלח טו, לט. (8) ראה לקוטי תורה קורח נג, ג. (9) לקוטי תורה חוקת נו, א. (10) ראה מאמרי חז"ל (עירובין נד, א) בצורך שיש לעבודת האדם עם עצמו כדי ללמוד תורה. (11) בראשית א, כח.

יב וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים
הָאֵלֶּה וְשִׁמְרֹתָם וַעֲשִׂיתָם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֹסֶד אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם כִּסְ"י: יג וְאַהֲבָךְ וּבִרְכָךְ וְהִרְבָּךְ
וּבִרְךָ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ דְּגִנְךָ וְתִירְשֶׁךָ
וְיִצְהָרְךָ שְׁגַר־אֲלֶפֶיךָ וַעֲשֵׂתָרָת צֹאנְךָ עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לָתֵת לָךְ כִּסְ"י:
יד בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר
וְעֶקְרָה וּבְבִהֻמָּתְךָ כִּסְ"י: טו וְהִסִּיר יְהוָה מִפֶּךָ
כָּל־חֲלִי וְכָל־מַדּוּי מִצָּרִים הָרָעִים אֲשֶׁר יֹדַעַת
לֹא יִשְׁיִמָּם בְּךָ וְנִתְּנָם בְּכָל־שְׁנָאֶיךָ: טז וְאִכְלָתָ
אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
לֹא־תַחּוּם עֵינֶךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־
אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ס ז כִּי תֹאמַר
בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָּה אוֹכֵל
לְהוֹרִישָׁם כִּסְ"י: יח לֹא תִירָא מֵהֶם זָכָר תִּזְכֹּר
אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל־
מִצְרַיִם: יט הַמַּסֶּת הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֲתֹת וְהַמִּפְתִּים וְהַיָּד

יב ויהי חלף די תקבלון ית דינא
האלין ותשרון ותעבדון יתהון
וישר יי אלהך לך ית קנמא וית
חסדא די קניים לאברהם:
יג וירחמנך ויברכנך ויסגנך
ויברך ולדא דמצעך ואבא דארעך
עבורך וחרמך ומשחך בקרי
תורך ועדרי ענך על ארעא די
קניים לאברהם למתן לך:
יד בריך תהי מפל עממא לא
יהי בך עקר ועקרא ובבעירך:
טו ויעדי יי מנך כל מרעין וכל
מכתשי מצרים בישיא די ידעת
לא ישונון בך ויתננון בכל סנאך:
טז ותגמר ית כל עממא די יי
אלהך יהב לך לא תחוס עינך
עליהון ולא תפלח ית טעותהון
ארי לתקלא הוא לך: יז דילמא
תימר בלבך סגיאין עממא
האלין מני אכדין אכול
לתרכותהון: יח לא תדחל מנהון
מדבר תדבר ית די עבד יי אלהך
לפרעה ולכל מצרים: יט נסין
ברבין די חזאה עינך ואתיא
ומופתא וידא תקפתא ודרעא

מִצְרַיִם: יט הַמַּסֶּת הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֲתֹת וְהַמִּפְתִּים וְהַיָּד

רש"י

את בעליהן: (יד) עקר. שאינו מוליד: (יז) כי
תאמר בלבבך. על פרחך, לשון 'דלמא' הוא:
'שמא תאמר בלבבך, מפני שהם רבים לא אוכל
להורישם', אל תאמר כן, לא תירא מהם. ולא יתכן
לפרשו באחד משאר לשונות של 'כי' שיפל עליו
שוב "לא תירא מהם": (יט) המסת. נסיונות:
והאֹתות. כגון: (שמות ד) 'ויהי לנחש', (שם) 'והיו
לדם ביבשת': והמפתים. המכות המפלאות:

(יב) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן. אם המצות הקלות,
שאדם דש בעקביו, תשמעון: ושמר ה' וגו'.
ישמר לך הבטחתו: (יג) שְׁגַר־אֲלֶפֶיךָ. ולדי
בקרך, שהנקה משגרת ממעה: ועשתרת צאנך.
מנחם פרש (תהלים כב) 'אבירי בשן', מכמר הצאן,
כמו (בראשית יד) "עשתרת קרנים", לשון חזק,
ואונקלוס תרגם: 'ועדרי ענך'. (חולין פד) ורבותינו
אמרו: למה נקרא שמם "עשתרות"? שמעשרות

הַחֲזִיקָה וְהִזְרַע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוּצֵאתָ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּיַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל-הָעַמִּים
 אֲשֶׁר-אַתָּה יֵרָא מִפְּנֵיהֶם כִּשִׁי: כ וְגַם אֶת-
 הַצִּרְעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד-אֲבֹד
 הַנְּשֹׂאִים וְהַנְּסֻתִּים מִפְּנֵיךָ כִּשִׁי: כא לֹא תִעְרֹץ
 מִפְּנֵיהֶם כִּי-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל
 וְנוֹרָא: לד כב וְנִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-הַגּוֹיִם
 הָאֵל מִפְּנֵיךָ מַעֵט מַעֵט לֹא תוּכַל בְּלַתָּם מִהֵר
 פֶּן-תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה כִּשִׁי: כג וְנִתְּנָם
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מִהוּמָה גְדֹלָה עַד
 הַשְׂמָדָם כִּשִׁי: כד וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהִאֲבִדְתָּ
 אֶת-שָׂמָם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא-יִתְּיָצַב אִישׁ
 בְּפָנֶיךָ עַד הַשְׂמָדָךְ אַתֶּם: כה פְּסִילִי אֱלֹהֵיהֶם
 תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא-תִחַמְדוּ כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם
 וְלִקְחִיתָ לָךְ פֶּן תוֹקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבֶת יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ הוּא: כו וְלֹא-תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל-בֵּיתְךָ
 וְהָיִיתָ חֶרֶם כָּמֹהוּ שָׁקֵץ | תִּשְׁקָצֶנּוּ וְתַעֲב |
 תִּתַּעֲבֹנּוּ כִּי-חֶרֶם הוּא: פ ח א כָּל-הַמִּצְוָה
 אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן

מִרְמָמָא דִּי אִפְקֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּן
 יַעֲבֹד יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל עַמְמֵי דִּי
 אַתָּה דַּחַל מִקְדָּמֵיהוֹן: כ וְאַף יֵת
 עֲרַעִיתָא יִגְרִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּהוֹן עַד
 דִּיבְדוֹן דְּאִשְׁתָּארוּ וְדִאֲטָמְרוּ
 מִקְדָּמָךְ: כא לֹא תִתְבַּר
 מִקְדָּמֵיהוֹן אֲרִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ שְׂכֵנְתָה
 בֵּינָךְ אֱלֹהֵא רַבָּא וְדַחִילָא:
 כב וְיִתְרָךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ יֵת עַמְמֵי
 הָאֵלִין מִקְדָּמָךְ זַעַר זַעַר לֹא תִפּוּל
 לְשִׁצִּיּוּתָהוֹן בְּפִרְיעַ דִּילְמָא תִּסְגִּי
 עֲלֶיךָ חַיּוֹת בְּרָא: כג וְיִמְסְרוּן יְיָ
 אֱלֹהֶיךָ קִדְמָךְ וּשְׁגִשְׁנוּן שְׁגוּשׁ רַב
 עַד דִּישְׁצִנּוּן: כד כִּד וְיִמְסְר
 מַלְכֵיהוֹן בְּיָדְךָ וְתוּבֹד יֵת שְׁמָהוֹן
 מִתַּחַת שָׁמַיָא לֹא יִתַּעֲתַד אִנְשׁ
 מִקְדָּמָךְ עַד דִּתְשִׁיבִי יְתָהוֹן:
 כה צִלְמֵי טַעֲוִיתָהוֹן תּוֹקְדוֹן בְּנוֹרָא
 לֹא תִחַמְד פֶּסֶפָא וְדַחֲבָא דִּי
 עֲלֵיהוֹן וְתִסָּב לָךְ דִּילְמָא תִּתְקַל
 בָּהּ אֲרִי מִרְחָקָא דִּי אֱלֹהֶיךָ הוּא:
 כו וְלֹא תַעֲל דִּמְרָחֵק לְבִיתְךָ וְתִהִי
 חֶרֶמָא כְּנֻתָה שְׁקָצָא תִּשְׁקָצֶנָה
 וְרַחֲקָא תִּרְחַקְנָה אֲרִי חֶרֶמָא הוּא:
 א כָּל תִּפְקֹדְתָא דִּי אָנָּא מִפְקֹדָךְ
 יוֹמָא דִּין תִּשְׁרוּן לְמַעַבְד בְּדִיל

תַּחֲיוֹן וּרְבִיתָם וּבִאתֶם

רש"י

גְּלוֹי הָיָה לְפָנָיו שְׁעִתִּידִין לַחֲטָא: (כג) וְהָמָם.
 נְקוּד קָמֵץ פֶּלֶא, לְפִי שְׁאִין מ"ם אֲחִירוֹנָה מִן הַיִּסּוּד,
 וְהָרִי הוּא כְּמוֹ: וְהֵם אוֹתָם, אֲבָל (יִשְׁעִיה כח) "וְהָמָם
 גִּלְגֹּל עֲגֻלָּתוֹ", פֶּלֶא יִסּוּד, לְפִיכָךְ תִּצְיוֹ קָמֵץ וְתִצְיוֹ
 פֶּתַח, כְּשֶׁאֵר פֶּעַל שֶׁל שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת: (א) פֶּל-
 הַמִּצְוָה. כְּפִשּׁוּטוֹ, וּמִדְרָשׁ אֲגָדָה (תַּנְחוּמָא): אִם
 הִתְחַלַּת בְּמִצְוָה, גָּמַר אוֹתָהּ, שְׁאִינָה נִקְרָאת הַמִּצְוָה

וְהָיָה הַחֲזִיקָה. זֶה הַדְּבָר: וְהִזְרַע הַנְּטוּיָה. זֶה
 הַחֶרֶב שֶׁל מַכַּת בְּכוֹרוֹת: (כ) הַצִּרְעָה. (סוּטָה לו)
 מִין שְׂרָץ הָעוֹף שֶׁהִיָּתָה זוֹרֶקֶת בָּהֶם מֶרֶה וּמִסְרִסְתָּן,
 וּמִסְמָאָה אֶת עֵינֵיהֶם בְּכָל מְקוֹם שֶׁהָיוּ נִסְתָּרִים שָׁם:
 (כב) פֶּן-תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה. וְהֵלֵא אִם
 עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם אֵין מִתְיָרָאִין מִן הַחַיָּה,
 שְׁנֵאמַר (אִיוב ה): "וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הַשְׁלָמָה-לָךְ"? אֵלֹא

דתיחון ותסגון ומיתון ומירתון ית
 ארעא די קיים יי לאבדחכון:
 ב ותדבר ית כל ארעא די דברך
 יי אלהי דנן ארבעין שנין
 במדברא בדיל לענייתך לנפיותך
 למדע ית די בלכך התטר
 פקודוהי אם לא: ג וענך
 ואכפנך ואוכלך ית מנא די לא
 ידעתא ולא ידעון אבהתך בדיל
 לאודעותך ארי לא על לחמא
 בלחודוהי מתקנים אנשא ארי על
 כל אפקות מימרא דיי יתקנים
 אנשא: ד כסותך לא אבליאת
 מנך ומסנך לא יחפו דנן ארבעין
 שנין: ה ותדע עם לבך ארי כמא
 די מאלף גברא ית ברה יי אלהיך
 מאלף לך: ו ותטר ית פקודיא
 דיי אלהיך למסה בארסן דתקנן
 קדמוהי ולמדחל יתה: ז ארי יי
 אלהיך מעלך לארעא טבתא
 ארעא נגדא נחלין דמיין מבועי
 עינן ותהומין נפקין בכקען
 ובטורין: ח ארעא חטין וסערין
 וגופנין ותאנין ורמונין ארעא
 דזיתקא עבדין משקא והיא
 עבדא דבש: ט ארעא די לא
 בעצורין תיכול בה לחמא לא
 תחסר כל מדעם בה ארעא די
 אבנהא פרזלא ומטורקא תפסול
 נחשא: י ותיכול ותשבע ותברך

וירשתם את הארץ אשר נשבע יהוה
 לאבותיכם כס"י: ב וזכרת את כל הדרך אשר
 הוליכך יהוה אלהיך זה ארבעים שנה
 במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר
 בלבבך התשמר כתיב מצותו קרי מצותיו אם
 לא כס"י: ג ויענך וירעבך ויאכלך את המן
 אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיך למען
 הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם
 כי על כל מוצא פי יהוה יחיה האדם: יסדל
 ושמלתך לא בלית מעליך ורגלך לא בצקה
 זה ארבעים שנה כס"י: ה וידעת עם לבבך כי
 כאשר יסר איש את בנו יהוה אלהיך
 מיסרך: ו ושמרת את מצות יהוה אלהיך
 ללכת בדרךיו וליראה אתו: ז כי יהוה אלהיך
 מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת
 ותהמת יצאים בפקעה ובהר: ח ארץ חטה
 ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן
 ודבש כס"י: ט ארץ אשר לא במסכנת תאכל
 בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר אבניה
 ברזל ומהרריה תחצב נחשת: י ואכלת

רש"י

בלתה. ענני פבוד היו שפים בכסותם ומגהצים
 אותם כמין פלים מגהצים, ואף קטניהם, כמו שהיו
 גדלים, היה גדל לבושן עמם, כלבוש הזה של
 חמט, שגדל עמו: לא בצקה. לא נפחה בפצק,
 בדרך הולכי יחף, שרגליהם נפוחות: (ח) זית
 שמן. זיתים העושים שמן:

אלא על שם הגומרה, שנאמר (יהושע כד): "ואת
 עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו
 בשכם", והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם?
 אלא לפי שלא הספיק לגומרה וגמרה ישראל,
 נקראת על שמם: (ב) התשמר מצותו. שלא
 תנסהו ולא תהרהר אחריו: (ד) שמלתך לא

ית יי אלהיך על ארעא טבתא
 דיהב לך: יא אסתמר לך דילמא
 תתנשי ית דחלתא דני אלהיך
 בדיל דלא למטר פקודיה
 ודינוהי וקנימוהי די אנא מפקדך
 יומא דין: יב דילמא תיכול
 ותשבוע ובתין שפירין תבני
 ותיתב: יג ותורך וענך יסגון
 וכספא ודחבא יסגא לך וכל די
 לך יסגא: יד וירים לבך ותנשי
 ית דחלתא דני אלהיך די אפקך
 מארעא דמצרים מבית עבדותא:
 טו ודברך במדברא רבא ודחילא
 אתר חינו קלן ועקרפין ובית
 צחונא אתר די לית מיא דאפק
 לך מיא מטנרא תקיפא:
 טז דאכלך מנא במדברא די לא
 ידעון אבהתך בדיל לעציותך
 ובדיל לנשיותך לאוטבא לך
 בסופך: יז ותימר בלבך חילי
 ותקף ידי קנו לי ית נכסאי
 האלין: יח ותדבר ית יי אלהיך
 ארי הוא יחב לך עצה למקני
 נכסין בדיל לקימא ית קנימה די
 קיים לאבהתך פיומא הדין:
 יט ויהי אם מנשאה תנשי ית
 דחלתא דני אלהיך ותהך פתר
 טעות עממיא ותפלחונן ותסגוד
 להון אסהדית בכון יומא דין ארי
 מיבד תיבדון: כ פעממיא די יי
 מאביד מקדמיכון בן תיבדון
 חלף דלא קבלתון במימרא דני
 אלהכון: א שמע ישראל את

ושבעת וברכת את יהוה אלהיך על הארץ
 הטבה אשר נתן לך: ע"ב בחול שני יא השמר לך
 פן תשכח את יהוה אלהיך לבלתי שמר
 מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוך
 היום: יב פן תאכל וישבעת ובתים טובים
 תבנה וישבת: יג ובקרך וצאנך ירבין וכסף
 וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה: יד ורם
 לבבך ושכחת את יהוה אלהיך המוציאך
 מארץ מצרים מבית עבדים: טו המוליכך
 במדבר | הגדל והנורא נחש | שרף ועקרב
 וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור
 החלמיש: טז המאכלך מן במדבר אשר לא
 ידעון אבותיך למען ענתך ולמען נסתך
 להיטבך באחריתך: יז ואמרת בלבבך כחי
 ועצם ידי עשה לי את החיל הזה: יח וזכרת
 את יהוה אלהיך כי הוא הנותן לך כח
 לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר
 נשבע לאבותיך ביום הזה: יט והיה אם
 שכח תשכח את יהוה אלהיך והלכת אחרי
 אלהים אחרים ועבדתם והשתחווית להם
 העדתי בכם היום כי אבד תאבדון: כ פגוים
 אשר יהוה מאביד מפניכם בן תאבדון עקב
 לא תשמעון בקול יהוה אלהיכם: פ

ז א שמע ישראל אתה עבר היום את הירדן לבא לרשת גוים

רש"י

(א) גדלים ועצמים ממך. אתה עצום, והם עצומים ממך:

עבר יומא דין זת ירדנא למעל
 למירת עממין רברבין ותקיפין
 מנף קרוין רברבן ויריבן עד צית
 שמיא: ב עם רב ותקיף בני
 גבריא די את ידעת ואת שמעת
 מן יכול למיקם קדם בני גבריא:
 ג ותדע יומא דין ארי יי אלהך
 הוא יעבר קדמך מימרה אשא
 אכלא הוא ושצנון והוא יתרכנון
 קדמך ותתרכנון ותובדנון בפריע
 כמא די מליל יי לך: ד לא תימר
 בלבך בדימבר יי אלהך יתהון
 מקדמך למימר בזכותי אעלני יי
 למירת זת ארעא הדא ובחובי
 עממיא האלין יי מתרף להון
 מקדמך: ה לא בזכותך
 ובקשיטות לבך את עלל למירת
 זת ארעהון ארי בחובי עממיא
 האלין יי אלהך מתרכהון
 מקדמך ובדיל לאקמא זת
 פתגמא די קיים יי לאבחתך
 לאברהם ליצחק וליעקב:
 ו ותדע ארי לא בזכותך יי אלהך
 יחב לך זת ארעא טבתא הדא
 למירתה ארי עם קשי קדל את:
 ז הוי דכיר לא תנשי זת די
 ארגזתא קדם יי אלהך במדברא
 למן יומא די נפקתא מארעא
 דמצרים עד מיתכון עד אתרא
 הדין מסרבין תויתון קדם יי:
 ח ובחרב ארגזתון קדם יי והיה
 רגז מן קדם יי בכון לשצאה

גדלים ועצמים ממך ערים גדלות ובצרות
 בשמים כס"י: ב עם גדול ורם בני ענקים אשר
 אתה ידעת ואתה שמעת מי יתיצב לפני
 בני ענק: ג וידעת היום כי יהיה אלהיך
 הוא העבר לפניך אש אכלה הוא ישמידם
 והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם
 מהר כאשר דבר יהיה לך: שלישי ד אל-
 תאמר בלבבך בהרף יהיה אלהיך אתם |
 מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהיה
 לרשת את הארץ הזאת וברשעת הגוים
 האלה יהיה מורישם מפניך כס"י: ה לא
 בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת
 את ארצם כי ברשעת | הגוים האלה יהיה
 אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את-
 הדבר אשר נשבע יהיה לאבתיך לאברהם
 ליצחק וליעקב כס"י: ו וידעת כי לא בצדקתך
 יהיה אלהיך נתן לך את הארץ הטובה
 הזאת לרשתה כי עם קשה ערף אתה:
 ז וזכר אל תשכח את אשר הקצפת את-
 יהיה אלהיך במדבר למן היום
 אשר יצאת | מארץ מצרים עד באכם
 עד המקום הזה ממרים הייתם עם יהיה:
 ח ובחרב הקצפתם את יהיה ויתאנף יהיה

רע"י

(ד) אל-תאמר בלבבך. צדקתי ורשעת העובדי לרשת וגו'. כי ברשעת הגוים. הרי 'כי' משמש כוכבים גרמו: (ה) לא בצדקתך וגו' אתה בא בלשון: 'אלא':

יִתְּכוֹן: ט בְּמִסְקֵי לְטוֹרָא לְמַסַּב
 לוחי אֲבִינָא לוחי קִימָא דִּי גִזֵּר יִי
 עֲמֻכּוֹן וִיתְּבִית בְּטוֹרָא אֲרַבְעִין
 יִמְמִין וְאַרְבַּעִין לִילָוֹן לְחִמָּא לֹא
 אֲכָלִית וּמִיָּא לֹא אֲשָׁתִיתִי:
 י וַיִּהְיֶה יִי לִי יֵת תְּרִין לוחי אֲבִינָא
 כְּתִיבִין בְּאַצְבָּעָא דִּי וְעַלִּיהוֹן
 כָּכֹל פְּתֻגְמִיָּא דִּי מְלִיל יִי עֲמֻכּוֹן
 בְּטוֹרָא מְגוֹ אֲשָׁתָא בְּיוֹמָא
 דְּקִהְלָא: יא וְהָיָה מִסּוּף אֲרַבְעִין
 יִמְמִין וְאַרְבַּעִין לִילָוֹן יִהְיֶה יִי לִי
 יֵת תְּרִין לוחי אֲבִינָא לוחי קִימָא:
 יב וְאָמַר יִי לִי קוֹם חוֹת בְּפִרְיֵעַ
 מִכָּא אֲרִי חֲבִיל עֲמֹךְ דִּי אֲפִקְתָּא
 מִמַּצְרִים סְטוּ בְּפִרְיֵעַ מִן אֲרָחָא
 דִּי פְקֻדְתָּנוֹן עֲבָדוּ לְהוֹן מִתְּכָא:
 יג וְאָמַר יִי לִי לְמִימַר גְּלִי קִדְמִי
 יֵת עֲמָא דְּרִין וְהָא עִם קָשִׁי קִדְל
 הוּא: יד אֲנָח בְּעוֹתָךְ מִקִּדְמִי
 וְאַשְׁצִנוֹן וְאִמְחִי יֵת שְׁמֵהוֹן
 מִתְּחֹת שְׁמִיָּא וְאַעֲבֹד יִתְךָ לְעַם
 פְּקִיף וְסָגִי מְגֻהוֹן: טו וְאַתְּפִנִיתִי
 וְנִחַתִּית מִן טוֹרָא וְטוֹרָא בְּעַר
 בְּאַשְׁתָּא וְתִרִין לוחי קִימָא עַל
 תְּרִין יְדֵי: טז וְחִזִּיתִי וְהָא
 חֲבִתוֹן קִדְם יִי אֲלֻחְכוֹן עֲבֻדְתוֹן
 לְכוֹן עֲגָל מִתְּכָא סְטֻתוֹן בְּפִרְיֵעַ
 מִן אֲרָחָא דִּי פְקִיד יִי יִתְכוֹן:
 יז וְאַחֲדִית בְּתִרִין לוחיָא
 וְרִמִּיתָנוֹן מִעַל תְּרִין יְדֵי
 וְתִבְרָתָנוֹן לְעִינִיכוֹן:
 יח וְאַשְׁתַּטַּחִית קִדְם יִי פְקֻדְמָתָא

בְּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם: ט בְּעֵלְתִּי הִהָרָה לְקַחַת
 לוחת האֲבָנִים לוחת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה
 עִמָּכֶם וְאָשַׁב בָּהֶר אֲרַבְעִים יוֹם וְאַרְבַּעִים
 לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי כס"י:
 י וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוחת האֲבָנִים
 כְּתוּבִים בְּאַצְבָּע אֱלֹהִים וְעַלִּיהֶם כָּכֹל־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהֶר מִתּוֹךְ
 הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקֹּהֵל: יא וַיְהִי מִקֵּץ אֲרַבְעִים יוֹם
 וְאַרְבַּעִים לַיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוחת
 האֲבָנִים לְחוֹת הַבְּרִית כס"י: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
 קוּם רֵד מֵהָר מִזֶּה כִּי שַׁחַת עֲמֹךְ אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם סָרוּ מֵהָר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
 צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
 לֵאמֹר רְאִיתִי אֶת־הָעַם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם־קִשָּׁה־
 עָרֹף הוּא: יד הֲרֹף מִפְּנֵי וְאַשְׁמִידֵם וְאַמְחֶה
 אֶת־שִׁמְם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ
 לְגוֹי־עֲצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ: טו וְאַפֵּן וְאֵרֶד מִן־הָהָר
 וְהָהָר בְּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוחת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי
 יְדֵי: טז וְאָרָא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֲגֹל מִסְכָּה סֹרֶתֶם מֵהָר מִן־
 הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם: יז וְאַתְּפֹשׁ
 בְּשְׁנֵי הַלָּחַת וְאַשְׁלֹכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יְדֵי
 וְאַשְׁבְּרֶם לְעִינֵיכֶם: יח וְאַתְּנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה כָּרְאשָׁה אֲרַבְעִים יוֹם

רע"ז

(ט) וְאָשַׁב בָּהֶר. (מגילה כא) אֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא שׁוּוֹת: (יח) וְאַתְּנַפֵּל לִפְנֵי ה' כָּרְאשָׁה אֲרַבְעִים
 לְשׁוֹן עֲכָבָה: (יא) לוחת. לוחת כְּתִיב, שְׁשִׁתִּיהֶן יוֹם. שְׁנַאֲמַר (שמות לב): "וְעָתָה אֲעֲלֶה אֶל ה' אוֹלִי

ארבעין יממין וארבעין לילון
 לחמא לא אכלית ומיא לא
 אשתיתי על כל חוביכון די
 חבתון למעבד דביש קדם יי
 לארגזא קדמוהי: יט ארי דחלית
 מקדם רגזא וחמתא די רגז יי
 עליכון לשצאח יתכון וקביל יי
 צלותי אף בזמנא ההיא: כ ועל
 אהרן הנה רגז מן קדם יי לחדא
 לשציותה וצליתי אף על אהרן
 בעדנא ההיא: כא וית חובתכון
 די עבדתון ית עגלא נסבית
 ואוקדית יתה בנורא ושפית יתה
 בשופינא יאות עד די הנה דקיק
 לעפרא ורמת ית עפרה לנחלא
 דנחת מן טורא: כב ובדלקתא
 ובנסתא ובקברי דמשאלי מרגזין
 הויתון קדם יי: כג וכד שלח יי
 יתכון מרקם גיאה למימר סקו
 ואחסינו ית ארעא די יתבית לכון
 וסרביתון על גזרת מימרא דיי
 אלהכון ולא הימנתון לה ולא
 קבלתון למימרה: כד מסרבין
 הויתון קדם יי מיזמא דידעית
 יתכון: כה ואשתטחית קדם יי
 ית ארבעין יממין וית ארבעין

וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא
 שתיתי על כל חטאתכם אשר חטאתם
 לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו ^{רס"י}: יט פי
 יגדתי מפני האף והחמה אשר קצף יהוה
 עליכם להשמיד אתכם וישמע יהוה אלי גם
 בפעם ההוא: כ ובאהרן התאנף יהוה מאד
 להשמידו ואתפלל גם-בעד אהרן בעת
 ההוא ^{רס"י}: כא ואת-חטאתכם אשר-עשיתם
 את-העגל לקחתי ואשרף אתו | באש ואפח
 אתו טחון היטב עד אשר-דק לעפר ואשלף
 את-עפרו אל-הנחל הירד מן-ההר ^{רס"י}:
 כב ובתבערה ובמפה ובקברת התאוה
 מקצפים הייתם את-יהוה: כג ובשלח יהוה
 אתכם מקדש ברנע לאמר עלו ורשו את-
 הארץ אשר נתתי לכם ותמרו את-פי יהוה
 אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם
 בקל: כד ממרים הייתם עם-יהוה מיום דעתי
 אתכם: כה ואתנפל לפני יהוה את ארבעים

רש"י

ו"אנכי עמדתי בחר כמים הראשונים", מה
 הראשונים ברצון, אף האחרונים ברצון; אמר
 מעתה, אמצעים היו בכעס: (כ) ובאהרן התאנף
 ה'. לפי ששמע לכם: להשמידו. זה כלוי בנים,
 וכן הוא אומר (עמוס ב): "ואשמיד פרו ממצעל":
 ואתפלל גם-בעד אהרן. והעילה תפילתי לכפר
 מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים: (כא) טחון.
 לשון הנה, כמו: "הלוף וכלות", מולאנ"ט בלע"ז
 (מאהלענד): (כה) ואתנפל וגו'. אלו הן עצמם

אכפרה", באותה עליה נתעפכתי ארבעים יום,
 נמצאו כלים בכ"ט באב: שהוא עליה ב"ח בתמוז,
 בו ביום נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל, ואמר
 לו למשה (שם לד): "פסל-לך שני-לוחות". עשה
 עוד מ' יום, נמצאו כלים ביום הכפורים. בו ביום
 נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל בשמחה, ואמר
 לו למשה (כמדבר יד): "סלחתי בך בך", לך הקבע
 למחילה ולסליחה. ומנין שנתרצה ברצון שלם?
 שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות (דברים י):

הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפְּלֹתִי
 כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם כְּשִׁי: כו וְאֶת־פֶּלֶל
 אֶל־יְהוָה וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֶל־תִּשְׁחַת עִמָּךְ
 וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ
 מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: כז וְכֹל לַעֲבֹדֶיךָ לְאַבְרָהָם
 לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֶל־תֵּפֶן אֶל־קִשֵׁי הָעַם הַזֶּה
 וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ: כח פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יָכֹלֶת יְהוָה
 לְהַבִּיאָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם וּמִשְׁנֵאתוֹ
 אוֹתָם הוֹצִיאָם לְהַמָּתָם בַּמִּדְבָּר: כט וְהֵם עִמָּךְ
 וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדֹל וּבְזֹרְעֶךָ
 הַנְּטוּיָה: פ רַבִּיעִי י' א בָּעֵת הַהוּא אָמַר יְהוָה
 אֵלַי פֶּסֶל־לָךְ שְׁנֵי־לוֹחַת אֲבָנִים כָּרָאשָׁנִים
 וְעָלָה אֵלַי הָהָרָה וְעָשִׂיתָ לָךְ אָרוֹן עֵץ כְּשִׁי:
 ב וְאָכַתְבָּ עַל־הַלָּחַת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ
 עַל־הַלָּחַת הָרָאשָׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשִׁמַּתָּם
 בָּאָרוֹן: ג וְאָעַשׂ אָרוֹן עֵצִי שְׁטִיִּם וְאָפְסַל
 שְׁנֵי־לָחַת אֲבָנִים כָּרָאשָׁנִים וְאָעַל הָהָרָה וְשְׁנֵי
 הַלָּחַת בִּידֵי: ד וַיִּכְתֹּב עַל־הַלָּחַת כַּמִּכְתָּב
 הָרָאשׁוֹן אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּהַר מִתְּוֶה

רש"י

לילון די אשתטחית ארי אמר יי
 לשצאה יתכון: כו וצליתי קדם
 יי ואמרית יי אלהים לא תחבל
 עמך ואחסנתך די פרקתא בתקפך
 די אפקתא ממצרים בידא
 תקיפא: כז אדבר לעבדיך
 לאברהם ליצחק וליעקב לא
 תתפני לקשיות עמא הדין
 ולחוביהון ולחטאיהון:
 כח דילמא יימרון דירי ארעא די
 אפקתנא מתפן מדלית יוכלא דיי
 לאעלתהון לארעא די מליל להון
 ומדסני יתהון אפקנון
 לקטלותהון במדברא: כט ואנן
 עמך ואחסנתך די אפקתא בחילך
 רבא ובדרעך מרמא: א בעדנא
 הדיא אמר יי לי פסל לך תרין
 לוחי אבניא פקדמאי וסק לקדמי
 לטורא ותעבד לך ארונא דאעא:
 ב ואכתוב על לוחיא ית פתגמיא
 די הוו על לוחיא קדמאי די
 תברתא ותשונון בארונא:
 ג ועבדית ארונא דאעא שטין
 ופסלית תרין לוחי אבניא
 פקדמאי וסלקית לטורא ותרין
 לוחיא בידי: ד וכתב על לוחיא
 פכתבא קדמאא ית עשרא
 פתגמיא די מליל יי עמכון

שעשה בצלאל, שהרי משכן לא נתעסקו בו עד
 לאחר יום הכפורים, כי בודתו מן הקר צוה להם
 על מלאכת המשכן, ובצלאל עשה משכן תחלה,
 ואחר כך ארון וכלים. נמצא זה ארון אחר הקה,
 וזהו שהיה יוצא עמם למלחמה. ואותו שעשה
 בצלאל, לא יצא למלחמה אלא בימי עלי, ונענשו

האמורים למעלה וכפלן כאן, לפי שכתוב כאן סדר
 תפלתו, שנאמר: "ה' אלהים אל תשחת עמך
 וגו'": (א) בעת ההוא. לסוף מ' יום נתרצה לי
 ואמר לי: "פסל־לך", ואחר כך: "ועשית לך
 ארון", ואני עשיתי ארון תחלה, שכשאבא
 והלוחות בידי, היכן אתנם? ולא זה הוא הארון

הָאֵשׁ בַּיּוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֵם יְהוָה אֵלָיו: ה וְאִפֹּן
וְאִרְדּוּ מִן־הָהָר וְאִשָּׁם אֶת־הַלְחָת בְּאֶרֶז אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי וַיְהִיו שָׁם בְּאֶשֶׁר צִוֵּנִי יְהוָה: וּבִנְיָ
יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנִי־יַעֲקֹב מוֹסְרָה שָׁם
מֵת אֶהֱרֹן וַיִּקְבְּר שָׁם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר בְּנוֹ
תַּחֲתָיו רס"ו: וּמִשָּׁם נָסְעוּ הַגִּדְגָּדָה וּמִן־
הַגִּדְגָּדָה יַטְבְּתָה אֶרֶץ נַחֲלֵי־מַיִם רס"ז: ה בָּעֵת
הַהוּא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שִׁבְט הַלְוִי לְשֵׁאת
אֶת־אֶרֶז בְּרִית־יְהוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה
לְשִׁרְתּוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשִׁמּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה רס"ח:
ט עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלוֹי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֲחָיו
יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ
לֹא רס"ט: י וְאַנְכִי עֲמַדְתִּי בְּהָר פִּימִים הָרָאשִׁנִּים

בטורא מגו אשתא ביוםא
דקהלא ויהבנון יי לי:
ה ואתפניתי ונתתית מן טורא
ושיתי ית לוהיא בארנא די
עבדית והו תמן כמא די פקדני
יי: ו ובני ישראל נטלו מבארות
בני יעקב למוסרה תמן מית אהרן
ואתקבר תמן ושמש אלעזר ברה
תחתוהי: ז מתמן נטלו לגדגד
ומן גדגד ליטבת ארעא נגדן
נחלין דמיינ: ח בעדנא הדיא
אפרש יי ית שבטא דלוי למטל
ית ארון קמא דיי למקם קדם יי
לשמשותה ולברכא בשמה עד
יומא הדין: ט על כן לא הוה
ללוי חלק ואחסנא עם אחוהי
מתנן דיהב לה יי אנון אחסנתה
כמא די מליל יי אלהך לה:
י ואנא הויתי קאם בטורא

רש"י

כאלו מת שם, וסמך משה תוכחה זו לשבירת
הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני
הקדוש ברוך הוא, כיום שנשתפרו בו הלוחות,
וליהודיעך שהקשה לו מה שאמרו: "נתנה ראש",
לפרש ממנו, כיום ששעשו בו את העגל: (ח) בעת
ההוא הבדיל ה' וגו'. מוסב לענין הראשון: בעת
ההוא. בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים,
וטעיתם בעגל. ובני לוי לא טעו, הבדילם המקום
מכם, וסמך מקרא זה לחזרת בני־יעקב, לומר שאף
בזה לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו באמונתם:
לשאת את־ארון. הלויים: לעמד לפני ה' לשירתו
ולברך בשמו. הכהנים, והוא נשיאת כפיים:
(ט) על־כן לא־היה ללוי חלק. לפי שהבדלו
לעבודת מזבח ואינן פנויין לחרש ולזרע: ה' הוא
נחלתו. נוטל פרס מזמן מבית המלך: (י) ואנכי
עמדתי בהר. לקבל הלוחות האחרונות, ולפי שלא

עליו ונשבה: (ו) ובני ישראל נסעו מבארות
בני־יעקב מוסרה. מה ענין זה לכאן? ועוד, וכי
מבארות בני־יעקב נסעו למוסרה, והלא ממוסרות
באו לבני־יעקב, שנאמר (במדבר לג): "ויסעו
ממסרות וגו'?" ועוד, שם מת אהרן, והלא בהר
ההר מת? צא וחשב, ותמצא שמונה מסעות
ממוסרות להר ההר. אלא אף זו מן התוכחה: ועוד
זאת עשיתם, כשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים
שנה ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם ממלחמת
מלך ערד ונתתם ראש לחזר למצרים, וחזרתם
לאחוריקם שמונה מסעות עד בני־יעקב, ומשם
למוסרה. שם נלחמו לכם בני לוי והרגו מכם ואתם
מהם, עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם ומשם
חזרתם הגדגדה, הוא חר הגדגד: (ז) ומן־
הגדגדה וגו'. ובמוסרה עשיתם אבל כבוד על
מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם

אַרְבַּעִים יוֹם וְאַרְבַּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה
 אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא־אָבָה יְהוָה
 הַשְׁחִיתָךְ רס"י: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לָךְ
 לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וַיָּבֹאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם רס"י: פ
 חֲמִישִׁי יב וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל
 מִעַמֶּךָ כִּי אִם־לִירָאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת
 בְּכָל־דַּרְכָּיו וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וּלְעַבֹּד אֶת־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּכָךְ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ רס"י: יג לְשֹׁמֵר
 אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה
 הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ רס"י: יד הֵן לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 הַשָּׁמַיִם וּשְׁמַי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־
 בָּהּ רס"י: טו רַק בְּאַבְתֶּיךָ חֶשֶׁק יְהוָה לְאַהֲבָה
 אוֹתָם וַיִּבָּחַר בְּזֶרַעַם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־
 הָעַמִּים כִּי־זֶה הַיּוֹם רס"י: טז וּמִלָּתָם אֶת עֶרְלַת
 לִבְבְּכֶם וְעֶרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד רס"י: יז כִּי
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנִי

כְּיוֹמִין קְדָמַיִן אַרְבַּעִין יָמִין
 וְאַרְבַּעִין לַיְלָו וְקָבִיל יְיָ צְלוֹתִי
 אִף בְּזִמְנָא הַהִיא לֹא אָבִי יְיָ
 לְחַבְלוֹתָךְ: יא וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם
 זֵיל לְמַטּוּל קָדָם עַמָּא וַיַּעֲלוֹן
 וַיִּרְתּוֹן יְת אַרְעָא דִּי קְנִימִית
 לְאַבְהִתְהוֹן לְמַפֵּן לְהוֹן: יב וְכַעַן
 יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ תַּבְעֵ מִנָּךְ
 אֱלֹהֵן לְמַדְחַל קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ
 לְמַהֵךְ בְּכָל אֶרְסוֹ דְּתַקְנֵן קְדָמוּהִי
 וּלְמַרְחָם יְתָה וּלְמַפְלַח קָדָם יְיָ
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:
 יג לְמַטֵּר יְת פְּקוּדֵיָא דִּי יְתָה
 קְנִימוּהִי דְאַנָּא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין
 לְדִי־יֻטֵּב לָךְ: יד הָא דִּי אֱלֹהֶיךָ
 שְׁמַיָא וּשְׁמַי שְׁמַיָא אַרְעָא וְכָל דִּי
 בָּהּ: טו לְחוּד בְּאַבְהִתְךָ צָבִי יְיָ
 לְמַרְחָם יְתָהוֹן וְאַתְרַעִי בְּבִינְהוֹן
 בְּתִרְיָהוֹן בְּכוֹן מְכָל עַמְּמַיָא
 כְּיוֹמָא דְדִין: טז וְתַעֲדוֹן יְתָה
 טַפְשׁוֹת לְבָכוֹן וּקְדָלְכוֹן לֹא
 תִקְשׁוֹן עוֹד: יז אֲרִי יְיָ אֱלֹהֶיכוֹן
 הוּא אֱלֹהָא דִּינִין וּמַרִי מַלְכִין
 אֱלֹהָא רַבָּא גְבִירָא וּדְחִילָא דִּי לִית
 קְדָמוּהִי מִסָּב אַפִּין וְאַף לֹא

רש"י

פֶּרֶשׁ לְמַעַלָּה בְּמָה עָמַד בְּהָר בְּעִלְיָה אַחֲרוֹנָה זוּ,
 חֲזוֹר וְהִתְחִיל בָּהּ: פִּימִים הִרְאֵשְׁנִים. שֶׁל לוחות
 הִרְאֵשׁוֹנוֹת: מָה הֵם בְּרָצוֹן, אִף אֵלּוּ בְּרָצוֹן, אָבָל
 הָאֻמָּצְעִים שֶׁעֲמַדְתִּי שָׁם לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם הָיוּ
 בְּכַעַס: (יא) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי וְגו'. אִף עַל פִּי
 שִׁסְרָתָם מֵאַחֲרָיו וּטְעִיתָם בַּעֲגָל, אָמַר לִי (שְׁמוֹת
 לב): "לָךְ נָחָה אֶת הָעָם וְגו'": (יב) וַעֲתָה
 יִשְׂרָאֵל. אִף עַל פִּי שֶׁעֲשִׂיתָם כָּל זֹאת, עוֹדְנוּ רַחֲמָיו
 וְחִבָּתוֹ עֲלֵיכֶם, וּמִכָּל מָה שֶׁחֲטַאתֶם לְפָנָיו, אֵינּוּ
 שׂוֹאֵל מִכֶּם: כִּי אִם־לִירָאָה וְגו'. (בְּרִכּוֹת לג)

רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִכָּאן: 'הַכֹּל בִּיְדֵי שָׁמַיִם, חוּץ
 מִיִּרְאַת שָׁמַיִם': (יג) לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת ה'. וְאַף
 הִיא לֹא לְחַנּוּם, אֲלָא: לְטוֹב לָכֶם שֶׁתִּקְבְּלוּ שְׂכָר:
 (יד) הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ. הַכֹּל, וְאַף עַל פִּי כֵן "רַק
 בְּאַבְתֶּיךָ חֶשֶׁק ה'" מִן הַכֹּל: (טו) בָּכֶם. כְּמוֹ
 שֶׁאַתֶּם (רואים אֶתְכֶם) חֲשׂוֹקִים מִכָּל הָעוֹבְדֵי
 כּוֹכְבִּים הַיּוֹם הַזֶּה: (טז) עֶרְלַת לִבְבְּכֶם. אִשָּׁם
 לִבְבְּכֶם וְכַסּוּיוֹ: (יז) וְאֲדֹנִי הָאֲדֹנִים. לֹא יוֹכֵל
 שׁוּם אָדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ: לֹא־יִשָּׂא פָנִים. אִם
 תִּפְרְקוּ עָלוֹ: וְלֹא יִקַּח שָׂחָד. לְפִסּוֹ בְּמִמוֹן:

לְקַבֵּל אֶשְׁחָדָא: יח עבד דין יתם
וְאֶרְמָלָא וְרַחֵם גִּיּוֹרָא לְמַתָּן לֵה
מְזוּנָא וְכֶסֶף: יט וְתַרְחֻמוֹן ית
גִּיּוֹרָא אַרְי דִּירִין הוֹיָתוֹן בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם: כ ית יי אֱלֹהֶךָ תִּדְחַל
וְקַדְמוֹהִי תִפְלַח וְלִדְחַלְתָּה תִּקְרַב
וּבִשְׁמָה תִּקְנִים: כא הוּא תִשְׁבַּחְתָּךְ
וְהוּא אֱלֹהֶךָ דְּעַבְד עֲמָךְ ית
בְּרַבְרָתָא וְיֵת חֲסִינְתָא הָאֱלִין דִּי
חֲזוּ עֵינֶיךָ: כב בְּשַׁבְעִין נִפְשָׁן
נִחְתּוּ אֲבָהֶתְךָ לְמִצְרַיִם וְכַעַן שׁוֹיָךְ
יי אֱלֹהֶךָ כְּכֹכְבִי שְׁמִיָּא לְמַסְגִּי:
א וְתַרְחֵם ית יי אֱלֹהֶךָ וְתַטֵּר
מִטְרַת מִימְרָה וְקַנְמוֹהִי וְדִינוֹהִי
וּפְקוּדוֹהִי כָּל יוֹמִיָּא: ב וְתִדְעוֹן
יֹמָא דִּין אַרְי לֹא ית בְּנִיכּוֹן דִּי
לֹא יִדְעוּ וְדִי לֹא חֲזוּ ית אֶלְפָנָא
דִּי אֱלֹהִיכוֹן ית רְבוּתָהּ ית יְדָהּ
תְּקִיפָא וְדִרְעָה מְרַמְמָא: ג וְיֵת
אֲתוֹתָהּ וְיֵת עֹבְדוֹהִי דִי עַבְד כְּגוּ
מִצְרַיִם לְפָרְעָה מִלְּבָא דְּמִצְרַיִם
וּלְכָל אֲרַעָה: ד וְדִי עַבְד
לְמַשְׁרֵית מִצְרַיִם לְסוֹסוֹתָהּ
וְלִרְתִּיכּוֹהִי דִי אֲשִׁיף ית מִי נְמָא
דְּסוּף עַל אִפִּיָּהוֹן בְּמִרְדְּפָהוֹן
בְּתִרְכּוֹן וְאוּבְדוֹנוֹן יי עַד יוֹמָא
הַדִּין: ה וְדִי עַבְד לְכוֹן בְּמִדְבָּרָא
עַד מִיתִיכּוֹן עַד אֲתָרָא הַדִּין:

הַצִּיף אֶת־מִי ים־סוּף
הַיּוֹם הַזֶּה: ה וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבָּר עַד־הַמָּקוֹם

רש"י

הַאֲדָנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר
לֹא־יֵשָׁא פָנִים וְלֹא יִקַּח שָׁחַד רש"י: יח עֲשֵׂה
מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲב גֵּר לְתֵת לוֹ לֶחֶם
וְשִׁמְלָה רש"י: יט וְאַהֲבָתְכֶם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים
הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם רש"י: כ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְכוּ תִדְבֹּק וּבִשְׁמוֹ
תִשְׁבַּע רש"י: כא הוּא תִהְלֹתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגָּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאוֹת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ: כב בְּשַׁבְעִים נֶפֶשׁ
יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרִימָה וְעַתָּה שְׁמֹךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבִי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יא א וְאַהֲבָתְךָ
אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְרַת מִשְׁמֶרְתּוֹ וְחֻקְתָּיו
וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיּוֹמִים: ד וְיִדְעַתֶּם הַיּוֹם
כִּי א לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּ וְאֲשֶׁר
לֹא־רָאוּ אֶת־מוֹסֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גְּדֻלּוֹ
אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה רש"י: ג וְאֶת־
אֲתוֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם
לְפָרְעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אֲרָצוֹ: ד וְאֲשֶׁר
עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוֹסָיו וּלְרַכְבּוֹ אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵיהֶם בְּרִדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיֹּאפְדֶם יְהוָה עַד
הַיּוֹם הַזֶּה: ה וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבָּר עַד־הַמָּקוֹם

הַיִּיתֶם. מוֹם שָׁבָר, אֵל תֹּאמַר לְחֻבְרָךְ: (כ) אֶת־
ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא. וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבֹּק בוֹ, וּלְאַחַר
שִׁיְהִי בְךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלְלוּ אֹז בְּשִׁמּוֹ תִשְׁבַּע:
(כ) וְיִדְעַתֶּם הַיּוֹם. תִּנּוּ לֵב לְדַעַת וּלְהִבִּין וּלְקַבֵּל
תּוֹכַחְתִּי: כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם. אֲנִי מִדְּבַר עֲכָשׁוּ,

עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה. הָרִי גְבוּרָה, וְאֶצֶּל גְּבוּרָתוֹ אִתָּהּ מוֹצֵא עֲנוּתָנוֹתוֹ (מְגִלָּה לֵא):
וְאַהֲב גֵּר לְתֵת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה. וְדָבָר חָשׁוּב הוּא
זֶה, שֶׁכָּל עֲצָמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה הִתְפַּלֵּל:
”וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ”: (יט) כִּי־גֵרִים

ו וְדִי עֶבֶד לְדָתָן וּלְאֶבִירָם בְּנֵי
אֱלִיָּאב בֶּן־רְאוּבֵן דִּי פִתְחַת אֲרַעָא
יֵת פּוּמָה וּבִלְעָתָנוּן וְיֵת אֲנָשׁ
פְּתִיחוֹן וְיֵת מִשְׁפָּחִיחוֹן וְיֵת כָּל
יְקוּמָא דִּי עֲמָחוּן בְּגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל:
ז אַרְי עֵינִיכוֹן חֲזָאָן יֵת כָּל
עוֹבְדָא דִּי רַבָּא דִּי עֶבֶד:
ח וְתִשְׁרֵר יֵת (כָּל) תַּפְקֻדָּתָא דִּי
אֲנָא מִפְקֻדָּךְ יוּמָא דִּין בְּדִיל
דְּתַתְּקִפּוֹן וְתַעֲלוֹן וְתִירְתּוֹן יֵת
אֲרַעָא דִּי אֲתוֹן עֶבְרִין תַּמָּן
לְמִירְתָּהּ: ט וּבְדִיל דְּתוֹרְכוֹן
יוֹמִין עַל אֲרַעָא דִּי קִיִּים יֵי
לְאַבְהִתְכוֹן לְמַפָּן לְהוֹן וּלְכִנְיָהוֹן
אֲרַעָא עֶבְדָא חֲלָב וּדְבִשׁ: י אַרְי
אֲרַעָא דִּי אֲתָ עָלִל לְתַמָּן לְמִירְתָּהּ
לֹא כְּאַרְעָא דְּמַצְרַיִם הִיא דִּי

הִזֵּה: וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וּלְאֶבִירָם בְּנֵי
אֱלִיָּאב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ
וּתְבַלְעֵם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־אֵהֳלֵיהֶם וְאֶת־
כָּל־הַיְּקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בִּקְרָב כָּל־
יִשְׂרָאֵל כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאִיתִי אֶת כָּל־
מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי:
ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוְךָ
הַיּוֹם לְמַעַן תַּחֲזִקוּ וּבֹאתֶם וִירְשֶׁתֶם אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
ט וּלְמַעַן תִּתְּאוּרִיכוּ יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעֵם
אֶרֶץ זָבַת חֲלָב וּדְבִשׁ: ס כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אֲתָה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְּאַרֶץ מִצְרַיִם הִיא אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִשָּׁם

רש"י

כְּזוֹ'. (ספרי) יָכֹל בְּגוֹנוֹתָהּ הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְכָךְ אָמַר
לָהֶם: 'לֹא כְּאַרֶץ מִצְרַיִם הִיא, אֲלֵא רְעָה הִימָנָה?'
תְּלַמּוּד לומר: (במדבר יג) "וַחֲבֵרוֹן שְׁבַע שָׁנִים
נִבְנְתָה וְגו'", אָדָם אֶחָד בִּנְאָן, וְחָם בָּנָה צֶעַן
לְמִצְרַיִם בְּנוֹ, וַחֲבֵרוֹן לְכַנְעַן, דָּרָךְ אֶרֶץ אָדָם בּוֹנֶה
אֶת הַנָּאָה וְאַחֵר כָּךְ בּוֹנֶה אֶת הַכְּעוֹר (ספרי)
אַחֵרִים: הַגְּרוּעַ), שֶׁפָּסְלָתוֹ שָׁל רֹאשׁוֹן, הוּא נֹתֵן
בְּשָׁנִי, וּבְכָל מְקוֹם הַחֲבִיב קוֹדֵם. הָא לְמַדָּת
שְׁחֵרוֹן יָפָה מִצֶּעַן, וּמִצְרַיִם מִשְׁבַּחַת מִכָּל
הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג): "כִּגְן ה' כְּאַרֶץ
מִצְרַיִם", וְצֶעַן שְׁבַח מִצְרַיִם הִיא, שֶׁהִיְתָה מְקוֹם
מְלָכוֹת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ל): "כִּי הָיוּ בְּצֶעַן
שְׁרִיר", וַחֲבֵרוֹן פָּסְלָתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכָךְ
הַקְּצוּהָ לְקַבּוּרַת מֵתִים, וְאַף עַל פִּי כֵן הִיא יָפָה
מִצֶּעַן. וּבְכַתּוּבָת (דף קיב) דָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן אַחֵר: אֲפָשׁר
אָדָם בּוֹנֶה בֵּית לְכֵנוֹ הַקָּטָן, וְאַחֵר כָּךְ לְכֵנוֹ הַגָּדוֹל?

שְׁיוּכְלוּ לומר: 'אֲנִי לֹא יָדַעְנוּ וְלֹא רָאִינוּ בְּכָל זֶה':
(ו) בִּקְרָב כָּל־יִשְׂרָאֵל. כָּל מְקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם
בוֹרַח, הָאֶרֶץ נִבְקָעַת מִתַּחְתּוֹ וּבוֹלְעָתוֹ, אֵלּוּ דְּבָרֵי
רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נַחֲמִיָּה: 'וְהֵלֹא כָּכָר נֶאֱמַר
(במדבר טז): "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ", וְלֹא
פִּיּוֹתִיהָ? אָמַר לוֹ: 'וְיָמָּה אֲנִי מְקִים "בִּקְרָב כָּל־
יִשְׂרָאֵל"'? אָמַר לוֹ: שְׁנַעֲשִׂית הָאֶרֶץ מְדִרוֹן
כְּמִשְׁפָּךְ, וְכָל מְקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם, הָיָה מִתְּגַלְגֵּל
וּבָא עַד מְקוֹם הַבְּקִיעָה: וְאֵת כָּל הַיְּקוּם אֲשֶׁר
בְּרַגְלֵיהֶם. זֶה מְמוֹנֵי שֶׁל אָדָם, שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל
רַגְלָיו: (ז) כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאִיתִי. מוֹסֵב עַל הַמִּקְרָא
הָאֶמּוֹר לְמַעַלָּה: "כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ
וְגו'", כִּי אִם עִמָּכֶם אֲשֶׁר "עֵינֵיכֶם הִרְאִיתִי וְגו'":
(י) לֹא כְּאַרֶץ מִצְרַיִם הִיא. אֲלֵא טוֹבָה הִימָנָה,
וְנֶאֱמָרָה הַכְּטָחָה זֹאת לְיִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם,
שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: 'שָׁמָּה לֹא נָבֵא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְיָפָה

אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִית בְּרִגְלֶךָ בְּגֶן
הַיָּרֵק ^{כס"י}: יא וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעָת לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם
תִּשְׁתַּחֲמִיּוֹם ^{כס"י}: יב אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
דָּרַשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ
מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה ^{כס"י}: ס
י וְהָיָה אִם־שָׁמַעַ תִּשְׁמָעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר
אֲנִי מְצִוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר לָאֱהָבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל־לִבְבְּכֶם וּבְכָל־
נַפְשְׁכֶם ^{כס"י}: יד וְנָתַתִּי מִטֵּר־אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסַּפְתִּי דִגְלֶךָ

רש"י

כדאיתא ב"ראש השנה" (יז): מִרְשִׁית הַשָּׁנָה. (שם)
ח) מראש השנה נדון מה יהא בסופה: (יג) וְהָיָה
אִם־שָׁמַעַ. וְהָיָה מוֹסֵב עַל הָאָמֹר לְמַעַלָּה: "לְמִטֵּר
הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּחֲמִיּוֹם מִיָּם": וְהָיָה אִם שָׁמַעַ תִּשְׁמָעוּ.
(סוכה מז) אִם תִּשְׁמָעַ בִּישָׁן, תִּשְׁמָעַ בְּחֹדֶשׁ, וְכֵן
(דברים ח): "וְהָיָה אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח", אִם הִתְחַלַּת
לְשָׁכַח, סוּפָךְ שֶׁתִּשְׁכַּח כָּלָה, שָׁכַח כְּתִיב בְּמַגְלָה:
אִם תִּעֲזֹבֵנִי יוֹם, יוֹמִים אֲעֻזְבֶּךָ: מְצִוָּה אֹתְכֶם הַיּוֹם.
שִׁיחִיו עֲלִיכֶם חֲדָשִׁים, כָּאלוֹ שִׁמְעִתֶם בּוֹ בְּיוֹם
(ספרי): לֵאמֹר אֶת־ה'. שְׁלֹא תֹאמַר: 'הָרִי אֲנִי
לוֹמֵד, בְּשִׁבִּיל שְׁאֵהִיָּה עֲשִׂיר, בְּשִׁבִּיל שְׁאֵקֵרָא רַב,
בְּשִׁבִּיל שְׁאֵקֵבֵל שְׁכָר', אֲלֵא כָּל מָה שֶׁתַּעֲשֹׂו, עֲשֹׂו
מֵאֲהָבָה וְסוּף הַכְּבוֹד לָבֹא: וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל־לִבְבְּכֶם.
עֲבוּדָה שֶׁהִיא בְּלִב, וְזוֹ הִיא תַּפְלָה, שֶׁהִתְפַּלֵּה
קְרוּיָה עֲבוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ו): "אֱלֹהֶךָ דִּי אַנְתָּ
פָּלַח לֵה בְּתִדְרִיא", וְכִי יֵשׁ פְּלַחֵן בְּכָבֵל? אֲלֵא עַל
שֶׁהִיא מִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְכוּיֵן פְּתִיחָן לֵה
וְגו'", וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר (תהלים קמא): "תִּכּוֹן
תַּפְלָתִי קִטְרַת לְפָנֶיךָ": בְּכָל־לִבְבְּכֶם וּבְכָל־
נַפְשְׁכֶם. וְהֵלֵא כָּכָר הַזֶּהִיר (דברים ו): "בְּכָל לִבְבְּךָ
וּבְכָל נַפְשְׁךָ", אֲלֵא אֲזַהֲרָה לְיַחֲדִי, אֲזַהֲרָה לְצַבּוֹר:
(יד) וְנָתַתִּי מִטֵּר־אֲרָצְכֶם. (ספרי) עֲשִׂיתֶם מָה

אֲלֵא שֶׁמְבַנָּה עַל אֶחָד מִשְׁבָּעָה בְּצַעֵן: אֲשֶׁר יֵצְאֲתֶם
מִשֶּׁם. אֲפִלּוּ אֶרֶץ רַעֲמָסֶס אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם בָּהּ, וְהִיא
בְּמִיטָב אֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז): "בְּמִיטָב
הָאָרֶץ וְגו'", אִף הִיא אֵינָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: וְהִשְׁקִית
בְּרִגְלֶךָ. אֶרֶץ מִצְרַיִם הִיָּתָה צְרִיכָה לְהִבִּיא מִיָּם
מִנִּילוּס: "בְּרִגְלֶךָ", וְלִהְשָׁקוּתָהּ, וְצָרִיךְ אֲתָה לְנָדֵד
מִשְׁנִתָּךְ, וְלַעֲמֹל, וְהִנָּמוּךְ שׁוּתָהּ וְלֹא הִגְבַּהּ, וְאֲתָה
מַעַלָּה הַמִּיָּם מִן הַנָּמוּךְ לְגַבָּהּ, אֲכַל זֹ: "לְמִטֵּר
הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּחֲמִיּוֹם מִיָּם", אֲתָה יָשָׁן עַל מִטָּתְךָ,
וְהַקְדוּשׁ כְּרוּךְ הוּא מִשְׁקָה נָמוּךְ וְגַבָּהּ, גְּלוּי וְשְׂאִינוֹ
גְּלוּי כְּאַחַת: בְּגֶן הַיָּרֵק. שְׂאִין דִּי לוֹ בְּגִשְׁמִיָּם,
וּמִשְׁקִין אוֹתוֹ בְּרִגְלָ וּבְכַתֵּף: (יא) אֶרֶץ הָרִים
וּבִקְעָת. מִשְׁכַּח הָהָר מִן הַמִּישׁוֹר, שֶׁהַמִּישׁוֹר בְּבִית
כוֹר אֲתָה זֹרַע כּוֹר, אֲכַל הָהָר, בְּבִית כּוֹר מִמֶּנּוּ,
חֲמִשָּׁת כּוֹרִין: אַרְבַּע מֵאָרְבַּע שְׁפוּעִיו, וְאֶחָד
בְּרֵאשׁוֹ: וּבִקְעָת. הֵן מִישׁוֹר: (יב) אֲשֶׁר־ה'
אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ. וְהֵלֵא כָּל הָאֲרָצוֹת הוּא דוֹרַשׁ,
שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח): "לְהַמְטִיר עַל־אֶרֶץ לֹא־אִישׁ?"
אֲלֵא כְּכִלֵּל אֵינוֹ דוֹרַשׁ אֲלֵא אוֹתָהּ, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ
דְּרִישָׁה שְׁדוֹרְשָׁהּ, דוֹרַשׁ אֵת כָּל הָאֲרָצוֹת עִמָּה:
תָּמִיד עֵינִי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ. לְרֹאוֹת מָה הִיא צְרִיכָה,
וּלְחַדֵּשׁ בָּהּ גְּזֵרוֹת: עֵתִים לְטוֹכָה וְעֵתִים לְרַעָה וְכו',

ותכנוש עבדך ותמרר ומשחך:
 טו ואתן עשבא בחקלך לבעירך
 ותיכול ותשבוע: טז אסתמרו
 לכון דילמא יטעון לבכון ותסטון
 ותפלחון לטעות עממיא ותסגדון
 להון: יז ויתקוף רגזא דני בכון
 ויחוד ית שמיא ולא יהי מטרא
 וארעא לא תתן ית עללתה
 ותיבדון בפריע מעל ארעא
 טבתא דני יחב לכון: יח ותשון
 ית פתגמי אלין על לבכון ועל
 נפשכון ותקטרון ויהון לאת על

ותירשך ויצהרך רש"י: טו ונתתי עשב בשדך
 לבהמתך ואכלת ושבעת רש"י: טז השמרו לכם
 פני פתח לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים
 אחרים והשתחוויתם להם רש"י: יז וחרה אף
 יהוה בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר
 והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה
 מעל הארץ הפכה אשר יהוה נתן לכם רש"י:
 יח ושמעתם את דברי אלה על לבבכם ועל-

רש"י

אחריו? "ורם לבכך ושכחת": וסרתם. לפרש מן
 התורה ומתוך כך: "ועבדתם אלהים אחרים",
 שפיון שאדם פורש מן התורה, הולך ומדבק
 בעבודת כוכבים, וכן דוד אומר (שמואל-א כו):
 "כי-גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך
 עבד וגו'", ומי אומר לו כך? אלא פיון שאני מגרש
 מלעסק בתורה, הריני קרוב לעבד עבודת כוכבים:
 אלהים אחרים. (ספרי) שהם אחרים לעובדיהם,
 צועק אלינו ואינו עונהו, נמצא עשוי לו כנכרי:
 (יז) את יבולה. אף מה שאתה מוביל לה, כענין
 שנאמר (חגי א): "זרעתם הרבה והבא מעט":
 ואבדתם מהרה. על כל שאר היסורין אגלה אתכם
 מן האדמה שגרמה לכם לחטא. (ספרי) משל למי
 ששלח בנו לבית המשתה, והיה יושב ומפקדו: אל
 תאכל יותר מצרכך, שתבא נקי לביתך. ולא השגיח
 הבן שהוא, אכל ושתה יותר מצרכו, והקיא וטגף
 את כל בני המסבה. נטלוהו בידי וברגליו,
 וזרקוהו אחורי פלטרין: מהרה. (שם) איני נוטן
 לכם ארפה, ואם תאמרו: והלא נתנה ארפה לדור
 המבול, שנאמר (בראשית ו): "והיו ימי מלאה
 ועשרים שנה"? דור המבול לא היה להם ממי
 ללמד, ואתם יש לכם ממי ללמד: (יח) ושמעתם
 את דברי. (ספרי) אף לאחר שתגלו, היו מצנינים
 במצות: הניחו תפלן, עשו מזוזות, כדי שלא יהיו

שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי: בעתו.
 בלילות, שלא יטריחו אתכם. דבר אחר (שם):
 "בעתו", בלילי שבתות שהכל מצויין בבתיכם:
 יורה. (תענית ו) היא רביעה הנופלת לאחר הזריעה,
 שמורה את הארץ ואת הזרעים: ומלקוש. רביעה
 היורדת סמוך לקציר, למלאות התבואה בקשיה,
 (שם) ולשון מלקוש, דבר המאחר, כדמתרגמינן:
 (בראשית ל) "והיה העטופים ללכן", לקשיא. דבר
 אחר: לכך נקראת מלקוש, שיורדת על המלילות
 ועל הקשין: ואספת דגנה. אתה תאספנו אל הבית
 ולא אויביך, כענין שנאמר (ישעיה סב): "אם אתן
 את דגנך וגו' פי מאספיו יאכלהו", ולא כענין
 שנאמר (שופטים ו): "והיה אם זרע ישראל וגו'":
 (טו) ונתתי עשב בשדך. (ספרי) שלא תצטרך
 להוליכה למדבריות. דבר אחר: שתהיה גוזז
 תבואתך כל ימות הגשמים ומשליך לפני בהמתך,
 ואתה מונע ירך ממנה שלשים יום קדם לקציר
 ואינה פוחתת מדגנה: ואכלת ושבעת. הרי זו
 ברכה אחרת: שתהא ברכה מצויה בפת בתוך
 המעים. "ואכלת ושבעת": (טז) השמרו לכם.
 פיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא
 תבעטו, שאין אדם מורד בהקדוש ברוך הוא אלא
 מתוך שביעה, שנאמר (דברים ח): "פן תאכל
 ושבעת", "ובקרך וצאנך ירפין", מה הוא אומר

יִדְכוּן וַיְהוֹן לְתַפְלִין בֵּין עֵינִיכוֹן:
 יט וְתַלְפוֹן יְתַהוֹן יֵת בְּנִיכוֹן
 לְמַלְלָא בַּהוֹן בְּמַתְבָּךְ בְּבִיתְךָ
 וּבְמַתְבָּךְ בְּאַרְחָא וּבְמַשְׁכְּבְךָ
 וּבְמַקְיָמְךָ: כ וְתַכְתְּבוֹן עַל
 מְזוֹזָן וְתַקְבְּעוֹן בְּסָפִי בִיתְךָ
 וּבְתַרְעָךְ: כא בְּדִיל דִּי־סִגְוֹן
 יוֹמִיכוֹן וַיְמִי בְּנִיכוֹן עַל אֶרְעָא דִּי
 קַיִים יִי לְאַבְהֶתְכוֹן לְמַתָּן לַהוֹן
 כְּיוֹמִי שְׁמִיא עַל אֶרְעָא: כב אַרִי
 אִם מִטֵּר תִּטְרוֹן יֵת כָּל תַּפְקֻדָּתָא
 הָדָא דִּי אָנָּא מְפַקֵּד יִתְכוֹן
 לְמַעַבְדָּה לְמַרְחָם יֵת יִי אֱלֹהִיכוֹן
 לְמַתָּן כָּל אֲרָחֹן דִּתְקַנֵּן קְדָמוּהִי
 וּלְאַתְקַרְבָּא לְדַחֲלָתָה: כג וַיִּתְרֹךְ
 יִי יֵת כָּל עַמְמֵיא הָאֵלִין
 מִקְדָּמִיכוֹן וְתִירְתוֹן עַמְמִין
 וּבְרַבִּין וְתַקִּיפִין מִנְכוֹן: כד כָּל
 אֲתָרָא דִּי תִדְרוֹךְ פִּרְסַת רִגְלִיכוֹן
 בַּה דְלִכוֹן יְהִי מִן מַדְבָּרָא וּלְבָנוֹן

נַפְשְׁכֶם וּקְשָׁרְתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל־יְדֹכֶם וְהָיוּ
 לְטוֹטַפֹּת בֵּין עֵינֵיכֶם כִּסְ"י: יט וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם
 אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
 וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ כִּסְ"י:
 כ וּכְתַבְתֶּם עַל־מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:
 כא לְמַעַן יִרְבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם כְּיוֹמִי
 הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ כִּסְ"י: ס שְׁבִיעִי וּמִפְטִיר כב כִּי
 אִם־שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
 אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָה
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דַּרְכֵי
 וּלְדַבְּקָהּ־בּוֹ כִּסְ"י: כג וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־
 הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֵיכֶם וַיִּרְשָׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים
 וַעֲצָמִים מִכֶּם כִּסְ"י: כד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרוֹךְ
 בְּרִגְלֵיכֶם בּוֹ לָכֶם יְהִי מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְבָּנוֹן מִן־הַנֶּהָר גְּהַר־פָּרָת וְעַד

רע"י

הַתּוֹרָה: (כב) שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן. אֲזַהֲרַת שְׁמִירוֹת
 הַרְבֵּה, לְהַזְהִיר בְּתַלְמוּדוֹ שְׁלֹא יִשְׁתַּפַּח: לְלָכֶת
 בְּכָל־דַּרְכֵי. הוּא רַחוּם, וְאַתָּה תְּהֵא רַחוּם, הוּא
 גּוֹמֵל חֲסָדִים, וְאַתָּה גּוֹמֵל חֲסָדִים: וּלְדַבְּקָהּ־בּוֹ.
 אֲפָשֶׁר לוֹמַר כֵּן, וְהֵלֵא אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא? אֵלֹא
 הַדְּבָק בְּתַלְמוּדִים וּבְחֻקִּים, וּמַעֲלָה אֲנִי עֲלֶיךָ כְּאֵלוֹ
 נִדְבַקְתָּ בּוֹ: (כג) וְהוֹרִישׁ ה'. עֲשִׂיתָם מַה
 שְׁעָלִיכֶם, אֲפִי אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שְׁעָלִי: וַעֲצָמִים מִכֶּם.
 אֲתֶם גְּבוּרִים וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם, שְׂאֵם לֹא שִׁישְׁרָאֵל
 גְּבוּרִים, מַה הַשְׁכַּח הַהוּא שְׁמִשְׁבַּח אֶת הָאֱמוּרָאִים,
 לוֹמַר: "וַעֲצָמִים מִכֶּם"? אֵלֹא אֲתֶם גְּבוּרִים מִשְׁאֵר
 הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם:

לָכֶם חֲדָשִׁים כְּשִׁתְּחַזְרוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יִרְמִיָּה לֹא):
 "הֲצִיבִי לָךְ צִיָּנִים": (יט) לְדַבֵּר בָּם. (ספרי) מִשְׁעָה
 שֶׁהֵבִין יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לְמַדְהוּ: "תּוֹרָה צְנוּה לָנוּ מִשְׁה",
 שִׁיְהֵא זֶה לְמוֹד דְּבוּרוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ: כְּשֶׁהִתְיַנּוֹק
 מִתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו מְשִׁיחַ עִמּוֹ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ
 וּמְלַמְדוֹ תּוֹרָה, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, הָרִי הוּא כְּאֵלוֹ
 קוֹבְרוֹ, שְׁנֵאֲמַר: "וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר
 בָּם וְגו'": (כא) לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם.
 אִם עֲשִׂיתָם כֵּן, יִרְבוּ, וְאִם לֹא, לֹא יִרְבוּ, שְׁדַבְּרִי
 תּוֹרָה נִדְרָשִׁין מִכָּל לָאו, הֵן, וּמִכָּל לָאו, לָאו: לָתֵת
 לָהֶם. (ספרי) 'לָתֵת לָכֶם' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֵלֹא "לָתֵת
 לָהֶם", מִכָּאן מְצִינוּ לְמִדִּים תַּחֲתֵת הַמַּתִּים מִן

מִן נִהְיָא נִהַר פֶּתַת וְעַד יָמָא
מְעַרְבָא יְהִי תַחֲוּמִכּוֹן: כַּה לֹא
יִתְעַתֵּד אָנֶשׁ קְדָמִיכּוֹן דִּחְלִתְכּוֹן
וְאִימְתְּכּוֹן יִתֵּן יִי אֱלֹהִיכּוֹן עַל אִפִּי
כָּל אַרְעָא דִּי תִדְרֹכּוֹן בֵּיה קָמָא דִּי
מְלִיל לְכּוֹן: ס ס ס

הַיִּם הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם: כַּה לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ
בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמִוְרָאְכֶם יִתֵּן | יִהְיֶה
אֱלֹהֵיכֶם עַל-פָּנַי כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכּוּנָהּ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם רַשׁ"י: ססס ק"א פסוקים יעל"א סימן

רש"י

(כה) לֹא-יִתְיַצֵּב אִישׁ וְגו'. (שם) אֵין לִי אֱלֹא
אִישׁ, אִמָּה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בְּכַשְׂפִּיהָ מִנִּין? תִּלְמוּד
לומר: "לֹא יִתְיַצֵּב", מְכַל מְקוֹם. אִם כֵּן, מַה
תִּלְמוּד לומר: "אִישׁ"? אֲפִלּוּ כְּעוּג מֶלֶךְ הַבָּשָׂן:
פְּחָדְכֶם וּמִוְרָאְכֶם. וְהֵלֵא פֶחַד הוּא מוֹרָא? אֱלֹא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר-שָׂם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲיָנִיִּים הֵיּא לְמַחֲזִיקִים בֵּיה, וְתַמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַבִּינָעִם, וְכָל-נְתִיבֵיהֶּי שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֵלָה
עֲשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֵאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרָה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרָה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרָה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרָה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרָה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרָה לפרשת עקב בישעיה פרק מ"א

מַטְי וְתֵאמַר צִיּוֹן עֲזָבִי יְהוָה וְאֵדִנִי שְׁכַחֲנִי: טו הַתְּשַׁכַּח אִשָּׁה עוֹלָה מֵרַחֵם בֶּן-בְּטָנָה
גַּם-אֵלָּה תִשְׁכַּחֲנָה וְאֹנְכִי לֹא אֶשְׁכַּח: טו הֵן עַל-כִּפִּים חֲקִיתִךָ חוֹמַתִּיךָ נִגְדִי תִמִּיד:
י מִהֲרוּ בְּנִיךָ מִהֲרִסֶיךָ וּמִחֲרִיבֶיךָ מִמֶּךָ יֵצְאוּ: יח שְׁאִי-סָבִיב עֵינֶיךָ וְרֵאִי כָלֵם נִקְבְּצוּ בְּאוֹלָךָ

חִי-אֲנִי נֹאם-יְהוָה כִּי כָל־מִצְוַת תִּלְבָּשִׁי וּתְקַשְׁרִים כַּכֶּלֶה: י כִּי חֲרַבְתִּיךָ וְשִׁמְמַתִּיךָ וְאַרְצְךָ
הִרְסַתְךָ כִּי עָתִיד תִּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וּרְחִקוּ מִבְּלָעֶיךָ: כ עוֹד יֹאמְרוּ בְּאֶזְנוֹךָ בְּנֵי שְׂפָלֶיךָ צִרְלִי
הַמָּקוֹם גָּשְׁה־לִּי וְאַשְׁכְּהָ: כא וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ מִי יִלְד־לִי אֶת-אֱלֹהִים וְאֲנִי שְׂכוּלָה וְגִלְמוּדָה
גִּלְתִּי: וסוּרָה וְאֱלֹהִים מִי גִדֹּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבָדִי אֱלֹהִים אִיפָּה הֵם: כב כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי
יְהוָה הִנֵּה אֲשָׂא אֱלֹהִים יָדַי וְאֶל-עַמִּים אֲרִים נָסִי וְהִבִּיאוּ בְנֶיךָ בְּחֶזֶן וּבְנִתֶיךָ עַל-פֶּתְחָךָ
תִּנְשָׂאנָה: כג וְהָיוּ מַלְכִּים אֲמֹנִיךָ וְשָׂרֵי-תִיבָה מִיִּנְקִתֶיךָ אֲפִים אֲרִץ יִשְׁתַּחֲוּ-לָךְ וְעַפְרָה רִגְלֶיךָ
יִלְחָכוּ וְיִדְעֻת כִּי-אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא-יִבָּשׁוּ קִוּי: כד הִיָּקַח מִגְבוּר מַלְקוֹחַ וְאִם-שָׁבִי צָדִיק
יִמְלֹט: כה כִּי-כֹה: אָמַר יְהוָה גַּם-שָׁבִי גְבוּר יִקַּח וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ יִמְלֹט וְאֶת-יָרִיבֶךָ אֲנֹכִי
אֲרִיב וְאֶת-בְּנֶיךָ אֲנֹכִי אוֹשִׁיעַ: כו וְהִאֲכַלְתִּי אֶת-מוֹנִיךָ אֶת-בְּשָׂרְךָ וְכַעֲסִים דָּמָם יִשְׁכְּרוּן
וְיִדְעוּ כָל-בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶיךָ וְגֹאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב:

ג א כֹּה: אָמַר יְהוָה אִי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהֶן אוֹ מִי מְנוּשִׁי אֲשֶׁר-מִכְרַתִּי
אֶתְכֶם לוֹ הֵן בְּעֹנִיתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שְׁלַחְתֶּם אִמְכֶם: ד מִדּוֹעַ בָּאתִי וְאִין אִישׁ
קָרָאתִי וְאִין עוֹנֶה הַקְצוֹר קָצְרָה יָדִי מִפְּדוּת וְאִם-אִין כֹּחַ לְהַצִּיל הֵן בְּגַעַרְתִּי אֶחָרִיב וְאִם
אֲשִׁים נְהָרוֹת מְדַבֵּר תִּבְאֵשׁ דִּגְתָם מֵאִין מִים וְתִמַּת בְּצִמָּא: ה אֶלְפִישׁ שָׁמַיִם קִדְרוֹת וְשָׁק
אֲשִׁים כְּסוּתָם: ו אֲדֹנָי יְהוָה גִּתָּן לִי לְשׁוֹן לְמוֹדִים לְדַעַת לַעוֹת אֶת-יַעֲקֹב דְּבַר יַעִיר: ז בִּפְקֹר
בִּפְקֹר יַעִיר לִי אֲזִין לְשִׁמְעַת בְּלִמּוּדִים: ח אֲדֹנָי יְהוָה פִּתַּח-לִי אֲזִין וְאֲנֹכִי לֹא מָרִיתִי אַחֲזוֹר לֹא
נִסּוּגְתִי: ט גִּוִּי נָתַתִּי לְמַכִּים וּלְחַיִּי לְמִרְטִים פָּנִי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלָמוֹת וְרוּק: י וְאֲדֹנָי יְהוָה
יַעֲזֹר-לִי עַל-כֵּן לֹא נִכְלַמְתִּי עַל-כֵּן שָׁמַתִּי פָנִי בְּחִלְמִישׁ וְאָדַע כִּי-לֹא אֲבוֹשׁ: יא קְרוֹב מִצְדִּיקִי
מִי-יָרִיב אֶתִּי נַעֲמָדָה יָחַד מִי-בַעַל מִשְׁפָּטִי יִגֹּשׁ אֵלַי: יב הֵן אֲדֹנָי יְהוָה יַעֲזֹר-לִי מִי-הוּא
יִרְשִׁיעֵנִי הֵן כָּל־כֹּחַ בִּבְגָד יִבְלֹ עֵשׂ וְאֲכָלֶם: יג מִי בָכֶם יֵרָא יְהוָה שִׁמְעַת בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר: יד
הִלֵּךְ חֲשֹׁכִים וְאִין נֶגֶל לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה וְיִשְׁעוֹן בְּאֵלֵהֶיו: יו הֵן כָּלְכֶם קִדְחִי אֵשׁ מֵאֲזִירִי
וְיָקוֹת לָכוּ: יז בְּאוֹר אֲשַׁכֶּם וּבְזִיקוֹת בְּעֶרְתֶּם מִיָּדִי הִיתֶה-זֹּאת לָכֶם לְמַעַצְבָּה תִּשְׁכְּבוּן:

יח א שְׁמָעוּ אֵלַי רִדְפִי צֶדֶק מִבְּקָשִׁי יְהוָה הִבִּיטוּ אֶל-צִוּר חֲצִבְתֶּם וְאֶל-מִקְבַּת כּוֹר נִקְרַתֶּם:
יט ב הִבִּיטוּ אֶל-אֲבֹרֵהֶם אֲבִיכֶם וְאֶל-שָׂרָה תְּחַלְּלֶכֶם כִּי-אֶחָד קָרָאתִיו וְאֶבְרַכְהוּ וְאֶרְבֶּהוּ:
כ כִּי-נָחֵם יְהוָה צִיּוֹן נָחֵם כָּל-חֲרַבְתִּיהָ וַיִּשֶׁם מִדְּבָרָה כְּעֶדֶן וְעִרְבָתָה כְּגִן-יְהוָה שְׁשׁוֹן
וְשִׁמְחָה יִמְצָא כֹּה תוֹדָה וְקוֹל זְמִירָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנּוֹאֲמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֲמַת

וְצִדְקָה: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹרֶיךָ לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

בחסות

לוי שִׁי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
אוסטריה וינה	4:48	4:56	7:49	7:53	8:21	8:24	9:34	9:36	19:08	18:57	19:40	19:28	18:41	19:32
אוסטרליה מלבורן	6:59	6:51	9:08	9:03	9:40	9:35	10:36	10:32	17:50	17:55	18:16	18:21	17:36	18:25
אוקראינה אודסה	4:55	5:03	7:54	7:57	8:26	8:29	9:38	9:40	19:06	18:55	19:36	19:25	18:39	19:29
אוק. דנייפרופטרובסק	4:33	4:42	7:34	7:38	8:06	8:10	9:19	9:22	18:53	18:42	19:25	19:13	18:26	19:17
אוקראינה ז'יטומיר	4:55	5:04	7:57	8:01	8:30	8:34	9:44	9:46	19:22	19:10	19:55	19:43	18:52	19:47
אוקראינה קייב	4:46	4:55	7:50	7:54	8:22	8:26	9:36	9:38	19:17	19:05	19:50	19:37	18:47	19:41
איטליה מילאנו	5:23	5:31	8:21	8:24	8:53	8:56	10:05	10:07	19:30	19:20	20:00	19:49	19:04	19:53
ארגנטינה ב. איירס	7:28	7:21	9:38	9:34	10:11	10:07	11:07	11:04	18:27	18:31	18:52	18:56	18:13	19:00
ארה"ב בולטימור	5:19	5:25	8:10	8:12	8:43	8:45	9:53	9:54	19:01	18:53	19:28	19:19	18:36	19:23
ארה"ב ברוקלין נ.י.	5:05	5:11	7:58	8:01	8:30	8:33	9:41	9:42	18:54	18:46	19:22	19:13	18:29	19:17
ארה"ב לוס אנג'לס	5:12	5:17	8:01	8:02	8:32	8:34	9:42	9:43	18:41	18:34	19:06	18:59	18:17	19:03
ארה"ב מיאמי	5:52	5:55	8:34	8:34	9:07	9:07	10:13	10:13	18:57	18:51	19:20	19:14	18:34	19:18
ארה"ב דטרויט	5:38	5:45	8:33	8:36	9:05	9:07	10:16	10:18	19:34	19:24	20:02	19:52	19:08	19:56
ארה"ב ניו ג'רסי	5:06	5:12	7:58	8:01	8:31	8:33	9:42	9:43	18:54	18:45	19:21	19:12	18:28	19:16
ארה"ב ניו הייבן	5:01	5:07	7:53	7:56	8:26	8:29	9:37	9:38	18:49	18:40	19:17	19:08	18:24	19:12
ארה"ב שיקאגו	4:56	5:03	7:52	7:54	8:23	8:26	9:34	9:36	18:52	18:43	19:20	19:11	18:26	19:15
ברזיל ס. פאולו	6:25	6:20	8:45	8:41	9:16	9:13	10:15	10:12	17:56	17:58	18:18	18:20	17:40	18:24
ברזיל ריו דה ז'נרו	6:11	6:06	8:31	8:27	9:02	8:59	10:01	9:59	17:43	17:45	18:06	18:07	17:27	18:11
בריטניה לונדון	4:45	4:55	7:51	7:55	8:23	8:27	9:37	9:40	19:22	19:10	19:56	19:43	18:54	19:47
בריטניה מנצ'סטר	4:49	4:59	7:57	8:01	8:29	8:33	9:44	9:47	19:36	19:23	20:12	19:57	19:07	20:01
גרמניה פרנקפורט	5:13	5:22	8:18	8:21	8:49	8:53	10:03	10:05	19:44	19:32	20:17	20:04	19:14	20:08
ישראל באר שבע	5:04	5:08	7:50	7:51	8:23	8:24	9:31	9:31	18:25	18:18	18:49	18:42	18:01	18:46
ישראל חיפה	5:01	5:05	7:48	7:50	8:21	8:22	9:29	9:29	18:26	18:19	18:51	18:44	17:50	18:48
ישראל ירושלים	5:00	5:04	7:48	7:49	8:20	8:21	9:28	9:29	18:25	18:19	18:50	18:43	17:40	18:47
ישראל תל אביב	5:04	5:08	7:50	7:51	8:23	8:24	9:31	9:31	18:25	18:18	18:50	18:43	18:01	18:47
מולדובה קישינב	5:02	5:10	8:01	8:04	8:33	8:36	9:46	9:47	19:14	19:03	19:45	19:33	18:47	19:37
מקסיקו מקסיקו	6:10	6:12	8:53	8:53	9:23	9:23	10:30	10:30	19:11	19:06	19:33	19:28	18:49	19:32
סינגפור סינגפור	7:02	7:00	9:30	9:29	10:03	10:02	11:06	11:04	19:16	19:14	19:37	19:35	18:56	19:39
פולין ורשא	4:18	4:28	7:25	7:30	7:57	8:01	9:12	9:14	19:00	18:47	19:35	19:21	18:32	19:25
צרפת ליאון	5:40	5:47	8:38	8:41	9:10	9:13	10:23	10:24	19:49	19:39	20:19	20:08	19:22	20:12
צרפת פריז	5:42	5:51	8:44	8:48	9:16	9:20	10:30	10:32	20:06	19:54	20:38	20:26	19:38	20:30
קנדה טורונטו	5:21	5:28	8:17	8:20	8:49	8:52	10:01	10:02	19:21	19:12	19:50	19:40	18:55	19:44
קנדה מונטריאול	4:54	5:02	7:52	7:55	8:24	8:27	9:36	9:38	19:01	18:51	19:31	19:20	18:35	19:24
רוסיה מוסקבה	5:00	5:12	8:13	8:19	8:44	8:50	10:02	10:05	20:06	19:51	20:44	20:28	19:36	20:32
רוסיה רוסטוב(נא-דון)	5:18	5:26	8:17	8:20	8:49	8:53	10:02	10:04	19:31	19:21	20:02	19:51	19:04	19:55
שווייץ ציריך	5:20	5:28	8:21	8:25	8:53	8:56	10:06	10:08	19:39	19:28	20:10	19:58	19:12	20:02

הערות חשובות ללוח זמני ההלכה לשיטת אדמו"ר הזקן

א. הזמנים חושבו על פי המבואר ב"סדר הכנסת שבת" שבסידור אדה"ז.

ב. בכל עיר נלקח בחשבון: גובה המקום מעל פני הים, וכן גובה ראשי הגגות הגבוהים שבעיר.

ג. לא התחשבו בהרים המסתירים את האופק.

ד. השקיעה הנראית - אינה השקיעה ההלכתית האמיתית, אלא יש להוסיף עוד 4 דקות על השקיעה הנראית. וכן יש להפחית 4 דקות לזריחה ההלכתית

האמיתית. ה. צאת השבת - על פי שיטת אדה"ז, "מעט" - 4 דקות לאחר צאת הכוכבים.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח כל-אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

להשתתפותכם גם על ידי תרומה כספית בהפצת "דבר מלכות"

בהפקדה לחשבון בנק:

ישראל ISRAEL:

"אור אבנר" בנק הדואר, סניף - 565 חשבון - 8248042

"אור אבנר" בנק הפועלים, סניף - 537 חשבון - 557709

לתרומות מחו"ל:

bank hapoalim, branch: 537, account: or avner 557709, swift: poalilit

ארה"ב U.S.A.:

dvarmalchus, north fork bank, 3464007636

למשלוחים דרך הדואר:

ישראל ISRAEL:

נא לכתוב צ"ק על שם "אור אבנר"

לכתובת: דבר מלכות ת.ד. 373 כפר חב"ד

ארה"ב U.S.A.:

Dvarmalchus 770 Eastern Parkway brooklyn N.Y. 11213

לתרומות דרך אתר "דבר מלכות" באינטרנט:

<http://www.dvarmalchus.org/Donate.aspx>

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish770@gmail.com

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00126
17/08/2008